

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת תולדות | גיליון 242 | כסלו תשפ"ג

עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
סדרת 'רב קו' - בהלכה
מאמר שלישי - תיקוף שגוי

אמונה בין בתרי הפרשה
הרה"ג **מרדכי נויגרשל** שליט"א
עשיו, הבכורה והברכות

או נדברו
מחשבות לבני הישיבות
שעות אחת בלתי הפיכה בגיל 13...
שדפקה לו את החיים!!!
הפיתויים כל הזמן רוחשים... בוערים...
די ... אין כח...

נא להשקיע בתשתיות הניקוז!!!

בנתיבות העיון
הרה"ג **אהרן שורצר** שליט"א
בהסבר האחרונים
מדוע נתן יעקב אבינו לעשו גם לחם
וגם נזיד עדשים

המשגיח דליוקווד

פרקי חיים ושביבי נוגה מהנהגותיו והדרכותיו של המשגיח דישיבת ליוקווד שריד לדור דעה מקים עולה של תורה ומוסר באדמות ארצות הברית

הגאון הצדיק
רבי **נתן מאיר זוכטפויגל** זצלה"ה
נלב"ע ב' כסליו תשנ"ט

חשבתי דרכי
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצוק"ל
ביאור כוונת השם לדעת המחבר
והמשך עניין מלך מלך ימלך (ח"ב)

שיעור חומש
הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
בא אחיך במרמה ויקח ברכתך -
ביאור עומק ענין נשילת הברכות

ועד ליל שבת
הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
כיצד באים לידי ידיעת התורה
עמל התורה - החיבור בין הראש אל הגוף

מגיד דבריו ליעקב
הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
פרשת תולדות

שבטי נחלתך
מאמר מתוך הספר החדש
על סגולות ערי הקודש בארץ ישראל
סגולת הערים חברון ובאר שבע בדרכי האבות

שיעורי בינה • עטרת השבת • יעלת חן • עינינו גל • לדעת • פניני הלכה • מחשבה קצרה על הדף • מענה יחזקאל • אמונה בין בתרי הפרשה • תוספת שבת • אבני חן • מים זכים • הפרשה המחכימה • טמונה בפרשה • לקראת שבת • עם הספר

לעילוי נשמת הר"ר שלמה (רוברט) ב"ר צבי הערש קנול ז"ל י"ב כסלו תש"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת תולדות		
ר"ת	יציאה	כניסה
ירושלים	17:15	16:01
בני ברק	17:16	16:15
חיפה	17:14	16:05
מודיעין עילית	17:15	16:09
בית שמש	17:16	16:00

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

תולדות

א' בכסליו

תוספת שבת	פגל המנחה
3:51	ירושלים 3:32
4:05	בני ברק 3:33
3:50	כית שמש 3:33
3:59	מחידעין עלית 3:32
3:58	אלעד 3:32
4:16	אשדוד 3:34
3:51	כית 3:32
4:06	קרית גת 3:34
3:57	אחינסק 3:33
3:52	טבריה 3:29
3:56	חיפה 3:31

אם ברצונכם להיות שותפים עם
מזהירי השבת ניתן להירשם:
0722-722-730 (תקן שודרג)

זמן ממוצע

השבת נבדלת מימות החול, איתה קשורה אליהם כלל וכלל – היא מצב שונה לחלוטין. כאשר מוסיפים מהחול על הקודש, זמן ההוספה שייך גם לימי החול וגם לימי הקודש. זהו זמן ממוצע בין שניהם, ועל כן הוא מחבר את השבת עם ימי החול. כך מוסיפה השבת ברכה וקדושה גם לחיי החולין של עם ישראל!

(“אמרי נחם” שער א, אות קפד – הובא בלקראת שבת ג”)

על אף כל מאמציו, כל חודש היינו חסויים עם חינוס
בהנך. הסקנו בקבלת שבת חוקים מהלחן החופשי
בלוח, ומאז – החודש מסתיים בפלוס מחשבות
[מפחת קראוס, רובע ח' אקדוק]

“כל המענג את השבת, נותנין לו נחלה בלי מיצרים” (שבת קית). כלומר, המוסיף על השבת ועושה אותה כדבר שאין לו מיצרים, יזכה גם הוא לנחלה בלי מיצרים [בן איש חי – בן יהודיע, שבת שם]

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות בעמדות “נדרים פלוס” או “קהילות” בחיפוש קופת “אוסף גיליונות”

וכן בהעברה בנקאית לחשבון “הילכתא ע”ר”

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

**על כל תרומה תנופק קבלה מאושרת
לפי סעיף 46 באופן אוטומטי**

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת ‘אוסף גיליונות’ ושאר גיליונות במייל יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה‘אוסף’ ולפעול לפי ההנחיות

מערכת ‘אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ‘צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פניני הלכה | 35

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

מחשבה קצרה על הדף | 41

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

מענה יחזקאל | 43

פרשת תולדות

הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 47

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 49

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 55

מעלת השבת וקדושתה

אבני חן | 57

ביאורים והערות בפרשת השבוע

מים זכים | 59

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 61

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

בנתיבות העיון | 63

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

טמונה בפרשה | 65

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

המשגיח דלייקווד | 67

פרקי חיים ושביבי נוגה מהנהגותיו והדרכותיו
של המשגיח דישיבת לייקווד

שריד לדור דעה

מקים עולה של תורה ומוסר

באדמת ארצות הברית

הגאון הצדיק

רבי נתן מאיר ווכטפויגל זצלה"ה

נלב"ע ב' כסליו תשנ"ט

לקראת שבת | 72

לקט נבחר מתוך העלון הנפלא של "דרשו"

עם הספר | 80

חשבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

שיעור חומש | 9

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 11

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 13

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 15

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת כף החיים"

עטרת השבת | 17

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

שיעורי פסיק רישא

שבטי נחלתך | 19

על סגולות ערי הקודש בארץ ישראל

יעלת חן | 21

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א

אב"ד חיפה

עינינו גל | 23

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 27

דיוני הלכה אקטואליים

לדעת | 31

מבחן בדף היומי

לדעת | 32

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 33

מבחן בחפץ חיים

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוי"י"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת תולדות - עניני תפילה מ"ד - תשפ"ג | גליון מס' 236

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

ביאור מונת השם לדעת המחבר והמשך עניין היה הוה ויהיה [ב']

הויה ברוך הוא הגילוי של מלכות. ודרך זה, זה מתגלה. לכן, מה שכתוב כאן שצריכים לכוון להיות הוה ויהיה זה בדווקא, לא משום שזה הפשט בשם הויה. בעיקר הדבר גם הטור מודה לדברי הגאון שאין צורך לכוון את שם הכתיבה, כי הרי איננו אומרים אותו, אבל את עניין המלכות בשם הויה ברוך הוא, היינו, האדנות שהיא מלכות, וזו לא מלכות סתם אלא זו מלכות שהיא עיקר הגילוי של שם הויה ברוך הוא, לדבר הזה כן צריכים לכוון. והכוונה בזה זו הכוונה של היה הוה ויהיה, זה מלך מלך מלך. כמו שהגאון בעצמו אומר.

וזאת, חובה עליו לדעת, כשאנו אומרים היה הוה ויהיה אין הכוונה לומר שהוא לא ישתנה, שהוא אותו אחד כמו שהיה אתמול, מי שחלילה מתכוון כך מוטב שלא יתכוון כלל, או שלא יגיד את המילים. גם כשאומרים "אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם, אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא", לא מתכוונים להגיד שהוא אותו דבר, שהוא זהה עם עצמו, שהוא כביכול הזדקן מאד אבל זה בכל זאת אותו אחד, זה דבר בטל, זאת שטות. הכוונה בזה היא בדיוק להיפך, מתכוונים לומר שכל השינויים האלו לא תופסים בו בכלל. בבחינת מציאותו, היא עומדת מעבר לכל שינויים הזמנים האלה. אצלו אין את מה שנקרא "נער הייתי גם זקנתי", וכדאיא בסוף פרק קמא דיבמות (ט"ז ע"ב) "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן פסוק זה שר העולם אמרו נער הייתי גם זקנתי, מאן אמריה, אילימא קודשא בריך הוא מי איכא זקנה קמיה, ואלא דוד אמריה מי קשיש כולי האי, אלא ש"מ שר העולם אמרו". כלפי קודשא בריך הוא לא נתפס זקנה, אלא זה אותו מלאך ששמו כשם רבו [עיי"ש בתוס'] שעליו נאמר "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי", המלאך ההוא נקרא שר העולם, ועליו שיין לומר זקנתי, הוא כפוף לזמן, הוא נמצא בסדר העולם. נודאי, אין הכוונה חלילה שהוא זקן ותש כוחו, והלא אף על משה רבינו נאמר שלא כהתה עינו ולא נס ליחו ואף כלב אמר ככוחי אז כוחי עתה, אבל זקנתי הכוונה היא שהזמן עבר עליו, תפס בו, חל בו המשך הזמן ועשאו ליותר זקן.

כשאומרים על כל דבר רוחני שאין בו תפיסה של זמן, הכוונה היא שזה לא אותו קצב זמן שאנחנו מכירים, כל סדר הזמנים שעוברים פה, כל מה שעובר על העולם, שם זה מעבר לזה, אלו מערכות אחרות של זמן, אבל אין הכוונה המציאות הזאת היא מופקעת מכל מהלך של זמן, שאין פה שום מציאות של שינוי. דבר שמופקע מכל מערכת של זמן אין בידינו, אלא זה רק כביכול אמיתותו יתברך, בורא העולם, שהוא "אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם".

עניינו של שם י"ב לעומת שם הויה לדעת הרמב"ם

נוסיף לבאר את "היה הוה ויהיה" לפי הטור. בסוגיית הגמרא בקידושין (ע"א ע"א) כתוב שהכהנים היו מברכים בשם בן י"ב "והצנועים שבכהונה היו מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים". יש כאן מחלוקת עצומה בין רש"י והרמב"ם. ברש"י שם משמע שזו יותר מעלה לומר שם בן י"ב מאשר להגיד י'ק'ו'ק', אולם הרמב"ם במורה נבוכים [חלק ראשון פרק ס"ב] כתוב לא כך, הרמב"ם מאריך ומבאר שם, ששם בן י"ב זה שם שקטן במעלה משם הויה ברוך הוא שהוא שם בן ארבע אותיות.

איננו יודעים מה זה שם י"ב. הרמב"ם אומר שאין לו בזה קבלה מרבתינו מה זה שם י"ב, איזה אותיות יש שם, איזה מילים מדברים בשם י"ב, לא מסתבר לו שזו מילה אחת כי אין כזו מילה גדולה, [תיבה בת י"א אותיות מצינו 'האחשדרפנים', כך מובא בשם בתו של הבי"ה אשת הט"ו שהיתה חכמנית גדולה], אכן, אנחנו יודעים את מה שכתוב באריז"ל ובגאון, ששם י"ב זה י', י', י', ק', ק', ו', ו', ו', ק', ק', ופירוש השם, עניינו של שם, כתוב בגאון שזה הג' הויות של מלך מלך מלך, אלו שלשת המילים 'היה הוה ויהיה' שהם ג' הויות, זה שם בן י"ב.

הבאנו בשבוע הקודם את דברי הטור והמחבר בענין כוונת שם הויה שהוא היה הוה ויהיה והערות הגאון על כך. נוסף בזה כי הדברים עמוקים ועדינים מאד [וכפי שהאריך בזה הרב עצמו בסוף השיעור, כדלהלן] ובשיעור עצמו האריך הרב לענות לשאלות ולבאר את הדברים, ומתוך כך נערכו הדברים, בתפילה שהדברים יצאו כראוי. עתה בהמשך השיעור נבאר את דברי המחבר.

גילוי שם הויה בשם אדנות הוא מכח היה הוה ויהיה

הגאון מעיר שתי הערות, הערה אחת, שאין צורך לכוון בשם הכתיבה, אנחנו צריכים לכוון את האמירה, את מה שאנחנו אומרים, ואין לנו שום עסק לכוון את מה שכתוב שם. איננו כותבים עתה, ואיננו אומרים את הכתוב, לכן צריך לכוון רק את מה שאומרים, וההערה השניה שאם כבר כן מכוונים, הרי שהפירוש הוא לא היה הוה ויהיה, כמו שהמחבר אומר.

באמת, הדבר ברור בדעת הטור ובמחבר שהם מתכוונים בדיוק להיפך, וכמעט ששתי ההערות של הגאון מיושבות אחת בירך חבירתה. ודאי כוונתם היא שבאמת לא מכוונים בשם הכתיבה לבד, אלא מתכוונים להיכי תימצי שעל ידה זה אפשרי ששם הכתיבה יתגלה בשם אדנות וההיכי תימצי היא על ידי 'היה הוה ויהיה' וכפי שנבאר.

הפשטות היא שעל כרחנו השם המתברך זה שם אדנות שמבטא את שם הויה. זה עיקר צורת השם שעליו נתקנה הברכה. זה שם אדנות, אבל זה לא אדנות בתור אדנות. [הגר"א כותב שם שזה בדומה לקרי וכתוב שבכל התורה כולה. פירוש הדבר, שכאשר קוראים זאת יש כאן שני דברים, אנו גם קוראים את מה שקוראים וגם קוראים את הכתוב].

שם אדנות זה שם של מלכות. עתה, חוץ ממה שזה שם של מידת המלכות, כמו שידוע מהראשונים, הרי ששם אדנות הוא היכל לשם הויה. בפסוק כתוב (חבקוק ב' כ') "והויה בהיכל קדשו", מספרו של היכל עולה כמו הגימטריה של שם אדנות, א' ד' נ' י', המספר של שניהם הוא ס"ה. כך כתוב ברבינו בחיי וכן בשערי אורה. [וכן אף בהמשך הפסוק "הס מפניו כל הארץ", ה"ס זו שוב אותה גימטריה]. זה דבר ידוע ומפורסם בראשונים, והמקור הוא בתיקוני הוזהרה. שם אדנות זה זה היכל לשם הויה ברוך הוא. היכל זה דבר שמצטרף למלכות, "בהיכלו כולו אומר כבוד".

בפסוק במלאכי (א' ו') כתוב "ואם אדונים אני איה מוראי". מידת המלכות מחייבת מורא, כפי ששינוי בסנהדרין (כ"ב ע"א) "שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך", לכן 'אדונים' מחייב מורא, האדנות מחייבת את המורא של מידת המלכות.

הסיבה שיש היכי תימצי ששם הויה ברוך הוא יתגלה במלכות, היא רק מפני ששם הויה ברוך הוא יש לו אופן שהוא 'היה הוה ויהיה'. כלומר, זה לא העומק של שם הויה ברוך הוא, לא מדברים כאן על שם הויה ברוך הוא עצמו, אלא שהגילוי הראשון של שם הויה ברוך הוא שמאפשר ששם הויה ברוך הוא יתגלה דרך שם אחר הוא בזה שמתפרש שם הויה ברוך הוא להיות הוה ויהיה. כאן יש שם הויה ברוך הוא שזו אכן מציאות אחת, אבל המציאות האחת הזאת מתגלה ומתפרסת, כך זה מתגלה, כך זה יורד יותר למטה.

מעתה, הכוונה שצריכים לכוון בשם הויה ברוך הוא שהוא היה הוה ויהיה, הרי שאדרבה, היא מתבארת מתוך דברי הגאון. לא צריכים לכוון לשם הויה ברוך הוא לאמיתו כפי המכוון בשם הויה לבד, כי זה כתיבה ואין לנו שייכות לזה, אכן, השייכות שכן יש לנו היא בחלק הזה בשם הויה שמאפשר שהוא יתגלה בשם אדנות. היינו, מכיון ששם הויה ברוך הוא מתגלה במלכות, השורש לגילוי שם הויה במלכות נמצא במלך מלך מלך. זה היה הוה ויהיה. כאן מונת בתוך השם

השם הזה קטן במעלה משם המפורש, היינו, זה אחד מהאופנים איך חל השם המפורש, אחד מאופני הגילוי של השם המפורש, והגילוי הזה של שם המפורש זה הגילוי ששם המפורש מתגלה במלכות. שכביכול הקב"ה 'אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא'. איננו יודעים איזו מין מלכות זאת, אבל אנחנו יודעים רק שכביכול מציאותו יתברך זה מעבר לגילוי של מלכות.

הגילוי של מלכות, זו אפשרות התפיסה שלנו במציאותו יתברך, זה מתגלה בעולם רק במלכות, אין לנו גילוי אחר. השורש שמציאותו מתגלה במלכות, השורש של האפשרות ששם אדנות יהיה ההיכל של שם הוי"ה, נמצא בגילוי של הג' הוי"ת. ג' הוי"ת זה קרוב לשם הוי"ה אבל זה לא שם הוי"ה בעצמו. אכן, השם שנותן אפשרות ששם הוי"ה ברוך יתגלה במלכות, זה השם בן י"ב, שהוא המְלַךְ מְלַךְ יְמֵלֵךְ, לכן צריכים לכוון לזה. לא צריכים לכוון לזה משום שצריכים לכוון את הכתיבה, אלא צריכים לכוון את ההיכוי המצי שהשם הזה אומר את שם הוי"ה. האופן ששם אדנות אומר את שם הוי"ה זה דרך שם י"ב. זה אופן התפיסה איך מלכות תופסת את ההוי"ה. שם הכתיבה הוא יותר מזה. אבל השורש של היכוי תימצי ששם האמירה הזה יגיד את מה שכתוב שם, זה מתוך הכוונה הזאת בשם הוי"ה ברוך הוא בעצמו.

הרמב"ם כותב שם במורה נבוכים שכשלא היה גילוי שכינה, [משמשת שמעון הצדיק] הכהנים אמרו שם י"ב. היינו, שאם זה אפשרי, לכתחילה טוב יותר להגיד את שם הוי"ה בשם י"ב מאשר להגיד אותו באדנות. גם את שם י"ב אפשר להגיד רק במקדש משום שהוא מישך שייך לשם הוי"ה, אבל זו תחילת ההתגלות, תחילת ההתלבשות של שם הוי"ה בשמות אחרים. במידה אחרת. אבל זו תחילת הגילוי. בפשטות, בברכת כהנים, אם אומרים שם הוי"ה אומרים כמו שכתוב. אבל אם לא אומרים שם הוי"ה צריך להגיד שם אדנות, [לא כשאני נכתב אני נקרא], אולם כאן כתוב ששם י"ב זו יותר אמירה של שם הוי"ה משם אדנות.

זו כנראה הלכה למשה מסיני, איננו יודעים. בשבילנו אין דבר כזה. אבל מה שכן נתגלה בשבילנו זה שהאמירה של שם אדנות אפשרית מכיוון שיש את השם הזה. משום ששם י"ב הוא גם אופן של שם הוי"ה ברוך הוא. זה לא שם הוי"ה במעלתו העיקרית, בעיקר הפשט שלו, אבל כיון שיש בשם הוי"ה ברוך הוא את הגילוי של שם י"ב, ממילא השם מתגלה באדנות. זאת האפשרות ששם הוי"ה יתגלה במלכות.

ברוך שם כבוד מלכותו – ששם הוי"ה יגלה יותר אדנות

עתה, כל הברכות חלות באמירת אדנות, כשאומרים ברוך אתה ה' אומרים אדנות. כך תקנו אנשי כנסת הגדולה, ובפשטות, אף במקדש, שאומרים מן העולם ועד העולם, בכל אופן היו פותחים בברוך ה' אלקי ישראל. השם שנתקן לברך אותו זה שם אדנות, אבל, הברכה חלה על שם אדנות עד כמה שהוא אומר את השם הוי"ה.

זה הפירוש בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, זה מתכוון ששם כבוד מלכותו יהיה מבורך. והפירוש בזה, שם כבוד מלכותו זה אדנות, וכשזה יתברך, הכוונה היא ששם אדנות יגלה יותר משם הוי"ה, שיתגלה יותר הוי"ה באדנות. היינו, שתתגלה יותר מציאות במלכות. בשם אדנות, יתגלה יותר, יותר ויותר, יאיר יותר שם הוי"ה. הלבוש, ההיכל, לא יכסה כל כך על המציאות האמיתית, ואז, כביכול, כשהקב"ה יהיה בהיכל קדשו, הנרתיק לא יכסה כל כך את אור החמה. חז"ל אומרים שחמה בנרתיקה עניינה כמו שכתוב בפסוק "כי שמש ומגן ה' אלקים", עתה, זה המכוון בדברי הגמרא בנדרים (ח' ע"ב) שלעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, הכוונה היא שיהיה 'כשם שאני נכתב אני נקרא', הקב"ה יוציא את שם הוי"ה מתוך הנרתיק של שם אדנות. זאת הברכה שאנו מברכים כביכול את שמו יתברך, שגם בעולם הזה זה לא יהיה בעולם כל כך גדול, שזה יתגלה יותר.

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, אף הוא, מקביל לברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כך מפורש ביונתן בן עוזיאל בפרשת ויחי, שם הוא כותב את כל הסיפור שנמצא בגמרא בפסחים (נ"ו ע"א) שיעקב אבינו אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אולם במקום ברוך שם כו' הוא כותב שיעקב אבינו אמר יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. זו אותה ברכה. ברוך שם כבוד מלכותו זה זה יהא שמה רבא מברך, ולעולם ועד זה לעלם ולעלמי עלמיא. כבוד מלכותו זה שמה רבא, ובכל האופנים שפירשו תוספות בברכות (ג' ע"א) בין כהמחזורי יטרי שזה מתכוון למחייט זרעו של עמלק, ששם י-ה יתגדל ויהיה רבא, ובין כהפשט השני ששמו הגדול יתברך, בכל מקרה, עד כמה ששם הוי"ה מתגלה באדנות, זה נקרא השם שלם.

עתה, הברכות הם בשמות ששם הוי"ה בעצמו לא מאיר בהם, אכן, שם הוי"ה בעצמו לא צריך ברכה, ושם אדנות, זה לא את זה אנחנו מברכים, לא תקנו לנו ברכות בשם אדנות, הברכות כתובות בשם הוי"ה, אכן העניין בזה, שתקנו לנו את הברכות בדיוק על השם הזה, על הגילוי של שם הוי"ה באדנות, כאן חלה הברכה. זה השם שצריך להתברך, שהוא יגלה יותר.

כביכול מציאותו יתברך מתגלה במלכות. אנחנו בעניינתו אין לנו שום תפיסה מעצם מציאותו יתברך, התפיסה שלנו היא תפיסה של שליטה. אנחנו תופסים את עצמנו כנשלטים על ידו לגמרי, שהקב"ה שליט בעולמו, זו תפיסה של מלכות. אין לנו את התפיסה של שם הוי"ה, התפיסה שעצם המציאות היא מציאותו והכל זה

מציאותו שלו, שאין לנו בכלל קיום וכל מציאותנו זה רק רצונו. על הנושא הזה עצמו מדבר שער ג' בנפש החיים. זה מה שנקרא נמצא קיים. זה מה שנקרא תפיסה של שם הוי"ה ברוך הוא. ולנו אין שייכות לדבר הזה. השייכות שלנו היא רק עד כמה שאנו יכולים לעדן יותר את התפיסה של מלכות. אם אנחנו תופסים מלכות באופן של אין מלך בלא עם, אנו תופסים הכי נמוך שאפשר, אבל אם אנו תופסים מלכות בצורה יותר עמוקה, יש לנו יותר התחלה של תפיסה בלהתרום לתפיסה של מציאות. התפיסה של מלכות בעצמה, גם היא צריכה להיות יותר עדינה.

עלינו לעדן את התפיסה ולהשיג את עניין המלכות

עתה, מי שלא תופס את החילוקים האלה באמת עדיף שלא יכוון, הכוונה המעכבת בפירוש המילות אינה מחייבת להבין עד כדי כך את התוכן אלא צריך לדעת שזה מתכוון כביכול לבוא כל העולמים, ולדעת איך זה ובאיזה אופן, זאת הרי איננו יודעים, אכן, אם רוצים באמת לכוון, צריך להשתדל להבין כמה שיותר, ולעדן את התפיסה, היינו, לצאת מתפיסות של גוף ולהכנס לתפיסות של רוח. אין צורך לחשוב על כך באותו הרגע, זה יכול אפילו להפריע בכוונה, צריך לחשוב פעם על הדברים האלה להבין במה מדובר ולתפוס איזו תפיסה ואחיה כל שהיא במושגים האלה, מה נקרא מלכות, מה נקרא היה הוה ויהיה, [לדעת שאין זה כפשוטו, כי הרי כל חפץ הוא היה הוה ויהיה, זה היה אתמול וזה היום וזה עוד כמה דקות גם יהיה, ודאי אלו דברים בטלים גם אין הכוונה לתואר 'נצחי', אין דבר בבריאה שהוא לא נצחי. אין גרגיר חול בבריאה שהוא לא נצחי. הוא היה בצורה אחרת. ברוך אחרת, הוא היה ברצונו. יש מאין, הוא היה ברצון, הוא היה בצורה אחרת. ברוך חי לעד וקיים לנצח' זה לא ה' מְלַךְ ה' מְלַךְ ה' יְמֵלֵךְ לעולם ועד, זה תואר אחר, נצחי], מי שחשב על כך פעם ויכול לבאר זאת, הרי שזה נמצא בליבו והוא מתייחס למה שאתה יודע. די בכונה הזו, לא צריך עכשיו לעמוד ולכוון, אם כן זה יקח הרבה מאד זמן להתפלל. צריך לייחס את האמירה לכוונה הזו.

לא שייך להבין את זה גופא יותר, צריך להשיג את זה, לא יותר. אבל צריך תפיסה מה נקרא מציאות, מה נקרא זמן, מה נקרא עצם המציאות, מה נקרא מלכות. צריך להשיג. זאת רוחניות, ואי אפשר לתפוס זאת בסתם, ברגע, צריך לתפוס זאת בתפיסה של רוחניות, תפיסה שיוצאת מהמערכות שמשגיגים גוף. אם מדברים על הבורא עולם צריך להשתחרר מהשגה של גוף, והדרך לכך היא רק על ידי התבוננות, אין שום דרך אחרת לעבור מגשמיות לרוחניות. אין דרך אחרת לתפיסה, להשגה במשהו עדין יותר, והיינו, שהוא פחות גוף. גוף זה דבר גס, ודבר עדין יותר זה משהו שהוא פחות גוף. כל התבוננות עמוקה תמיד מגלה יותר, והמעלה הראשונה שבה, אף איננו מבינים, זה להבין שמה שהכנו עד עכשיו זה לא כלום, כל התבוננות כל שהיא מספיקה כדי לדעת זאת.

באמת, לפני שעוסקים במה שנשיג לעתיד לבוא, תפקידנו הוא להבין תחילה את מה שביכלתנו להבין היום, משהו מהמלכות של העבר והעתיד, של המְלַךְ של הַיְמֵלֵךְ, כל שהוא של תפיסה והשגה, ככל שאנו מבינים בדבר הזה יותר דקות, יותר עדינות, יותר תפיסה אמיתית, תהיה לנו יותר שייכות לשם הוי"ה ברוך הוא. לתפוס יותר עדין, הכוונה היא לתפוס את עניין המלכות. כשאנו תופסים מלכות, אנו תופסים זאת באופן הכי גס שאנו יכולים לתפוס מלכות, אנו תופסים שיש משהו ששולט על ציבור, אכן, אם רוצים להיכנס לעניינים האלה, כהקדמה לזה עלינו לדעת שצריך לטרוח קצת כדי להיכנס ולהבין בזה, אי אפשר לעסוק בזה אם לא נותנים לב להבין קצת עניינים יותר דקים, זה פשוט לא שייך. יש דברים רבים לעסוק בהם, לא חסר מה ללמוד, אבל אם רוצים ללמוד את העניינים האלה, ורוצים ללמוד קצת, כביכול, על מציאותו יתברך שהיא נאצלת, שהיא לא גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף, פירוש הדבר לעדן את ההשגה. תפיסה בפחות גוף, זאת תפיסה יותר עדינה, ואילו תפיסה יותר גסה זה תפיסה ביותר גוף. פירוש המילה גס זה דבר שיש לו מידה ושיעור, מתחיל במקום מסוים ונגמר במקום מסוים, זה נקרא גס. במהר"ל כתוב שפירוש המילה גס רוח. זה מי שמודד רוחניות במידות של גשם. הרוח נתפסת אצלו בגסות. כפי שבהמה גסה פירושו יותר בהמה. גס זה דבר שמאד נתפס, מאד ניתן למישוש ביד, דבר יותר עדין, זה אומר שצריך תחושה יותר עדינה כדי לתפוס אותו. וכך אף בהשגה, ככל שהיא מתעדרת יותר, היא פחות גוף ויותר רוחניות.

עתה, האם שמנו לב שעל הערבי ברחוב, על הכושי, על מי שהוא קרוב לקוף, עליו אנו מתפללים 'ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה', עתה, האם אנו יודעים מה צריך לקרות לו עד שהוא יגיע לזה, וזה כלום לעומת מה שצריך לזוזו אצלנו. איך אנחנו עומדים, האם אנו יותר קרובים אליו או ליריעה האמיתית. והרי אנחנו צריכים להחזיק יותר מזה, אנחנו צריכים כבר היום לדעת את מה שהוא יֵדע, הוא הרי יֵדע שה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. רש"י מפרש בפסוק שמע ישראל, ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד. אם אנו אומרים בקריאת שמע שמה שהוא עכשיו אלקינו זה עתיד להיות על כל העולם כולו, על יותר מזה איננו מדברים, רק על מה שהוא עכשיו אלקינו שזה עתיד להיות על כל העולם כולו, אם כן אין פלא שזה לא מתגלה. אם זה נראה בדיוק כמו שנראה כל העולם כולו אין מה שיתגלה. אבל אם אצלנו זה יהיה יותר אז נוכל להתפלל שזה יהיה יותר בכל העולם כולו.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת תולדות תשפ"ג

משפט על מעשיהם של ישראל, אלא הם ימי התעצמות ומלחמה בין כח הקדושה של ישראל, כנגד כח הסמ"א והס"מ שהוא שרו של עשו, והתעצמות זו היא המושך של ההתעצמות שהיה בין יעקב לעשו על הברכות, ועל ידי שילוח השעיר לעזאזל, שהוא נושא את כל העבירות של ישראל ונותנן לעשו, זוכין ישראל ומתכפר להם.

אשר לפי זה מכואר היטב, דענין יום הכיפורים, הוא אותו ענין של מעשה הגדיים, דכאן היה התעצמות ומלחמה בין יעקב לעשו, מי יטול הברכות, ועל ידי הגדיים ניצח יעקב את עשו ונטל הברכות, וביום הכיפורים הוא אותו ענין שנמשכת אותה התעצמות בין ישראל לאומות העולם והס"מ, ועל ידי השעיר של יום הכיפורים זוכים ישראל לכפרה. וזהו הביאור בדברי המדרש דכה הכפרה של יום הכיפורים, נכלל בזכיית יעקב בברכות על ידי הגדיים.

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן. (כ"ז, ט"ו). ובדברי רש"י מכואר שהבגדים היו פקדון ביד רבקה. וצריך ביאור, כיון שהבגדים הם פקדון אצלה, איך הותר לה ליתנם ליעקב.

ונראה לבאר בזה, דהנה איתא בחז"ל שבגדים אלו לקח עשו מנמרוד, ואלו הם הבגדים שעשה הקב"ה לאדם הראשון. והנה כבעל הטורים כתב על הפסוק (פרק ג' פסוק כ"א), 'זייעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', ללמד שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגדי כהונה, ואיתא בב"ר, שבהם היו עובדין הבכורות, וה' תיבות כזה הפסוק, כנגד ה' בגדי כהונה, עכ"ל. ומכואר דבגדים אלו, לא היו סתם, בגדים, אלא היו בגדי כהונה, שבהם עובדים עבודת הקרבנות.

ולפי זה יש לומר, דבגדים אלו שייכים למי שמקריב לפני הקב"ה, דכיון דבגדים אלו הם בגדי כהונה, שייכים הם למי שעובד העבודה, מעתה כיון שיעקב לקח את הבכורה מעשו, כדי שהוא יהיה המקריב לפני הקב"ה, ולחפיק את עשו מהעבודה, וכמו שכתב רש"י (כ"ה, ל"א) דיעקב ביקש את הבכורה, לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב, אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, א"כ נמצא שבקנין הבכורה, נעשה הוא הראוי לעבודה, ועשו הופקע מהעבודה, א"כ ממילא גם הבגדים של יעקב הם, ולא של עשו, דהבגדים שייכים למי שעובד.

יצודה לי ציד. (כ"ז, ג'). יש לומר כמה שאמר לו יצחק צודה לי ציד, דהנה רש"י הביא מפרקי דרבי אליעזר, שפסח היה, ולכן היה צריך שני גדיים, אחד לקרבן פסח והאחד למטעמים וי"א להגיגה.

ולפי זה יש לומר דכיון דהיה זה קרבן פסח, היה צריך מינוי, שהפסח אינו נאכל אלא למנויו, ובחידושי מרן ר"ז הלוי יסד דמינוי על קרבן פסח, הוא שיהא לו חלק בהקרבן בקנין ממוון, וצריך לזכות בקרבן בקנייני ממוון בשביל לימנות עליו.

לפי זה יש לומר דזהו שאמר וצודה לי ציד, דר"ל שיזכה בשבילו בבמה, ויהיה לו קנין ממוון בבמה, ועי"ז יהא נמנה על הפסח.

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים. (כ"ז, ט"ו). איתא במדרש, רבי חלבו אמר, טובים לך, שעל ידן אתה נוטל את הברכות, וטובים לבניך, שעל ידן הוא מתכפר להם ביום הכיפורים.

ומכואר דכפרת יום הכיפורים ע"י השעירים, הוא אותו ענין כמו זכיית יעקב בברכות ע"י הגדיים, ובכה הזכיה בברכות ע"י הגדיים, יש את הכה שמתכפר להם לישראל ביום הכיפורים.

ונראה לבאר הדברים, דהנה ענין השעיר המשתלח לעזאזל ביום הכיפורים, כתב הרמב"ן בפ' אחרי ז"ל ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול לפיכך היו נותנין לו לס"מ שוחד ביום הכיפורים וכו' וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו, ראה ס"מ שלא נמצא בהם חטא ביום הכיפורים וכו', והקב"ה שומע עדותן של ישראל מן הקמיוגור שלהם ומכפר וכו', אבל צוה הקב"ה ביום הכיפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרב, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילות כוחו יבא חורב ושממון וכו', וחלקו מן האומות הוא עשו שהוא עם היורש החרב והמלחמות, ומן הבהמות השעירים והעזים, וכו', כי כן יקראו הוא ואומתו שעיר.

מכואר בדברי הרמב"ן שענין שילוח השעיר לעזאזל, הוא נתינת כל העבירות לעשו ולשרו הס"מ, ועי"ז מתכפר להם לישראל. והיינו דענין הדין ביום הכיפורים, הוא התעצמות ומלחמה בין ישראל לאומות העולם, כמכואר בדברי חז"ל על נטילת ד' מינים, שאחר יום הכיפורים אין יודעין מאן נצח, אם ישראל או אומות העולם, וכשיוצאין ישראל ולולביהן בדיהן, יודעין שישראל נצחו, הרי שימי הדין, אינם רק ימי

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך – לאום מלאום יאמין

הנה האופן שקיבל יעקב את הברכות מיצחק היה באופן מיוחד שמלכתחילה רצה יצחק ליתנם לעשו, ויעקב בא לבוש בבגדי עשו ונטל את הברכות במרמה. ומכואר שהדרך והאופן שיעקב יקבל את

הנה האופן שקיבל יעקב את הברכות מיצחק היה באופן מיוחד שמלכתחילה רצה יצחק ליתנם לעשו, ויעקב בא לבוש בבגדי עשו ונטל את הברכות במרמה. ומכואר שהדרך והאופן שיעקב יקבל את

וביותר שהרי באמת הברכות מגיעים ליעקב בדין, שהרי קנה את הבכורה מעשיו, וכמו שמבואר בדברי רש"י (כ"ו, ל"ו) שיצחק אמר ששורת הדין שהברכות יהיו ליעקב, כיון שקנה את הבכורה. וא"כ למה היה צריך לקבל את המגיע לו בדין באופן של עקבה, ולמה לא יכול היה ליטול להדיא את חלקו המגיע לו.

והנה גם בענין קנין הבכורה שקנה יעקב את הבכורה מעשיו היה זה באופן של התחכמות כמו שכתוב (כ"ו, ל"ו) ויעקבני זה פעמים, ופירש רש"י שזהו מלשון שארב לו ליטול ממנו את הבכורה, ובתרגום פירש שהיה זה התחכמות של יעקב ליטול ממנו את הבכורה, ומבואר דגם את עצם הבכורה לא היה יכול לקנות מעשיו אלא באופן כזה של זיעקבני, וגם בזה צריך להבין הענין למה היה צריך להיות דוקא באופן כזה של אריבה והתחכמות, ולמה לא היה יכול להיות שיקנה הבכורה בלא התחכמות.

ירושלים וקסרי – אם זו מליאה זו הרבה

והנה בגמ' במגילה דף ו' ע"א איתא על קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם הרבו שניהן אל תאמין, ישבו שתיהן אל תאמין, הרבה קסרי וישבה ירושלים, הרבה ירושלים וישבה קסרי תאמין, שנאמר 'אמלאה אחרבה' אם מליאה זו הרבה זו אם מליאה זו הרבה זו, ורב נחמן בר יצחק יליף ענין זה מהכתוב 'ולאום מלאום יאמין'. מבואר דהיחס בין אדום וישראל הוא דוקא באופן של 'לאום מלאום יאמין', והיינו שהאחד מתאמץ ומתגבר על השני, ודבר מוכרח הוא הוא שיהיה האחד יושב והשני הרב, ולא יתכן כלל אופן שלא יהא האחד מתגבר על השני, ולא שייך שיהיו שניהם יושבים או שניהם חרבים, אלא לעולם בהכרח האחד יושבת והשניה הרבה. והענין בזה הוא שהמלחמה בין עשיו וישראל הוא מלחמה על יסוד הקיום והברכה ובסמים החיים והשפע למי הוא ינתן, ודבר זה אינו יכול לינתן כי אם לאחד, ואי אפשר ליתן את יסוד הקיום והברכה אלא לאחד מהם, ולכן מוכרח הדבר שאם האחד זוכה השני נופל והרב.

ולפי זה יש לבאר הענין שהיה צריך ליטול את הברכות ואת הבכורה באופן מסויים זה של 'במרמה' ובאופן של זיעקבני, כי המהלך של המאבק של עשיו וישראל הוא באופן שהאחד מתאמץ על השני, והוא במהלך של 'לאום מלאום יאמין', על כן כל התגברות של יעקב צריך לבא באופן של נטילה מעשיו ובאופן שלוקח ומתגבר על עשיו, ובוה הוא מתאמץ ונוצה את עשיו, והוא במהלך שאם ירושלים ישבה קסרי חריבה, ואין דרך שיקבל את הברכות ואת הבכורה שלא באופן של נטילה והתנצחות והתאמצות על עשיו.

והנה אחר שיצחק אמר לעשיו שיעקב הקדימו ונטל את הברכות אמר עשיו ליצחק 'ברכני גם אני אבי', ויצחק אמר לו 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' וחזר עשיו ואמר 'הלא אצלת לי ברכה', והשיב לו יצחק 'הן גביר שמתיו לך'.

ולפי"ד יש לבאר הדו"ד, שעשיו שאל שיברך גם אותו, ומה הסתירה שגם עשיו יקבל ברכה, והשיב לו יצחק 'ויקח ברכתך', שאין אפשרות שיהיה ברכה לשניהם, כי יש רק ברכה אחת, והמלחמה היא מי הוא שיטול את אותן הברכות, וא"ל יצחק שהברכות שנמל יעקב אלו הם אותן הברכות עצמן שיכול היה עשיו לקבל, והאחד הוא על השבון השני, ולא יתכן אפשרות שיהיה ברכה לשניהם. ועל זה גופא שאל אותו עשיו 'הלא אצלת לי ברכה', וכי יש לך רק ברכה אחת, ואשר לכן לא יתכן שיהיה ברכות לשניהם, ולמה לא יתן גם ברכה אחרת לו, והשיב לו יצחק 'הן גביר שמתיו לך', ועיין ברש"י שכתב שאמר לו בזה שאין לו שום תועלת בברכה, כי שמתיו גביר לך, ומה שקנה עבד קנה רבו.

ולדרכנו י"ל שיצחק השיב לו ששמו גביר על עשיו ר"ל שלעולם הסדר והיחס בין עשיו ליעקב הוא שהא' מתגבר ומתאמץ על השני, וממילא ברכת האחד היא בהכרח באופן שלשני אין ברכה, וכיון ששמתיו גביר עליך, ממילא ההכרח הוא שלעשיו לא יהא שום ברכה כלל.

אני היום ילידתיך

מתוך דברי ברכה במעמד הנחת תפלין במעונו לט"ו נערים מקהילת 'עץ חיים', דיל ניו גרז'י 'חשוון תשפ"ג

דבר טוב הוא שבאתם לארץ הקודש להתחלת הנחת תפלין, באתם לחסות בכנפי השכינה בכותל המערבי מקום שלא זזה ממנו שכינה. כתוב בפרשת ויצא שיעקב אבינו התפלל וביקש מהקב"ה 'ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי', כתוב במדרש שלחם לאכול הכוונה לתורה שנקראת לחם. ביאור הדברים מבואר בשם הגר"א כי כמו שבגוף יש רמ"ח אברים ושס"ה גידים כמו כן יש בנשמה רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכמו שהגוף צריך לחם לקיום ובגד ללבוש, והלבוש הוא מנא מכבודותא, כמו כן הנשמה צריכה לחם ומזון לקיומה ובגד ללבוש. והתורה היא המזון והלחם המקיים את הנשמה, התורה היא המזון שנותן חיים, כמו ששנינו באבות מרבה תורה מרבה חיים, התורה היא הנותנת את החיים האמיתיים והנצחיים. והמצוות הם הלבוש לנשמה, והרמ"ח מצות עשה הם לבוש לרמ"ח אברים של הנשמה, ושס"ה לאוין הם הלבוש לגידים של הנשמה, ועל זה התפלל יעקב אבינו שיהיה לו מזון ולבוש לנשמתו. כתוב בפרשת וישלח 'ויבא יעקב שלם', ובוה נתקיים התפלה שהתפלל ושבת בשלום אל בית אבי. הגמרא בשבת אומרת ששלם היה בתורתו, עוד כתוב 'עם לבן גרת', ואומרים חז"ל ותרי"ג מצות שמרתי. הרי מבואר שהתפלה של ושבתי בשלום אל בית אבי גם הייתה תפלה שיבא שלם בתורתו ובקיום המצות. התכלית של נשמת איש ישראל הבאה חצובה מתחת כסא הכבוד היא לתת לחם לאכול ובגד ללבוש לנשמתו, עד היום הייתם פטורים מן המצוות, והתלמוד תורה שלכם היה תלמוד תורה בפטור, אבל עכשיו נעשיתם בני חיובא, רק עכשיו אתם באתם לכלל התכלית לתת לנשמה לחם לאכול ובגד ללבוש, על יום זה הכתוב אומר 'אני היום ילידתיך', כי רק היום הוא ההתחלה של קיום התכלית של הנשמה, וכמו שבעת לידת האדם הוא עת שמחה, כך היום הוא יום שמחה שגם היום הוא בהיגה של יום הלידה.

השיעור מוקדש לזכרו ולעילוי נשמתו של איש אמת רב פעלים לעשות הישר והטוב שקוד בעמל התורה רבות בשנים הרב הגאון המפו' רבי עזריאל ליפל זצ"ל מותיקי תלמידי מרן ראש הישיבה רבנו הגרי"מ זצוק"ל

מצוה קצט

לחקור העדים הרבה

שנאמר ודרשת וחקרת

ושאלת היטב וכו'

העדות ומחויבים בהם מדאורייתא. ובנוב"י (אהע"ז קמא סי' עב) האריך לבאר קושיה זו, והעלה דהטעם דעדים שאמרו אין אנו יודעים בחקירות עדותן בטלה, אינו מצד שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה, אלא מטעם אחר חשובות כחלק מהעדות וה"ה דרישות, ומפרש את הגמ' בסנהדרין (ב:) דמשמע דהדרישות והחקירות מחויבות מצד דין עדות שאאי"ל באופן אחר.

אך אם כן יש לברר, דאם כל המצוה להעמיד את העדות על בוריה ושתהא דרושה וחקורה, מדוע מנה הרמב"ם את הדרישה והחקירה כמצוה בפני עצמה, דלכא"ו בכלל המצוה לקבל את העדות נכלל שיש לברר את העדות כראוי בכל הדרכים, ומה נוסף במצוה זו. [דלכא"ו פשיטא דלדעת הכס"מ שצריך לחקור את העדים בכדי שתהא עדות שאתה יכול להזימה, אינה מצוה בפ"ע אלא החקירות הם חלק מהלכות עדות ומהמצוה לקבל את העדות ע"פ האמת, וה"נ צ"ב דהכל לצורך בירור העדות ומה המצוה המיוחדת בזה]

ובשלמא לפי מה שהביא הר"ן (סנהדרין מ.) את דעת הר"ר דוד דפליג על הרמב"ם וס"ל דאם אמרו העדים בחקירות אין אנו יודעים עדותם בטלה, אבל אם אינם יודעים בדרישות עדותן קיימת אע"פ שמצוה על בי"ד לדרוש את העדות. שפיר שייך למנות את הדרישות כמצוה בפ"ע, שאינה מעכבת ואינה חלק מקבלת העדות ומ"מ מחויבים בה. אבל להרמב"ם יקשה.

דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה

עוד יש לשאול, דנפסק להלכה ברמב"ם ובשו"ע (ח"מ ל א) דתקנו חכמים דדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה, כדאי' בגמ' (סנהדרין ב:) "דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר 'משפט אחד יהיה לכם', ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין". ונחלקו הראשונים בגוונא שדרשו הבי"ד את העדים בדיני ממונות והוכחשו על ידי הדרישות, דעת רוב הראשונים (שם ה.) דהעדות קיימת והטעם דאחר שבטלו חכמים את החובה לדרוש את העדות, שוב אין הדרישות חלק מהעדות לכן אין פוסלות את העדות. אולם הרמב"ם (שם פ"ג ה"ג) פסק דאע"פ שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות או בחקירות עדותן בטילה. וחזינן בדעתו דאף אחר שבטלו חכמים את דין דרישות וחקירות, עדיין נשארו חלק מהעדות ובכלל המצוה ולכך העדות בטלה כשהוכחשו. וצריך ביאור גדרם של הדרישות והחקירות דמצד אחד בעדות דיני נפשות אין העדות קיימת בלא דרישה וחקירה דהן חלק מהעדות, ואילו בדיני ממונות העדות קיימת בלא דרישה וחקירה ומ"מ אם דרשו וחקרו והוכחשו העדים עדותן בטלה, ומאי שנא מעדות נפשות.

נאמר בפרשת עיר הנדחת "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" (דברים יג טו), נצטוו בזה הדיינים הבאים לדון ולפסוק את הדין, לחקור את עדות העדים ולדרוש אותה היטב, ומדגיש הרמב"ם "ושנפליג בזה בתכלית יכלתנו, כדי שלא נשפוט הדין בתחלת דיבור במהירות ונמית הזכאי". ועל פי החקירות והדרישות ישפטו ויפסקו את הדין. וכ"כ הרמב"ם בהל' עדות (פ"א ה"ד).

ג' חלקי בירור העדות

הרמב"ם (שם) מפרט ג' חלקים בבירור האמת עם העדים - חקירות, דרישות ובדיקות.

החקירות - הם השאלות ששואלים את העדים על פרטי המעשה, כגון על הזמן ועל המקום המדויקים ומתוך ידיעת הפרטים האלו העדות ניתנת להזמה, ויכולים עדים אחרים לבוא ולומר "עימנו הייתם באותו היום במקום פלוני".

הדרישות - אלו שאלות הנוגעות לגוף המעשה אך אינם שייכות להזמה, כגון כשמעידים על אדם שעבד ע"ז שואלין אותם מה עבד ובאיזו עבודה עבד, וכשהעידו שחילל את השבת, שואלין אותן איזו מלאכה עשה, וכשהעידו שאכל ביום הכיפורים שואלין אותן מה אכל וכמה אכל וכל כיו"ב.

הבדיקות - השאלות על הדברים שאינם נוגעים לגוף המעשה אלא סביב המעשה, כגון מה היה לבוש הנהרג או ההורג, או באופן שאמרו העדים הרג זה לפלוני תחת התאנה בודקים את העדים אם היו התאנים שחורות היו או לבנות וכיו"ב.

מה בכלל המצוה, ומה חלק מן העדות

מבואר ברמב"ם דהדרישות והחקירות בכלל המצוה, ואילו הבדיקות אינן בכלל המצוה. דכתב דהדרישות והחקירות הן עיקר העדות ומעכבות בקבלת העדות, והיינו דאם יאמרו העדים על מה שנשאלו בדרישות וחקירות 'אין אנו יודעים', וכ"ש כשהכחישו זה את זה עדותן בטלה. דהעדות המתקבלת בבי"ד צריכה להיות 'דרושה וחקורה' [כלשונו של הגר"ח הלוי (פ"ג מהל' עדות ה"ד)], ולכן הם חלק מהעדות. אבל הבדיקות אינן עיקר העדות ואינן מעכבות (שם פ"ג ה"ג), וגם אם לא נשאלו או שאמרו 'אין אנו יודעים' עדותן קיימת. ולא באו הבדיקות אלא בכדי לנסות להקשות עליהם ולמצוא שאינם משקרים. וכן משמע מהרמב"ם בסה"מ שלא הזכיר את ענין הבדיקות, הרי שאינן בכלל המצוה.

ובכס"מ (שם פ"ב ה"א) תמה דבשלמא חקירות בעינן לקבלת העדות, דבלא שיאמרו ויעידו על המקום והזמן הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ופסולה מדאורייתא. אבל הדרישות אינן מעכבות ואינן ענין לעדות שאתה יכול להזימה, ומה טעם החשיבם הרמב"ם לעיקר

הקושיות עליו

נפסק בשו"ע (אה"ע"ז י"ט) לענין היתר אישה לבעלה - "עד אומר מת ועד אומר נהרג, אף על פי שהם מכחישים זה את זה, הואיל וזה מודים שאינו קיים, הרי זו תינשא". והקשה הבית שמואל מה טעם תינשא, הא איכא הכחשה בדרישות שאין העדים מתאימים בפרטי הסיפור. ומיישב דתינשא מטעם אחר, דאף שהוכחו בדרישות מ"מ עד אחד כשר להעיד, וממ"נ אחד מהם נאמן ואמר שהיא מותרת להינשא. ולא תימא דאיכא פסול דנמצא א' מהם קרוב או פסול וכל העדות תיבטל, דכל הפסולים כשרים בעדות אישה ואף פסול זה של נמצא א' מהם קרוב או פסול, וכיון שכן אחד מהם נאמן וכשרה להינשא על פיו.

וע"פ זה כתב רעק"א (שו"ת קמא סי' פז) דהטעם שבכל עדות שהוכחו העדים בדרישות אין צריך שבועה כדן שבועת עד אחד, דהלא ממ"נ עד אחד כשר מעיד בזה, מצד דינא דנמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי. ושאיני עדות בדבר בערוה דליכא פסול דנמצא א' מהם קרוב או פסול.

והקשה הגר"ש זצ"ל (חידושי רבי שמואל סנהדרין סי' ח) באופן שנמצא שהעד משקר בעדותו בחלק מהדברים המתבררים בדרישות, כגון שהעיד על פלוני שחרש בשבת, והתברר שזרע בשבת. האם נתבטל רק חלק זה של פרטי המעשה ואמר' שלא חרש אלא תלי' שעשה דבר אחר, או שכאשר נתבטל חלק מהעדות, נתבטלה כל העדות שהרי מה שהעידו לא קרה כלל. ומביא ראיה מהא דהזמת העדים מבטלת את כל העדות, ואף נענשים העדים בעונש 'כאשר זמם' אע"פ שאינה מכחשת אלא את פרטי המעשה המקום והזמן, ולא את עצם המעשה. ובע"כ דכאשר חלק מהעדות בטל, בטלה כל העדות. ולפי זה קשה על מה שכתב הבית שמואל דעדים שהוכחו בפרטי העדות עדותן קיימת דעד אחד כשר בעדות אישה, הא כשהוכחה העדות בטלה כל העדות, ודעת רוב הראשונים ביבמות (ק"ח.) דבעד אחד בהכחשה בטלה כל העדות, והיאך אפשר להכשיר את העדות של ע"א. ובשלמא אי אמר' דפרטי הדרישות והחקירות אינן חלק מהעדות, וכאשר נתבטל חלק נוסף זה ע"י הכחשה, לא בטלה עיקר העדות. אך כיון דהדרישות והחקירות מבררות את גוף העדות, בטלה כל העדות.

ועוד הקשה לדעת הראשונים דפליגי על הרמב"ם וס"ל דאחר שביטלו חכמים את הדרישות והחקירות בדיני ממונות, שוב אין העדות בטלה כשהוכחו העדים בהם, א"כ ביטלת כל תורת הזמה. דלשיטתם כשבטל הצורך בדרישות וחקירות, שוב אין ידיעת הפרטים חלק מהעדות, וכיצד ניתן להזים עדים על החקירות ולחייבם לשלם מדין 'כאשר זמם' כשלא הוזמו על עיקר העדות, ולא נתברר שאמרו שקר על הנידון.

דרישה וחקירה היא מצוה המוטלת על הבי"ד להעמיד עדות דרושה וחקורה לפנייהם ועל פיה לפסוק את הדין

והנראה לבאר בכל ענין המצוה שמנה הרמב"ם לדרוש ולחקור את העדים, דזה פשוט דהעדויות צריכה להיות דרושה וחקורה כלשון

הודפס לע"נ ר' קלמן ב"ר משה הכהן ז"ל ומרת פרומה ב"ר דב בער ע"ה

הגר"ח, אך אינה הלכה בהלכות עדות אלא בהלכות בית דין. והיינו דבכל עדות יש ב' חלקים - יש את העדות על גוף המעשה והוא הצינור לעדים לספר ולגלות ולבי"ד לקבל את העדות ולברר את המעשה מפי העדים יש מצוה לבי"ד לקבל את העדות ולברר את המעשה מפי העדים כמידת יכולתם, וע"פ הבירור של הבי"ד וראייתם את המעשה פוסקים את הדין וזהו שנאמר "ודרשת וחקרת" להורות את הפרטים אותם צריכים בי"ד לברר ולידע ועל פיהם לפסוק. וכך משמעות הרמב"ם בזה"מ דפסק הבי"ד נשען על עדות של עדות מבוררים בבירור של דרישה וחקירה. ופשוט לפי"ז דהדרישה והחקירה היא מצוה בפני עצמה, המוטלת על הדיינים לברר את הדין.

ומעתה כשבטלו חכמים את הדרישה והחקירה בעדות של דיני ממונות, נתחדש שאין צריך בירור זה להעמיד את פרטי המעשה לעיני הדיינים. והגם דאפשר להסתפק בבירור של שמיעת דברי העדים בלבד, אך מ"מ פשוט דכל מה שיאמרו העדים בדרישות וחקירות נחשב כחלק מהעדויות, דהכל בכלל דבריהם והעדויות מבוררות יותר בתוספת הדברים שהוסיפו העדים בדרישות וחקירות. ואשר על כן לא בטלה כלל תורת הזמה, דכל שהוזמו בחקירות - בטלה כל העדות דכל פרטי העדות בכלל העדות. ואעפ"כ במקום שהוכחו העדים עצמם עדותן קיימת בדיני ממונות, דהיכא דאין בירור על פי העדים אלא הפרטים סותרים, אין מקבלים את דיבורם כלל בזה ואינו חלק מהעדויות. דכאשר ביטלו חכמים את הצורך לברר את הדין ע"פ הדרישות והחקירות, אין צריך לקבלם כלל וכמאן דליתא.

כללו של דבר - המצוה לברר היא מצד הבי"ד וכל שלא נתחייבו לברר יותר, יכולים לפסוק לפי ראות עיניהם ודי במה שיודעים. ולכן כשאמרו שני העדים דבר אחד בדרישות וחקירות הגם שלא היו מחויבים בזה, נתקבלו דבריהם לגמרי כחלק מהעדויות ועל פיהם פוסקים את הדין. ואם הוזמו נתבטלה עדותם לגמרי, שהרי מתחילה נתקבלו כל הדברים לגמרי. אמנם לענין הכחשת העדים בד"מ, אין הבי"ד מחויבים לקבל את פרטי העדות ולהחשיב את העדות כעדות שקר, דבטלו חכמים את הצורך בבירור זה, ובדליכא בירור ע"י פרטי העדות אין הבי"ד מקבלים את הפרטים כחלק מהעדויות.

וממילא אתי שפיר מש"כ הבית שמואל דכשהוכחו העדים בעדות אישה, מקבלים את עדותן דממ"נ יש כאן עד אחד וע"א כשר. דעד כמה דעדויות של ע"א מתקבלת אין צריך בירור יותר מזה. דמעיקרא אין חובה לקבל בעדות אישה דווקא עדים מבוררים, אלא עד אחד כשר ואינו צריך דרישה וחקירה, ואינו ענין לדין עד אחד בהכחשה שפסלו חכמים את כל העדות.

נמצא - דרישה וחקירה אינם נצרכים למצות עדות של העדים, אלא היא מצוה וחובה לבי"ד לפסוק על פי עדות מבוררת בדרישה ובחקירה. ותקנו חכמים בדיני ממונות דאין צריך דרישה וחקירה, ודעת רוב הראשונים דאם נחקרה העדות והוכחו העדים, עדותן קיימת דאין הבי"ד צריכים לקבל את פרטי העדות הללו, ואינם דנים על פיהם. ומ"מ אם שני העדים אמרו דבר אחד נתקבלו דבריהם כעדות, ובזה שייכא הזמה.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמר בו בשיח"ק

כיצד באים לידי ידיעת התורה

רק בדור שמלפנים זכינו לאורו של מרן בעל החזון איש זצ"ל, שנולד בשנת תרל"ט ונסתלק לבי"ע בשנת תשי"ד, הוי אומר שכל ימיו אשר היה היו כמנין ע"ה שנים, ובמשך שנות חייו זכה להוציא לאור את ספריו כמעט על כל חלקי התורה מברכות ועד עוקצין ולא הניח דבר גדול ודבר קטן, וכל רואה יתפלא: היאך היו עיתותיו בידו? הרי אף אם יחיה אדם מאה שנים פעמיים לא יספיק ללמוד את הכל, ואילו הוא הספיק לדעת כל דבר לעומקו, וכידוע לכל מי ששם את עיניו בספריו, עד כמה החזון איש ירד לכל פרט דק בכל סוגיא ולא עזב דבר.

בספרי תולדות החזון איש אף מובא שבמשך כ"ה שנים תמימות עסק בסדר טהרות, וחשבון פשוט מגלה שאם כן לא נותר לו לשאר חלקי התורה אלא כמה עשרות בודדות של שנים (את ספרו הראשון על עירובין הוציא כבר בהיותו בר כ"ג), ומי עוד היה כמותו שידע את כל תלמודו על בוריו, והעיד לי אאמו"ר הגאון זצוק"ל שתמיד כאשר הגיע לפני החזון איש ופרש לפניו את שאלותיו, ולא משנה כלל באיזו סוגיא אחז, החזון איש היה מונח כל כולו בסוגיא לכל פרטיה ודקדוקיה כאילו למדה בו ביום. הוא לא היה כמותם שרק נזכרים ש"ש כזה רש"ב א' וכבר יש מי שעוסק בדבר, אלא היה מונח לחלוטין בכל מה שיש לומר ולא נשמת ממנו ולו כטיפה מן הים.

בתורת דוגמא לדבר יש להביא גם את מרן ראש הישיבה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שכל ימיו עסק בלימוד הישיבה בעומקא דשמעתתא דנשים נזיקין ולא היה בידו לעסוק בשאר חלקי התורה, אך בשחר נעוריו היה אמור לכהן כרב בק"ק גרודנא תחת אביו ובמקום זאת עלה לארה"ק (ואין כאן המקום להאריך בפרטי הענין), ובאותו זמן בגרודנא למד את השו"ע כדי לדעת לפסוק דבר ולהורות הוראה בישראל.

והנה בשנותיו המאוחרות בישיבת פוניבז', היו באים לפתחו בחורים מבני חו"ל שחפצו לשוב לבתיהם, ובעקבות צביון משפחתם היה עליהם להביא 'תעודה' שתעיד על סמיכתם לרבנות, כדי להעיד שעשו דבר במשך שנותיהם בישיבה... אאמו"ר הגאון זצ"ל היה חוזר יחד איתם על שו"ע יו"ד, והם היו מקבלים את הסמיכה מהגר"ר שלמה טנא זצ"ל, או פעמים מראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצ"ל, ולפני כן עלו על הגרש"ר כדי שיבחן אותם על תלמודם.

הגרש"ר היה יושב לפני הבחורים ושואל אותם שאלות מכל רחבי השו"ע, ושאלותיו לא היו שאלות כלליות בעלמא שכל נער יידעם, אלא שאלות קשות ביותר לפרטי פרטים בעומקם של דברים לאורכם ולרוחבם, כאילו זה עתה עסק בכל הלכה והלכה... וכל זאת בזמן שכבר עשרות שנים לא התעסק בענינים אלו.

ולא הוא בלבד, אלא בכל דור ודור אפשר למצוא אין ספור תלמידי חכמים שיושבים כל ימיהם באהלה של תורה, שזוכרים את אשר למדו מימים ימימה כאילו הדברים מונחים בקופסא, גם כאשר עברו זמנים ארוכים מאז שחזרו עליהם בפעם האחרונה, וגם כאשר הם למדו והוסיפו עוד דברים רבים לאיך ערוך ממה שלמדו אז, ואיש לא יבין את זאת כיצד נתקיימה בידם.

וזהו הרברים האלה על לכבך:

אך התשובה לכל היא, שהנה נודע המעשה בהגאון רבי יוסף ראזין מרוגוטשוב, ששימש רב בעיירה דוינסק יחד עם בעל האור שמת, ופעם הגיד הרוגוטשובער והתבטא על רעו - היודעים אתם כיצד זכה לידיעת כל התורה כולה, אין זה מפני זכרון יוצא דופן או כשרון שאין דומה לו, אלא מפני שהדברים נמצאים בנפשו.

משל למה הדבר דומה, אמר בעל הצפנת פענח, לאדם שנלכד בביתו בשעת שריפה, שפתאום הוא מוצא בעצמו כוחות נעלמים שמעולם לא ידע את פשרם, שהם נותנים לו כוחות למעלה מגדר הטבע להחליץ מהבית הבוהר ולמלט את נפשו. וכך הוא גם בעל האור שמת, ידיעת התורה היא כל כך בדמו, עד שבכל סוגיא שלומד מתעוררים בו כוחות כמו בשעת

פרק ד' משנה י"ג "רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגת תלמוד עולה זדון"

לפי פשוטו נראה כי משנה זו מדברת בבעלי הוראה, שמתחילה כאשר הם לומדים עליהם להזהר בתלמודם, כי על אף שהטעות עצמה היא בשגגה גמורה, ומה האדם יכול לעשות כדי שלא יטעה, מכל מקום לבסוף יש לה השלכות של זדון, על ידי כך שההולכים בעקבותיהם לא ידעו כדת מה לעשות.

אולם ברבינו יונה מבוארת חומרה יתירה מזו, וכלשון שכתב: "שיחזור הדברים עד כי לא יוכל לשכוח דבר עד ירד לעומקן של דברים, כי טבע האנוש קצר להבין החכמה והשכחה מצויה בבני אדם, גם לא יסמוך בסברא הראשונה כמו שכתבנו בתחילת הספר".

ולדברי רבינו יונה מבואר שעצם ה'טעות' ו'שגגת התלמוד' מכוונה בשם זדון, כיון שמוטל על האדם למלט את עצמו מטעות, וכשם שמסיים רבינו יונה: "כי בכל דבר מדבר התורה והמצוה שהטעות מצויה ולא נתן אל לבו וחוטא - אין זה שוגג, אך נקרא פושע, שהיה לו לחשוב כי כל אדם טועה, ולהזהיר שלא יחטא ולא נזהר", ומחלק רבינו יונה שיש בזה ארבעה חילוקי מדרגות: 'פושע, קרוב למזיד, שוגג, וקרוב לאונס'.

ומבואר לנו מתוך הדברים מהי צורת לימוד התורה, כי הגם שעדיין נראה שדין המשנה מבואר בעיקר כלפי מורי הוראה, מכל מקום כנים הדברים לענין כל יודעי דת ודין, שכאשר לומדים את תלמודם עליהם לתת את ליבם לחזור הדברים עד שלא יוכלו לשכוח דבר ולרדת לעומקם של דברים, ואלמלי כן הם מכוונים בתואר שכתבה המשנה.

וכאן המקום לעורר שוב את השאלה הנודעת שנשאלת זה עידן ועידנים, מה יעשה הלב ולא ישכח את תלמודו, שהרי דרך לימוד התורה היא לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפל, וגם אם חוזרים פעם ופעמיים ומעלה היאך ניתן להמשיך הלאה ולחזור על כל הדברים החדשים שנוספים דבר יום ביומו.

לכאורה לא תתכן מציאות שבה האדם יחזור בלי גבול על כל מה שלמד עד הנה כל פעם מחדש, דאם כן לא יוכל לעמוד אלא על דיבורים בודדים, ואף כי מדברי השו"ע הרב נראה שכן סבר להלכה, יעו"ש, שהאדם צריך לחזור בכל פעם על הכל, לא כולם סברו כמותו, ובשם מרן החזון איש אמרו שאין הדברים נוגעים אלא למי שמתאים לו לעשות כן על פי שורש נשמתו.

הגע עצמך, אף אם אנן בדין יכולים לחזור על רבים מחלקי התורה, מה יעשה מי שכבר סיים כולא תלמודא וד' חלקי השו"ע, היאך יוכל להוסיף וללמוד עוד, אם במשך כל שעותיו הוא צריך לחזור על כל מה שיש בידו, הלא רק במשך יום אחד יצטרך לשנן עשרות דפים ללא הרף, ולא כל מוחא סביל דא.

וגם אם נניח שהאדם יצליח להיות בכלל כל ימיו בעמוד והחזר קאי, הלא ודאי שהחזרות יערכו לו במשך זמן ארוך, ולא תמיד יש בכוחו לזכור את כל הדברים שעבר זמן רב מאז חזרתם, אלא אם כן יש לו ראש גאוני שמסוגל להעמיד בראשו את הדברים זמן זמנים טובא.

אם כן אפוא מתעוררת שוב אותה שאלה, מה יש ביד האדם לעשות כדי לקיים את ציווי התורה 'פן יסורו מלבבך כל ימי חיך', ומדוע יש עליו תביעה מוחלטת לזכור את כל דברי התורה 'עד כי לא יוכל לשכוח דבר עד ירד לעומקן של דברים', שהרי באמת, כמו שכתב רבינו יונה עצמו, 'השכחה מצויה בבני אדם'.

וביאר הענין יתבאר בהקדם תמיהה גדולה עוד יותר, שהרבה עשו כן ועלתה בידם, וכאשר נבטי על גדולי הדורות ותלמידי החכמים שבמשך כל הדורות נראה שהם זכו לדעת את כל תלמודם מהחל ועד כלה ולא משו דברי התורה מפייהם.

דליקה - ליתן כל אשר לו בעד נפשו ולחקוק את הדברים בליבו לאורך ימים ושנות חיים.

ומעשה זה תואם למעשה אחר שהתרחש עם בעל האור שמה, שפעם נזקקה אליו אשה שיכריע לה בהכרעה דחופה והוא נצרך לצאת לחדר השני בשביל להשיב דבר, באותו זמן הוא היה עסוק באמצע הסוגיא ולפניו היתה מונחת הגמרא הכבדה של אז, שהיתה עשויה מדפי עץ עבים ששוקלים משא רב. במקום להניח את הגמרא ולענות על השאלה, התרומם רבי מאיר שמחה ביחד עם הגמרא הכבדה, השאיר את אצבעו בדיוק בשורה שבה אחז, וכך הלך אל החדר הסמוך, אמר מה שאמר, וכל אותה עת לא הזיז את ידו מתוך כרך הגמרא...

שאלו אותו תלמידיו, ילמדנו רבנו, כל כך למה, ואילו הוא נענה לעומתם בפשטות: הלא כבר הורנו חז"ל 'התעייף עיניך בו ועינינו', ודי ברגע כמימרא של היסח הדעת כדי לאבד את דברי התורה, שנוחים לאבדם ככלי זכוכית... הרי שעד כדי כך הקפיד על עצמו, לא להסיח דעת מהלימוד אף לא כדי הרף עין...

אם כן זה היה סודם של תלמידי החכמים שבכל הדורות: לא חכמתם עמדה להם, לא כשרונם, לא זכרונם הגדול ולא אף סגולה אחרת, אלא רק דבר אחד בלבד: שכאשר האדם מוסר את עצמו באמת לתורה בלי לאבד את הזמן ובלו לעסוק סתם כך בדברים אחרים, משמים מסייעים בעזו ונותנים לו שפע של סיעתא דשמיא לדעת את כל תלמודו.

ואין אלו דברים הפורחים באויר, אלא דברים בדוקים ומנוסים שמוכחים לעין כל ואין ספק באמיתותם, ואפשר לראות זאת אצל כל התלמידי החכמים שמנצלים באמת את זמנם, אין שום צד שבעולם שזכו למה שזכו

אלא מחמת הסיעתא דשמיא שליוותה אותם, כי אחרת אין הסבר שבעולם היאך יש בידם לדעת עד כדי כך למעלה מגדר האנושי, בלי שיחזרו כל הזמן ובלו שיזכו למוח עילויי היוצא מדרך הכלל.

וככל שהאדם מוסר את עצמו אל התורה, כך הוא זוכה ליותר, ולמשל רה"י הגר"ש רוזובסקי, לא לחינם זכר את הכל למשך רבות בשנים, אלא כל יודעיו הכירוהו כיצד הוא לומד כל העת עם כל החיות בקול נעים וערב, עד שהיה אפשר לראות עליו כיצד התורה היא חייו וממנה הוא שואב את כוחותיו, והיא שעמדה לו כמו בשעת שריפה - לקבל כוחות למעלה מההשגה האנושית להיות הדברים האלה על לבבו בכל נפשו ובכל מאוודו.

אף שהתורה ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים, מכל מקום צורתה של תורה היא בדרך של 'עניים במקום זה ועשירים במקום אחר', וכאשר האדם מחובר אל החיים עם כל כולו, לא משנה באיזו סוגיא יעסוק ובאיזה נושא יעמוד, עצם החיבור נותן לו את הכוחות מן שמיא למשמש בכיסו כל שעה ולמצוא שם את הכל, גם דברים שאינם קשורים במישרין למה שהוא עומד בו באותה שעה, כי סדנא דארעא חד הוא.

אין אנו באים בדברים אלו לומר שכל אחד צריך ללמוד בתענית דיבור י"ח שעות ביממה ולא להפסיק אף לא כדי בליעת הרוק, אלא אך ורק דבר אחד פשוט: לנצל את הזמן, לא לבזבז אותו סתם כך, ולמסור את הלב אל התורה, כי כאשר האדם לא מבזבז את הזמן ויושב ולומד כדבעי, הדבר מוכח מעל לכל ספק שתהיה לו את הסיעתא דשמיא לזכור את תלמודו ולגדול בתורה מעלה מעלה, והיא שתעמוד לו ש'לא יוכל לשכוח' ושיהיו דברי תורה חקוקים על ליבו.

עמל התורה - החיבור בין הראש אל הגוף

מחבר את עצמו אל התורה ונהפך לגוף של תורה, ולפיכך כריתת הברית בין הקב"ה לעמו ישראל היתה דוקא על ידי התורה שבעל פה, שהיא 'תורתן של בנים', ובה האדם אינו רק חוזר על מה שכתוב אלא מחבר את עצמו אליה על ידי יגיעת המחשבה, וכפי שידוע מדברי התנחומא בפרשת נח שלא כרת הקב"ה ברית אלא על תורה שבע"פ הואיל ויש בה צער גדול ונידוד שינה וכו'.

ועל כל פנים מעתה נבין מדוע שורש החילוק בין יעקב לעשו לא היה נעוץ במידת היראת שמים שהיתה לכל אחד מהם, אלא במידת ההשבה אל הלב, ועל זה אומרת התורה 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים', ללמדך שהסיבה שהתפרדו זה מזה, זה לחיי העולם הבא וזה לחיי העולם הזה, היא מפני הצורה שניהלו לעצמם את חייהם - יעקב היה איש תם יושב אוהלים, והיינו שהכניס את כל כולו לתוך אוהלה של תורה והתחבר רק אליה ללא שום קשר אל העולם החיצוני, ואילו עשו היה 'איש שדה', שתרגומו הוא 'גבר נחשירכן', ופירושו התוס' בב"ק (צב): בשם ר"ת דהיינו איש 'נח ובטל', כלומר שלא עשה מאומה עם עצמו, הוא לא התייגע מציודו ולא עמל על ידי הכוחות שלו להכניס את ההשגות אל קרבו, וממילא הם נותרו מבחוץ בלי להכנס פנימה.

מעתה נמצאו הדברים אמורים כלפי כל אחד ואחד, שאם רוצה האדם להתחבר לתורה באמת ולא להיות בגדר בהמה אשר כל כולה גוף, עליו להקיז דם מעצמו ולעשות כל אשר ביכולתו כדי לדעת להבין, וכך להיות איש של תורה, שראשו אינו נפרד מגופו. וכפי שהיה נוהג המגיד רבי שלום שברדון זצ"ל לומר, לכל אחד יש 'א קליינע עשו' אי שם בתוך הלב, והתפקיד המוטל עלינו הוא לשרש את אותו 'עשו' קע', לעזוב את הגבר נחשירכן, ה'נח ובטל' שבתוכנו, ולהתחבר לתורת ה' תמימה.

ואחרי כל האמור יש לבאר את הרמז בעומק שאלת עשו 'כיצד מעשרין את התבן ואת המלח', שהנה כל ענין המעשר הוא שהאדם יעלה לגבוה את החומר שיש אצלו, ממילא י"ל, שזה ודאי שהבין עשו שאין לעשר את התבן ואת המלח שהם מאכל בהמה ואינם ראויים לאדם, אך בכל זאת שאל כיצד מעשרין אותן - היאך אפשר להעלות אותם לגבוה בלי לעשר מהם מעשר. וזו היתה רמאותו: שלא היתה לו את היכולת להבין שדוקא מאכל אדם, שאותו האדם בא ומקריב מציודו הוא ומתוך תוכו, הוא שיכול להתעשר ולעלות לגבוה, אבל מאכל בהמה שנותר למטה בלי שהאדם יעשה מציודו מאומה לא יכול להתעלות. הוא חשב שאפשר להשאיר בתורת בהמה ובכל זאת לעלות ולהתחבר להשגות העליונות, ובכך היה שורש טעותו.

על הפסוק 'כי ציד בפיו' אמרו חז"ל במדרש (הביא זאת רש"י על הפסוק 'איש יודע ציד' - כ"ה, כ"ז) שעשו היה מרמה את אביו בפיו עד שהיה סבור שהוא מדקדק במצוות, וכיצד, שהיה בא ושואל אותו כיצד מעשרין את המלח ואת התבן, שאינם מאכל אדם ומצד הדין פטורים מן המעשר.

ולכאורה יש לעיין, דאף לפי רמאותו של עשו לא היה לו לשאול 'כיצד' מעשרין את התבן ואת המלח אלא 'האם' מעשרין את התבן ואת המלח, דאי לו יהי והם חייבים במעשר כשאר תבואות שבעולם, מדוע שתשתנה צורת עישורן מכל תבואה אחרת.

והנה התורה מגדירה את החילוק בין יעקב לעשו ואומרת: 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אוהלים', ומשמעות הדברים כפשוטן, שיעקב היה ממלא את יומו ועוסק בתורה, ואילו עשו היה הולך בטל וצד בשדה. אך לכאורה יש להבין, וכי זהו בלבד היה החילוק בין יעקב לעשו? הלא יעקב היה ירא אלוקים ועובד את ה' מנעוריו, ואילו עשו היה רשע ומלסטם את הבריות.

ובגמ' בסוף פ"ק דסוטה (יג.) מיייתנן את המעשה הידוע עם חושים בן דן, שבשעה שבאו בני יעקב לקבור את אביהם במערת המכפלה בא עשו ועיכב בידם, ולכשהבחין בכך חושים בן דן נטל קולפא ומחיה לרישיה דעשו (ויעויין בתוס' בגיטין נה: דשמא לא מת באותה הכאה עד שבא יהודה והרגו), ובפרקי דרבי אליעזר (ט"ו) ובתנא דבי אליהו מבואר שראשו של עשו נפל לתוך מערת המכפלה ונקבר יחד עם יצחק, ואילו גופו נותר בחוץ, ונשלח לארץ אחוזתו להר שעיר.

ועומק הענין מבואר בספ"ק (שפת אמת והשם משמואל וכו'), שראשו של עשו היה שייך לאבותיו הקדושים ולכן נקבר עמו, מה שאין כן גופו היה שייך לחומר העכור ולא יכל להקבר יחד עם האבות. והיינו, שמצד שכלו ומוחו של עשו, היו לו השגות עליונות שאותן קיבל בבית הגדול והקדוש ביתו של יצחק אבינו ע"ה, וידע היטב מה למעלה ומה למטה מה עיקר ומה טפל, אך מכל מקום הוא נשאר 'עשו', איש יודע ציד איש שדה. וכל כך למה, מפני שגופו היה מנותק מן הראש, הוא לא חיבר את ההשגות שהשיג לכדי הוצאה לפועל, והותיר אותם שם למעלה במח מבלי שיעשה עמם מאומה.

והנה בחז"ל מבואר בכמה מקומות שחורבן בית שני הוא כנגד גלות אדום, וביאור הענין נראה על פי דברי הגמ' בגיטין (ס:) דא"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, ובטעם הענין מתגלה לנו הדרך להשיב את ההשגות מן הידיעה אל הלב: דוקא כאשר האדם מתייגע מצד עצמו ועמל ומחדש את דברי התורה על פי הכוחות שלו, אזי הוא

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת תולדות

הספק גרוע מן הכל

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשת השבוע, פרשת תולדות, וללמוד ממנה דרכי מוסר ובינה.

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה. ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו. שכן היא המידה, כשומבקים ומתפללים - מקבלים, כי כך מדת הקב"ה שאינו פוסל תפלת כל גברא (תנחומא פרשת ואתחנן ס"ד).

הרבה שנים חתה וציפתה רבקה להפקד, עשרים שנה. וגם עכשיו, בהיותה הרה, ההריון מתמיה אותה. וכמו שכתוב ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי. ומפרש רש"י "ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, צריך לדרוש ולפרש את הפסוק הזה שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי, לא התפרש לנו במקרא מהי ההתרוצצות הזו, מתי ואיך היתה, שמחמתה אמרה רבקה למה זה אנכי. ורבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרסם לצאת. עוברת על פתחי עבודה זרה, עשו מפרסם לצאת. ובגלל שתמחה רבקה בדבר הזה ותלך לדרוש את ה', וכמו שכתב רש"י "לבית מדרשו של שם, שייגיד לה מה תהא בסופה", ואלו דברי רבותינו במדרש (בראשית רבה פס"ג, ו).

והנה, יש הערה גדולה ויסודית שלומדים כאן בפסוקים האלו. רבקה טרחה והלכה לבית מדרשו של שם לשאול ולדרוש, משום שלא הבינה איך ייתכן שהעובר רץ ומפרסם לצאת גם כשעוברת על יד פתחי תורה וגם כשעוברת ליד בתי עבודה זרה. ובאמת הסבירו לה שאין זה עובר אחד, אלא שנים יש כאן, אחד כולו קדש קדשים, והשני - עשוי, רץ לעבודה זרה.

רואים, שכל זמן שלא ידעה רבקה שיש תאומים בבטנה, וסברה שעובר אחד הוא, לא יכלה לשאת את המחשבה שאותו עובר רוצה לצאת גם לפתחי תורה וגם לבתי עבודה זרה, וזאת משום שלא יתכן שתהיה מציאות של ספיקות, מציאות של פסיחה על שתי הסעיפים. אם צדיק הוא ועובד את האלהים טוב, ואם רשע הוא שיהיה רשע, אבל לא יתכן שיהיה גם צדיק וגם רשע, לפעמים רוצה לרוץ לפתחי תורה ולפעמים לבתי עבודה זרה. לא שייך שיהיה כדבר הזה. לכן הלכה ושאלה בדבר ה', ורק כשהסבירו לה שהם שנים, נחה דעתה.

ולמדנו כאן יסוד גדול, כי להיות פוסח על שתי הסעיפים, להיות כמסתפק בדבר, הוא הדבר היותר גרוע. ובפרט בדור שלנו, שהוא זרע בתראה, ואור וחושך משמשים בו בערבובייה, הרבה הרבה ספקות מתעוררים אצל האדם מחמת כל מיני סיבות שונות ומשונות, אם בגלל הרחוב, אם בגלל ספרים חיצוניים או דיבורים שונים, ואט אט האמונה אצלו הולכת ונחלשת, ונמצא פעם מאמין ופעם חצי מין. ובוזה גדול כוחו של היצר, להטיל בלבו של האדם ספיקות, ואז על ידי הספיקות הוא מטשטש את האמונה של האדם. וזהו הדבר היותר משוקץ ומתועב לפני ה', וכמו שרואים כאן אצל רבקה, שלא יתכן כדבר הזה להיות פוסח על שתי הסעיפים.

עמלק אמרו העולם, בגימטריא ספק. הכח שלו בקירור האמבטי הרוחתה, בקירור האמונה, הוא מהספקות שמתעוררות אצל האדם. לכן מיד אחרי שכתוב שבני ישראל ניסו את ה' היש ה' בקרבנו אם אין" (שמות יז, ז), מיד "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל" (שמות יז, יח). כי מזה גופא נובע הכח של עמלק, הספק של ישראל היש ה' בקרבנו אם אין.

ולו דרכו של היצר הרע. הוא לא בא לאדם ואומר לו, בא תהיה רשע ותעבוד עבירה, אלא הוא מתחיל להכניס בו ספיקות. אומר לו, בוא ותעשה כך וכך, הרי לא בטוח שזוה אסור, זה רק ספק. ואפילו אם זה אסור, נכון, באמת זה לא לפי השולחן ערוך, אבל מותר לך לחלוק. בא תהיה גם אתה פוסק ותכריע אחרת... ואז האדם מתחיל להסתפק, אולי הוא צודק? אולי לא? אבל כבר בזה עצמו, כאשר נכנס הספק אצל האדם, זה מחליש לו את האמונה.

איפה היית ביסדי ארץ

מספרים שפעם ישבו האחים הקדושים רבי אלימלך מליזענק ואחיו רבי זושא, ולמדו יחד את דברי המדרש רבה על הפסוק באיוב (לה, ד) "איפה היית ביסדי ארץ". איוב כידוע באו עליו צרות ויסורין לאין מספר, והיה איוב מתאונן על מה גורלו ובא בטרונא לה' יתברך, איך ייתכן שבאים עלי כל כך הרבה צרות, וכי רשע אני שהם מגיעים לי? ואמר איוב להקב"ה, "שמא בין איוב לאיוב התחלף לך" (בבא בתרא טז, א), אולי טעית ואתה מביא לי צרות שהיו אמורים להגיע למישהו אחר, לאיוב.

וכך יש בספר איוב אריכות הטענות שטען איוב, אבל הקב"ה בסוף השיב לו, כמו שכתוב "ועין ה' את איוב" (לה, א), ושם באים שני פרקים שבהם יש סדרה שלימה של שאלות נוקבות ששואל הקב"ה את איוב. ואחת השאלות היא "איפה היית ביסדי ארץ".

מה פירוש הפסוק? במדרש פרשת כי תשא (פרשה מ, ג) ביארו רבותינו, שנשמתו של אדם הראשון היתה כוללת את כל הנשמות כולם, אלא שהיו בחינות בחינות בדבר. לשון המדרש "יש שהוא תלוי בראשו של אדם ויש שהוא תלוי בשערו, יש שהוא תלוי במצחו ויש בעיניו. דהיינו, כמו שבאדם יש חלקים חלקים, וברור שהמה והלב יותר חשובים מהכרס, הגם שרוב בני אדם לא חושבים כך.. כך גם הנשמות שהיו כלולים באדם הראשון, הנשמות הגבוהות יותר היו במקום יותר חשוב אצל האדם, בראשו, והנשמות שפחות חשובות היו בשערו, וכיוצא. והו שאמר הקב"ה לאיוב "איפה היית ביסדי ארץ", כלומר מהיכן ומאיזה חלק באדם הראשון נאצלה הנשמה שלך, האם במקום גבוה יותר או במקום נמוך? - אם יודע אתה באיזה מקום היית, אתה מתווכח עמי. אם תדע מהיכן נאצלה נשמתך, דהיינו שתכיר ותדע מהי שורש הנשמה שלך ומה מגמתה כאן בעולם, תוכל להתווכח ולטעון טענות. אבל כל זמן שאינך יודע, אם כן אין לך ידיעה מה צריך אתה לתקן בעולם, ואין לך הבנה בכל המהלכים שנעשים בעולם כדי להביאו לתיקון השלם, ומה לך מתאונן ומתלונן.

מכל מקום, היו שני האחים הצדיקים הללו רבי אלימלך ורבי זושא יושבים יחד ולומדים את דברי המדרש. פנה אחד האחים לחבירו ואמר לו כך: אמור לי אחי יקירי. הרי במדרש מבואר שכל הנשמות היו כלולות יחד בנשמתו של אדם הראשון. ובכן, יש לי קושיא עליך. מדוע לא עכבת

הגם שעברו עליהם צרות ותלאות לאין מספר, תמיד היו חזקים באמונת ה' והיו שרויים בשמחה בכל מצב. וגם כשהיו מתייסרים בייסורי איוב, לא היו חוקרים ושואלים למה קרה לי כך וכך. היה לבם שקט ושאנן שבואי הכל לטובה והכל לברכה, חסד מאת ה' יתברך.

האדמו"ר מקאליב הראשון, היה חולה במחלת עור קשה, וכל גופו היה פצעים פצעים, עד שכל תנועה קלה היתה מסבה לו ייסורים קשים. אמרו, שמפני זה ייצרו לו במיוחד בגדים מנייר, כדי שלא יכבידו על גופו הדווי. ואף על פי כן מעולם לא ראו אותו שרוי בצער. מעולם לא שמעו ממנו אנחה אחת. תמיד היו פניו קורנות והיה נמצא בשמחה. וכל הסובבים אותו תמיד תמחו, איך קורה כדבר הזה, שבן אדם כל כך סובל, כל כך מצטער, ועם כל זאת כל הזמן שרוי בשמחה וששון.

ומספרים, שבאמת פעם אחת שאל אותו אחד מתלמידיו, ילמדנו רבינו, הרי כל אחד אחר שהיו באים עליו כל כך הרבה ייסורים היה מטיח ראשו בכותל ובוכה ומצטער, ואילו אתה תמיד שמח ועוד משמח אחרים ועוד לאחריים, איך אתה מחזיק מעמד בדבר הזה. והשיב לו הרב תשובה נוראה, אמר לו, אסביר לך דבר פשוט. אתה אומר שהייסורים קשים ומרים, ואתה צודק. אני באמת מודה בדבר, שהייסורים הם יסורים קשים ונוראים. אמת. אבל בוא ונעשה חשבון, על מה שהיה לי לפני שבוע ושבעים, אין טעם להצטער עכשיו, הרי זו ברכה לבטלה. מאי זהו זה. אם כן על מה אבכה? על הייסורים שיבואו עלי עוד חודש? בשביל מה, הרי כבר אמרו (יבמות ס"ג ב) אל תצר צרת מחר. אלא מאי? אצטער על הרגע הזה שכואב לי? - וכי רגע אחד לא אוכל לסבול יסורין? רגע אחד! לא נורא.

כך הוא אמר לו. אבל הביאור הוא שבאמת מי שיש לו אמונה ובטחון, ויודע כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אין לו שאלות, אין לו ספקות ואין לו חששות. אבל כשאדם יש לו ספקות, אולי כן ואולי לא, כל ימיו בעגמת נפש, ואין לו לא קנין תורה ולא קנין תפילה, לא מנוחה ולא שלווה הנפש, אין לו כלום. וזו היתה הדאגה של רבקה, איך יתכן שיש כאן ספקות, איך יכול להיות שהוא רץ גם לחדרי תורה וגם לבתי עבודה זרה, אסור שיהיה כדבר הזה. או מין, או מאמין! אבל לא יתכן שיהיה פוסח על שתי הסעיפים. עד שבסוף התברר באמת שיש לה שנים, ונחה דעתה.

ובדור הזה שנשפכים בו נהרות של ספקות ופקוקים באמונה, צריכים להתחזק בזה. חבוק הנביא בא והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה, ונאחזו צריכים לראות איך להתחזק בזה ולעשות את כל ההיכי המצוי ואת כל האופנים להעמיק את האחיזה באמונה שלנו. אסור שיהיה לנו ספקות.

ותורה אור

ואיך פושטים ספקות? רק על ידי התורה. הרי החושך הוא שגורם לאדם את ההטעיה, כמו שלימד אותנו הרמח"ל במסילת ישרים (פרק ג). ומסבירים למה נקרא הלילה 'ערב'? - מלשון ערבוביא. כשאדם מהלך בערב, בזמן החשכה, הכל מתערבב לו. הוא רואה אדם וחושב שזה עמוד, בורח ממנו שלא להתקל בו. רואה עמוד וחושב שזה אדם, נגש אליו ואומר לו שלום עליכם.. ואילו היום שבו יש אור נקרא 'בוקר', מלשון ביקורת. אפשר לבקר לבדוק ולבחון את הדבר. לראות אותו על מתכונתו. ומהו האור איתו ניתן להאיר את החושך ולבקר ולהבחין בין טוב לרע? - 'כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ג, כג). אין כח שיפיג את כל הספקות ויפשוט אותם, מלבד הכח של התורה.

כל כמה שאדם הופך להיות יותר מציאות של תורה, חיים של תורה, כך הספקות פורחים ממנו. רק כשאדם מחובר לתורה הקדושה הוא מאמין ובטוח על ה' כמו בן הסמוך על אביו ויודע שכל מה שהוא עושה לטובתו הוא עושה. ה' יזכנו שנזכה להיות כל ימי חיינו מהשוקדים על דלתי התורה ולהיות עבדי ה' יתברך הנאמנים אנו וזרעינו וזרע זרעינו עד עולם.

את אדם הראשון מלחטוא? הרי גם אתה היית יחד איתו. גם אתה היית חלק ממנו. ואתה שהגך קדוש עליון, צדיק יסוד עולם, היית צריך לתפוס את ידו של אדם הראשון, ולא לתת לו לאכול מעץ הדעת! למה זה נקטת בשב ואל תעשה ולא מנעתו מחטוא לה?

השיב לו אחיו, בדיוק הפוך! אני נתתי לו ואפשרתי לו בכוונה תחילה שיעשה מה שיעשה. מדוע? - כיון שכשהיצר הרע בא לאדם הראשון, במה תפס אותו, איך נלחם באדם? התחיל נותן לו ספקות באמונתו. אולי תאכל מעץ הדעת 'והייתם כאלהים' (בראשית ג, ה), כדאי לך, זה טוב לך. ונכנס אצלו הספק, כדאי לאכול, או לא כדאי. וכיון שראיתי שנכנס אצל האדם ספק, אמרתי לו לאדם אל לך להשאר עם ספק. הספק הוא הגרוע ביותר, הוא מפעפע בלבו של אדם כארסו של עכנאי ומקעקע את כל האמונה ממנו. לך, תאכל מעץ הדעת, ותמות! אבל בלי ספקות. מוטב שתחטא, ובלבד שיתברר אצלך הטעות ותצא מן הספק. 'אין שמחה כהתרת הספקות' (ש"ת הרמ"א סימן ה), כשיש באמונה ספקות וסדקים, אולי כן או אולי לא, זו צרה צרורה.

חסידותו של הנועם אלימלך זיע"א

ואת זה אמר הנועם אלימלך זצ"ל שידע חומרתו של איסור ואפילו של דגנוד איסור מהו. ידע מהי החשיבות שלא לעבור על מימרא דרחמנא. תלמידו המובהק של הנועם אלימלך, כותב בספרו מאור ושמש (פרשת מסעי) "שמעתי מאדמו"ר הרב בוצינא קדישא איש אלהי מו"ה אלימלך זצוק"ל שאמר שעשה תשובה על מה שחטא בהיותו בבטן אמו וציער אותה אז". משהו עשה על זה תשובה? משהו חשב שזה עוון? חשב על זה בכלל? תגיד את זה למישהו הוא יאמר לך, לעשות תשובה על זה שציערתי את אמי בצער העיבור? שתגיד תודה שבכלל נולדתי... הרי היא שמחה שגולדתי. אבל הנועם אלימלך גם על זה עשה תענית וגם על זה עשה תשובה. עד כדי כך היה חמור אצלו דגנוד וסרך של איסור.

ראיתי מספרים עליו, שפעם נכנס אצלו אחד התלמידים הוותיקים וראה אותו יושב בצער גדול. שאל אותו, יאמר לי כבוד הרב, על מה אתה בצער. השיב לו, לא עליכם, היום עשיתי עוון. איזה עוון? - דברתי בתפילה. שאל אותו התלמיד, מה בדיוק קרה שם, על מה ולמה דיבר הרב בתפילה? אמר לו רבי אלימלך, הייתי מתפלל תפילת שחרית, וכבר התחלתי הודו, והנה נכנס משהו לבית הכנסת כולו בוכה וחרד, ובא אלי באומרו כבוד הרב תציל את אשתי שהגיע פרקה ללדת ומתקשה היא לילד, וכבר זה ענין של פיקוח נפש, בבקשה שכבוד הרב יתפלל עליה. וכיון שבא אליי היהודי הזה כולו זועק ובוכה, הוצרתי לחקור ולדרוש, לשאול אותו מה קרה, ודברתי בתפילה.

על זה היה נאנח רבי אלימלך ומצטער, על שדיבר בתפילה בנסיבות הללו. את זה ראה לעצמו כחובה וכעוון. אמר לו התלמיד, כבוד הרב, והלא פיקוח נפש היה, וכדין עשית שהפסקת כדי לברר על מה ולמה בא היהודי הזה וכולו בחרדה גדולה, וטוב עשית שעצרת כדי להתפלל על זו האשה המקשה לילד, ומה לך להצטער על זה? - אבל רבי אלימלך לא נרגע ואמר, מכל מקום היה כאן עוון. אחר כך אמר לו התלמיד והרי דברת ב'הודו', קודם ברוך שאמר, ואם כן אין כאן עוון. ומה ענה לו רבי אלימלך? - נכון, אבל למנהג האשכנזים אומרים 'הודו' אחרי ברוך שאמר, ולפי שיטתם היה כאן עוון, ועל זה אני מצטער.

על זה הצטער רבי אלימלך. אפילו שלפי הנוסח שלו לא היה כאן כלל שם של איסור, מכל מקום היות ולפי נוסח אשכנז 'הודו' נמצא אחרי ברוך שאמר, יש כאן עוון. ואפילו שהיה זה מקרה מיוחד של פיקוח נפש, מכל מקום הרגיש עצמו מחוייב בדבר שצריך לעשות על זה תשובה.

אם כן, רבי אלימלך ורבי זושא ודאי ידעו מהו איסור, וכמה חמור לחטוא חטא אחד לה'. ועם כל זה אמר, עדיף היה לאדם הראשון ללכת ולאכול מעץ הדעת, ובלבד שימות בלא ספקות.

חיייו של המאמין והבוטח בה' רגועים ושלווים

כשאדם מאמין כל החיים שלו, הן החיים הרוחניים והן החיים הגשמיים, קלים יותר. ללא ספקות, ללא שאלות וללא טרוניות. לכן גדולי ישראל,

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב

פסיק רישא בשבותים דרבנן -

הנאסר משום 'גזירה' מותר, הנאסר משום 'מלאכה' אסור

שבותים בשם גזירה שרי בפס"ר שבותים בשם מלאכה אסור בפס"ר

אשר יראה בשיטת התרומת הדשן דהנה יבואר דב' עניני שבות המה חזא בשם מלאכה מדרבנן ועוד בשם גזירה, ונראה ברור דכל מש"כ התה"ד להתיר פס"ר באיסור דרבנן זהו רק בשבות דרבנן דאינו אלא בשם 'גזירה' דבזה י"ל כיון דאין המעשה אסור בעצמותו כי אם משום גזירה למקום אחר בזה כל חשש הגזירה היא רק אי מכוין למעשה מסוים בזה גזרינן אכן בפס"ר אכתי אין את כל ענין הגזירה, אכן שבות דרבנן דהיא בגדר 'מלאכה', בזה אין חולק דנאסר אף במילתא דרבנן פס"ר וככל מלאכה ד"ת.

יסוד השבותים נכללו בשם מלאכה וממילא יש בהם ל"ת ועשה

יסוד הדבר מתבאר מדברי הגמ' בר"ה בהגדרת איסור שבותים, דהנה איתא במשנה ר"ה דף ל"ב ע"ב, 'שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטיין על פני המים' וכו'. ובגמ' 'מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט ל"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה'.

ומבואר דכמו דהעושה מלאכה דבר תורה קעבר אלאו דל"ת מלאכה ועשה דשבתון כמו"כ העובר אשבותים דרבנן קעבר אלאו דל"ת כל מלאכה ועשה דשבתון והיינו דגדר השבות בשם מלאכה נאסר, וכבר הוליד יסוד זה המנ"ח, וז"ל המנחת חינוך מ' כ"ד ד"ה והנה כל השבותים, 'עשאוהו כמו אם עובר ועושה מלאכה של תורה דעובר בל"ת ועשה, כן העושה מלאכה מדבריהם עובר ג"כ בעשה ול"ת מדבריהם וכו', והיינו דחז"ל עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה עי"ש בר"ן, א"כ כיון דהם אמרו דזו מלאכה ואסרו זאת, עובר על עשה ולא תעשה כי הם כללו האיסור דדבריהם בכלל מלאכה, וזה פשוט'.

והנה כל השבותים טעם איסורם משום גזירה אטו דאורייתא כמש"כ התוס' שבת דף ל"ט ויש שגזרו במקום זה גופא יעבור על איסור תורה ויש דבמקום אחר יבא לידי איסור דב"ת עכ"פ סיבת השבות מכח גזירה, אמנם מ"מ לאחרי החשש, קבעו חז"ל גדר השבות בתורת 'מלאכה', והעולה על אילן ורוכב ע"ג בהמה קעבר בעצם העליה על האילן או הרכיבה ע"ג: הבהמה על 'מלאכה מדרבנן' ל"ת כל מלאכה ועשה דשבתון מדרבנן, ורק הטעם דנאסר מעשה זה אטו שיבא לאיסור ד"ת של תלישה מ"מ הכלילו איסורם בשם מלאכה.^א

יסוד תרומת הדשן להתיר פס"ר באיסורים דרבנן

התרומת הדשן יסד לן דבר חדש בדין פסיק רישא, דאף דפסיק רישא הרי זה חיוב דבר תורה כמבואר בשבת דף קל"ג, מ"מ כל זה רק לענין מלאכה דבר תורה אכן לענין איסורים דרבנן בשבת בזה רק במתכוין נאסר אבל כשאינו מתכוין ורק אתינן עלה מדין פסיק רישא אין זה בכלל האיסור, וז"ל בסי"ד 'אבל כשאינו מתכוין נוכל לומר אפ' אי פסיק רישא הוא שרי דבאיסור דרבנן יש לחלק בין מתכוין גמור לפסיק רישא כדאיתא בתשובת מור"ם במרדכי בפרק הזורק'.

ומטעם זה התיר התה"ד להוציא סכין התחוב בכותל של עץ מבעוד יום או תקעו בספסל או בדף שאינם מחוברים, דאי משום דקעביד פתח, הרי מסקינן פ' חבית דבר תורה כל פתח שאינה עשויה להוציא ולהכניס לא שמה פתחא הוא אלא דחכמים גזרו בכל פתחים ונקבים גזירה משום לול של תרנגולים דאינהו עשויים להוציא ולהכניס, ולזה י"ל דנאסר מדרבנן רק במתכוין אבל בפסיק רישא לא נאסר באיסורים מדרבנן.

וכדבריו פסק השו"ע סי' שיי"ד סעיף א', 'ואם היה סכין תקוע מערב שבת בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף'. ומקור הדין זהו תרוה"ד הנ"ל.

קושיות המג"א וגר"א

המג"א שם בסק"ה וכן הגר"א הרבו להקשות ע"ד התרומת הדשן דהתיר פסיק רישא בשבותים דרבנן מכמה דוכתי דמוכרח לאיסור פס"ר אף בשבותים דרבנן. וכן העיר שם הגרע"א מסוכה ל"ב.

ובאמת הרמ"א שם התיר בזה רק באופן דלא הוי פס"ר, וכדביאר בזה המ"ב דאף דאין האיסור כי אם דרבנן מ"מ כל דהוי פס"ר נאסר אף בשבות דרבנן, וצ"ע דעת התרומת הדשן מראיות המג"א והגר"א..

הבאר יצחק סי' ט"ו האריך בהאי ענינא דפסיק רישא באיסורים דרבנן, וכתב לישב שיטת התרומת הדשן מכל ראיות המג"א וגר"א דמצינו דאסרו פס"ר אף בשבותים דרבנן, והיינו דכל גברי תרוה"ד דהתיר זהו רק באופן דלא אפשר ואין לו עצה אחרת וכמו דאליבא דר' יהודה לא אפשר ולא מכוין דמותר דרבנן א"כ ה"ה פסיק רישאלדידן אין לנו להחמיר יותר מדבר שאינו מכוין אליבא דר"י באיסור דרבנן.

והדברים סתומים מאד בשיטת תרוה"ד דלא נזכר מזה כלל היתרא דלא אפשר כי אם דרבנן יש לחלק דרק מתכוין אסרו וכן מקורו מהמרדכי בשם המור"ם ושם בפשוטו אפשר.

(א) דברי הגרע"א לשוט בספינה להשלים מנין דחמור שבות דמלאכה מאיסור עשה דאורייתא

הגרע"א בתשובה י"ג דן האם שרי לשוט בספינה בשבת על מנת להתפלל בציבור או להשלים לעשרה, וע"ד שמצינו בההיא דגיטין דר"א שחרר עבדו וחזינן דחזינן איסור תורה דלעולם בהם תעבודו לצורך השלמת מנין, וכתב דדוקא שחרור דהוי רק עשה, אבל שבות דרבנן העמידו דבריהם כאילו מלאכה דאורייתא דיש בו ל"ת ועשה וכו' י"ל דזה לא נדחה מפני זיכוי הרבים. והיינו דמצד הגרע"א ע"פ הגמ' הנ"ל בר"ה דשבות דרבנן בכלל מלאכה ונדון כל"ת ועשה ולא נדחה מפני העשה.

דברי החת"ס מ"ע אינו דוחה ל"ת ועשה דאמירה לעכו"ם

החת"ס סופר בגליון שו"ע סי' רע"ו במה דביא הרמ"א סי"ב דעת בעל העיטור להתיר אמירה לעכו"ם לדבר מצוה, וז"ל החת"ס 'רוב הפוסקים חולקים ואפשר דלא פליגי אלא בשבת דאיכא עשה ולא תעשה דרבנן עכ"פ משא"כ ביום הכיפורים דליכא אלא ל"ת כמבואר סוף פרק אלו קשרים בפרש"י אפשר דכו"ע מודים דאתי עשה ודחי שבות וכו', ומזה יש ללמוד זכות על הנוגים להדליק נר ע"י גוי בשעת נעילה ומכל מקום כשחל בשבת צריך למחות לפ"ז. ומבואר מדברי החת"ס כמש"נ דילפי' מהסוגי' דר"ה דשבות דרבנן בגדר מלאכה מדרבנן וקעבר אלאו ועשה מדרבנן.

הכתב סופר או"ח סי' קט"ז כתב לדון בדברי אביו ד"ל דאמירה לעכו"ם י"ל דלכו"ע לא נדון כמלאכה דאין כאן סרך מעשה דנימא נדון כמלאכה וא"כ אינו אלא איסור גרידא, ולא שייך בזה ל"ת כל מלאכה ועשה דשבתון.

ב' עניני שבותים חדא בשם מלאכה ועוד גזירה

והנה אף בדברך כלל השבותים מדרבנן הם בכלל מלאכה מדרבנן, מ"מ מצינו דיש שבותים דאינם בכלל מלאכה כי אם דאף גדרם בשם גזירה ולא רק סיבת איסורם, ולדוגמא כגון ההיא דלא יעמוד אדם ברה"ר וישתנה ברה"י דגזרו שלא ימשוך אליו ואין כאן תורת מלאכה אלא כולו גזירה, וכן שבת קמ"ט אין רואין במראה של מתכת בשבת שמא ישיר נימין וכו', ובעינן לדון כל שבות לגופו אי נכלל בשם מלאכה או שם גזירה עלה.

ב' יסודות מהרב"ז בעניני שבותים

ומצינו עוד לענין רפואה בשבת דנאסר משום גזירה דשחיקת סממנים דכתב המשנה ברורה סי' שכ"ח ס"ק קכ"א בשם הרב"ז דבנפל למשכב הותרה רפואה בשבת, והקשה שם והרי קי"ל דשבות ע"י ישראל לחולה הותר רק ע"י שינוי, ואילו בשבות דרפואה הותר לחולה אף בלא שינוי, וכתב הרב"ז וז"ל וצריך לומר דשאני התם שמייירי במלאכות דרבנן או בדברים שמחזי כעין מלאכה, אבל הכא דאין בזה משום סרך מלאכה דהא לבריא מותר, ורק למי שיש לו מיחוש גזרו משום שחיקת סממנים, בחולה גמור לא גזרו.

אשר מתגלה לן מדברי הרב"ז מלבד דיש ב' עניני שבותים חדא בשם מלאכה ועוד בשם גזירה ונפק"מ דאי משום מלאכה הותר לחולה רק כדחוי' ולזה בעי שינוי ואילו היכא דנאסר משום גזירה בזה במקום חולי לא גזרו וממילא לא בעי שינוי, עוד הגדיר בזה בחינה אחת להבחין אימתי נדון כגזירה בעלמא ולא בגדר מלאכה, והיינו כל דבמעשה זה גופא יש חילוקי גברא דלחולה אסור ולבריא מותר באותו המעשה ע"כ אין על מעשה רפואה תורת 'מלאכה' דא"כ לא היה בזה חילוק בין חולה לבריא, וע"כ דמעשה הרפואה נאסר בתורת גזירה וכל הגזירה חלה רק בחולה שהוא להוט ויבא לשחיקת סממנים ולבריא אין את כל עיקר החשש, וממילא במקום שהוא חולה שנפל למשכב אמרינן דבמקום חולי לא גזרו ושרי אף בלא שינוי.

עוד מצינו בתוס' ביצה דל' לדון להתיר לטפח ולרקד אף דנכלל בשבותים במשנה ביצה מ"מ בזה"ז דאין אנו בקיין לתקן כלי שיר שרי, ושיטה זו הובא ברמ"א סי' של"ט, וסמכינו ע"ז במקום מצוה, והנה נראה ברור דאי היה נאסר לטפח ולרקד משום תורת מלאכה בזה לא היה חילוק בזה"ז, וע"כ דעת התוס' דלטפח ולרקד נאסר אך בשם גזירה ולזה דנו להתיר בזה"ז, ובאמת בקצות השולחן ח"ז סי' קל"ד דן להתיר עניני רפואות בזה"ז דאין אנו בקיין בשחיקת סממנים, והארכנו בכ"ז בעטרת השבת עניני השבותים סי' כ"ו, ואכ"מ.

ועד"ז נראה דאף לענין קריאה ליד אור הנר דגזרו משום חשש שמא יטה דמזה דחז"ל התירו לשנים יחד דמדכרי אהדדי, וכן בתינוקות בבית רבן דאימת יוה"כ עליהם וביוה"כ דאימת יוה"כ עליהם, הרי מכ"ז שייך להבחין דהרב"ז דכל דמצינו באותו המעשה גופא חילוק גברא ע"כ אינה בשם מלאכה אלא גזירה בעלמא, ונראה דא"נ לצורך חולה בגזירת 'שמא יטה' לא גזרו דוגמת רפואה דכל דנאסר משום גזירה לא גזרו במקום חולי ולא בעי שינוי, ושאיני משבותים דהם מלאכה דבעי שינוי להיתר החולה.

באופן דמתבאר דשני עניני שבותים המה ורק בעינן לדון כל שבות לגופא אי נכלל במלאכה מדרבנן או בשם גזירה, בחינה אחת מצינו

ברב"ז אי מצינו אופני היתר בשבות כגון רפואה לבריא דמותר ע"כ לאו בשם גזירה, ועד"ז קריאה ליד אור הנר, ומתוס' מתבאר דאף לענין לטפח ולרקד אינו אלא בשם גזירה, ויש לדון לענין פתח שהוא רק להכניס או להוציא גזירה משום לול של תרנגולין אי שיאטיה למלאכה מדרבנן דהיינו בכלל שם פתח מדרבנן אף דלענין הדאורייתא בעינן פתח להוציא ולהכניס, או דילמא אינו אלא בתורת גזירה בעלמא.

ישוב שיטת התרומת הדשן

ומעתה כל דברי תה"ד משום דקסבר דנקב אטו לול של תרנגולין אינו אלא בשם גזירה דלעולם אין שם פתח אי לאו להוציא ולהכניס אף מדרבנן וכל שם האיסור בנקב רק בתורת גזירה, ולמד מדברי המהר"ם לענין כוחו בכרמלית דכל דאינו אלא גזירה ממילא כל חלות האיסור זהו רק במתכוין ולא אהני לזה פס"ד, אכן נראה ברור דמודה התה"ד דבכל שבותים דנאסרו בתורת מלאכה דנאסר בפס"ד ככל מלאכה דב"ת.

ומיושבים כל קושיות המג"א וגר"א דראיותיהם הם בדין שבותים דנאסרו בתורת מלאכה ובזה לכו"ע נאסר בפס"ד, וכפה"נ דעת המג"א וגר"א דנקב להוציא משום לול של תרנגולין כבר הכלילו זאת בתורת שבות דבונה מדרבנן ושוב בכלל שאר 'מלאכות' דרבנן וא"כ התה"ד דהתיר ע"כ התיר בכל שבותים דרבנן ולזאת הקשו מדוכתי טובא, אמנם כאמור דדעת התה"ד דנקב להוציא אתינן עלה בשם גזירה ולא מלאכה ורק באופן זה התיר התה"ד בפס"ד.

פסיק רישא לענין איסור רפואה בשבת

ויסוד למש"כ יש ללמוד מדברי הביאור הלכה סי' שכ"ח סל"ז ד"ה אבל, דמצדד לכמה ראשונים להתיר רפואה אם אינו מתכוין לרפואה אף דהוא פס"ד, וכן דן באגלי טל מלאכת טוחן סמ"ו. ולכאורה מאי שנא מכל שבות דרבנן דקי"ל כהרמ"א לאסור אף בפס"ד, ונראה דכיון דנתבאר דשבות דרפואה אינה אלא בשם גזירה וכמו שהביא הח"ח מדברי הרב"ז מהא דמותר לבריא ע"כ לאו בשם מלאכה כי אם בתורת גזירה וכל הגזירה רק לחולה, וממילא בזה י"ל דלכו"ע כל החפצא דהגזירה רק במתכוין לרפואה ולא בפס"ד ובזה לכו"ע יש לקיים סברת המהר"ם ותה"ד דדבר הנאסר משום גזירה כל חלות איסורו היא רק במתכוין, וכל הפלוגתא בתה"ד ומחלקותו האם עשית נקב שאינו להוציא ולהכניס בכלל שם מלאכה או גזירה. ויסוד הדבר לחלק בין השבותים בדעת התה"ד מצינו בשביתת השבת עניני פס"ד ס"ד מהשואל ומשיב ורק שם קיצר מאד בזה ובדברינו נתבארו הדברים בהרחבה בס"ד.

גרם מלאכה בפסיק רישא

והנה משמעות המג"א סי' רס"ו סק"ז בשם המהרי"ל בתירוצו השני דאף להמרדכי דנאסר גרם מלאכה מדרבנן וכדפסק הרמ"א של"ד דמ"מ יש להתיר איסור גרמא אף בפס"ד כל שאינו מתכוין. והמחצית שם נתקשה בזה דמ"מ פס"ד הוא. וי"ל דגדר איסור גרמא לאו תורת מלאכה אף מדרבנן דאין גרמא בכלל לא תעשה כל מלאכה כלשון הש"ס שבת ק"כ ע"ב ואף מדרבנן, ואך אתינן עלה בתורת גזירה ובאמת הרי מקילינן במקום פסידא דלא גזרו כמבואר ברמ"א סי' של"ד מהמרדכי, ובזה נאסר רק במתכוין להדיא ולא בפס"ד ועדש"נ לעיל.

ונראה סעד לדברי הכת"ס ממש"כ המג"א סי' תמ"ו סק"ב בשם השל"ה דעשה דתשביתו דוחה איסור אמירה לעכו"ם, והמג"א העיר דא"כ ידחה שאר שבותים, ואמנם לדברי הכת"ס סופר אין באמירה לעכו"ם כי אם איסור ולא בשם מלאכה ובזה קסבר השל"ה דדחי, ויתכן אף למג"א וחת"ס עצם האמירה אינה בשם מלאכה ואכן הרי בכל אמירה יש גם שליחות לחומרם כלשון רש"י שבת קנ"ב וממילא מדין שליחות נדון כמעשה דישאל המשלחו ושוב יש בזה שם מלאכה דלאו ועשה. ואמנם דעת החת"ס גופא דאין שליחות לענין מלאכת שבת וצ"ע דדברי רש"י מפורשים בזה לדון שליחות באמירה לעכו"ם ובאמת הבית מאיר באבה"ע סי' ה' חזר בו מכח דברי רש"י אלו.

לרגל הופעת הספר היחודי "שבטי נחלתך" על סגולות ערי הקודש בארץ ישראל

מתפרסם בזאת מאמר מתוך הספר השייך לפרשיות וירא-תולדות

בעריכת המחבר הרב ר' מנחם שלנגר שליט"א

סגולת הערים חברון ובאר שבע בדרכי האבות

א.

בפרשת וירא נאמר: "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם. ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים". ופרש"י: "אינם יתירים יותר משנה [על ישיבתו בחברון], הרי עשרים ושש שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון" (כא, לג).

בשני מקומות עיקריים התיישבו האבות בחברון ובבאר שבע. מהתבוננות במעשי האבות אנו למדים, שחברון הוא מקום בנין כלל ישראל לעצמו, שהם "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" (במדבר כג, ט). ולכך לא הסכים אברהם לקבור את שרה בקברות אנשי חת, אלא קנה אחוזת קבר למשפחתו. והשם 'חברון' רומז לחיבור של בית אברהם זה עם זה, שהוא מלשון חבורה. וכן נקראו תלמידי חכמים 'חברים' ופירש הרמב"ם: "קראום בשם זה מפני שחברותם זה לזה היא החברות האמתית, מפני שהיא לשם שמים" (דמאי ב, ג). בחברון מל אברהם את בני ביתו (יח, א), ומשם יצא לעקידה (ע' רמב"ן כג, ב). כל אלה מייחדים את עם ישראל לבדד.

לעומת זאת באר שבע היא מקום ההשפעה והיחס של האבות לאומות העולם. מקור השם שלה בבריתות של האבות עם הפלשתים, שקראו למקום לזכר הברית והשבועה כמו שנאמר באברהם: "על כן קרא למקום ההוא באר שבע, כי שם נשבעו שניהם" כא, לא). וביצחק "ויעל משם באר שבע... וישבעו איש לאחיו, ויקרא אותה שבעה, על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה" (כו, כד-לג).

וכן היא נזכרת בענין היציאה לחוץ לארץ. ביעקב נאמר "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כח, י). ואמרו על כך: "אמר אבא בשעה שבקש לצאת לחוץ לארץ מהיכן הורשה לא מבאר שבע, אף אני הריני הולך לבאר שבע. אם נותן לי רשות הרי אני יוצא ואם לאו אני יוצא, לפיכך צריך הכתוב לומר: ויצא יעקב מבאר שבע" (בר"ר סח, ה).

מאותו מקום יצא יעקב בסוף ימיו למצרים ככתוב: "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק" (בראשית מו, א). מבואר שהיציאה לחוץ לארץ של האבות היתה מבאר שבע, שהיא העיר הגדולה האחרונה לצד דרום, כלשון השגור בנביאים "מדן ועד באר שבע" (שמואל א ג, כ). וקצה הארץ לדרום מורה על מקום החיבור בין ישראל לעמים, להשפיע להם. ונאמר לו בבאר שבע "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (מו, ד). כמו שנאמר לו בצאתו משם לחוץ "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת" (כח, טו). שזה יסוד בנין ישראל שהשכינה עמהם בגלות (מגילה כט.). זה ענין הרשות לצאת לחוץ לארץ, שהאיסור הוא משום הריחוק מהשכינה, וכשהובטח שהשכינה תהיה עמו יכל לצאת.

ב.

גם הבארות שנכרו בבאר שבע רומזים להשפעה על העולם, וכן אמרו על אליעזר עבדו של אברהם, שנקרא "דמשק אליעזר - שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים (יומא כח:). משמע שענין הבאר הוא להפיץ את התורה - לאחרים, דהיינו לאומות העולם. על באר זאת הוכיח אברהם את אבימלך וכתר עמו ברית שתשאר ברשותו (כא, לא). ובארות אלו סתמום פלשתים אחרי מות אברהם, כדי לעצור את השפעת אברהם עליהם, וכשחזר יצחק וחרם, כרת ברית עם אבימלך, שיניח להשפעת אברהם להתפשט בעולם (כו, לג). ומדובר על אותה הבאר כמש"כ הרמב"ן (כו, לב) "על שם הבאר אשר קראוהו כן האב והבן, כי שם נשבעו שניהם".

להבין את משמעות הבאר יש להקדים, שהתורה נמשלה למים, ככתוב "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיה נה, א). וישנם שני דרכי גילוי של התורה, האחד בנבואה מן השמים, והיא נמשלת לגשמים, כענין הכתוב "יערוך כמטר לקחי תיזול כטל אמרתי" (דברים לב, ב), וזה תורה שבכתב, וכל הנבואות - שהם השפעה מן השמים.

ויש גילוי תורה הבא מהשתדלות אדם עד שהיא מתגלה לו מתוך לבו, והיא נמשלת ב'מי באר'. תורה שבע"פ נמשלת ל'באר' כיון שהיא באה במאמץ של חיפוש וחיפירה ודליית המים. וכן דרשו חז"ל את שירת הבאר (במדבר כא, יח) על דברי תורה. אמרו: "ממדבר מתנה - אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תורה ניתנה לו במתנה" וכו' (עירובין נד.).

שירה זו נאמרה על בארה של מרים, שהיא הצד המקבל ממשה ואהרן, ולכן בה נמשלת התורה שבע"פ. וכאשר אדם יגע בתורה ומוציא את חלקו מהבאר שלו, הוא ראוי להשפיע אותה לאחרים. ככתוב "שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך - יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי מים" (משלי ה, טו).

בענין זה יש להבין את טענת אברהם, "הנה אנכי הולך עירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר" (טו, ב). תוכן הטענה של אברהם, שהאמונה שלו מתגלה לעת עתה, רק בבחינת מי באר ע"י אליעזר הדולה ומשקה מהחכמה המתגלה בעולם, וזה לאחרים, דהיינו לאומות. אך אין יכולת בידו להקים זרע שיהיה ראוי לקבל שפע מן השמים של נבואה ותורה ומצוות. וע"ז באה ההבטחה "לא ירשך זה", כלומר שדרכו של אברהם תמשיך בדרך נבואה, המחודשת גילוי מלמעלה של תורה ומצוות ע"י זרעו המיוחד שהם ישראל..

ג.

תחילת כניסת אברהם לארץ היתה למקומות ההר: שכם, בית אל, חברון וירושלים. המיוחד בהר שהוא ניזון ממי גשמים ואין מצוי בו חפירת בארות, במקומות אלו זכה אברהם להשפעה מלמעלה הדומה לגשמים, לנבואה על בשורת הארץ, ולמצוות. ולכן קביעות דירתו של אברהם וביתו היתה בחברון, שהיא מקום החיבור של אברהם למעלה, לקבל את התורה מאת ה'. לאומות אין שייכות למהלך זה.

לשפלת הנגב הלך אברהם בזמן הרעב, שגם בזמן רגיל יש בו מיעוט גשמים, אך אפשר לחפור שם בארות, ולמצא את המים המונחים בעומק. וכמו כן התורה מתגלה שם מתוך העולם עצמו, בבחינת תורה שבע"פ. ובנגב חזר אברהם לשייכות שלו אל האומות, ללמד לכל את האמונה המתגלה מן העולם. ככתוב "ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' אל עולם" (כא, לג).

בבאר שבע לא בנה אברהם מזבח לעבודת ה', כמו שעשה בחברון, שנאמר ויבן שם מזבח לה' (יג, יח). שהמזבחות בנה על בשורת הארץ (ילקוט סז), דבר השייך לישראל לבדם. בשורת הארץ התקיימה בחברון, שם קיבל אברהם תורה ומצוות עבור ביתו. ולאידך לא נאמר שקרא בחברון בשם ה', כיון שבחברון לא עסק בפירסום האמונה לגויים. אלא ציוה "את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (יח, יט).

אבל בבאר שבע קרא "בשם ה' א-ל עולם", כלומר גילה את האמונה השייכת לכל העולם. ועשה זאת באמצעות ההטבה לאורחים, כמו שאמרו: "ויטע אשל בבאר שבע - פונדק, אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו, והן אמרין מה נאמר ואמר להון: ברוך אל עולם שאכלנו משלו" (בראשית רבה נד, ו).

בבאר שבע באמצעות הכנסת אורחים, לימד אברהם לבני אדם שהאמונה בה' שייכת לכל אדם באשר הוא. וכנגד ענין זה עומדת **ברכה ראשונה של ברכת המזון**, שלא נזכרה שם מעלת ישראל ותנאי במעשים, כמו בברכות הבאות. אלא שהקב"ה "זן את העולם כולו... א-ל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל", ועלינו להכיר בעצם הויית העולם בחסדו ית'. ואח"כ באה ברכת נודה לך שמזכירים בהם ארץ חמדה ברית ותורה, וכן הברכות הבאות שהם השפע המיועד לישראל לבדם.

כך ניתן להבין את אמרם "כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שולחנו של אדם מכפר עליו. (ברכות נה. וחגיגה כז.) ופרש"י "מכפר עליו בהכנסת אורחים". המזבח מכפר ע"י עבודת ה', ובבאר שבע לא בנה אברהם מזבח, כיון שבא לגלות שם שגם בלא קרבנות, מתגלה מידת חסדו ית' בהכנסת אורחים.

וכן פירש הרמב"ם (ע"ז א, ג): "והתחיל [אברהם] לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם, ולהודיעם שיש שם א-לוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר (כא, לג): ויקרא שם בשם ה', א-ל עולם". דקדק הרמב"ם להביא את הפסוק שנאמר על באר שבע, למרות היותו מאוחר, כיון שהוא מראה את השפעת אברהם על העולם הכללי.

ד.

למדנו שבבאר שבע קבע אברהם את **בית מדרש לעמים**, ולימד שה' הוא א-ל עולם, דהיינו שהוא מקיף כל המציאות, והכל צריכים להכיר בו, ואין חילוק בין אומה לאומה, ובין מקום למקום, ככתוב "הלא ידעת אם לא שמעת א-להי עולם ה' בורא קצות הארץ" (ישעיה מ, כח). ע"י האשל שבבאר שבע לימד אברהם שאין מקום בעולם המופקע מכבוד ה'.

לענין זה רומז **המספר 'שבע'**, הכולל את שלמות עולם הטבע עם היחס שלו לבוראו, כענין ששת ימים ושבת. ויסוד הדבר שלכל חפץ יש ששה צדדים, והשביעי הוא הכולל את כולם כאחד, וזה מתייחס להשפעת ה' המקיימת את המציאות. וכמש"כ המהר"ל (דרך חיים ה, טו וגבורות ה' הקדמה שלישית): "מספר שבעה מורה על המדריגה שמתחבר ביחד הגשמי ובלתי גשמי. וידוע מספר שבעה כנגד שש קצוות [שש צדדים לכל גוף] והאמצעית שהוא נקרא היכל הקודש אשר ביניהם".

ואילו **המספר שמונה** מתייחס להשפעה עליונה מהטבע, והוא **גילוי התורה**. כמו שביאר המהר"ל (ספר תפארת ישראל פ"ב, וע' נר מצוה תחילת ח"ב). ז"ל: כי הנהגת הטבע נברא בשבעת ימי בראשית, ואילו התורה היא על הטבע, והיא מדריגה שמינית. ועל פי טעם זה מזמור 'אשרי תמימי דרך' (תהלים פרק קיט) שהוסיף על התורה, יש בו שמונה אלפ"א בית"א. שהתורה היא מדריגה שמינית, שהיא על הטבע שנברא בשבעה ימי בראשית. וכן כל דבר שהוא על הטבע, והוא תיקון מה שחסר הטבע, הוא אחר השבעה. וזה הוא טעם מילה בשמיני".

בחברון הצטווה אברהם אבינו במילה וקיבל שם **תורה ומצוות** שבהם החיבור לעליונים, ובבאר שבע גילה אברהם את השפעת התורה על כל בני האדם, שזו תכלית עם ישראל להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו). וכמש"כ הרמב"ם: "משה רבינו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל, שנאמר 'מורשה קהלת יעקב', ולכל הרוצה להתגיייר משאר האומות שנאמר 'ככם כגור'. אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות. וכן ציוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם, לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג" (מלכים ח, ז).

וזה תוכן השבועה שעשה אברהם ויצחק עם אבימלך, הכוללת את התחייבות האומות לצרף לסדר המציאות שלהם את אמונת אברהם. ולמרות ריחוקם מכלל דרכו, צריך אברהם שבועה ועדות, שהם קיבלו לפחות את עיקר האמונה במציאות ה'.

בס"ד יצא לאור ספר חדש

שבטי נחלתך

בספר זה תזכה להבין את יחודן וקדושתן של ערי הקודש - באר שבע, בית אל, בית לחם, חברון, יריחו, שילה, שכם ועוד בעיקבות האבות ועפ"י ספרי הנביאים והדרכת חז"ל

להבין כל פסוק ומקום בספר יהושע על גבולות השבטים - בצמוד למפות בנות זמנינו

ליקוט מגדולי הדורות על סגולת ארץ ישראל לתורה

להשיג בחנויות הספרים ואצל המחבר מנחם שלנגר: טל' 0527176779 / 025387796

יעלת הן

תולדות תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

הברכות של יעקב

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (כ"ה כ"ח)

וכתב התרגום אונקלוס: ורחם יצחק ית עשו ארי מצידה הוה אכל וכו', **ופרש"י וז"ל:** בפיו, כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו (תנחומא ח') בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו עכ"ל.

ובמדרש תנחומא כתוב וז"ל: ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, מהו כי ציד בפיו, היה צד את יצחק הצדיק בפיו, אתה מוצא כל עבירות שהקב"ה שונא כולן היו בעשו וכו' כשהיה בא עשו מן החוץ היה אומר לאביו, המלח מהו שתהא חייבת במעשר, והיה תמה יצחק ואומר ראה בני זה כמה דקדק במצות, והיה אומר לו אביו בני היכן היית היום הזה, והוא אומר לו בבית התלמוד וכו' עכ"ל.

והנה הספורנו כתב וז"ל: ויאהב יצחק את עשו, גם את עשו, אף על פי שידע בלי ספק שלא היה שלם כיעקב, ורבקה אוהבת את יעקב לבדו, מפני שהכירה ברשעו של עשו. עכ"ל.

והנה צ"ב האיך רצה יצחק לברך את עשו, הרי ידע בלי ספק שיעקב יושב אהלים כמו שפרש"י (כה, כז) יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר (ב"ר). ועשו אע"פ ששאלו האיך מעשרים את המלח ואת התבן, הרי הוא אינו בן תורה, וכן על פירוש התרגום שאהב אותו כיון שמצידו היה אוכל, וצ"ב האם בשביל כך יברך את עשו ולא את יעקב? **וכן צ"ב** דהנה הגמרא בסנהדרין (לז,א) רבי זירא אמר (בראשית כ"ז כ"ז) 'יורח את ריח בגדיו' אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, היינו שייצחק אבינו הריח את ריח בוגדיו שבכלל ישראל לכן 'ויברכהו', וכן במדרש רבה (ס"ה כ"ב) וכן בילקוט שמעוני (כ"ז ע"ד), וצ"ב האם בשביל הבוגדים שבכלל ישראל לכן בירך את יעקב, הרי לכאורה בשביל הצדיקים היה צריך לברך? **וכן צ"ב** כשעשו בא ליצחק וביקש שיברך אותו, ענה יצחק 'ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' (כז, לה). ובפסוק (ל"ז) 'ולכה אפוא מה אעשה בני' מפרש"י: איה איפה אבקש מה לעשות לך, והיינו שאין לו מה לברך אותך. ואילו בסוף הפרשה כשיצחק אבינו שלח את יעקב לפדן ארם לקחת לו אשה משם כתוב (כח, ג) 'ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים' ופרש"י: מי שדי בברכותיו למתברכין מפיו יברך אותך, והספורנו כתב יברך אותך בממון, ויפרך בבנים, וירבך במעלה. ובפסוק ד', ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתן לרשתך את ארץ מגורך וגו', ופרש"י ז"ל: את ברכת אברהם שאמר לו ואעשך לגוי גדול ויתברכו בזרעך, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך, עכ"ל. וא"כ עדיין היו ליצחק הרבה ברכות שנתן רק ליעקב, ולמה אמר לעשו שאין לו במה לברכו?

ונראה שודאי יצחק אבינו הכיר במעלת יעקב אבינו ואת הברכות שבירך אותו כשהלך לשאת אשה 'ואל שדי יברך אותך וגו' ויתן לך את ברכת אברהם' וגו'. זה הברכות לא רצה לברך את עשו, רק את יעקב. אלא את הברכות של גשמיית 'ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן' וגו' (כז, כח) את זה רצה לתת לעשו, כי עשו צד אותו בפיו וחשב שהוא מדקדק במצות, וכן ראה שהוא נותן לו מצידו לאכול, והוא מקיים מצות כיבוד אב, לכן רצה לתת לו גשמיית בעוה"ז כדי שיקיים מצות, וע"ז יזכה לעוה"ב, וזה שאמר יצחק 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' ופירש הספורנו וז"ל: ויקח ברכתך, אותה הברכה שהיתה ראויה לחול עליך, שהיתה בעיני העולם הזה ובחוץ לארץ, כי ברכת אברהם אינה ראויה לך עכ"ל. והברכה של עוה"ז רצה לתת לעשו, כיון שיעקב הוא יושב אהלים באהלי שם ואהלי עבר וכל היום עוסק בתורה, לכן אם יתברך בגשמיית זה יפריע לו בעבודת הש"ת, אולם רבקה שהכירה ברשעו של עשו, וכן שיש גם בכלל ישראל שמתעסקים בגשמיית והם צריכים ברכה גם של גשמיית לכן שלחה את יעקב לקבל את הברכות בשביל כלל ישראל שצריכים גם גשמיית לכן כתוב (כז, כז) 'יורח את ריח בגדיו ויברכהו' וז"ל דרשו בסנהדרין (לז,א) ובמד"ר ובילקוט, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו

שבשביל הבוגדים שיש בישראל, והם צריכים גם גשמיית לכן בירך את יעקב גם בגשמיית ויתן לך האלקים מטל השמים וגו'. **ולפ"ז מבואר** התרגום ויתן בן עזיאל על הפסוק 'יורח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' שתירגם: ואמר חמון ריחא דברי כריחא דקטורת בוסמניא וכו', ולמה דוקא אמר קטורת הסמים ולא כשאר קורבנות, אלא שבקטורת יש גם חלבנה וכתב רש"י (שמות ל, ל) וז"ל: חלבנה בשם שריחו רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, ללמדינו שלא יקל בעינו לצרף עמנו באגודת תעניתינו ותפילותינו את פושעי ישראל, שיהיו נמנין עמנו (כריתות ו,ב) עכ"ל. ולכן כיון שכתוב ריח בגדיו, ודרשו חז"ל ריח בוגדיו היינו פושעי ישראל, לכן מבאר התרגום ויתן שריח שדה אשר ברכו ה' שזה כמו הקטורת שגם החלבנה כשהיא ביחד עם שאר הסממנין זה מעלה ריח טוב, וכן הפושעי ישראל כשהם ביחד מעלין ריח טוב.

להאמין שהכל מאתו יתברך

"כי הקרה ה' אלקיך לפני" (בראשית כ"ז כ").

א- כתב בספר זרע שמשון וז"ל, קשה למה הוצרך לומר כאן 'אלקיך' הלא די לומר כי הקרה ה' לפני, ועוד למה אמר אלקיך ולא אמר אלקים? וז"ל דכוונת יעקב היתה להשיבו הטעם למה מיהר למצוא, ואמר לו כי הקרה ה' שזה היה בדרך נס, אמנם נתיירא יעקב פן יצחק לא ירצה ליהנות ממעשה נסים, כדאמרינן בפרק ג' דתענית (כ"ד ע"א), העבדוהם הם עליך כהקדש וכו', ולכן אמר לו 'אלקיך', כלומר אין זה נקרא נס אצלך, שהרי כתב רש"י על פסוק, 'והנה ה' נצב עליו' (בראשית כ"ג ג), כאן יחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו, עכ"ל. והואיל שאין לך יצה"ר יש לך לאכול בעוה"ז, וליהנות ממעשה נסים שהוא השכר של העוה"ב, לפי שה' הוא אלקיך, שכבר יחד שמו עליך.

ואגב אורחין יש לקחת מוסר השכל, שכל אדם יש לו להכיר בכל מעשיו נפלאות מעשי ה', כי אין בכח האדם לעשות כלום אם לא בחסד ה', שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן נגזר עליו מלמעלה (חולין ז' ע"ב), וכן בכל ריח שיעשה לא יאמר כי זהו בא לו בהשתדלותו העצום, אלא חסד ה', אם יעלה לגדולה לא יאמר כי חכמתו גרמה לו, רק חסד ה'. וזהו כי הקרה ה' אלקיך לפני, והראייה שהרי ביעקב לא הקרה לו הקב"ה כלום רק הוא הלך ליקח השני גדיים ועשה אותם מהרה שלא היו צריכים לכל כך זמן כמו לילך השדה לצוד ציד, ואם כן לכאורה יעקב דבר דבר שקר, כי לא הקרה ה' כלום אלא שמצד עצמם לא הוצרך לתיקונם כל כך זמן, אלא ודאי שיעקב רצה לומר נתגלגל הדבר ברצון הבורא ובחסדו שאני אזמין לך מאכלך, ולכן מהרתי להביא, כי הקרה ה' אלקיך לפני, לפני ולא לפני אחי, עכ"ל.

ב- בודעת זקנים כתב וז"ל, כי הקרה ה' אלקיך לפני, כשם שהעבד (= אליעזר) שהלך לבקש לך אשה אמר הקרה נא לפני היום (כד"ב), וגם האיל שנזדמן בעקידתך לפי שעה, כך הקרה לפני בשבילך, (ב"ר ס"ה י"ט). עכ"ל. **וצ"ב** הרי העבד אליעזר שהלך לבקש אשה, היה שם נסים גלויים, כמו שכתוב ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר וגו' (כ"ד ז). ופרש"י לפי שניכר שמה' יצא הדבר, לפי דבריך שזימנה לך עכ"ל. וכן האיל שנזדמן בעקידה, היה נס גלוי, כמו שכתבו בפרקי אבות (פרק ה' משנה ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות וכו' ויש אומרים אף קברו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו וכו'. ופירש הרע"ב וז"ל, ואילו של אברהם אבינו, נגזר עליו בין השמשות שיהיה נאחז בסבך בקרניו בשעת העקידה. עכ"ל. ומבארים שעשרה דברים נבראו בין השמשות, כיון שהם נסים למעלה מדרך הטבע, והקב"ה ברא את העולם בששה ימים של ימי

החול שיתנהג העולם בדרך הטבע, אולם שבת זה למעלה מדרך הטבע, והעשרה דברים זה דברים שנראים למעלה מדרך הטבע, הם נבראו בין השמשות, שנראה כמו שנבראו למעלה מדרך הטבע. וא"כ צ"ב המדרש בב"ר שהובא בדעת זקנים, האיך דימה יעקב אבינו כי הקרה ה' אלקיך, שהקרה לאליעזר האשה, וכן האיל בשעת העקידה, שהם נסים גלויים, למה שהקרה השני גדיים לצורך מאכלך, שזה כדרך הטבע כמו שכתב הזרע שמשון?

ג- ונראה דהנה הרמב"ן סוף פרשת בא (י"ג ט"ז) כתב וז"ל, ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהן יכריחנו ענשו, הכל בגזירת עליון וכו' עכ"ל. ולכן אמר יעקב אבינו כי הקרה ה' אלקיך לפני, כמו שהקרה לאליעזר שהלך לבקש לך אשה, וכן האיל שנזדמן בעקידתך, וזה היה נסים גדולים, כן הקרה נס שאינו גלוי לצורך מאכלך שמהרתי להביא.

והנה אפשר להוסיף מה שאין ליהנות ממעשה נסים כמו שמבואר במסכת תענית זה מנס גלוי, אבל כאן שלא היה נס גלוי אלא שמהר להביא, כי הקרה ה' אלקיך לפני, מזה מותר ליהנות.

במצות כיבוד אב של עשו הרשע

א- בירושלמי נדרים (פרק ג' הלכה ח') רבי אחא בשם רבי חונא, עתיד עשו הרשע לעטוף טליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבוא, והקב"ה גוררו ומוציאו משם. **וצ"ב** למה מגיע לעשו הרשע לישב עם הצדיקים בגן עדן?

ונראה דהנה במדרש רבה דברים (א' ט"ו) איתא, אמר רבן שמעון בן גמליאל לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי, ומצאתי שכיבד עשו לאביו יותר ממני עי"ש.

ובבראשית רבה (פרשה ס"ה ט"ז), איתא שאמר רשב"ג שלא שימש את אביו אחד ממאה ששימש עשו את אביו, עי"ש.

ובזוה"ק (פרשת תולדות דף קמ"ו ע"ב), בן יכבד אב, דא עשו, דלא הוה בר נש בעלמא דיוקרי לאביו כמה דאוקיר עשו לאביו, וההוא יקירו דאוקיר ליה אשליט ליה בהאי עלמא. וכבר הביאו מהרמב"ם הכותב במאמר קידוש ה', על עשו הרשע, שהחזיק במצוה אחת, והיא כיבוד אב, והיה שכרו שנתן לו ה' מלכות בלי הפסק עד שיבוא מלך המשיח, כמו שאמרו חז"ל אין בן דוד בא עד שיטול עשו שכר כיבוד אב וכו'. וכתב בספר יערות דבש (ח"ב דרוש ב'), והנה כל כוחו של עמלק מזרעו של עשו, הוא זכות כיבוד אב ליצחק, עי"ש.

ולפי זה מובן שעשו הרשע ירצה לעתיד לבוא לישב עם הצדיקים בגן עדן בזכות מצות כיבוד אב שקיים. והקב"ה גוררו ומוציאו משם. דהנה הרמב"ם בפירוש המשניות (סוף מסכת מכות) מבאר את מאמר התנא, רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כי כשיקיים אדם מצוה מהתורה מצוות כראוי וכהוגן, ולא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים, אלא יעשה אותה מאהבה, הנה זוכה בה לחיי העולם הבא, וכו'. ולכן עשו הרשע ירצה לשבת בגן עדן עם הצדיקים, אולם הקב"ה שבוחן לב וחוקר כליות הוא היודע שאין כוונתו של עשו הרשע לשם מצות כיבוד אב ולכן גוררו משם.

ב- וצ"ב דהנה איתא בתנא דבי אליהו רבה (פרק נו) שכל זמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אין חטא של חילול השבת ולא שאר שום כל חטא בא על ידו, ואם חטא נמחל לו. עי"ש, וא"כ עשו הרשע שקיים כיבוד אב האיך עבר על כל העבירות שבתורה.

ונראה דהנה שמעתי מהרה"ג הרב צבי ירוב שליט"א שמרן הגאון הצדיק רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל אמר לו שבמדרש מבואר שעשו הרשע לא נזהר בכיבוד אב. דאיתא במדרש תנחומא (כי תצא סימן ד), ומה חטא חטא עשו הרשע על אמו כשיצא ממעי אמו חתך מיתרין שלה שלא תלד וכו'. ורש"י בתהלים (ק"ט י"ד) על הפסוק וחטאת אמו אל תמח. שהשחית רחמה עי"ש. ובילקוט (שופטים רמז נ"א) עשו ביקש להרוג את אמו ושחת רחמה עי"ש. ולפי"ז מיושב דבתנא דבי אליהו כתוב שכל זמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אין חטא בא על ידו, ואם חטא נמחל לו. אולם עשו הרשע כיון שלא כיבד את אמו. א"כ חסר לו במצות כיבוד אב ואם, כי מצות כיבוד אב ואם מנה הרמב"ם בספר המצוות (מצוה עשה ר"י) למצוה אחת וכן דעת הסמ"ג והרמב"ן. וכיון שלא קיים מצות כיבוד אב ואם בשלימות **לכן המצוה לא הגינה עליו שלא יחטא.**

ג- והנה בפרשת יתרו (שמות כ' י"ב) כתוב כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך וגו'. ובפרשת ואתחנן כתוב (דברים ה' ט"ז) כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך וגו'. וצ"ב למה בפרשת ואתחנן כתוב כאשר צוך ה' אלקיך. כן כתוב ולמען ייטב לך.

ונראה דאם מקיים מצות כיבוד אב ואם שלא לשם מצוה גם זוכה לאריכות ימים, וכמו שכתב האור החיים הקדוש (שמות כ' י"ב) וז"ל, אמר יאריכון, שמשמע מעצמם, ולא אמר אאריך ימים, אולי שירצה לומר כי מצוה זו סגולתה היא אריכות ימים, מלבד שכרה מה', כי יש מצות שיש בהם סגולות נפלאות מלבד שכר אשר קבע להם ה'. וזו גילה אותה ה'. עכ"ל. אולם בפרשת ואתחנן כתוב, כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך. ופרש"י אף על כיבוד אב ואם נצטוו במרה, ולכן כשמקיים המצוה לשם שמים זוכה חוץ מאריכות הימים גם למען ייטב לך ליום שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך ליום שכולו ארוך. ואפשר לומר שכאן מבואר מה שאמרו בתנא דבי אליהו רבה שמי שמקיים מצות כיבוד אב ואם אין חטא בא על ידו, שכיון שהתורה אומרת למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך, והיינו דרשו חז"ל בקידושין ליום שכולו טוב וליום שכולו ארוך, מוכרח לומר שאין חטא בא על ידו ולכן יזכה לעוה"ב. והנה עשו הרשע חוץ ממה שלא קיים מצות כיבוד אב, גם נראה שמצות כיבוד אב לא קיים לשם מצוה ללא הגינה עליו המצוה של כיבוד אב ואם שלא יחטא.

ד- ונראה דמוכח שעשו הרשע לא קיים גם מצות כיבוד אב, רק לשם שרצה שאביו יברך אותו. דהנה בהמשך הפרשה כתוב ו'תהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה' (כ"ז ל"ב). ופרש"י וז"ל, מורת רוח, לשון המראת רוח, כמו ממרים הייתם (דברים ט' כ"ד) כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון, ליצחק ולרבקה, שהיו עובדות עבודת אלילים עכ"ל. ובסוף הפרשה כתוב (כ"ח ו' ט') וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב' וגו' לקחת לו משם אשה בברכו וגו', וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, וילך עשו אל ישמעאל וגו'. וצ"ב אם היה נזהר בכיבוד אב, הרי הוא ראה וידע שנשיו הם עובדות עבודה זרה וכל מעשיהן הם למורת רוח בעיני אביו ואמו, ולמה לא הלך לקחת לו אשה אחרת מבנות ישמעאל כמו שעשה לבסוף, אלא שם מפורש שעשה כיון שראה שיצחק ברך את יעקב, ולכן סבר שגם אותו יברך. ומוכח שגם כיבוד אב הוא לא קיים כדי לכבד את אביו אלא כדי לקבל ברכות, ולכן הקב"ה שהוא בוחן לב וחוקר כליות יגררו מגן עדן כי הוא לא עשה כיבוד אב לשם מצוה אלא להנאת עצמו.

מהזכרת שם שמים ומלדבר בנחת רק מרויחים

"ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלוך לך לפני. ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך בני" וגו' (כ"ז כ"א)

ופרש"י, גשה נא ואמושך, אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלוך לך (ב"ר ס"ה ט"ז), ובפסוק כ"ב פרש"י, קול יעקב שמדבר בלשון תחנונים קח נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דיבר יקום אבי עכ"ל. ונראה לדייק דברי המדרש בלשון הפסוק, שבפסוק כ' כתוב ויאמר יצחק אל בנו, ואחר תשובת יעקב כתוב בפסוק כ"א ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך, ולא כתוב ויאמר יצחק אל בנו, כיון שחשד בו שהוא יעקב כמו שכתוב במדרש וברש"י שאין דרך עשו להיות שם שמים שגור על פיו.

ושמעתי מאמר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה דהרי רבקה אע"פ שאמרה ליעקב (כ"ז י"ג) "עלי קללתך בני", ומפרש התרגום אונקלוס וז"ל: ואמרת ליה אימה עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך" וכו', שאמרה ליעקב שבנבואה נאמר לה שלא יבואו עליו קללות, בכל זאת אין סומכין על הנס, ועשתה כל ההשדלות שיש לה על אבינו לא ירגיש שהוא יעקב, ולכן כתוב בפסוק ט"ז ואת עורות גדי העזים הלבשה על ידיו ועל חלק צוואריו, וא"כ למה יעקב אבינו הזכיר שם שמים כי הקרה ה' אלוך לפני הרי ידע שעשו אין שם שמים שגור על פיו, וכן למה דיבר בלשון תחנונים קום נא, הרי הוא מכניס עצמו לסכנה כמו שיצחק חשד בו ואמר גשה נא ואמושך בני, ורואים מכן יסוד בחיים, שמלהזכיר שם שמים על כל דבר ולדבר נחת ובלשון תחנונים לא מפסידים רק מרויחים, וזה לימוד שבבילינו להזכיר שם שמים על כל דבר, ולדבר בנחת.

והאור החיים הקדוש בפרשת דברים (א' י"א) כתב וז"ל, ואמרו (בזוה"ק) שבכל מקום שמזכיר שם עליון עליו, אין כח בכוחות הרע לשלוט בו וכו', עכ"ל. ובין להנצל מעין הרע ובין להנצל מכל מיני הפסידים צריך להזכיר שם של הקב"ה על כל דבר.

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
תולדות

ועל הקושיה האחרונה עמד הכלי יקר ותירץ: כי דעת יצחק היה לברך את עשו בברכת "הוי גביר לאחיק" היינו ליעקב שיהיו ידי עשיו שולטות בו, והטיל תנאי בדבר לומר דווקא אם יעקב לא יצפצף בקולו בבתי כנסיות ומדרשות, אבל לא בזמן שיצפצף בקולו כי הקול דוחה הידיים, ורמז זה במה שהקדים הקול אל הידיים, כי קשה הלא יצחק הלך יותר אחר הידיים משהלך אחרי הקול (שגמר בדעתו לברכו כי הכריע שהוא עשיו) וכו' אלא ודאי שלכך הקדים את הקול של יעקב לידי עשיו לומר שהקול דוחה את הידיים, ואיזהו, הוי אומר זה קולו של יעקב בבתי מדרשות, עכ"ל.

כלומר זה גופא שיצחק הגדיר את האדם שלפניו שיש בו שני כוחות המשמשים יחד, משמע שקבע כאן שאכן יתכן שיהיה הקול קול יעקב יחד עם הידיים ידי עשיו, ועל כרחך שיש כאן קול כזה שבכוחו לייבש את ידי עשיו ולהכריעו. וזהו שאמר אבנימוס הגרדי לאומות העולם, שגם אם תנסו להפעיל את כוח ידכם, לא תוכלו להזדווג אל עם ישראל כל זמן שהקול שלהם פועל ומפצף בבתי מדרשות בלימוד.

ג. ובהא דקולו של יעקב מתייחס בעיקר לתורה נראה, דיעקב עמוד התורה, ושבחו שהיה איש תם יושב אהלים, שקיבל במשך י"ד שנה את תורת שם ועבר, ונמצא דעיקר תוקפו של יעקב בקולו, הוא בלימוד התורה, ולכן דרשוהו בעיקר על קול צפצוף והבל הפה של התורה. ועו"ל, דחז"ל קבעו כאן קביעה מוחלטת, שכאשר יש לימוד תורה בבתי כנסיות אין שום פחד מידי עשיו, וא"כ בהכרח שזהו כוח יותר גבוה מתפילה, שהרי תפילה לפעמים אינה מתקבלת, משא"כ לימוד התורה הוא כוח מוחלט שמציל מידי עשיו.

ובעדיפות של מעלת התורה מתפילה, כתב הגר"א בפני ליונה עהפ"ס "ויצא יונה מן העיר וישב מקדם לעיר", וז"ל: כי ראה שה' לא שמע תפילתו והשעה דחוקה לו, פירש עצמו מן העוה"ז, וישב מקדם לעיר שישב לעסוק בתורה שהיא נבראת קודם העולם הזה, כמ"ש ה' קנני כו' קדם מפעלי מאז" ומבואר שגם הרואה שתפילתו אינה פועלת, אם יפרוש מכל רדיפת העוה"ז, ויקבל עול-תורה אז יוכל לזכות שמזלו ישונה לטובה. כי התורה מעל כל הגבולים.

ממילא הבטחון הגדול שלנו, הוא כשיתרבה קול התורה, ובזה נזכה להבטחת הוי גביר לאחיק, לשלוט על הערביים.

הבטחון האמיתי ע"י הקול קול יעקב

א. ביום שנזכה שתקום ממשלה ע"פ דעת תורה, בוודאי שתק הבטחון של אותה ממשלה ימסר ביד איזה משגיח אגדי שבכוחו לחזק את את הקול קול יעקב בכל הישיבות.

שהרי מובטחים אנו שבזמן שהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשיו, ולשון המדרש רבה כאן: א"ר אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, נתכנסו כל עובדי כוכבים אצלו, אמרו לו: "תאמר שאנו יכולים להזדווג לאומה זו"...? אמר: "לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהם, ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להם, שכך הבטיחון אביהן ואמר להם 'הקול קול יעקב' בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידיים ידי עשיו, ואם לאו 'הידיים ידי עשיו' אתם יכולים להם..." עכ"ל.

והנה יל"ע בדבריהם, מהיכי תיתי לפרש את ענין הקול על קול לימוד התורה, דלמא הכוונה לקול התפילה, ובפרט שהמושג קול מתאים יותר לתפילה שראוי לאומרה בקול, דהמתפלל צריך להשמיע לאוזנו, אבל בתורה, אע"פ שבוודאי יש ענין להוציא בשפתיו, כדדרשו חז"ל על קרא ד'חיים הם למוציאיהם' למוציאיהם בפה... אבל עדיין אין כאן ענין של קול רם בדווקא, אלא הוצאה בשפתיים לצאת מגדר הרהור, ומה ראה המדרש לפרש קול יעקב על תורה.

ואמנם בהאי שיעורא ד'תינוקות מצפצפין בקולן' פירש העץ יוסף: שאע"פ שאין בהם בתינוקות תבונה רק כצפצוף עופות, מ"מ לא ישלטו בהם הידיים של עשיו שהעולם מתקיים בהבל פיהם, ודייק לה מלשון הקול דמשמע קול בעלמא, עכ"ל. ולפ"ז מיושב קצת מהקושיה, דקמ"ל דאפי' בקול בעלמא של תורה אפי' בלי עיון עמוק וריכוז אפשר לנצח את עשיו. אבל עדיין צ"ע, מנין דלא קאי על תפילה?

ב. עוד תמהים העולם, איך דברי המדרש נרמזים בדברי יצחק, הרי הוא אמר להיפך שהוא רואה בו יחד שני כוחות דהנה לפניו אדם שקולו כקול יעקב וידיו כידי עשיו, וכל דרשתם ז"ל לומר להיפך שאם הקול קול יעקב אין הידיים ידי עשיו, והרי זה ממש היפך המסר שעולה מדברי יצחק?

א. מאחר ורבים נסתבכו בעירוב רגשות, שאינם יודעים כיצד לשלב בין השמחה הרבה שיש לנו לשמוח ולהודות לה' על נפילת וקריסת מפלגות השמאל נציגי הרוע והרשע עלי אדמות, לבין הרצון הקבוע שמקנן בנו להתנתק מכל ממשלה שהיא ולו הימנית ביותר, אחר שגם ממשלה כזאת אינה מתנהלת ע"פ תורה, ומחוקקים בה מידי שבוע חוקים נגד רצון התורה רח"ל, ועל אחת כמה שאיננו לוקחים חבל בסגידה למנהיגם החילוני הידוע, וכעת ליבם חושש שמא גילויי השמחה יביעו איזו שהיא השתייכות לחילונים הללו.

לכן כדאי לראות כיצד חז"ל בגמ' בקידושין (מא) חילקו ברור בין מפלגות ימין למפלגות שמאל, שבפס' כתוב: "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" ומקשה הגמ' וכי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב? ומתוצאת: "טוב לשמים ולבריות" זהו צדיק טוב, "טוב לשמים ורע לבריות" זהו צדיק שאינו טוב. כיוצא בדבר אתה אומר: "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו" וכי יש רשע רע, ויש שאינו רע? אלא, "רע לשמים ורע לבריות" הוא רשע רע, "רע לשמים ואינו רע לבריות" זהו רשע שאינו רע. עכ"ל. ומבואר ברור שמפלגות שמאל נקראים רשעים "רעים" כי חוץ ממה שהם חוטאים לה', הם גם מצייקים לבני אדם כפשוטו וכל מאויים להרע ליהודים, ולהצר את צעדיהם כידוע וכפי שראינו במשך השנה (פחות יום) שגנבו את השלטון, אבל מפלגות ימין נקראים רשעים "שאינם רעים" כי בנתיים אין הם מקיימים רצון ה', ולא עושים מצוות, אבל עיקר כוונתם ומצע מפלגתם, לעשות טוב ולהיטיב עם אחיהם היהודים.

ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב, נח פ"ו) אי' שזיה היה הגדרת דור המבול ואנשי סדום, וז"ל: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ" אמרתי אני כי לא נחתם גזר דינם אלא על החמס, לכך נאמר רבה רעת האדם. שהיו רעים לבריות, וכן בסדום אומר רעים וחטאים (בראשית יג, ג), רעים בממונם וחטאים בגופן, ואומר אוי לרשע רע (ישעיה ג, יא), וכי יש רשע טוב, אלא רע לשמים ואין רע לבריות, כגון מחלל שבת, ואוכל איסורין הוא רשע לשמים, אבל רע לבריות כגון גזלן וחמסן הוא רשע רע, לכך נאמר כי רבה רעת האדם בארץ, לבריות ולא לשמים, כי חיתום גזר דינם בעד החמס... עכ"ל.

לכן בוודאי שיש לשמוח, בשעה שנהפכו כסאותיהם על פניהם, ונאבד יכולתם להפיק זדונם ורעתם, כי אין כמותם רעים לבריות, לגזול ולחמוס עניים ועשוקים, ואף שלצערנו גם ממשלה ימנית עוד רחוקה להיות מונהגת ומנוהלת ע"פ

תורה, ושולטים בה חילונים רחוקים ורעים לשמים, אבל וודאי יש מקום לשמחה והודאה, בקריסת מוסדי השמאל.

ב. יתירה מכך יש מבט יותר עמוק, שע"י שממשלת ימין מזרימה הון רב למוסדות תורה כוללים וישיבות, יש בזה מהלך מסויים של יששכר זבולון! והמקור לזה מפרשתינו, שיצחק רצה להעניק לעשיו כל טוב העוה"ז, וידוע הפליאה, וכי לא ידע יצחק שעשיו מקולקל, ולא הבחין שה"ממשיך" שלו הוא יעקב התם, ולפחות שיתן קצת עוה"ז גם ליעקב.

וביארנו בזה, שיצחק ראה את עמלו בתורה של יעקב, ולא רצה שיהיה לו הפרעות בעוה"ז ולכן רצה שעשיו יקבל את כל ניהול ענייני העוה"ז והוא יהיה כעין זבולון של יעקב, (עי' בהפלאה, פנים יפות פכ"ה, וע"ש שבי' בזה למה עישר את המלח והתבן). וכן דייק בצרור המור (פ"ז) בלשון הפס' "יעקב איש תם יושב אהלים", וז"ל: "ולכן אמר משה רבינו עליו השלום שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, זבולון היה מרויח שכרו בצאתו בדרכים ובימים, ויששכר היה קונה עולמו ושכרו אתו בהיותו באהלי החכמה והתבונה, כמו שהיה עושה אביו יעקב איש תם יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר, וכן אהל של מעלה ואהל של מטה, וזה התענוג האמתי כשהוא יושב בישיבתו וכל צבא השמים והתלמידים עומדים עליו מימינו ומשמאלו והוא יושב ושבע מקול הקורא" ע"כ. הרי שאהל יששכר כאהל יעקב.

ג. ברם רבקה הבינה שעשיו ברשעו יגזול הכל לעצמו, על כן עשתה את כל התחבולות בשביל שגם יעקב יקבל משהו מן העוה"ז, וכך בדיוק המהלך שהורונו גדולי הדורות, ממרן החזו"א זי"ע, ורבי אהרון קוטלר, דרך הגרא"מ שך, הגרי"ש אלישיב, והגרא"ל שטיינמן, והגר"ח"ש קנייבסקי זצוק"ל, עד שיבדלחט"א מרנא ורבנא רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א, שיש לגזול את הברכות מעשיו, וע"י ה"קול" קול יעקב להכניס כמה שיותר נציגים לכנסת, כדי שיהי ליושבי אהלים, עמלי התורה בכוללים, טרף לביתם בכדי סיפוקם.

לכן, כאשר מנהיגים אפילו חילונים, מסכימים ללכת עם החרדים לקואליציה משותפת, ולהזרים סכומי עתק למען עמלי התורה, מה שלא הסכימו הרעים וחטאים מהשמאל עד כה, הרי שיש בזה מעין תוכניתו המקורית של יצחק, שיקום עשיו עם כל רשעתו להיות מעין זבולון לאחיו יעקב, וגם החילונים הללו, עם כל היותם תינוקות שנשבו בתאוות העוה"ז, יש בהם צד זכות, בתמיכתם במוסדי תורה. כשכ"ז נכתב בפקפוק אם אכן שייך שתקום ממשלה חילונית כעת אחר שנתרבתה הקדו' בלי גבול, והממשלה לחי העולמים.

א. בשעה שהבן נהיה בר מצוה ועולה לתורה, נעמד אביו ומברך "ברוך שפטרני מעונשיו של זה", וצריך להבין מדוע תיקנו לאומרו בשעה שהבן עולה לתורה, ובמשנ"ב (רכה,ו) כתב שאע"פ שברמ"א משמע דמברך תיכף כשנעשה בן י"ג ויום אחד, עכשיו נהגו שלא לברך עד שעה שהנער מתפלל בצבור בתורת ש"ץ או שהוא קורא בתורה בשבת ראשונה שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה. עכ"ד.

ובאמת הא גופא טעמא בעי, מדוע ברכת ברוך שפטרני צריכה להיות בדוקא בשעה שנודע לרבים שהוא בר מצוה.

ב. והנה מקור האי ברכה בפרשתינו, כדאיתא בב"ר (פס"ג): "ויגדלו הנערים, רבי לוי אמר משל להדם ועצבונית שהיו גדילים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר, לאחר י"ג שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים, א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מיכן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשיו של זה... ע"כ. ויש סוברים דמה"ט אין מברכים בשם ומלכות כי מקורו במדרש, וידוע שהגר"א נקט שיש לברכו בשם ומלכות, ועי' משנ"ב הנ"ל.

ועכ"פ מתבאר שגיל שלש עשרה, הוא גיל שבו מתגלה ויוצא לאור מה נעשה בפנים, עד שאפי' עשיו הרשע, שהיה רשע מבטן אמו, בכל זאת בקטנותו עוד לא היה ניכר רעתו, והיה הולך עם יעקב אבינו לבית הספר של "מוסדות שם ועבר", מקשיב בשיעור, משתובב בהפסקה, ועוד לא קלטו מה הולך להתפתח כאן... ואולי נקט המדרש במשל להדם ועצבונית, שצדיקים מכונים הדסים, שמשולשים מראשם עד סופם, וכך עין חדה תוכל לראות על ילד צדיק שעדין לגאון ותפארת, ומאידך אפשר לראות על ילד רע, עצבות, ולכן עשיו מכונה עצבונית, כי הוא הסתובב בחיידר עצוב.

וכתוב בפרקי דרבי אליעזר (פל"א) שתיכף כשגדלו ראו איך שיעקב הולך בדרך החיים ועשיו בדרך המוות, שהם שני דרכים הפוכות זמ"ז, וזה לשונו שם: ר' תנחומא אומר גדלו שני נערים אחד הולך בדרך החיים ואחד הולך בדרך המוות, שנא' ויגדלו הנערים ויהי עשו וכו', יעקב הלך בדרך החיים שהיה יושב אוהלים ועוסק בתורה כל ימיו, עשו הלך בדרך המוות שהרג את נמרוד ואת חיור בנו ועוד מעט בקש להרוג את יעקב אחיו שנא' יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי... עכ"ל. אך הראשונים פי' שגם זה היה בשלבים.

דהנה המזרחי מקשה על רש"י שהביא את המדרש של ויגדלו הנערים הנ"ל שמגיל י"ג התגלה מה כל אחד, ותמה: "ואם תאמר, והלא לא יצא עשו לתרבות רעה עד שהיה בן חמש עשרה שנה (תנחומא, כי תצא ד), שמות אברהם אביו זקנו, כדכתב רש"י גבי (פס' כט) "ויזד יעקב נזיד". יש לומר, דאותן שתי שנים שמשלש עשרה עד חמש עשרה, אף על פי שהיו נכרים במעשיהם, לא היו אלא בצנעה, אבל אחר חמש עשרה היו נכרים בפרהסיא, זה לצדקו וזה לרשעו..."

ואמנם בהדר זקנים מצינו עוד פירוש מופלא ליישב את הסתירה בגילאים, האם התברר רשעו של עשיו בגיל י"ג או בגיל ט"ו, וז"ל: והריב"א מצא מדרש, שנטמן יצחק בגן עדן שתי שנים כדי לרפאתו מן החתך שחתך אביו כשהתחיל לשוחטו, וא"כ היה יצחק בן ס"ב כשנולד עשו, ומה שכתוב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם, לא קא חשיב אותן שתי שנים שהיה בגן עדן מפני שנשתנו עליו סדרי בראשית כדאמרינן גבי נח שאינו מונה שנת המבול בשנותיו, עכ"ל. ולפ"ז הוא כפי הפשטות בפרקי דר"א שבגיל י"ג התגלה רשעו של עשיו ברבים. אבל בחזקוני כתב כדברי המזרחי הנ"ל שזה היה באמת בב' שלבים, וז"ל: "אלא נמצא באגדה שעשה מעשיו הרעים במטמוניות שתי שנים ולכך לא נמנו לו שתי שנים אלו". כלומר שבתחילה התחיל עשיו לחטוא בצנעה, אולי החזיק אייפון וגלש בו בחדרי חדרים, וכך היה במשך שנתיים מי"ג עד ט"ו, ואז התפקר רשמית לעין כל.

ג. והנה המדרש רבה שפתחנו בו, שאומר שיש להטפל בבנו עד י"ג שנה ומכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני, משמע שהוא נקט לעיקר, כדעת ריב"א הנ"ל, שבאמת הם היו בני י"ג כשיצא עשיו לתרבות רעה, ומש"כ שיצחק ילד אותם בגיל ששים, באמת הוא היה בן ששים ושתיים, כיון שהשנתיים שהיה בגן עדן להתרפאות מהחתך, אינם בכלל חשבון השנים, ולכן אין מקור להטפל בחינוך יותר מגיל י"ג.

ומעתה נוכל להמתיק את המנהג שלא לברך ברכה זו עד שהבן נעשה ש"ץ או עולה לתורה ונודע לרבים שהוא בר מצוה, דעיקר הענין הוא שיהיה ניכר לרבים בגיל י"ג שהוא מזרעו של יעקב, שמתפרסם שהוא מתפלל ולומד תורה, ואינו כעשיו ח"ו, ולכן מברך רק מעת שנודע לרבים שהוא נעשה בר מצוה וניכר שהוא מחובר למצוות בריש גלי. וזהו שביארו למה אומרים "בעל" עבירה ו"בר" מצוה, כי חיבור לעבירה הוא חיצוני, כבעל שיכול לגרש את אשתו הרעה, אבל חיבור למצווה הוא כמו בן לאביו שא"א להתנתק מזה, ולכן ראוי לברך, בשעה שנודע לרבים שמחובר לעבודת ה'.

א. בכל הפרטים שמזכירה התורה אודות עשיו ויעקב יש הרבה עמקויות, ניקח למשל את מה שהתורה מגדירה את עשיו "איש ציד", משמעותו לא רק אדם שמתעסק בציד כתחביב בעלמא, אלא שזהו מהותו ושמו "איש ציד", כמו שיש מושג "איש שיווק" שכל עבודתו בשיווק, או "איש פרסום" שכל עבודתו בפרסום, כך עשיו כל עבודתו בציד.

ובא התרגום יונתן ומאיר את עינינו, להבין מדוע באמת זו היתה הגדרתו "איש ציד", שמתרגם על תיבות איש שדה "גבר נחש ירכן", ורבינו בחיי כתב ע"ז ב' פירושים: א. נחש רכן, מנחש אדון (ריכא פי' בארמית אדון), כי רוב אנשי הציד מנחשים הם. ולפ"ז הוא מלשון נחוש. ב. ע"פ התרגום המדוקדק גרסינן "נחש ירכן" מלשון רז"ל (ב"ב קלטא) הכא במאי עסקינן בגברא שדכא, כלומר אדם בטל שיש לו מנוחה מכל אומנות, ותרגום (יהושע יא, כג) "והארץ שקטה ממלחמה" שדכא, עכ"ל. ולפ"ז הוא לשון בטלה ושעמום.

ב. אבל בפירוש הציוני כתב שנחש ירכן הכוונה שהיה על ירך רגל עשיו ציור קעקוע של נחש, וזהו נחש ירכן, ופירש בזה שעשיו היה הפסולת והסיגים של יצחק, שכל החלק הפחות מזוכך ביצחק עבר לעשיו, והחלק הזך והטוב הלך אל יעקב, והרי כתוב "ראשית גוים עמלק", והם שורש הנחש הקדמוני, לזה כתבו המקובלים כי היה לו דמות נחש על ירכו, וזהו שכתוב ביעקב "ויגע בכף ירכו", ששרו של עשיו שמושרש בנחש הקדמוני, רצה הנחש לכנס ביעקב, שהיתה דמות דיוקנו כאדה"ר, כדאי' בגמ' דשופריה דיעקב כשופריה דאדה"ר, עכת"ד. ולפ"ז מובן מדוע ההגדרה של עשיו "איש ציד", כי היה חקוק עליו הנחש הקדמוני שהוא הציד הגדול שצד ומפתה בני אדם לחטוא, ומשורש מלא רשע זה, ינק עשיו את כוח הציד שלו, ולכן צייר בירכו נחש.

והשל"ה (במס' מגילה אות כז) פירש עפ"ז מש"כ "ומרדכי לא יכרע" היינו שלא כרע על הירכים שלו, כי קשר בירך שלו את השטר מכירה שנמכר לו המן לעבד בעד טולמא דלחם שהביא להמן בהיותם שרים במלחמת אחשוורוש, והמן למד זאת מזקנו עשיו, שגם הוא מכר בכורתו ליעקב בשביל לקבל אוכל כמ"ש "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה". עכ"ד. ומרדכי היהודי בכדי להכניע את שורש עשיו הרשע שהיה בהמן, בחר לקשור את שטר המכירה ג"כ על ירכו, שהוא כנגד הנחש אשר היה מצוייר על ירכו של עשיו.

ובספר אגרא דכלה פירש בזה מה שהקשו בזה"ק (ה"א להב) איך היה רשאי יעקב לעשות במרמה לקבל הברכות,

ותירץ שמכיון שהנחש הקדמוני הביא הקללות אל העולם ברמיה וסילק הברכות מאדם הראשון, לכן בא יעקב שהוא שופריה דאדם, ונטל מעשו שהוא נחשירכן דהיינו שהוא הוא נחש הקדמוני, וקיבל הברכות בערמה מדה כנגד מדה.

ג. ובספר מאור ושמשי"ג"כ הביא את מה שביארו בתרגום הזה, שהיה דמות נחש חקוק על ירכו. וכתב לבא בזה ענין עמוק, דהנה כל מגמת שרו של עשו שנגע בכף ירכו, שראה שלא יכול לעשות שום דבר ליעקב ולבלבל אותו מעבודתו, רק ע"י שיפגע בתושבע"פ שנקראת ירך כמו שדרשו חז"ל (סוכה מט, ב) בפסוק "חמוקי ירכיך" מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, ושם הנחש מפתה את הלומדים ללמוד שלא לשמה לפלפל להתיהר ולקנטר, כי על זה עיקר המלחמה, ומכוח זה עוקר האדם משרשו ית"ש. עוד כתוב בזה"ק (משפטים קיב) שהתנאים נקראו "ירכים" וזהו איש יודע ציד ותרגום "גבר נחשירכן" היינו שבזה יודע לצוד את הבריות שלומדים את התורה שבע"פ ועוסקים בחדושי התנאים הנקראין ירכין בזהמת הנחש ע"מ לקנטר ולהתיהר רח"ל.

ומובא בילקוט שמעוני (שה"ש תתקצב): תנא דבי רבי ענן מאי דכתיב חמוקי ירכיך, למה נמשלו דברי תורה לירך, לומר לך מה ירך בסתר מבפנים אף דברי תורה בסתר מבפנים, פעם אחת גזר רבינו שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש, מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר, והכתיב חכמות בחוץ תרונה, ההוא כדרבא דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, ע"כ. (וכע"ז במו"ק טז, ב)

והסביר זאת בעת הקיצור שו"ע בספרו אפריון: ונראה לפע"ד די"ל הרמז בירך, מה ירך בסתר כך ד"ת בסתר, והוא כי הת"ח צריך שיהיה יושב אהל, ולא יתראה בחוץ לעסוק במשא ומתן, אלא בני עירו מחוייבים לעסוק במלאכתו, ודא הוא תוקפא דאורייתא, והשר התחכם ויגע בכף ירכו, דהיינו שלא תהא התורה כמו ירך בסתר, אלא שיהא גם הת"ח נצרך ללכת בשוק בעצמו לעסוק במו"מ, והיה סבור השר כי עי"ז אורייתא משתכחא ח"ו. ובאמת כתיב והוא צולע על ירכו, י"ל דרמז לאותן הדורות שאין מחזיקין כל כך בידי לומדי תורה, ואינם יכולים להיות תמיד בסתר...".

ומעתה יובן, מדוע הפס' מעמיד את יעקב ועשיו כדבר והיפוכו, כי כנגד עשיו שהיה איש ציד איש שדה שמוציא לרחוב את התורה הקדו' הצנועה, שזו מצימתו של הנחש, לפתות את הלומדים ללכת אחרי החיצוניות המרשימה וללמוד ע"מ לקנטר, היה יעקב איש תם יושב אהלים כלומר שהיתה תורתו בסתר, ללמוד תורה לשמה, ולהבין.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

בס"ד, יום ג' פרשת תולדות, כ"ח חשון תשפ"ג

גיליון מס' 375

דבר העורך

הפח נשָׁבַר וְאַנְחָנוּ נִמְלָטָנוּ

מעשה שהיה: מספר הג"ר ראובן נתן נטע לוי שליט"א מחבר ספר נטע רענן מעשה שהיה ביום חמישי פרשת חיי שרה תשפ"ג אוטובוס קו 597 עמוס נוסעים נסע מבית שמש לבני ברק, כאשר הנוסעים עלו לאוטובוס ורצו לשלם על הנסיעה, גילו שהמכשיר תיקוף באוטובוס לא עובד, וכמבואר בגיליונות עומק הפשט סדרת 'רב קו בהלכה', החוק פוטר מתשלום כאשר אין אפשרות תשלום במשך כל הנסיעה.

באמצע הדרך, לפני שהגיעו אל מחוז חפצם, לפתע עלה עשן וריח שרוף מכיוון המנוע, הנוסעים גילו זהירות ודרשו מהנהג

לעצור ולרדת מהאוטובוס, ואכן תוך דקות האוטובוס עלה באש כליל ובחסידי ד' איש לא נפגע.

בעמדם על אם הדרך בצידו הכביש, המתינו לבואו של אוטובוס חילופי מהחברה שיקח אותם וישלים את נסיעתם לבני ברק, כאשר הגיע אוטובוס קו 497 הנוסעים עלו על האוטובוס החילופי וראו שהמכשיר תיקוף פועל וניתן לשלם על הנסיעה.

קעת התעוררה שאלה האם חייבים לתקף באוטובוס החילופי, אחד הנוסעים הג"ר שמואל בכרך שליט"א מיהר להתקשר לרבני הילכתא ושאלתו בפיו:

מצד אחד, יתכן שפטור מלשלם כיון שהיה אמור להגיע לבני ברק עם האוטובוס הראשון, ובמידה וכך היה מגיע אל מחוז חפצו חינם אין כסף ללא שום חובת תשלום, ומה שהחברה הביאה אוטובוס חילופי שאפשר לתקף בו, זה רק בגלל התקלה שהאוטובוס נשרף. מצד שני, סוף סוף נחשב שבהמשך הנסיעה החברה העמידה אפשרות לתשלום.

והורו רבני הילכתא, שחייב לתקף באוטובוס השני, שהוא המשך לנסיעה הראשונה, וכל הפטור מתשלום הוא בתנאי שאין מכשיר תיקוף כל הדרך, אבל אם באמצע הדרך יש לו אפשרות לשלם על ידי תיקוף המכשיר, או שעלה כרטיסן באמצע הדרך, חייב לתקף.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'תיקוף שגוי'

עביד איניש דינא לנפשיה

תקציר: בגיליון הראשון בסדרה בנושא 'רב-קו בהלכה' (מספר 373), התבאר בהרחבה שינוי המציאות בעקבות הרפורמות החדשות של משרד התחבורה, חיוב התשלום בתחבורה בארץ ישראל על פי הלכה, וחקירה מהותית מי הבעלים על הנסיעות, האם החברה או משרד התחבורה. ונפק"מ האם נחשב גזל מחברה פרטית או ממשרד התחבורה, מה הדין כשיש חילוקי דעות ביניהם, והאם יש להם סמכות לקבל החלטות שרירותיות.

בגיליון השני בסדרה (מספר 374) התבאר, האם הנוסע חייב לתקף באופנים שונים של תקלות בתשלום, בחלוקה של 3 סוגי תקלות: תקלה מצד החברה, תקלה מחמת רשלנות הנהג, תקלה מחמת רשלנות הנוסע.

הגיליון הנוכחי השלישי בסדרה (מספר 375), עוסק בנושא חובות שהחברה חייבת לנוסע, והכסף הוא כפיקדון בידי החברה ומשרד התחבורה. נושא הגיליון הבא (מספר 376), חובות שהנוסע חייב לחברה, כאשר נסע בלי לתקף האם חייב לשלם למשרד התחבורה והחברה.

מובן מאילוי, שכל הדיונים מהגיליון השני ואילך מבוסס על ההנחה שחייבים לתקף תמורת כל נסיעה, ולפי אלו שרצו לטעון שאין חיוב לתקף אין מה לדון. יצוין, גיליון זה כקודמיו, מבוסס על המבואר בקונטרס סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית (פרק ה ועוד).

1. נוהל החזרים וזיכויים

החזר כספי: לפי תקנות משרד התחבורה 'נוהל החזרים וזיכויים בתחבורה הציבורית' סעיף 4.1.1, בכל מקרה של תיקוף מיותר, בין בתיקוף עצמאי ובין על ידי הנהג, ניתן לקבל החזר כספי בחברה שאצלה בוצע החיוב השגוי, ובנסיעת מעבר שהחיוב השגוי משותף לשתי חברות ניתן לקבל את הזיכוי אצל כל אחת מהחברות, באמצעות הצגת כרטיס הרב-קו, בתנאי

3. דין תיקוף שגוי

השאלות לבירור: ניתן להציג את השאלה בכל אחד מהאופנים הבאים; האם 'עביד איניש דינא לנפשיה' בתיקוף שגוי; כאשר הנוסע או הנהג ביצעו בטעות - תיקוף מיותר / קוד גבוה / באוטובוס בכיוון ההפוך (באופנים שפטור כמבואר בגיליון 374 ותיקף לשווא), שילם מראש עבור הרבה נסיעות, תיקף לנוער עם כרטיס של מבוגר ורוצה כעת לתקף למבוגר עם כרטיס של נוער? **אסור:** לדעת הג"ר **צבי ברוורמן שליט"א** (סיכום הכללים וההלכות פרק ה סעיף א) אדם שתיקף תיקוף שגוי, אין לו היתר לנסוע נסיעה אחרת בלי לתקף, כיון שהתביעה שלו להשבת הערך צבור הוא ביחס למשרד התחבורה שקיבלו את התיקוף לחינם, ואינו בעל דברים עם החברה שלא קיבלה ממנו כסף בתיקוף הראשון, וכעת החברה לא מאפשרת לו נסיעה בלי לבצע תיקוף תקין, ואינו יכול לטעון שמשרד התחבורה כבר שילם בפעם הקודמת תמריץ תיקוף לחברה, כי זה תשלום עקיף שאינו ישיר מהנוסע. וחובת הנוסע לתקף תיקוף תקין בשעת הנסיעה.

חילול ד': ולדעת הג"ר **צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), גם אם נניח שמצד 'עביד איניש דינא לנפשיה' מותר לנסוע בלי תשלום, מכל מקום מצד חשש חילול ד' אסור, שהרי אם הפקח יתפוס על חם אדם עם חזות חרדית שלא תיקף יגרם בכך חילול ד', אין היתר לנסוע בלי תשלום, 6 שקל אינו מספיק סיבה להכניס עצמו לחשש חמור של חילול ד'.

ולדעת הג"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה להג"ר יוסף אביטבול) אם תיקף בטעות תיקוף שגוי, צריך לזהר שלא יהיה חילול ה', ולכן צריך להודיע לנהג שנוסע בחינם כיון שהחברה חייבת לו תיקוף. והוא הדין אם שילם קנס בעלילת שקר של הפקח. ולגבי פיצוי כספי שמגיע לנוסע, שייך להתיר נסיעה חינם אין כסף, רק באופן שהפיצוי קצוב באופן אחד לכל נוסע, ולא צריך הוראת בית משפט לכך.

מותר בדיעבד: ולדעת הג"ר **יהודה סילמן שליט"א** (סיכום הכללים וההלכות פרק ה סעיף א) באופן שלא יגרם חילול ד' שלא יבחינו בו שלא שילם ולא ייתפס על ידי פקח, מותר לנסוע באותה חברה בפעם הבאה בלי לתקף, כי דמי הנסיעה שולמו במלואם בתיקוף השגוי, וגם החברה קיבלה את התמריץ התיקוף תמורת הנסיעה, וכעת בקיזוז החוב אינו גורם הפסד ממון לחברה ודינו 'כעין עביד איניש דינא לנפשיה' כיון שסכום החוב ידוע ועל פי 'נוהל החזרים וזיכויים בתחבורה הציבורית' החברה חייבת להחזיר לו את דמי התיקוף השגוי.

לכתחילה: לדעת הג"ר **חיים אהרן מונדרר שליט"א והג"ר מאיר שטיינברג שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), מצד גדרי ההלכה חובת הנוסע שלא להזיק את החברה, ולכן חייב לתקף תמורת כל נסיעה שהחברה לא תפסיד את התמריץ תיקוף שמגיע לה ממשרד התחבורה תמורת כל נוסע, אך הנוסע אינו חייב לתקף בשעת הנסיעה ומותר גם לכתחילה לשלם מראש עבור מספר נסיעות, ואין הבדל באיזה פרופיל מתקף כיון שסוף סוף החברה מקבלת את חלקה, שמשרד התחבורה משלם לחברות תמורת תיקופים תקינים ואין הבדל בין סוגי התיקופים, והוסיף הגר"מ שטיינברג שלא שייך בזה חשש חילול ד' שהרי נוהג כהלכה.

ולדעת הגר"י **קנר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא) מותר לקזז את התיקוף השגוי בנסיעה אחרת בחינם, למרות שהחברה היא קבלן ביצוע של משרד התחבורה, ובמקביל קיים לחברה

שהחוב השגוי מופיע ב-7 פעולות אחרונות הרשומות ברב-קו, או בהצגת קבלה על התשלום השגוי.

במידה שבוצעו יותר מ-7 פעולות ברב-קו, ואין קבלה או מסמך להוכחת החוב השגוי, ניתן לפנות למחלקת פניות הציבור במשרד התחבורה לבקשת 'החזר וזיכוי כספי'.

והשאלה מתבקשת; כאשר מגיע לאדם זיכוי כספי ברב-קו, האם מותר לו לנסוע בחינם? כגון שחם על זמנו וכוחו, ואין לו פנאי לגשת למשרד הרלוונטי לביצוע הפרוצדורה המתבקשת לקבל זיכוי בגין החוב המיותר, האם מותר לו כתחליף במקום הזיכוי, לנסוע בפעם אחרת באוטובוס בלי לשלם. (כמובן, באופן שלא יגרם מכך חילול ד'), או שאסור לעשות כך כי החברה לא מסכימה?

2. עשיית דין לעצמו

אפילו בלי הפסד: מבואר בגמ' (בבא קמא דף כז:), במקום שיש הפסד לכו"ע 'עביד איניש דינא לנפשיה', אבל במקום שאין הפסד, לרב יהודה לא עביד איניש דינא לנפשיה כיון שאין הפסד ויכול ללכת לבית דין, ולרב נחמן 'עביד איניש דינא לנפשיה' כיון שעושה בדין אינו צריך לטרוח.

הלכה כרב נחמן בדיני (כתובות יג.), ונפסק להלכה ברמב"ם (הלכות סנהדרין פרק ב הלכה יב), **ובשו"ע** (ח"מ סימן ד סעיף א), כדעת רב נחמן, שמותר לאדם לעשות דין לעצמו אפילו באופן שאין הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין, הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין. ולכן מסיק השו"ע, כאשר יש בידו הוכחות שפלוני גזלו מותר להוציא ממנו בכוח את הגזילה, ומותר אפילו להכותו כשאינו יכול להוציא בענין אחר.

וכתב הרמ"א יש אומרים - **מרדכי והנימוקי יוסף** (פרק המניח), הדין של 'עביד איניש דינא לנפשיה' נאמר רק בחפץ גזול או שרוצה להזיקו, שמבורר שהוא שלו ולכן יכול להציל את שלו, אבל אם כבר נתחייב לו מכח גזילה או ממקום אחר, לא עביד דינא לנפשיה.

עוד כתב הרמ"א יש אומרים - **הריב"ש** (סימן שצו), שדוקא בחובו אין לו רשות למשכנו, אבל אם חייב לו בלי הלוואה, או שאינו צריך למשכנו כי כבר נמצא אצלו בפקדון, או שמצאו ביד אחר, מותר לתופסו.

עוד מביא הרמ"א יש אומרים - **המהרי"ק** (שורש סימן קסא), החידוש של 'עביד איניש דינא לנפשיה' והתנאי שיכול לברר הגזילה, הוא רק כשמזיק לחבירו כגון שמכהו, אבל תפיסה בעלמא למשכונן, רשאי לעשות בכל ענין ויורד עמו אחר כך לדין.

לפי דברים אלו, לגבי נוסע ששילם בטעות פעמיים, אם הנהג ביצע את התיקוף המיותר, ניתן להחשיבו כגזילה בטעות שרשאי לעשות דין לעצמו.

ובאופן שהנוסע עשה את הטעות ואין כאן גזילה אלא תביעה מדין 'מומני גבך', ואם כן תלוי במחלוקת שמופיע בשו"ע וברמ"א האם 'עביד איניש דינא לנפשיה' זה רק בגזל או גם בהלואה, ולדעת המהרי"ק מותר לתפוס בחובו בתנאי שאחר כך ילך לבית דין. ויתכן להתיר לכו"ע נסיעה בחינם בלי לתקף, למרות שאינו הולך ללכת לבית דין אחר כך, על פי מה שכתב הג"ר **צבי שפיץ שליט"א** (משפטי התורה בבא קמא עמוד קעח) לגבי נהג מונית שעשק את הנוסע, מותר לנוסע לא לשלם לנהג בנסיעה הבאה, מדין 'עביד איניש דינא לנפשיה', וכפי שביאר הטעם שמניעת תשלום עדיפה, ואינו חייב להזמינו לבית דין כיון שלא מוגדר כתפיסה, ולפי דבריו גם בתיקוף שגוי לא נקרא תפיסה, ולכן גם לא צריך ללכת לבית דין אחרי הנסיעה בחינם.

בס"ד

ט"ו חשוון תשפ"ג

מכתב למערכת

לכבוד מכון 'הילכתא', שלום רב!

גם אני קראתי בצער במדור 'דבר העורך' בגיליון 'עומק הפשט' מספר 372 על ההפסקה זמנית של שיעורי הילכתא בבית המדרש פינסק קרלין, עקב חוסר תקציב להבא וחובות מהשיעורים הקודמים.

חשוב לי לומר את אשר על ליבי, השיעורים הללו יצרו מהפכה הלכתית בכמה וכמה תחומי הלכה. חשיבותם של השיעורים הללו אינה רק בשיעור פלוני או אלמוני, זו חשיבות נקודתית. החשיבות העיקרית היא שיש כאן "בית של הלכה". מקום שבו מבררים את נושאי ההלכה האקטואליים שבהם דנים פוסקי זמננו, יש כאן "בית ועד לחכמים" שמשלים את גליונות עומק הפשט הנפלאים.

לדעתי, זה צורך הדור. מדובר באינספור שאלות הלכתיות שמעסיקות את כל בני התורה, וכבר יש מודעות בציבור כאשר עולה על הפרק נושא 'בווער' למעשה, יודעים שמסתמא יהיה עליו 'גיליון עומק הפשט' או 'שיעור הילכתא' בפינסק קרלין.

את המהפכה הזאת אסור לעצור! יתן ה' ותוכלו להמשיך במלאכת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה, שנדיבי עם יתרמו לכיסוי כל העלויות בשפע, ותוכלו להמשיך בפרויקט הנפלא של שיעורי ההלכה האקטואליים, בד בבד עם שאר פעילויות הילכתא.

בברכה

מנחם מנדל וייטמן

שם לך, וצריך לבררו בדין תורה, או בערכאות על ידי היתר של בית דין, אך אדם לא יכול לפסוק לעצמו שהחברה אשמה.

ועוד, ברוב המקרים הטענות הם רק על מניעת רווח או עוגמת נפש שעל פי דין תורה החברה פטורה מתשלום, ולמרות שמשרד התחבורה מחייב לשלם גם על סיבות כאלו, החיוב חל רק כאשר תובע את החברה בפועל, ולא על נוסע שעושה דין לעצמו (הגר"צ ברוורמן והגר"י סילמן סיכום ההלכות פרק ג אות ג והערה 57, הגר"י קנר בהוראה לרבני הילכתא).

ויש הבדל בין תביעה של הפסד ישיר לתביעה לא ישירה, שבתביעה ממונית ישירה שנחשב חוב מבורר, אם יכול להוכיחו בבית דין, רשאי לעשות דין לעצמו, ואפילו שלא תבע את החברה, מותר לו לגבות את החוב. אך בתביעה לא ישירה, כגון קנס ופיצוי וכדומה, אסור לעשות דין לעצמו עד שיתבע את החברה.

6. אין שאלה!

באג בהטענה: באופן ששילם באשראי או במזומן עבור הטענת כרטיס רב-קו, ובפועל נטען פחות מהסכום שמגיע לו או שלא נטען כלום, ברור ופשוט שאין היתר לנסוע בחינם בתמורה, שהרי החברה מפסידה את התמריץ תיקוף, ואילו הכסף של הערך צבור מופקד כולו במשרד התחבורה.

איבוד רב קו: והוא הדין באדם שאיבד כרטיס רב קו אנונימי שאין לו דרך לקבל חזרה את התמורה ואפילו באופן שבוודאי אף אחד לא יוכל להשתמש עם הערך הצבור שבכרטיס, אין היתר לנסוע בחינם, שהרי החברה מפסידה את התמריץ תיקוף, ואילו הכסף של הערך צבור נזקף כולו במשרד התחבורה. וכל חברות התחבורה בארץ ישראל הם פרטיות ואינם שייכות למדינה, למעט רכבת ישראל.

זכות לעכב נסיעה באוטובוס לנוסעים שאינם מתקפים כחוק, יש כאן אומדנא דמוכח שהחברה מסכימה לקיזוז, ובאמת לא איכפת לחברה שישעו בלי תיקוף בקיזוז החוב של התיקוף השגוי, והסיבה שהחברה לא מפרסמת כך באופן רשמי מחשש שכל אדם שירצה יצהיר שתיקוף בעבר.

והוסיף, שמותר לאדם לשלם מראש על כמה נסיעות יחד כדי שילדיו יוכלו לנסוע בלי לשלם, ואפילו שהחברה לא מסכימה לכך, כי החברה לא יכולה להתיר באופן רשמי, אך מותר למי ששילם מראש לנסוע כך כי יודע בנפשו שאינו גוזל את החברה.

והעיר על כך הג"ר דוד ברייזל שליט"א (בית אהרן וישראל קובץ ריח עמוד עז הערה 15), הרי בחלק מהחברות הנהג מקבל תמריץ תיקוף עבור כל תיקוף תקין שבוצע במהלך הנסיעה, נמצא שבנסיעה הבאה כאשר לא יתקף הוא מפסיד את הנהג בתמריץ תיקוף. ויתכן לומר כיון שזכאי לתבוע את מה שמגיע לו מהחברה, אינו צריך לחשבן את הנזק שיקרה לנהג בעקיפין.

קוד גבוה: כאשר נוסע טעה ותיקף בקוד גבוה מהנדרש, וכן כשהנהג תיקף כך וכבר עבר זמן מכדי שיוכל לבטל אותו, לכל הדעות אסור לגבות את חובו בנסיעה אחרת ללא תשלום, כיון שהחברה תפסיד את תמריץ התיקוף.

רב-קו נוער: ילד שאביו שילם עבורו רב-קו של מבוגר, ובנסיעה הבאה האבא רוצה לשלם למבוגר בכרטיס רב-קו נוער, לכל הדעות אינו יכול לעשות דינא לנפשיה ולקזז את ההפרש בנסיעה הבאה, כי ההנחה של נוער ניתנת רק אם יש לו בזמן הנסיעה רב קו של נוער עם הפרופיל המוזל, אך כשאין לו את הרב קו עם הפרופיל המתאים מתחייב בתשלום מלא כמו מבוגר (הגר"צ ברוורמן סיכום ההלכות פרק ה אות ז).

4. קנסות

שאלה: כעת צריך לדעת, מה הדין כאשר שילם קנס בעלילת שקר של הפקה, או שמגיע לו פיצוי כספי קצוב עקב מחדלי החברה, האם מותר לו לנסוע בחינם בשווי הקנס?

קנס מעוות: מי שפקח תחבורה נתן לו קנס שוודאי אינו בצדק ואינו כחוק, מותר לנסוע בלי לשלם, כפי השווי של הקנס, ואפילו שהחברה מפסידה מאי התיקוף, כי מאידך החברה הרי מרוויחה חלק מהקנס, ולכן מותר לקזז ביניהם (הגר"י קנר בהוראה לרבני הילכתא).

בכל קנס: ולגבי קנס שניתן כחוק, יש אומרים שהכח בידי משרד התחבורה לחייב קנסות, ואם כן אין אפשרות לנסוע בחינם בתמורה לקנס (הגר"מ"מ שפרן סיכום ההלכות פרק טו). ויש אומרים שבאופנים מסוימים מותר לקזז את הסכום שנגבה ממנו, תמורת נסיעות שישע בעתיד ללא תשלום בחברה זו, כי לדעתם גביית הקנס כשהיא לא מוצדקת נחשבת כמעשה גזילה, ויכול הנגזל לגבות חובו, אך צריך ליהזר מאוד, כי במקרה של קיזוז כמות נסיעות גדולה מאד עלולים להגיע בקלות לחילול ד'. ואם יש לו חוב מהעבר יתכן שמותר לסמוך על כך לכתחילה, ולקזז על חשבון הקנס שנתן לחברה את כל תמריצי התיקוף שהוא חייב מנסיעות קודמות, או מחיר מלא של הנסיעות הבאות (סיכום ההלכות פרק טו אות ב).

5. פיצויים לנוסעים

חיוב החברה: אדם שיש לו טענות מוצדקות על ההתנהלות חברת התחבורה שגרמה לו עגמת נפש, או שיש לו תביעות כספיות כנגד החברה כגון שהיה צריך לקחת מונית וכדומה, אסור לו לנסוע ללא תשלום, ולא שייך לומר כאן 'עביד איניש דינא לנפשיה' כיון שהחוב או הסכום לא מבורר, יש טענה כנגדו 'מאן

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **גבית חוב:** 'עביד איניש דינא לנפשיה' אפילו במקום דליכא פסידא, ונחלקו האם רק בגזל או גם בשאר חובות.
- ב. **תיקוף שגוי:** נחלקו הפוסקים האם מותר לנסוע בחינם בתמורה לתיקוף השגוי, יש אוסרים לקזז כי החברה לא מסכימה, ויש אוסרים מחשש חילול ד', ויש מתירים כי עושה דין לעצמו להשיב את החוב מהחברה.
- ג. **תיקוף מראש:** פטיות אסור לתקף מראש עבור הנסיעות הבאות. ויש מתירים לשלם מראש עבור הנסיעות הבאות, שגם החברה מסכימה לכך בעצם.
- ד. **נוער:** שילם לנוער בכרטיס של מבוגר, אסור בנסיעה הבאה לשלם למבוגר בכרטיס של נוער, כי ההנחה בתוקף רק כאשר הרב קו אצלו.
- ה. **קנס:** נקנס שלא כדין - רשאי לקזז מהנסיעות הבאות את דמי הקנס. נקנס כדין - נחלקו האם רשאי לקזז בנסיעות הבאות.
- ו. **פיצויים:** תביעת ממון של פיצויים מהחברה אינה מבוררת וצריך פסק בית דין, ולכן אינו רשאי לקזז מהנסיעות.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 374 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר אהרון מובשוביץ שליט"א
כולל 'יששכר באהלך' בני ברק

שאלה: אדם שנסע ללא תשלום, האם חייב להשיב לחברה את התיקוף?

במידה והחברה מוחלת האם מותר לכתחילה נסיעה ללא תיקוף? האם חייב לשלם בכדי לקיים מצות 'השיב' האם יכול להשיב בתיקוף בכרטיס של נוער? ומה הדין במי שתיקף מראש בכרטיס של נוער האם חייב להשלים תיקוף נוסף? קטן שנסע ללא תשלום האם חייב אביו לשלם עבורו, ומה הדין לכשיגדיל?

מקורות: משכנות יעקב (סימן נט); חות יאיר (סימן קסג); ט"ז (או"ח סימן שמג ס"ק ג); שו"ע (ח"מ סימן שלה סעיף א ובש"ך וט"ז שם, סימן עה סעיף י); נודע ביהודה (מהדורא תניינא יו"ד סימן קנה); מחנה אפרים (גזילה א); שערי ציון (סימן מד); סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה ציבורית (פרק יג יד).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-535 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לעילוי נשמת מרן המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל משגיח רוחני דישיבת כפר חסידים וקול יעקב נלב"ע י"ט חשון תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

נוגע לכל אחד

מבואר בגמ' (בבא בתרא דף קסה.) 'רובם בגזל' וכתב המסילת ישרים (פרק י) בביאור מידת הנקיות, שמפני רוב דקותו בני אדם נכשלים בו במה שאין מכירים אותו.

פסקי ההלכה בדיני תשלום בתחבורה ציבורית מפי גדולי ופוסקי הדור, נוגע כמעט לכל אזרחי ארץ הקודש, שומרי התורה והמצוות מכל העדות והחוגים, בני תורה ובעלי בתים, אשכנזים וספרדים, חסידים וליטאים. ויש בזה קידוש ד' כאשר מדקדקים בהלכה לברר את האמת, לדעת לחיות כהלכה.

נושא הגיליון הבא:

'השבת חובות לחברה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון נתרם ע"י ידידנו

הרב שמעון ישראל קלרמן שליט"א לרגל שמחת הולדת נכדו יהי רצון שיזכה הוא ובניו לרווחת ממנו ומכל המשפחה רוב נחת וקדושה בבריות גופא ונהורא מעליא

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פרשת תולדות~ נדרים כ"ו עד ל"ב~ מבחן מס' 151

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות-"לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

6. הנודר מיושבי היבשה, האם הוא מותר ביורדי הים
ההולכים מעכו ליפו?

- א. כן.
- ב. לא.
- ג. מחלוקת.

7. הנודר משחורי הראש, מי אינו בכלל הנדר?

- א. קרחים.
- ב. מי ששערו לבן.
- ג. נשים וקטנים.

8. הנודר שלא יהנה מהמולים, במי הוא נאסר?

- א. רק בישראל מהולים.
- ב. בכל ישראל, וכן בנכרים מהולים.
- ג. בכל ישראל, ומותר בנכרים מהולים.

9. על אלו עוד ד' אברים מלך אברהם רק אחרי המילה?

- א. שתי ידיים ושתי רגלים.
- ב. שתי עיניים ופה וחוטם.
- ג. שתי עיניים ושתי אזניים.

10. מה הפירוש "עיר קטנה וכו' ומילט הוא את העיר
בחכמתו"?

- א. תורה.
- ב. תשובה ומעשים טובים.
- ג. כל חכמה.

1. ראה אנשם אוכלים תאנים ואמר שתאנים אלו עליהם
קרבן, והתברר שאביו ביניהם, באיזה אופן לפי רבא כולם
מותרים לכולי עלמא?

- א. באומר שאם היה יודע שאביו ביניהם היה אומר פלוני
ופלוני אסורים ואבא מותר.
- ב. באומר שאם היה יודע שאביו ביניהם היה אומר
כולכם אסורים חוץ מאבא.
- ג. בתלה את השני בראשון ואת השלישי בשני ונמצא
שאביו היה האחרון.

2. האם להלכה אסמכתא קונה?

- א. לא.
- ב. רק אם קנו בבי"ד חשוב ולא נאנס.
- ג. בכל אופן אסמכתא קונה.

3. הנודר מחמת אונס שפירות העולם? אסרו עליו אם פירות
אלו אינם של בית המלך, באיזה אופן לא חל הנדר?

- א. בכל אופן.
- ב. כשחשב בליבו שרק היום? אסור.
- ג. כשאמר במפורש שרק היום? אסור.

4. האומר טלית זו קרבן אם אינה נשרפת היום, והטלית לא
נשרפה, באיזה אופן באיזה אופן הטלית קדושה?

- א. רק אם לא היתה דליקה.
- ב. גם אם היתה דליקה והיה סבור שהטלית עומדת
להשרף.
- ג. רק אם היתה דליקה.

5. המקדש אשה ליום אחד, מה הדין?

- א. לא חלים הקידושין כלל.
- ב. הקידושין חלים רק ליום אחד.
- ג. מקודשת לעולם.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. הנודר קונם בצל שאני טועם מפני שהבצל מזיק ללב, ואמרו לו שבצל כופרי טוב ללב, מה דין הנדר?
א. בכל אופן הוא מותר בכל הבצלים לכולי עלמא.
ב. בכל אופן הוא מותר רק בבצל כופרי לכולי עלמא.
ג. תלוי במחלוקת רבה ורבא.

2. האומר לאשתו הרי זה גיטך מעשיו אם לא באתי עד י"ב חודש, ומת בתוך זמן זה, האם הגט חל?
א. כן.
ב. לא, מפני שגט לא יכול לחול לאחר מיתה.
ג. לא, מפני שהיה אנוס במה שלא בא.

3. המקדש אשה לאחר ל' יום, באיזה אופן חלים הקידושין לכולי עלמא?
א. רק אם המעות היו קיימים לאחר ל' יום, ואע"פ שחזרה בה.
ב. רק אם לא חזרה בה בתוך ל' יום, ואע"פ שהמעות אינם קיימים.
ג. רק אם לא חזרה בה בתוך ל' יום והמעות קיימים.

4. האומר קונם שאיני נהנה מישראל, באיזה אופן מותר לו למכור?
א. רק בפחות מהמחיר.
ב. בזבינא חריפא מותר למכור גם בשוויו.
ג. גם בזבינא מציעא מותר למכור בשוויו.

רשות - באיזה אונס לא חל הנדר מדין נדרי אונסים?

- א. רק באונס גמור.
- ב. גם בקצת אונס.
- ג. אין דין אונס בנדריים.

הגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

מבחן 40 פרשת תולדות

משנה ברורה

סימן ס"ו סעיף ט' עד סוף סימן ס"ט

מי שנמצא באמת ויציב היכן ימתין לענות קדיש וקדושה אם עדיין לא שמע?

- א' בין גאולה לתפילה.
- ב' בשירה חדשה.
- ג' לא יפסיק.

מי שמסתפק אם קרא ק"ש או לא, מה יעשה?

- א' א"צ לחזור ולקרוא אלא ב' פרשיות ראשונות.
- ב' יחזור ויקרא בלא ברכותיה.
- ג' יחזור ויקרא כולה בברכותיה.

האם מותר ללמוד או לדבר בשעה שהציבור אומרים פיוטים?

- א' לא, אבל לעיין בספר מותר.
- ב' לא, ולא יעיין בספר שמא יבואו ההמון לדבר.
- ג' אם הוא לא אומר את הפיוטים מותר.

האם מותר להרהר בדברי תורה בזמן שמיעת קדיש?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' מותר, ובלבד שלא יעיין בספר.

האם מותר לשנות ממנהג מקומו מנוסח אשכנז לספרד או להיפך?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' אם משנה בקביעות מותר, אבל אין להתפלל בכל פעם בנוסח אחר.

האם מותר לפרוס על שמע כאשר רוב הציבור התפללו ביחידות, ויש אחד שעדיין לא התפלל?

- א' לא.
- ב' מי שהתפלל לא יכול, ורק מי שלא התפלל יכול.
- ג' גם מי שלא התפלל יכול מדין ערבות.

האם קוראים בתורה בפריסה על שמע?

- א' אין מנהג לקרוא בתורה אא"כ הראשונים הלכו, ומן הדין אין בזה איסור.
- ב' אם הראשונים עדיין כאן אסורים לקרוא בתורה.
- ג' בכל אופן צריכים לקרוא בתורה.

שמירת הלשון

פרק ב' "זוכה בה" עד פרק ג' "גם התורה"

מה זוכה מי שעוסק בתורה שלא לשמה (זוהר)?

- א' אינו זוכה כלל.
- ב' זוכה לשכר טוב בעולם הזה ואין דנים אותו בעולם הבא.
- ג' אינו נענש על כך בעולם הזה, וזוכה לשכר טוב בעולם הבא.

מנין שהתורה מגינה מן היסורים?

- א' דכתיב "ובני רשף יגיביה עוף".
- ב' דכתיב "לך עמי בא בחדריך וכו'".
- ג' שתי התשובות נכונות.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

2311 כ"ו אלול

יש לעיין האם מותר לספר דבר שלדעת המספר יש בזה גנאי או עבירה אבל בעיני המדובר אין בזה שום גנות, ואדרבה הוא חושב שזה מעלה או מצוה, האם יש בזה איסור לשון הרע כיון שאותו אדם נתגנה בעיני השומע, או שכיון שלמדובר אין שום קפיידא שידענו דבר זה אין בזה איסור. ויש לדון אי הוי בכלל נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כיון שהשומע נתכוין לגנותו (דמהאי טעמא כתב רבינו בכלל ד' ס"ק מ"ו לאסור סיפור לשון הרע לתועלת כשכותנתו לגנותו), ואי נימא שהדבר אסור בגלל שככותנתו לגנותו, יש לדון האם גם כשאצל המספר אין בזה גנאי אבל אצל השומע יש בזה גנאי הדבר מותר כיון שאין כוונתו לגנותו, או שגם באופן זה הדבר אסור כיון שבעיני השומע ירד ערכו של המדובר וזה לשה"ר כמבואר בכלל ד' סעיף ו' ובבמ"ח סק"ז ובעוד מקומות.

ניתן לשמוע שיעורים במשנה ברורה חפץ חיים ואהבת חסד,
וכן על פרשת השבוע, סיכומי גמרא, ספרי מוסר וביאורי תפילות שבת ויום חול
בטל' 03-6171132.
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית על החומר השבועי בדף היומי בהלכה בטל'
0733-718-246.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 ☑ בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com ☑ בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל': 0737-289-669 במחיר 4

מבחן 9 פ. תולדות

חפץ חיים
מכלל ו' סעיף ו"א עד כלל ז' סעיף י"ג
אהבת חסד
חלק ב' פרק ט"ו "והנה הארכת" עד סוף פרק ט"ז

חפץ חיים

הרבה אנשים שסיפרו לשון הרע על אדם, האם מותר להאמינם?

א' מותר, מפני שלא מסתבר שכולם משקרים.
ב' אסור גם באופן שאם האמת איתם הם לא עברו על איסור לשון הרע.
ג' רק בדבר שאין נעשים רשעים אם סיפורם אמת מותר להאמין.

מדוע אסור להאמין לשנים שסיפרו לשון הרע?

א' מפני שהם נעשים רשעים ע"י סיפורם ורשע פסול לעדות, אבל בדבר שאינם נעשים רשעים מותר.
ב' אפילו בדבר שאין נעשים רשעים אסור להאמין בודאות, דאין שם עדות אלא בבית דין.
ג' אפילו בבית דין אסור להאמין ומותר רק למיחש.

כשיצא קול על אדם שנעשה מעשה נגד התורה ומותר לחוש לדברים, האם מותר לספר את הדבר לאחרים?

א' מותר אפילו אם כוונתו לפרסם, שהרי הדבר כבר מפורסם.
ב' גם אם רוצה לספר לאחרים יזהר מאד שלא יכוין להעביר הקול ולגלותו יותר.
ג' אין היתר אלא לעצמו, אבל לספר לאחרים אסור בכל אופן.

באיזה אופן מצינו התר להאמין לאדם כאשר הוא מגנה באותו דבר את עצמו ואת חבריו?

א' כאשר אין מה לדון את השני לכף זכות.
ב' כאשר המספר הוא אדם נאמן, והוא כבר חזר בתשובה על מה שעשה.
ג' אין שום התר להאמין אף כאשר המספר מגנה בדבר גם את עצמו.

המקבל דבר מאדם הנאמן עליו כבי תרי, אבל זה דבר שאסור למספר לספר, איזה איסור עובר המקבל?

א' רק איסור קבלת לשון הרע.
ב' גם איסור לפני עור.
ג' רק המספר עובר, אבל המקבל אינו עובר איסור.

איזה התר מצינו להאמין לסיפור שניכר שהוא אמת?

א' שאם ראה בעצמו דבר שעל ידו ניכר שאותו סיפור עצמו שמשפרים הוא אמת, ואין בדבר צד זכות, מותר להאמין.
ב' שאם אותו אדם עשה בעבר דבר כזה, מותר להאמין שהוא עשה זאת שוב.
ג' אין להאמין לשום דבר גם אם ניכר שהדברים אמת.

באופן שמותר להאמין לדבר שיש בו דברים הניכרים, האם מותר לספר לאחרים או לגרום הפסד לאותו אדם?

א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר לספר אבל אסור לגרום לו הפסד.

אהבת חסד

איזה קלקול יוצא מאנשים שנותנים מעותיהם לבעלי עסקים תמורת חלק מהרווח?

א' שפעמים לא מבינים מהות ה"התר עיסקה" ולא מקפידים לקחת ממנו שטר זה ועוברים על איסור ריבית.
ב' שממעטים מידת החסד בעולם.
ג' שתי התשובות נכונות.

מי נענש שאינו קם בתחית המתים?

א' המלוה בריבית.
ב' מי שבכל חייו לא קיים מצות הלואה.
ג' מי שהגיע אליו עני ולא נתן לו צדקה.

מה הבן יכול להועיל לאביו לאחר מותו כשעושה דברים לעילוי נשמתו?

א' להצילו מהגיהנום ומהיסורים.
ב' להכניסו לגן עדן למחיצת הצדיקים.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה נאמר על הלזה בריבית?

א' אינו קם בתחית המתים.
ב' עבר על איסור גמור והוא רשע ופסול לעדות.
ג' עבר על "לפני עוור לא תתן מכשול".

הנותן מעותיו בגמ"ח, איזה חלק יש לו בהלוואות הגמ"ח?

א' בכל הלואה רק כפי האחוזים שיש לו בגמ"ח.
ב' רק ההלואה שהיא מממונו ממש נחשבת שלו.
ג' כאילו הוא לבדו היה המלוה, כיון שבלעדיו לא היה העני משיג את מבוקשו.

אדם שחטא ונתחייב מיתה לשמים, מה יעשה ויחיה (לפי מה שהביא הח"ח מהמדרש)?

א' יוסיף בלימוד התורה, ומי שאינו לומד יהיה גבאי צדקה.
ב' ירבה בעשית חסד.
ג' יתענה ויחזור בתשובה.

מדוע גדול המעשה יותר מן העושה?

א' מפני שהמעשה כוונתו יותר לשם שמים שהרי אין לו הנאה מהעשייה.
ב' מפני שהוא טורח בגופו לבקש מכה אנשים לתת, ויש לו זכות לפי רבוי האנשים.
ג' מפני שהוא מתבייש לבקש.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

בכלל ו' סעיף ד' חידש רבינו שמותר ומצוה לשמוע לשון הרע בכדי להראות אח"כ צדדי זכות לפני המספר או שאר השומעים, וכן באופן ש"ע" שמיעתה יהיה יכולת בידו להשקוט את אפו מעליו והוא לא יספר את הלשון הרע לאחרים. וקשה טובא שהרי כיון שאין המספר מכין לתועלת, א"כ השומע עובר ב"לפני עוור לא תתן מכשול", ומה אכפת לי שמטרתו "להרויח" אחד מהדברים הנ"ל, והרי זה דומה לכאורה לאחד שמושיט כוס יין לזר כדי להרויח שלא יחלל שבת עי"ז או כדי שלא ישתה חבית שלימה של יין, וצ"ע.

מבחן חודשי חשון

חפץ חיים

כלל ב' סעיף ג' עד כלל ז' סעיף ט'
אהבת חסד

חלק ב' פרק ו' "גם יתבונן" עד פרק ט"ז "ולבד כל אלה"

אהבת חסד

מה עיקר הטעם שדוד המלך דן למיתה את גוזל כבשת הרש?

א' על גזילת הכבשה.
ב' על כך שלא חמל על העני.
ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע יש צר עין שנמנע בעצמו מלהנות מנכסיו?

א' שכיון שאחז בדרך צרות העין, אין הקב"ה נותן לו לשבור מידה זו גם כלפי עצמו.
ב' שמא יראו אחרים שיש לו ויבקשו ממנו.
ג' כדי שבניו ירשו את ממונו ויוכלו להיטיב לאחרים.

מהי הדרך שלא יכבד על האדם לטרוח בעבודת ד'?

א' להבין שזה חיי עולם.
ב' לזכור שהשכר הוא לפי הטיחה.
ג' שתי התשובות נכונות.

חוב שאין הלואה רוצה לפורעו, האם עדיף לוותר עליו, או שעדיף לטרוח לגבותו כדי שיוכל לחזור ולהלוות?

א' אין עדיפות לזה על זה.
ב' עדיף להעביר על מידותיו ולוותר על החוב.
ג' עדיף לטרוח לגבות את החוב כדי שיוכל לחזור ולהלוות.

מה יעשה אדם אם הוא רואה שנסכב לו הפסד על ידי קיום המצוות (אהבת חסד חלק ב' פרק י"ג)?

א' יחשוב ששכר המצוה גדול לאין ערוך מההפסד בעולם הזה.
ב' יהיה בטוח שהקב"ה ישלם לו כפלים ממה שהפסיד, ויתבונן שמצוה שהוציא עליה מעות מדרגתה גבוהה הרבה יותר.
ג' יתבונן בגודל טובות ד' יתברך על האדם.

כיצד אמר רבי עקיבא לרבי טרפון שהוא קונה לו עיר, בשעה שנתן את המתנות לצדקה?

א' מותר לשנות בדיבורו לצורך צדקה.
ב' כוונתו היתה על המלאכים והעולמות העליונים שנבראו מן המצוה, ורבי טרפון לא הקפיד עליו.
ג' כוונתו היתה שהוא קונה לו שם טוב וכבוד בעולם הזה.

האם כל מצוה שהבן עושה מועילה לנפטר או רק גמילות חסדים?

א' כל מצוה וכו"ש מצות חסד.
ב' רק מצות חסד מפני שעל ידי זה מתעוררת למעלה מידת החסד.
ג' רק המצוות שאדם עושה בעצמו בעולם הזה מועילים לו למעלה.

על מה נאמר שהעושה כך אין לו מחילה עולמית?

א' על איסור ריבית.
ב' על המפקיר עצמו לעשות עבירה כמה פעמים בשאט נפש.
ג' על הנמנע מלהחזיק עני בשעת דחקו.

חפץ חיים

במה חמור יותר המספר לשון הרע בפני מי שמספר עליו?

א' במה שמלביש עצמו במידת העזות והחוצפה.
ב' שגורם למריבה והלבנת פנים.
ג' שתי התשובות נכונות.

באיזה אופן צריך לדון לכף זכות אדם ירא אלוקים?

א' רק בספק שקול, ואם הדבר נוטה לחובה נכון שהדבר יהיה אצלו בגדר ספק.
ב' אף בדבר הנוטה יותר לכף חובה צריך לדון אותו לכף זכות.
ג' רק בדבר הנוטה לכף זכות, ואז צד הזכות צריך להיות אצלו ודאי.

אדם לץ שאינו מקבל תוכחה, מה יעשו שנים שראוהו חוטא?

א' מותר לספר לכל אדם, אולי יתבייש ויחדל לחטוא.
ב' יספרו למי שיכול למנועו מהאיסור, וכונת המספרים תהיה לשם שמים ולא מתוך שנאה.
ג' אסור להם לספר לשום אדם.

המספר על חבריו שלא היטיב לו, איזה איסורים הוא עלול לעבור מלבד לשון הרע?

א' לא תטור, אבל על לא תקום אינו עובר כיון שחבירו לא חייב להיטיב לו.
ב' עובר על לא תטור, ואם כוונתו לנקום בו עובר גם על לא תקום.
ג' בכל אופן עובר על לא תקום ולא תטור, כיון שהוא מדבר גנות על אדם שלא היטיב לו.

האם שייך איסור לשון הרע על דומם?

א' כן.
ב' לא.
ג' רק מדרבנן אסור גם על דומם.

מדוע בקבלת לשון הרע לתועלת מותר לחוש אבל אסור שהדבר יהיה אפילו בגדר ספק?

א' מפני שמעמידים את האדם בחזקת כשרות.
ב' מפני שבשביל התועלת מספיק חשש בעלמא.
ג' מפני שאם יהיה הדבר בגדר ספק, מסתמא במשך הזמן יקבל את הדברים בודאות.

מי שקיבל לשון הרע ולא סיפר דבר זה לאחרים, ורוצה לחזור בתשובה, מה תקנתו?

א' שיוציא הדברים מליבו, ויקבל על עצמו שלא לחטוא עוד בזה, ויתודה.
ב' יפייס את מי שסיפרו עליו על שהאמין לדברים.
ג' שתי התשובות נכונות.

באיזה מהדברים דלהלן שייך ההיתר לשמוע מאדם שנאמן עליו כשנים?

א' בסיפור על שלילת המעלות.
ב' בדבר ששייך לדון אותו לכף זכות.
ג' שתי התשובות אינם נכונות.

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 216

פרשת תולדות

תשפ"ג

- דין מאחר לתפלה בציבור וגדרי חיוב תפלה בציבור בזמה"ז? ♦ הרב אורי יצחקי
- ש"ץ ששכח לפסוע אחר תפילת הלחש ונזכר ב'עלינו לשבח' ♦ הרב זאב פראנק
- המתפלל תשלומין של מעריב עם הש"ץ האם יענה לקדושה ♦ הרב אברהם זנגר
- דין ספק אם יבואו אורחים לענין איסור שהיה בשבת ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב אורי יצחקי

דין מאחר לתפלה בציבור וגדרי חיוב תפלה בציבור בזמה"ז

א. כתב השו"ע בסימן ק"ט סעיף א': הנכנס לבה"כ ומצא צבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה או לקדיש, יתפלל. וה"ה אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה, דינן כקדיש וקדושה (תוס' והרא"ש ומרדכי פרק מי שמתו ותרומת הדשן סי' י"א). ואם לאו, אל יתפלל אם אין השעה עוברת, ע"כ. והתעוררתי לדון אם שייך הך דינא בזמה"ז, או דילמא בזמה"ז לכו"ע יתחיל בתפלת שמונ"ע כל עוד הציבור עומד בתפלה, ולא יחוש כלל אם לא יגיע לומר קדושה וג' אמנים, וכמו שיתבאר בעז"ה מילתא בטעמא.

הנה מבואר בסימן זה דקדושה ואי"ש וקדיש ומודים וברכו ושני אמנים היינו דהא-ל הקדוש ושומע תפלה – כל אלה עדיפי מתפלה בציבור דהרי דחינן אותו מלהתפלל בציבור בשביל עניינת כל הנך מילי דקדושה.

ומבואר עוד בפמ"ג ובמשנ"ב שכל דין הגמרא הנזכר בסימן זה הוא רק במי שבא לבית הכנסת באמצע תפלת הציבור, והסתפקו הפמ"ג והביה"ל ד"ה הנכנס לבה"כ, אם המתחיל בשווה עם הציבור הוא בכלל דין דסעיף זה שאסור לו להתחיל אם לא יסיים לפני שיגיע הש"ץ לקדושה, וכבר הכריעו הרבה מגדולי הדורות שמותר לו להתחיל אע"פ שיפסיד כל אלו מילי דקדושה, וכן מנהג העולם, אלמא תפלה בציבור שלמה דהיינו שמתחיל בשווה ממש עם הציבור עדיפא, ולא נשאר לנו דין דסעיף זה רק על תפלה בציבור שאינה שלמה דהיינו שאינו מתחיל בשווה עם הציבור.

וכן מובא חילוק זה בספר תשובות וכתבים ממרן החזו"א בסימן ל"ה ובספר אורחות רבינו ח"א סימן קנ"ט ובסימן קס"ב עיי"ש.

ב. וכמה אחרונים צידדו לומר שגם כשאינו מתחיל תפלתו בשווה עם הציבור אכתי נחשבת תפלתו כתפלה בציבור, עיין בספר אורחות רבינו ח"ג בהוספות לח"א (עמוד ר"ח סימן י"ד) שכתב בספר הגר"ח ק שליט"א שמרן אמר לו שאפי' אם נעמד שמ"ע בעוד שהש"ץ או אחד מהצבור עדיין מתפלל שמ"ע מקרי תפלה בציבור וגם אחד שיתחיל שמ"ע בסופו של זה ואפי' מאה כולם נקראים תפלה בציבור, ע"כ. וכ"ה בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ג' סימן ד') שפשוט בעיניו שאע"פ שלא התחיל עם ציבור בשווה נחשב כמתפלל עם הציבור דהא אף כשהתחילו הציבור להתפלל בשווה נמי הא אין מתפללים תפלה אחת אלא זין עומד באתה קדוש וזה ברפאנו וזה בעל הצדיקים וגם אין גומרין כאחת ויש שמאריכין עד שרוב התפלה מתפללין אחר שכבר ליכא עשרה מתפללין, וא"כ מ"ש תחלת התפלה מאמצעה וסופה, ע"כ, (אלא שאח"כ נתקשה מדברי הפמ"ג, עיי"ש), וע"ע כיר"ב בספר הליכות שלמה תפלה פ"ח סעיף ז'.

ג. הנה מעיקר הדין יוצא אדם יד"ח תפלה אפילו מתפלל ביחיד, אלא שאע"כ מצינו הרבה מעלות בתפלת הציבור על תפלת היחיד, ומעלתה העיקרית שתפילת הציבור לעולם אינה חוזרת ריקם (גמ')

סוטה (ל"ג א' וברש"י שם) אלא מתקבלת ברצון מיד, כמבואר במד"ר דברים פ"ב י"ב, ובגמרא ברכות דף ח' ע"א: מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין, ויש בה עוד כמה מעלות, שאינה נבדקת אפילו כשאינה הגונה והאנשים אינם הגונים (כמבואר בזוה"ק (ויחי רל"ד א') ועיין בכה"ח סקנ"ט, וכ"ה בלשון הרמב"ם (פ"ח מהל' תפלה ה"א) "תפלת הציבור נשמעת תמיד, ואפילו היו בהם חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, ע"כ.

הנה כל אלה המעלות מאוד מסתבר שקיימים גם במי שאיננו מתחיל להתפלל עם הציבור בשווה ממש רק כל או רוב תפלתו בשעה שעדיין עומדים הציבור בתפלתם, וכמו שהביא בעל האורחות רבינו בשם מרן הגר"ח (שליט"א) זצ"ל.

ד. הנה עיקר החיוב להתפלל בציבור הסכימו רוב האחרונים שהוא חיוב גמור ולא מעלה בעלמא, ואכמ"ל, כדמוכח בשו"ע (סימן צ' סעי' ט"ז) "צריך ללכת ד' מיל לפניו ולאחריו מיל כדי להתפלל בעשרה". וכבר האריכו האחרונים להוכיח יסוד זה.

מעשה נתעוררתי כי האידינא התחדש עלינו עוד חיוב גמור להתפלל בציבור, חדא כיון דנתבאר דתפלת היחיד נבדקת והרבה פעמים חוזרת ריקם משא"כ תפלת הציבור כבר נתבאר שלעולם אינה חוזרת ריקם ומתקבלת לעולם, וביותר דידוע כי בזמה"ז כמעט לא נמצא שמכוונים היטב בתפלה, ואפילו בברכת אבות שהכוונה בה לעכובא כתב הרמ"א בסימן ק"א בהגה דהאידינא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם כן למה יחזיר, ע"כ.

והשתא נחזי אנו, לכאורה כל ההיתרים שנאמרו בחז"ל ובפוסקים להתפלל ביחיד, עיקרם משום שיוצא חובת התפלה, אבל לו יצויר שלא היה יוצא יד"ח תפלה ביחיד, ודאי היה עליו חוב גמור מעיקר הדין להתפלל בציבור, א"כ מי שיוודע שאינו מכוין או שקרוב לו דאי שלא יכוין, ויש לפניו תפלה בציבור שבה יצא יד"ח ודאי וגם תתקבל תפלתו ודאי, איזה היתר יש לו להתפלל ביחיד – אתמה. שוב מצאתי כדברים האלו בשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' כ"ב), עיי"ש.

ועיין בגמרא ברכות דף כ"א היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה, וס"ד דיחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמי קמ"ל דלא, אבל התם היכא דכיון בתפלתו ביחיד דיצא בה יד"ח, אך אם לא יצא יד"ח הרי באמת כמאן דלא צלי דמי ואין לו להפסיק, וביותר מזה דן בשו"ת ארץ צבי (ח"ג שיח השדה סי' ה') מדוע לא נחייב למי שהתפלל ביחיד להתפלל שוב בציבור, עיין שם שפלפל במרחבי הש"ס בנידון זה שקיים מצוה באופן לא מהודר אם חייב או מותר לו לחזור לקיים את המצוה שוב כדי לזכות לקיימה באופן מהודר, ועיין בגמרא במנחות ס"ד ע"א שמבואר שאפילו במקום חילול שבת בקיום המצוה השניה המהודרת נמי אמרינן הכי, ואיך שלא יאה בנידו"ל שכלל לא יצא יד"ח בתפלת היחיד, מאוד קרוב לשמוע שאם התחיל בתפלה בציבור ונזכר שהתפלל ביחיד בלא כוונה שהדין הוא שאינו פוסק, ויותר נראה שאפילו לכתחילה מותר לו לחזור ולהתפלל בציבור.

ולכאורה היה מקום לחלק ולומר, דאע"פ שגם מי שאינו מכוין מתקבלת תפלתו כמתפלל בציבור, אך באמת אינו יוצא יד"ח, דתרי מילי נינהו – קבלת התפלה וכוונה המעכבת כדי לצאת יד"ח, אך מדברי השו"ת ארץ צבי הנ"ל אין נראה כן, וביותר מוכח כן מדברי הפלא יועץ (בספרו בית תפילה), עיי"ש, ושב מצאתי מפורש כן בשו"ת

ההלכה הפסוקה הבאה ברמ"א בסימן ק"א ס"א בענין מי שלא כיון באבות שאינו חוזר, שהרי טעמו של הרמ"א בציודו שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכיון, אם כן למה יחזיר, ובאותם הרגילים לכיון לא שייך טעם זה, לכן רגילים להורות למי שרגיל תמיד לכיון בברכה ראשונה ועתה מחמת סיבה מוגדרת כל שהיא נטרדה מחשבתו ולא כיון, ויודע ומכיר בעצמו שבפעם השנייה לא יטרד עקב סיבה זו ויוכל לכיון היטב כהרגלו, דאז יתפלל שוב, וסמכו על המבואר במשנ"ב סי' צ"ו סק"ב ובשעה"צ שם לענין אם אחז בידו דבר שנטרדה מחשבתו עקב כך ואם לא היה אחוז דבר זה יכיון, ומסתבר שה"ה בשאר טרדות מסוימות שאחזו בו עתה בעת תפלתו, ועקב כך לא כיון, אם בדרך כלל מכיון בתפלתו, (וע"ע שו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' ל"ח). הנה לאנשים אלו יש להורות גם בההיא דסימן ק"ט כפסק השו"ע ממש בלא שינוי, וכן שאר ההלכות שהבאנו לעיל באות ז' שייכי בהו ללא שנוי.

[ב] יש שיודעים בנפשם שקשה עליהם הכוונה מאוד, וכמעט לא מצליחים לכיון אפילו באבות, לדידהו נאמרו דברי הרמ"א בסימן ק"א דאם לא כיוונו לא יחזרו דקרוב לודאי שגם בפעם הב' לא יכוונו, ולאנשים אלו יש לנטות מההלכה הפסוקה בסימן ק"ט ולהורות להם שגם אם איחרו למנין ואין להם עוד מנין אחריו שיתחילו בזמן שהציבור עומד בשמנ"ע, לא מביעיא אם עדין אוחזים הציבור בברכת אבות או אפילו בהאל-הקדוש, דבזה כבר בירנו בגליון הקודם שקרוב לודאי שגם מדין השו"ע והפוסקים הקדמונים מותר להם להתחיל אפילו לא יסיימו לפני שיגיע ש"צ לקדושה, דחשיבי כמתחיל עם הציבור בשווה ממש וחשיב תפלה בציבור שלמה, אלא אפילו אם הגיעו אח"כ, כיון שנתבאר לעיל שגם בכה"ג חשיב תפלה בציבור לענין שתתקבל תפלתו, יש להם להעדיף תפלה בציבור שבזה יצאו יד"ח לכו"ע, על קדושה, וכמושנ"ב לעיל מילתא בטעמא.

הנה לאנשים אלו לכאורה ישתנו כל שאר ההלכות שהבאנו לעיל באות ז', לענין הוצאה כספית וחולה ותפלת ותיקין ועוד המובאים לעיל, ואע"פ שלא מצאתי כעת מפורש בזה הוא מילתא דמיסתברא מאוד, וצ"ע.

[ג] יש שיכולים לכיון אם יתנו לב לדבר, אך אינם רגילים לכיון מחמת שהורגלו להתפלל במרוצה, וקשה להם לפרוש מזה, ובמציאות רוב ימיהם כמעט אינם מכוונים כראוי, וקשה לקבוע על תפלתם מה היא, גם רוב הזמן דעתם מוסחת גם בעת התפלה ע"י טרדות הזמן, ובפרט מחמת מיעוט הזמן שמפנים לתפלה בסדר יומם, הנה אלו רבים וטובים, וצ"ע מה דינם.

ולענ"ד כיון שאין בכוחנו לשנות את הרגלי רוב האנשים, ובפרט שבאמת איננו יודעים את מצבו הרוחני של כל אחד בפרטות, ופשוט שא"א לקבוע את המציאות כפי הנראה לעינים במבט השטחי, לכן יש לעורר בזה שיש להתאמץ בכל הכח לכיון כדת וכדין, אך אם רואה האדם שאינו בכוחו, יש להורות כאנשי הדרגה השניה לכל הדברים שנתבארו לעיל, דהיינו לעשות מאמץ גדול להתפלל בציבור שבזה האינם מכוונים יוצאים יד"ח וגם מרוויחים את כל המעלות של התפלה וכפי משנת"ב.

ואע"פ שיש בזה כמה חומרות, לענין חולה וחיוב הוצאה כספית וטירחא ע"מ להתפלל בציבור, וכן לענין תפלה בנץ החמה, צריך להניח לפני המתפלל להכריע בעצמו איזה מהדרכים יבחר, אם להתאמץ מאוד בכוונת התפלה ואז יוכל להקל בכל הנזכרים, או להניח עצמו ביד הרגלו ואז יחולו עליו כל החומרות שנתבארו, ומסתמא האינן הנללב יבחר להתאמץ לכיון בתפלתו כדון, ונמצא משתכר בדינו ומשתכר בתפלתו, כך נלענ"ד בהלכה חמורה זו, וה' יאיר עיני.

הרב זאב פראנק

ש"ץ ששכח לפסוע אחר תפילת הלחש ונזכר בעלינו לשבח'

הנה קי"ל בש"ע (קכ"ג ס"ה) שגם ש"ץ צריך לפסוע ג' פסיעות כשמתפלל בלחש, וכשיחזור התפילה בקול רם אין צריך לפסוע ג' פסיעות, ומשום דסומך על הפסיעות של הקדיש שאחר ובא לציון, כמבואר במ"ב (סקי"ח).

ומעשה בש"ץ שבגמר תפילת הלחש התעכב מלפסוע, מחמת אחר שהיה מתפלל לאחוריו, וכשרמז לו הגבאי להתחיל בחזרת התפילה, שכח שעדיין לא פסע לתפילת הלחש, והתחיל לאלתר בחזרת הש"ץ, ונזכר רק בעלינו לשבח שאחר הקדיש שתקבל. ויש לעיין אם הפסיעות שלאחר הקדיש שתקבל עלו לו גם לתפילת הלחש, כשם שסומך עליהן לכתחילה לחובת הפסיעות שלאחר תפילת החזרה, או שמא מאיזה טעם לא מועילות הפסיעות של הקדיש אלא לחזרת הש"ץ ולא לתפילת הלחש שלו, ויצטרך לחזור ולפסוע לשם תפילת הלחש.

אגרות משה (א"ח ח"ד סי' ס"ח) דבתפלה שברור שלא תתקבל לא יצא. ואין להקשות דאי ס"ד דכוונת הרמ"א שהאינדא שאין מכוונים לא יצא יד"ח תפלה, א"כ איך התירו לו כלל להתפלל ולא חששו לברכה לבטלה, דכבר מצאנו לכת של קודמים שהעלו דגם תפלה בלא כוונה חשיבא תפלה לענין שלא יהיו ברכותיו לבטלה, ועיין מש"כ בזה בביה"ל בסימן ק"א ד"ה והאינדא אין חוזרין.

ה. מעתה אם צודקים אנחנו בשתי ההנחות, האחת שהאינדא תפלה בציבור היא חיוב גמור, וכל עוד יכול להתפלל בציבור אין לו להתפלל ביחיד ואינו רק מעלה אלא חיוב גמור ע"פ הדין, והשנית דגם מי שאינו מתחיל בשווה ממש עם הציבור מקיים בזה את כל המעלות של תפלת הציבור לענין שמתקבלת תפלתו אף אם לא כיון וגם אם אינו רואה וככל משנת"ב לעיל באות ג', לכאורה יש להסתפק אם שייך דין הגמרא והשו"ע בסימן ק"ט דקדושה עדיפא על תפלה בציבור, דלכאורה כל ההכרעה להעדיף קדושה ושאר מילי דקדושה כאיה"ר וג' אמנים על תפלה בציבור, הוא רק כלפי המעלות שיש בתפלת הציבור על תפלת היחיד, אך אם ננקוט שהאינדא כלל אינו יוצא יד"ח תפלה ביחיד, ודאי עדיפא תפלת הציבור על כל הנ"ל, וראיה ממש"כ השו"ע בסימן זה גופיה דכל מש"כ שימתין אם אינו יכול לסיים לפני שיגיע הש"צ לקדושה הוא הוא **אם אין השעה עוברת**, אבל אם יפסיד תפלה לגמרי אינו ממתין כיון דעיקר תפלה ודאי עדיף על קדושה.

מעתה נחזי אנו, דהנכנס לבה"כ ומצא צבור מתפללין, אם נאמר לו להמתין עד אחר קדושה ואיה"ר שאחר התפלה הרי יפסיד תפלה בציבור, ויצטרך להתפלל ביחיד, ונכנס בחשש שלא יצא יד"ח תפלה כלל, ואפילו אם נשווה דבר זה רק לספק, נראה מדברי רבותינו שהחשש שמא לא יכיון באבות הוא חשש קרוב, ואיך נימא ליה להכניס עצמו בחשש זה כדי להרוויח מעלה של אמירת קדושה בפיו (שהרי יכול לעשות כרש"י לשתוק ולכיון לקדושה שאומר הש"צ, אלא שאינו מהודר כ"כ).

ו. ואין להקשות דהא גם בש"ס וש"ע ע"כ מיירי באופן זה וא"כ כבר הכריעו חז"ל הקדושים בגמרא שעדיף ליה להכניס עצמו בחשש זה, זה ודאי אינו, דהא כל דברי חז"ל נאמרו בזמנם שהיו מכוונים, אבל אם היה חשש בזמן חז"ל שלא יכוונו ודאי היו מודים לדברינו, והרי ביותר מזה מצאנו דבזמן חז"ל אם היה יודע שלא יוכל לכיון היה פטור כלל מתפלה!!! כדאמרין בגמרא ערובין דף ס"ה ע"א ונפסק ברמב"ם פ"ד תפלה ה"טו', וכו"ה בטור בסימן צ"ח ובשו"ע שם ס"ב, אבל שאם שהוסף השו"ע - ועכשיו אין אנו נוהגין בכל זה, מפני שאין אנו מכוונים כ"כ בתפלה, ע"כ, אך כתב המשנ"ב בס"ק ז' בשם הפמ"ג בשם הלבוש שאע"ג שאין אנו מכוונים מ"מ מה דאפשר לעשות עושין, ולכאורה דבר זה שיתפלל בציבור ועי"ז לא יכנס בחשש שלא יצא יד"ח תפלה ויזכה שתתקבל תפלתו אף בלא כוונה, לא גרע ממש"כ הלבוש שחייבים לעשות מה דאפשר.

ז. אך יש לשדות נרגא בכל מש"כ, דלכאורה אם צודקים אנחנו בכל משנת"ב, הרי ישתנו עוד הרבה הלכות שבאו בלא חולק בש"ע ובפוסקים עד ימינו ממש, ולא העירו הפוסקים דאין נוהגות בזמננו, מלבד ההלכה דעסיקנא בה של הבא לביהכ"ס ומצא ציבור מתפללים, עוד יפלו כמה וכמה קולות שהקילו חז"ל שלא מחויב להתפלל בציבור, כגון: א. החולה, בכלל זה הזקן או החלש בגופו באופן שנמנע מלצאת מביתו גם לשאר דברים של מה בכך, או שקשה לו מחמת חולשתו או מחלתו לשבת בביהמ"ד עם ציבור משך זמן התפילה, ואף הבריאי אך בזמן שחולט בחוץ ונמנע מלצאת מביתו עקב חשש להצטננות, או חשש החלקה בשלג וכיוצא"ז (עיין בכה"ח סקנ"ו בשם פתח הדביר. ובמשנ"ב ס"ק כ"ט וסק"ל). ב. תפלה בנץ החמה למי שמקפיד תמיד להתפלל עם הנץ החמה שמותר לו להעדיף תפילת יחיד עם הנץ כדרכו תמיד, מתפילה בציבור לאחר הנץ (ביה"ל ריש סימן נ"ח). ג. עדיף להתפלל ביחידות עם תפילין מביציבור בלא תפילין (משנ"ב סי' ס"ו סק"מ). ד. אם יגרם לו הפסד כספי עקב התפילה בציבור, מותר מדינא להתפלל ביחידות (משנ"ב סימן צ' ס"ק כ"ט), וכן אין חייב עפ"י הדין להוציא מכספו כדי להתפלל בציבור (כדמוכח בשו"ע סי' נ"ה סעי' כ"א ואילך שרק לימים נוראים היו שוכרים בממון כדי להשלים מנין ולא כל ימות השנה), ולכן מי שעקב תפילה בציבור יאחר לעבודתו או למקום לימודו וינכר לו ממשכורתו מותר לו להתפלל ביחידות, עיין בספר תפלה כהלכתה פ"ח סעי' י' בשם הגרי"ש אלישיב המובא בס' אבני ישפה פרק ו', ועי"ש שכמו"כ ללא הפסד כספי אלא יאחר הסעה, וע"ע בספר פסקי תשובות סימן צ' אות ט'.

הנה אף אם נדחוק שאין להביא ראייה מגדולי הפוסקים בדורות הקודמים, אם קשה שחזינן פיסקי הלכות של גדולי פוסקי זמננו שלא נחתו כלל למציאות זו, וצ"ע.

ח. ומה שנראה לענ"ד, דבאמת גם בזמננו יש בזה כמה דרגות וכמה סוגי אנשים, ולכל אחד יש להורות כפי מה שהוא, ועיקר ההלכה יש לחלק לג' דרגות, וכמו שנסדר ענינים בעז"ה:

[א] יש הרגילים לכיון, ולדידהו לא השתנתה צורת ההלכה בזמננו, ובאמת כבר כתבו הפוסקים דלאותם הרגילים לכיון תשתנה גם

אם הקדיש תתקבל שייך גם לתפילת הלחש

והנה טעם מה שסומך הש"ץ על הפסיעות שלאחר הקדיש תתקבל, מפורש בתרוה"ד (סי' י"ג, הביאו בבית יוסף שם) בזה"ל: אלא ממתין הוא עד סוף הקדיש שלם שתקנוהו חכמים לש"ץ אחר כל תפילה, אלא שמפסיקים בקריאת ס"ת וסדר קדושה והללו ואבינו מלכנו, וכה"ג כולו לסדר התפילה באין, וקדיש לאחריהם חוזר עיקר על התפילה ד"ח, ע"כ, ומשמע דאי לאו שהקדיש נתקן על התפילה וחוזר עליה, לא היה יכול ליצא בפסיעות הקדיש גם לתפילה, [אם לא דנימא שלעולם בדיעבד היה יוצא בפסיעות הקדיש גם אם לא היה שייך לתפילה, רק דמה שסומך עליהם לכתחילה הוא משום שהקדיש חוזר על התפילה], ויש לידע אם הקדיש חוזר רק על חזרת הש"ץ או גם על תפילת הציבור בלחש.

ולכא' היה נראה דודאי שהקדיש שייך גם לתפילת הלחש, דומיא דתפילת מעריב שהש"ץ אינו חוזר התפילה, ואומר מיד קדיש תתקבל, ועל כרחין דקאי על תפילת הציבור בלחש, והוא הדין לתפילות שחרית ומנחה, שהקדיש קאי גם על תפילת הלחש וגם על חזרת הש"ץ, וממילא דבש"ץ ששכח לפסוע אחר תפילת הלחש, יעלו פסיעות הקדיש גם עליה.

אמנם הנה כתב הרמ"א (נ"ה ס"ג) בכגון שהתחיל חזרת הש"ץ בעשרה, ויצאו מקצתו, שיכולים להשלים כל סדר קדושה, ולומר הקדיש שלם שלאחריה, דשייך לתפילה, שהרי אומר תתקבל צלותהון וכו', והמבואר במ"ב (סק"ב) שגם בתפילת ערבית, אם היו עשרה בשעה שהתחילו להתפלל שמ"ע בלחש, ואח"כ יצאו מקצתו, יכול לומר הקדיש שלם שלאחר התפילה, דהקדיש שייך לתפילה, ובבה"ל הביא מתשובת נודע ביהודה (אר"ח תנייניא ס' ז', מבנו הג"ר שמואל ס"ג לנדא) דבשחרית אם התפללו בלחש בעשרה ואח"כ יצאו מקצתו, מלבד שלא יכול הש"ץ לחזור תפילתו, גם לא יכול לומר שום קדיש אחר זה, ולא דמי לערבית, ושם טעמו, דבערבית דוקא דליכא חזרת הש"ץ, נתקנה אמירת הקדיש על תפילת הלחש, ולכן אם היו עשרה בשעת התפילה, נגרר אחריה הקדיש לאומרו גם הוא, אבל בשחרית ומנחה שהש"ץ חוזר התפילה גם הקדיש נתקן רק על חזרת הש"ץ ולא על התפילה בלחש, וממילא דכל שיצאו מקצתו קודם תחילת החזרה לא יאמר הקדיש.

[ובערבית דליל שבת ויצאו מקצתו אחר תחילת תפילת הלחש, יש לעיין אם יוכל לומר הקדיש תתקבל, דשמא כיון שישנה לברכת מעין ז', הקדיש חוזר רק עליה, דומיא דחזרת הש"ץ בשחרית ומנחה, או שמא שאני תקנת ברכת מעין שבע דמשום סכנת המזיקין היא (שבת כ"ד ב') ולא להוציא את שאינו בקי בתפילה, ותו לא שייכא בה כ"כ בקשת תתקבל צלותהון ובעותהון, והקדיש כן נגרר אחר תפילת הלחש כמו בערבית דחול].

ומעתה בנידון דידן, כיון שהקדיש תתקבל בשחרית ומנחה חוזר רק על חזרת הש"ץ ולא על תפילת הציבור, לכא' לא יעלה לו מה שפסע בסופו לתפילת הלחש שלו, שבתפילה זו ה"ל כשאר כל הציבור, ויצטרך לחזור ולפסוע לשם תפילת הלחש.

אם בערבית פוסע הש"ץ לאחר תפילת הלחש

ובתפילת ערבית שהקדיש חוזר על תפילת הלחש, לכא' יוכל הש"ץ שלא לפסוע בגמר תפילתו ולסמוך על הפסיעות של הקדיש, דומיא דחזרת הש"ץ בשחרית ומנחה, דמאי שנא, אבל המנהג אינו כן, רק הש"ץ פוסע על תפילת הלחש, ושוב חוזר לפסוע בגמר הקדיש, וצ"ע בטעמא דמילתא.

והנה כתב המ"ב (שם), שמכאן דקדקו האחרונים דאין לש"ץ לדבר ביני וביני בשיחה [שלא מענייני תפילה], כי הקדיש חוזר על התפילה, ע"כ. ולכא' נילף מינה גם לתפילת ערבית, שלא יפסיק הש"ץ במילי דעלמא בין גמר תפילתו להקדיש תתקבל, שהרי בערבית הקדיש חוזר על תפילת הלחש וכו"ל. אבל שאר הציבור מסתבר שאין לאוסרם בשיחה, אע"פ שהקדיש נתקן על תפילת כל הציבור, דמ"מ את הקדיש אומר רק הש"ץ, ולא שייך ענין הפסק בשיחה אלא בו.

ובזה יש לעיין, דכיון שהקדיש חוזר על תפילת כל הציבור, שמא לא איכפת לן במה שידבר הש"ץ מיד אחר גמר תפילתו, דמ"מ יאה הקדיש סמוך לתפילת כל אותם שייסימו להתפלל אחר שישיח, ומהיכא תיתי שיהא הדבר תלוי בתפילה שלו דוקא, וכעת צ"ע.

כשיש עליו ב' חיובי פסיעות ופסע ליש' א' מהם

עוד יש לדון, שמטעם אחר לא יוכל אותו ש"ץ שנזכר בעלינו לשבח שלא פסע אחר תפילת הלחש לסמוך על מה שכבר פסע בקדיש תתקבל, ובהקדם מש"כ הרמ"א (שם) בכגון שהש"ץ לא התפלל בלחש, רק התחיל מיד בקול רם, שפוסע ג' פסיעות אחר תפילתו שבקול רם, ופירש הטעם במ"ב (סק"ב) דמתחילה צריך לפסוע ולהיפטר על התחנונים של עצמו כגון אלוקי נצור, ואח"כ צריך אחר הקדיש על התפילה שהתפלל בעד הציבור, ע"כ, ומקורו בלבוש (ס"ד).

ובזה יש לעמוד, שהרי לענין ש"ץ דעלמא כבר כתב המ"ב (סק"ט) שאם בא לפסוע גם אחר תפילת שמר"ע אין למחות בידו, וא"כ היכי אמרינן בש"ץ שלא התפלל בלחש, שפוסע אחר התפילה ליפטר על התחנונים שעל עצמו, ושוב חוזר ופוסע בקדיש על תפילת החזרה, והרי בפסיעות הראשונות כבר נפטר על כרחו גם מצד תפילת החזרה, אע"פ שהוא קודם גמר התפילה והקדיש, כדחינו ממה שאין למחות בידו. ולכא' שמע מינה, דכל שיש עליו שני חיובי פסיעות, ופוסע לשם חיוב זה, ואינו מתכוין להדיא שיעלו לו גם לחיוב פסיעות האחר, שפיר אזלינן בתר דעתו שלא ייחשב כנפטר מלפני המלך מצד החיוב האחר, ולכן בזה שפסע בתחילה כדי ליפטר על התחנונים שעל עצמו בלחוד, לא אמרינן שיצא בהם על כרחו גם מצד תפילת החזרה, ושיפיר חוזר ופוסע בסוף הקדיש.

ואחר כל זה, גם באותו ש"ץ שנזכר בעלינו לשבח שלא פסע אחר תפילת הלחש, הרי כשפסע בסוף הקדיש נתכוין רק לשם תפילת החזרה, ושמא לא יעלו לו לחיוב האחר שנזכר בו רק אח"כ.

בשני אבלים שמתחלפים באשרי ובא לציון

והנה כשישנם בביהכ"נ שני אבלים, המנהג שמתחלקים באופן שהאחד יתפלל לפני העמוד עד אחר החצי קדיש שקודם אשרי ובא לציון, והשני יתפלל מכאן ואילך, ונזכר בתו"ד הבה"ל (מאמר קדישין שקודם סי' קל"ב), ומקורו בהגהת הרמ"א ליר"ד (שע"ו ס"ה), ונמצא שהש"ץ הראשון אינו עתיד לומר את הקדיש תתקבל, ולכא' שוב כלפי חובת הפסיעות שעל תפילת החזרה אין לו על מה לסמוך. [ואכן בספר שיח תפילה (טשזנר עמוד קמ"ז) מובא מהאדר"ת שכתב לפקפק על מנהג זה מהאי טעמא, דכיון שהקדיש תתקבל הוא גמר חזרת הש"ץ, איך רשאי להתחיל ולא לגמור].

אמנם הנה ז"ל הלבוש (ס"ג) בטעם מה שהש"ץ סומך על פסיעות הקדיש: שהרי עדיין אינו נפטר, אלא ממתין הוא עד סוף הקדיש שלם שתקנוהו חכמים אחר סיום כל התפילה וכו', הרי שאינו רק מצד דכיון דבלא"ה עומד לפסוע בסוף הקדיש שחוזר על התפילה, יסמוך עליו גם לחובת הפסיעות שעל חזרת הש"ץ, אלא עיקר טעמא משום שתקנת הפסיעות אחר סיום כל התפילה, וקודם לכן עדיין אינו נפטר מן המלך כדי שיפסע מלפניו, ובחזרת הש"ץ כל מה שאומרים בין החזרה להקדיש, כולו לסדר התפילה הם באין, וכולה חדא תפילה אריכתא היא, ורק בקדיש זמנו ליפטר מן המלך בפסיעות. וכ"ה להדיא בהלכות הרי"ץ גיאות (הל' ר"ה עמוד מ"ב) בזה"ל: דמתוך שעתיד לפסוע בסיום כל תפילתו לאחר הקדיש, למה לי לפסוע ולחזור ולפסוע וכו', דפסיעות הללו בגמר תפילה ניתקן ולא באמצעיתה, בסוף תפילת לחש ליחיד ובסיום כל התפילה לש"ץ, ע"כ.

וא"כ בשני אבלים שמתחלפים ביני וביני שמא י"ל, שהש"ץ הראשון לא נתחייב כלל בפסיעות, שהרי גמר תפילת החזרה רק בקדיש תתקבל, והראשון נסתלק מן התפילה באמצעה, ותקנת הפסיעות אינה אלא בגמר התפילה, שכן מורה לשון הרי"ץ גיאות הנ"ל דפסיעות הללו בגמר תפילה ניתקן ולא באמצעיתה, בסוף תפילת לחש ליחיד ובסיום כל התפילה לש"ץ, ולמה הדבר דומה לש"ץ שטעה באמצע שמר"ע ועומד אחר תחתיו (קכ"ו ס"ב), שפשוט שאין על הראשון חובת פסיעות בהליכתו מן העמוד.

אמנם ברותינו הפוסקים נקטו לא כן, דהנה בקצות השולחן (כ"ב, י"א) כתב שאם אחר משלים התפילה מאשרי והלאה, צריך הש"ץ לפסוע ג' פסיעות אחר החזרה כדין פסיעות שבלחש, וכ"כ בכף החיים (קכ"ג, כ"ח) והאדר"ת בספר עובר אורח (קכ"ג ס"ה).

אם יכול הש"ץ לסמוך על הפסיעות של קדיש יתום

ומעשה שהיה בביהכ"נ שהתחלקו שני אבלים בתפילה לפני העמוד, והראשון לא ידע הדין, ואחר החצי קדיש שקודם אשרי הלך למקומו בלא לפסוע על תפילת החזרה, ואמר לו ת"ח אחד מהמתפללים שבקדיש יתום שעתיד לומר אחר עלינו לשבח יכיון בפסיעות גם לשם חזרת הש"ץ.

וזה צ"ע בתרתי, חדא, שהרי מה שעולות פסיעות הקדיש תתקבל גם לחזרת הש"ץ, מבואר בתרוה"ד דהיינו משום שקדיש זה נתקן על התפילה וחוזר עליה כנ"ל, וזה לא שייך בקדיש יתום שלאחר עלינו לשבח. ועוד, דלכא' פשוט שהפסיעות צריכות שיהיו ממקום עמידתו בתפילה, ששם עמד לפני המלך, ושם נפטר הימנו בג' פסיעות לאחורינו, ואיך יתפרש מה שפוסע במקומו כנפטר מן המלך על מה שהתפלל לפני העמוד.

מסקנת הדברים

[א] בחזרת התפילה סומך הש"ץ על הפסיעות של הקדיש תתקבל, ומשום שהקדיש ניתקן על התפילה וחוזר עליה, וגם דמה שאומר בין חזרת הש"ץ להקדיש הכל מסדר התפילה הוא, ועדיין לא נפטר מן המלך כדי שיפסע מלפניו. [ב] בתפילת ערבית הקדיש חוזר על תפילת הציבור בלחש, ולכא' יוכל הש"ץ לסמוך בתפילתו על פסיעות הקדיש, וצ"ע בטעם מה שלא נהגו כן. ג] כיון שהקדיש חוזר על

הוא מכיין לצאת לתפלת ערבית מה שהוא צריך ואת היותר לחזרה, והאריך שם ביסוד זה, דאין חסרון הפסק במוסיף דברים הנצרכים לחיוב אחר שיש לו, והעלה מזה דמי שאכל מזונות יכול לצאת יד"ח ברכה אחרונה בשמיעה מחבירו המברך מעין ג' על מזונות ופירות, ולא הוי הפסק לגבי השומע מה שחבירו מזכיר גם פירות בברכתו. [ולפי"ר נראה להביא ראיה ברורה לדבריו מהגמ' (פסחים נד.) 'אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו', כלומר אף שכבר בירך על בשמים ונר קודם ההבדלה חוזר ומברך עליהם בהבדלה בשביל בני ביתו (וכ"ה במשנ"ב סי' רצ"ז סק"ג), הרי דאף שלגבי עצמו ברכות אלו אינם מענין ההבדלה מ"מ א"י הפסק בין ברכת הגפן לשתית הכוס מחמת שמוציא בהם את בני ביתו היוצאים ממנו בהבדלתו, וע"ש בריטב"א, וע"ע בספר שלמי תודה (סוכות סי' ט"ע עמ' רמ"ו) שהאריך בזה לענין מי שכבר בירך לישיב בסוכה אם מותר לו לברך שוב לישיב בסוכה בקידוש כדי להוציא את בני ביתו או דהוי הפסק, והביא עוד כמה ראיות דלא הוי הפסק, וכתב בשם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ד לנדו שליט"א שהסכימו דמהגמ' בפסחים הנ"ל מוכח דלא הוי הפסק.]

ולפי"ז עולה דרך לגבי חזרת הש"ץ לא הוי הפסק, אבל לגבי יחיד המתפלל תשלומין של מעריב הוי הפסק ואין לו היתר לענות לקדושה.

ושמחתי למצא בשו"ת מעט מים (שארית הפלטה סי' י"ח, לאחד מגדולי חכמי הספרדים, נדפס בשנת תרל"ז) שהעלה כדבריו מדברי הברכ"י, דרך לגבי הש"ץ אי"ז הפסק הואיל וחייב בקדושה מחמת חזרת הש"ץ, אבל יחיד המתפלל עם הש"ץ תשלומין של מעריב או היוצא יד"ח תשלומין של מעריב ע"י שמיעת חזרת הש"ץ (כמבואר במשנ"ב סי' ק"ח סק"ה שיצא יד"ח בדיעבד) אסור לו לענות לקדושה והוי הפסק הואיל ואין קדושה במעריב.

והנה בשו"ת ברכת חיים (סי' ג', נדפס בשנת תרנ"ו) נשאל בזה, אם המתפלל תשלומין של מעריב יחד עם הש"ץ יענה לקדושה, וכתב דפשוט שיענה, כי גדר תפילת תשלומין הוא להתפלל שחרית ב' פעמים וכדחזינן דנוסח תפילת התשלומין הוא כמו התפילה העיקרית של אותה שעה ולא כמו התפילה שהחסידי, וא"כ דינו כשחרית גם לענין קדושה. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' נ"ה).

אמנם מד' הברכ"י והשואל ומשיב נראה שנקטו לא כן בגדר תפילת תשלומין, דהנה ידוע לחקור בגדר תפילת תשלומין, כגון המתפלל תשלומין למעריב, אם שם התפלה הוא שחרית, וגדר דין תשלומין הוא להתפלל ב"פ שחרית, או שם התפלה הוא מעריב.

ולפי צד הא' פשוט דיכול לענות לקדושה, כי דין התשלומין הוא כדין החובה, וכשם שיחיד המתפלל תפלת לחש של שחרית בשווה עם הש"ץ יכול לענות לקדושה (כמבואר בשו"ע סי' ק"ט ס"ב) ואין בזה חשש הפסק אע"פ שבתפלת לחש אין ברכת כהנים, כי סו"ס אי"ז סתירה לתפלת שחרית, ה"ה לגבי התשלומין, וזהו סברת הברכת חיים הנ"ל, אולם הברכ"י והשואל ומשיב בע"כ ס"ל כצד הב' דשם התפלה הוא מעריב, ולכך נתקשו דהוי הפסק, כי במעריב אין ברכת כהנים, ולכך הוי הפסק לגבי תפלת תשלומין של מעריב, ופשוט. וכבר עמד בזה בשו"ת אבן ישראל שם דכל דבריו הם רק לפי צד הב' דשם התפלה הוא מעריב.

גדר תשלומין - ב"פ שחרית או השלמת מעריב

והנה בעיקר חקירה זו האריכו רבים, ויש בזה ראיות לכאן ולכאן, ונזכיר ראיה אחת אלימתא כצד הב' מדברי הביה"ל (סי' רצ"ד ס"א) בד' המג"א, דמי שלא התפלל ערבית במוצ"ש אינו אומר אתה חוננתנו בשחרית אלא רק בתשלומין, וביאר הביה"ל 'דעיקר הבדלה נתקן בתפלת ערבית ולא בתפלת שחרית ואין שייך שם הבדלה בתפלת שחרית כלל, אלא דסברת המ"א דכיון שהוא מתפלל בשחרית תפלה שניה בשביל ערבית יש לה דין תפלת ערבית וצריך להזכיר בה הבדלה', הרי דתפלת התשלומין נחשבת תפלת ערבית ולא תפלת שחרית. [וכן מצאנו להיפך, דמי שמתפלל תשלומין של שבת במוצ"ש ושכח להבדיל בראשונה כתב בשו"ת דברי חיים (יר"ד ח"ב סי' ס"ח) דאסור לו להבדיל בתפלת התשלומין, ואפשר דאפי' אם יבדיל לא הועיל, ואם אח"כ יטעם קודם הבדלה עליו להתפלל שנית].

וכן דקדק בשו"ת אבן ישראל (שם) מל' הרמב"ם (פ"י מתפילה הט"ו) 'אם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה חוזר ומתפלל תפלה שלישית מפני שהראשונה לא עלתה לו מפני שהקדימה לתפלת ערבית', הרי דרך החובה נקראת ערבית ולא התשלומין.

ל' הערה מ"א) כתב דמי ששכח יעלה ויבא בשחרית ומתפלל תשלומין במנחה מ"א דעדיף לצאת יד"ח מהש"ץ ולא להתפלל בעצמו מחמת ד' הכנה"ג שהביא המשנ"ב (סי' תכ"ב סק"ד) דכיון שהתפלל מוסף פטור מתשלומין.

תפילת החזרה אין להש"ץ לדבר ביני וביני שלא מענין התפילה, ובתפילת ערבית שניתקן על כלל תפילת הציבור צ"ע. ד' ש"ץ ששכח לפסוע אחר תפילת הלחש, ונזכר בעלינו לשבח, יש לעיין אם עלו לו פסיעות הקדיש, גם מצד שבשחרית ומנחה הקדיש אינו חוזר על תפילת הלחש, וגם מצד שלא נתכוין לפסוע אלא לשם תפילת החזרה. [בשני אבלים שמתחלקים בתפילה לפני העמוד, ומי שחזר התפילה אינו אומר הקדיש, היה מקום לומר שנידון כאמצע התפילה ולא נתחייב כלל בפסיעות, אבל נקטת הפוסקים שכן צריך לפסוע אחר החזרה. ו] ואם שכח לפסוע אחר החזרה, צ"ע אם יוכל לסמוך על הפסיעות שבקדיש יתום, הן מצד שקדיש זה לא שייך לתפילה, והן מצד שלא יהיו הפסיעות במקום עמידתו בתפילה לפני העמוד.

הרב אברהם זנגר

המתפלל תשלומין של מעריב עם הש"ץ

אם יכול לענות לקדושה וברכת כהנים

מי שלא התפלל מעריב בשוגג עליו להתפלל שחרית ב' פעמים לתשלומין, ומבואר בשו"ע ומשנ"ב (סי' ק"ח ס"ב) דלכתחילה לא יתפלל מיד את התפילה השניה אלא יקשיב לחזרת הש"ץ ואח"כ יאמר תחנון ואשרי ורק אח"כ יתפלל את תפלת התשלומין. ובספר אשי ישראל (פ"ל הערה כ' מהדורת תשס"ד, הובא בהערות למשנ"ב שם בהוצאת דרשו) כתב בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דאף אם קשה לו להמתין עד לאחר חזרת הש"ץ ראוי להמתין עד לאחר קדושה [ויאמר תחנון ואשרי מקודם], והוסיף דיכול ג"כ להתפלל בשווה עם הש"ץ ואז יוכל לענות לקדושה וגם ירויח שמתפלל תפלת התשלומין בציבור (לפי הדעות דהמתפלל עם הש"ץ נחשב כתפילה בציבור).

ונראה דטעמו הוא כמש"כ הרמ"א (סי' ק"ט ס"ב) דהמתחיל להתפלל שמו"ע בשעת חזרת הש"ץ ימתין לכתחילה עד לאחר קדושה והקל הקדוש, אולם במשנ"ב שם (סק"ד) הביא כמה פוסקים שהקילו לכתחילה להתחיל עם הש"ץ בשווה ולומר עמו מילה במילה קדושה וברכת הקל הקדוש ושומע תפלה, וע"ש בביה"ל (ד"ה אם וד"ה אבל), והעולה מדבריו דע"פ בעת הצורך אפשר לנהוג כן. וא"כ ה"ה לגבי תשלומין אפשר לנהוג כן ע"כ פ' בעת הצורך ולהתפלל בשווה עם הש"ץ, וכ"כ בשו"ת אבני ישרה (ח"ח סו"סי י"ג) ושו"ת משנת יוסף (סי' ל"ו אות ד').

והנה דבריהם מיוסדים על כך שנקטו בפשיטות דהמתפלל תשלומין של מעריב עם הש"ץ בשווה יכול לענות לקדושה כמו המתפלל תפלה העיקרית עם הש"ץ בשווה, אולם באמת נראה דלאו מילתא דפשיטא היא, ולדעת הברכ"י יוסף ועוד אחרונים אינו יכול לענות לקדושה, וא"כ בודאי עליו להמתין עד לאחר קדושה כדי לענות קדושה עם הציבור.

דהנה בשו"ת רדב"ז (סי' שס"א, הובא בפוסקים ומשנ"ב סי' ק"ח סק"ד) כתב דש"ץ שצריך להתפלל תשלומין יכול לצאת יד"ח התשלומין בחזרת הש"ץ, ויכוין בה בשביל עצמו לתשלומין וגם להוציא בה מי שאינו בקי.

והנה המג"א והמשנ"ב הביאו דין זה לענין לצאת יד"ח תשלומין של שחרית בחזרת הש"ץ של מנחה, וכתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ט עמ' נ"ט) דלצאת יד"ח תשלומין של מעריב בחזרת הש"ץ של שחרית אי אפשר לפי שיש בה ברכת כהנים והוי הפסק לגבי תפלת התשלומין של מעריב, כי במעריב אין ברכת כהנים.

אך באמת הרדב"ז גופיה שהוא מקור הדין כתב כן לגבי תשלומין של מעריב בחזרת הש"ץ של שחרית, והביאוהו הכנה"ג פר"ח ופמ"ג, ולא מסתבר דמייירי רק באופן שאין ברכת כהנים. וכבר עמדו בזה בברכ"י ומחזיק ברכה (סי' ר"ג סק"א) ושו"ת שואל ומשיב (ח"ד סי' ס"ח) מ"ט לא הוי הברכת כהנים הפסק לגבי תפלת התשלומין של מעריב (והוסיף הברכ"י דאין לומר דהרדב"ז איירי באופן שאין ברכת כהנים או שאחר מקריא את הכהנים, כי הרדב"ז היה גר בארץ מצרים ושם יש ברכת כהנים והמנהג שהש"ץ מקריא את הכהנים), והברכ"י הוסיף להקשות דגם קדושה שיש בחזרת הש"ץ הוי הפסק לגבי תשלומין של מעריב, כי במעריב אין קדושה.

ותי' הברכ"י 'דכיון דקדושה וקריאת כהנים שייכי לחזרה ולהוציא את שאינו בקי לא אכפת לן אם בתפלת ערבית בטלה קדושה וכיוצא,

¹ ובאופן שחיוב התשלומין שלו הוא מחמת ששכח להזכיר טל ומטר או יעלה ויבא בתפילה הקודמת נראה דיכול לכתחילה לצאת יד"ח בשמיעת חזרת הש"ץ, דגם בתפילה העיקרית היה יכול לצאת יד"ח בחזרת הש"ץ כמבואר בשו"ע (סי' קכ"ד ס"ו), ובספר אשי ישראל (פרק

והנה בשער הציון סק"ט על המשנ"ב הנ"ל כתב וז"ל מגן אברהם בשם המלחמות, עיין שם. ונראה דדייק לפרש כן, להשמיענו דאפילו התבטיל בעצם יפה לו הצמוק, רק האדם עצוב מזה מחמת דצריך לאורחין, שרי וכדאיתא בגמרא. ע"ל. והנה לפי"ז שביאר דזהו מקורו של המלחמות ולכא"ו יש לחלק בין הדברים שהרי התם יש לאדם טעם מדוע כלפיו הוא מצטמק ורע לו דהיינו מחמת האורחין שאין כבוד להם בדבר הצמוק, ואין האדם משנה כלל מדעת שאר בני אדם אלא שבמצבו שלו שהוא מייעד זאת לאורחין כן הוא האמת שתבטיל זה הוא מצטמק ורע לו.

ואפשר שהשער הציון למד דאכן זה ביאור דברי המלחמות דתליא בדעת האדם, שאין הכונה שיוכל האדם לומר על תבטיל שהוא מצטמק ויפה לו דלדעתו אינו כן והוא רע לו, אלא הכונה שנמדד בדעת האדם למה הוא מייעד את הדבר ואם מייעד את הדבר לענין שהציומוק רע לו הרי אע"פ שהתבטיל הוא בגדר מצטמק ויפה לו הולכים אחר דעת האדם וכונתו בזה ודניום את התבטיל כמצטמק ורע לו, אבל לא שיאמר האדם שדעתו שונה משאר בני אדם וידון את הדבר כנגד שאר דעת בני אדם, וכמו שמדויק מדברי הגמ' דלימדה אותנו סוגי מאכלים שונים, ולא אמרה דהכל תליא בדעת האדם.

אכן לפי פשוטו של תשו' הגאונים המובאת במלחמות וכמו שפסק זאת המג"א והמשנ"ב משמע דהכל תליא בדעת האדם לגמרי דאם דעתו שונה משאר הבריות ולדעתו תבטיל זה הציומוק רע לו לא אכפ"ל מה שהוא האמת שהציומוק יפה לתבטיל זה וכמו בביצים דמבואר בגמ' דהציומוק יפה להם, ולפי"ז יש לדחוק דמה שלימדה אותנו הגמ' המאכלים שהם מצטמק ויפה לו היינו לסתם אדם שאין לו טעם משל עצמו ורוצה הוא לעשות את המאכל בצורה הטובה למאכל כמות שהוא, או דמיירי במשרת המבטיל עבור בעה"ב ואינו יודע את טעם בעה"ב בפרטות ועושה כפי ענין התבטיל, אבל אדם שיש לו טעם משלו ויודע את דעתו, בזה אכן הכל הולך אחר דעתו, וכך הוא הפשוטות.

ג] ועתה נחזור לנידון הבה"ל באדם שיש לו ספק אם התבטיל מצטמק ויפה לו או לאו, והנה אם כפי הצד שהעלינו בתחילה דהכל נמדד בתבטיל עצמו, נמצא דאכן יש לדון את ספק האדם כחוסר ידיעה שהרי יש לנו לומר דאע"פ שאדם זה אינו בקי האם הציומוק יפה למאכל או לאו אבל יש בקיאים בדבר ואם יבא בקי בדבר יאמר לו האם הציומוק יפה או לאו, נמצא דזהו ממש הדין של ספק ידיעה בעלמא דאין מקילים בו אפילו בדרבנן.

אכן לפי מה שהעלינו כהפשוטות דהכל תלוי לגמרי בדעת האדם, נמצא דספק זה אין שום בקי בעולם שיכול לפשוטו, האם מאכל זה הציומוק יפה לו שהרי זה תליא בטעם של אדם זה ולא בטעם של אחרים וא"כ כה"ג יש לנו להקל גם בספק דרבנן וכמו שפסק הט"ז שם י"ד צח"ס סק"ו וז"ל וצ"ל דדוקא כאן דיש חסרון בקיאות למי שאינו בקי אבל לאחרים ודאי יוכל להתברר זהו דוקא לא מיקרי ספק כלל, משא"כ בסירכא דהתם כל הדור אינם בקיאים בזה ע"ל. וא"כ הכי נמי אין אדם שיכול לפשוט ספק זה ויש לנו להקל.

ואמנם עיי"ש בט"ז שכתב דפעמים גם כשאין אדם יכול פשוט חשיב חסרון ידיעה בעלמא ואין להקל בו וז"ל ונראה לתרץ דיש כאן ב' צדדין בספק דחסרון בקיאות. הצד הא' במקום שיש ספק אם הוא מותר או אסור ואין שום תיקון לומר עד היכן הולך האיסור אלא א"ת אסור יהיה אסור לגמרי והיינו הך דהכא אם אינו בקי לשער ובה אמרינן דאם היה החסרון לכל הדור היינו הולכים בו להקל כיון שהוא ספק דרבנן וכו' וצד השני באם הספק הוא באיזה ענין נשער כי יש לנו שני שיעורים היינו דהיא דכחל שספק אם נשער בכחל עצמו או במאי דנפיק מיניה בזה אזלינן להחמיר אפי' אם החסרון לכל העולם כיון שיש עכ"פ לפנינו שיעור אחר שיצא מספק ודאי חוששין לו ולא אמרינן דהוה ספק דרבנן להקל כיון דהספק הוא מחמת חסרון ידיעה וכו' ע"ל.

ודברי הט"ז יש לברר מאי כונתו, האם כונתו זה חזר להיות ספק 'בדין' היאך משערים, ואינו משמע כ"כ בלשונו, דזה נראה דגם אם נאמר דהכא דמי לכחל שיש בו איזה צד בירור בעולם כיון דיש דברים שהם בודאי מצטמק ויפה לו, מכל מקום זה הכל אם היינו דנים על התבטיל עצמו, שאני הכא, כיון דהכל תליא בדעת האדם ולא בהתבטיל כלל והוא עצמו אינו יודע לאמור את דעתו, הרי זה דמי להדברים שאין בהם צד בירור בעולם, וא"כ לכא"ו הוי ספק ולא חסרון ידיעה ודינו להקל בדרבנן.

ואפשר דאכן הבה"ל לא מיירי בכזה ספק, אלא מיירי באדם שדעתו ללכת אחרי מה שהוא טוב לתבטיל כמו שהוא בדעת שאר בני אדם וכמו שהביא מקודם לכן את דברי הגמ' בענין המאכלים מה הוא מצטמק וטוב לו, ואח"כ הביא הספ"ק הנ"ל, וכיון דהוא ספק בהתבטיל ובזה יכול הבקי לברר חזר הדבר להיות כספק ידיעה בעלמא שאין להקל בו, אלא דלפי"ז יצא חידוש דלאו בכל גונא מיירי הבה"ל ואם הספק הוא בדעתו בלבד אכן יש להקל.

שבת דף לז ב והביא זאת השער הציון ס"ק יז' להלכה דאם הזמין אורחים לסעוד עמו וראוי ליתן להם תבטיל יפה וכלפי זה המשך הביטול הוא מצטמק ורע לו, הרי אע"פ שמצד עיקר התבטיל הוא מצטמק ויפה לו מכל מקום מאחר שבעינינו של בעל הבית כעת הוא רע לו לפי שרוצה להזמין עליו אורחים זה נחשב מצטמק ורע לו, דליתא לחשש של אתי לחתויי, וכך לשון הגמ' שם וכי אית ביה בשרא נמי לא אמרן אלא דלא קבעי לה לאורחין, אבל קבעי לה לאורחין - מצטמק ורע לו. ע"כ.

ויש להסתפק לשיטת השו"ע מה הדין כהאי גונא שמוזמנים אליו אורחים אבל הוא בספק אם יגיעו אליו ותליא בדבר שאי אפשר לידע עכשיו כגון שתליא אם ירדו גשמים או לאו, שאם ירדו גשמים לא יוכלו לבא, והנה התבטיל עצמו מצטמק ויפה לו ואסור בשהיה לדעת השו"ע, אלא דאם יבואו אורחים הוא בגדר מצטמק ורע לו וכנ"ל, והוי ספק אם מותר בשהיה או לאו, וא"כ מה דינו.

ולכא"ו כהאי גונא יש לנו לשער מה דעתו של אדם במצב של ספק האם הוא חושש לחתויי מכיון שחושש להצד שיבואו אורחים לבסוף או דמאחר דאין ודאי לו שיבואו אורחים ומצד התבטיל עצמו הרי הביטול יפה לו א"כ דרכו שמחתה כה"ג ואינו חש לאורחים, ואפשר דתליא בדעתו של כל אדם האם אומד בדעתו שהוא חושש לאורחים או לאו, אכן כה"ג שאינו יכול לאמור דעתו יפה א"כ הוא נשאר בספק, ויש לידע מה דינו אם התבטיל מותר בשהיה.

והנה מצינו כהאי גונא בביאור הלכה בדין מי שיש לו ספק בתבטיל האם הוא כבר נתבטיל כל צרכו ויותר מכך עד שהוא מצטמק ורע לו או שעדיין הוא מצטמק וטוב לו, וז"ל הבה"ל ס"א סוף ד"ה 'והוא' וכל שאינו יודע בבירור אם הוא מור"ל או יפה לו ראוי להחמיר בו [א"ר] בסימן ש"ח ופמ"ג ברנ"ט] עכ"ל ומבואר דלא אמדינן בדעתו האם הוא אומד עצמו שבמצב של ספק כזה הוא יבא לחתות או לאו, ואפשר דמיירי באופן הנ"ל שהוא אינו יכול לאמור את עצמו בכך, ומבואר בבה"ל דיש להחמיר מספק.

והנה מקור הבה"ל והפמ"ג הם מדברי האליה רבה בסי' שיח' וכבר עמדו על זה דבפשוטות התם מיירי בספק ביטול דאורייתא, אבל הכא דהוא ספק באיסור שהיה דרבנן א"כ צ"ב אמאי אסור מספק, ובגלוי אהלי שבת פרשת וירא עמו' כא' הביאו למי שביאר את דברי הביאור הלכה דטעמו משום דהוי ספק ידיעה בעלמא וכבר נפסק בשו"ע י"ד ס' צח ס"ג דכל ספק דרבנן לקולא הוא בספק בעצם הדבר אבל ספק ידיעה בעלמא אין בו תורת ספק לדון בו לקולא אפילו בדרבנן ועיין במרדכי פרק השוכר (ע"ז תתנ"ד) דביאר הטעם משום דדעת שוטים אינו כלום ע"כ והביאו בט"ז שם.

והנה אם זהו הביאור בחומרא זו לכא"ו יש לחלק ולומר דבנידון דידן אין זה שייך, דדוקא בנידון הבה"ל שהתבטיל לפניו ותליא באומד בעלמא במצב התבטיל וידיעה בעלמא, אבל בנידון דידן דהספק אם יבואו אורחים או לאו הוא ספק שתלוי בדבר העתידי אם ירדו גשמים או לא ירדו גשמים ואין אדם יודע להגיד העתיד, ואינו חסרון ידיעה בעלמא, וא"כ הדר הוי ליה ספק דרבנן בעלמא, ולכא"ו יש להקל דמותר בשהיה, [וכן העלה הבה"ל לקמן ד"ה 'ודעתו להחזירה' להקל בספק הגמ' בהניחן ע"ג קרקע ונשאר הגמ' בתיקון וכתב הבה"ל וז"ל ולפי"ז אפשר שיש להקל במלתא דרבנן בדעתו להחזיר אף שהחזיר ע"ג קרקע, עכ"ל ועיי"ש שמסיק להקל בעת הצורך].

ב] אלא דבעיקר הדבר אם זהו הביאור בדברי החומרא של הבה"ל במצב של ספק דהיינו משום שהוי ספק ידיעה בעלמא נראה לדון בזה, ובהקדם, דהנה יש לברר האם ענין תבטיל ויפה לו או רע לו הוא תלוי במציאות של הדברים מה המצב של התבטיל, או שתליא בדעת כל אדם ואדם, וגם אם יבא מומחה ויאמר דמצד התבטיל הוא מצטמק ויפה לו, אך דעת בעל הבית לפי טעמו דהוא מצטמק ורע לו אין בזה איסור שהיה.

ולכא"ו יש להביא ראיה מהגמ' דאין זה תליא בדעת האדם אלא במה שהוא באמת מצד מצב התבטיל, דהנה בגמ' לימדה אותנו על מינים שונים האם הם מצטמק ויפה לו או לאו, ואיתא בגמ' לז' ב' כללא למלתא כל דאית ביה מיחא מצטמק ורע לו, לבר מתבטיל דלפתא, דאף על גב דאית ביה מיחא מצטמק ויפה לו הוא. ועוד איתא בגמ' לח. מכלל דביצים מצומקות מצטמקות ויפה להן נינהו, אין, וכו' ע"כ. ועיין בביאור הלכה ס"א ד"ה 'והוא' שהביא את דברי הגמ' להלכה לפי שיטת השו"ע דתליא איסור שהיה במצטמק וטוב לו. ולכא"ו מוכח דהכל תליא בתבטיל עצמו ולא אכפ"ל מדעת בעל הבית.

אלא דמאיך הנה כתב הרמב"ן במלחמות וז"ל עוד בתשובת הגאונים ולענין מצטמק ויפה לו ששאלתם אם יש לו שיעור כל דבר שאדם שמח כשהוא יבש ומצטמק אסור לשהותו והרי הוא כתבשיל שלא יבשל כל צרכו אבל דבר שאדם עצב בהצטמקו משהיה אותו אם בישל כל צרכו עכ"ל הרמב"ן וכן פסק המשנ"ב סק"ח וצ"ב מהראיה הנ"ל דמשמע דתליא בתבטיל.

נדרי דף כא

שבסוף ימיו היה לומד רק חומש ורואה בו את כל שאר החלקים].

נמצא שבאמת לא היתה כאן עלייה מחמת החטא, אלא ירידה.

רבי צדוק הכהן כתב חיבור על ספר יהושע (נדפס ב'ליקוטי מאמרים') ובפתיחתו דן על הגמ' שלנו. ומבאר כדרך הנ"ל, ומוסיף שהרי הסוגיא כאן עוסקת במה שאדם עושה כתוספת מיותרת לחייו, כגון כעס. וזו השייכות ל'נדר' שגם הוא נעשה כתוספת מיותרת - "דיין מה שאסרה תורה". וע"ז אומרת הגמ' שכמו כן אילו עם ישראל לא היה חוטא לא היו זקוקים לכל הספרים, שהם מיותרים במצב של קודם החטא.

ועדיין צ"ב בשלמא תושב"כ מובן שהיתה ניתנת בכל מקרה, אבל במה נתייחד ספר יהושע. וביאר רבי צדוק שהנה משה רבינו הביא את התורה לעם ישראל בבחינת "נוצר תאנה". אבל מי שהוא "יאכל פריה", הוא יהושע שהוציא את התורה מן הכח אל הפועל בארץ ישראל. "פני משה כפני חמה" שהוא מקור האורה, "ופני יהושע כפני לבנה" שתפקידה להביא את האור של החמה אל מקום חשוך.

רבי צדוק בחיבור קדושת שבת (מאמר ו) מביא שבתקופה שעם ישראל היו במדבר ועדיין לא נכנסו לא"י, הם לא היו לגמרי בתוך העוה"ז, אלא תחת כנפי השכינה. הם עדיין לא נחתו לתוך מקום העבודה. רק משבאו לא"י נחשב שהתחיל מקום העבודה. יהושע הוא הכובש את א"י, דהיינו שמביא אותנו אל עיקר מקום העבודה. וכפי שהבאנו בסוף מסכת כתובות

שעיקר מקום העבודה ועשיית המצוות הוא בארץ ישראל.

ומסכם רבי צדוק: משה רבינו מוריד את התורה מהשמים לארץ, יהושע לוקח את הארץ ומחזיר אותה לשמים. הוא מביא את עבודת התחתונים חזרה לשמים. משה הוא השורש, יהושע הוא ההוצאה לפועל. מלכתחילה נתאוה משה להכנס לא"י ולהיות זה שמוציא לפועל, אבל למעשה התפקיד הזה ניתן ליהושע.

זה הפשט בגמ' כאן, שאילו עם ישראל לא היה חוטא, היה ניתן לנו רק עיקר התורה, שזה החמשה חומשי תורה שהם התורה שיורדת משמים, וכן ספר יהושע שהוא מקום העבודה של עם ישראל וצורת ההוצאה לפועל של התורה.

דף כג

כל נדרי והתרת נדרים בערב ר"ה

הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל.

הראשונים על אתר מזכירים שזה מנהגנו בליל יוה"כ לומר 'כל נדרי', שבו אנו מוסרים מודעה על כל השנה הבאה. ואף שהגמ' הזכירה 'ראש השנה', ליוה"כ ג"כ ניתן לקרוא 'ראש השנה' (עי' תוס').

וצ"ב, ראשית מפני מה לא אמרו יוה"כ. שנית, התוס' מביאים שהיתה נוסחה קדמונית בכל נדרי שמתירים את הנדרים של השנה הקודמת.

צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה

צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה. במדרש תנחומא (וירא אות ד) מובא שהמקור לכך הוא מאברהם אבינו בתחילת פרשת וירא שאמר "ואקחה פת לחם" בלבד, ולבסוף הביא הרבה יותר מכך. ומן הצד השני, רשעים אומרים הרבה ועושים מעט, וכפי שהיה אצל עפרון בתחילת פרשת חיי שרה, שאמר לאברהם שיתן לו את השדה בחינם, ולבסוף נטל 400 שקל כסף עובר לסוחר.

ובאמת יש להבין מדוע הצדיקים עושים יותר ממה שאומרים?

החיד"א בפני דוד פרשת חיי שרה מביא שני ביאורים מגדולי המפרשים.

(א) אנו יודעים שתמיד עומדים מול האדם השטן והיצה"ר להפריע אותו במעשיו הטובים. אם אדם יאמר בפיו שהוא מתכוון לעשות דבר טוב, עלולים לצוץ כנגדו מעכבים. ועל כן עדיף שאדם לא ידבר על המעשים הטובים אלא יעשה אותם בשקט. (ב) אדם שמדבר על מה שהוא הולך לעשות, זה מראה שאינו עושה זאת בנפש חפצה. ומצינו כן בפרק אלו מציאות שאם אמר כלך אצל יפות, עצם זה שהוצרך לומר משהו, הדבר מראה שלא כ"כ ניהא ליה בעשייה של השליח.

בספר אור רש"י לסבא מקעלם (פרשת וירא מאמר צב) מבאר כך: כשאדם מדבר ואומר, כך הוא מציג את עצמו לאנשים אחרים. ובעצם הכל מן השפה ולחוץ. לעומת זאת, מה שאדם עושה ומבצע בפועל, זה משקף את מהותו האמיתית. המדבר גבוהה גבוהה ואינו עושה מה שאומר, הרי זה 'אחד בפה ואחד בלב'. הוא לא באמת מאמין בזה. הצדיקים אומרים מעט, ואילו המעשים שלהם המשקפים את מהותם, הרבה יותר גדולים.

ומבאר בכך את המשנה באבות "כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת" - דהיינו שמעשיו גדולים יותר מהאופן בו מוציא את חכמתו לחוץ. העשייה שמשקפת את הפנימיות שלו הרבה יותר גדולה ממה שרואים בחוץ.

דף כב

חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד

אלמלי חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע, שנא' כי רוב חכמה רב כעס.

והקשו המפרשים כיצד ניתן להבין שמפני שחטאו קיבלו יותר תורה?

ונביא דברי הקהלת יעקב לבעל המלא הרועים: בתורה שבכתב כלולה כל התורה כולה. אדם שלומד תושב"כ יכול להגיע מתוכה לכל התורה. אולם לאחר שעם ישראל חטא נוצר הפרש ביניהם ובין התושב"כ, עד שאינם יכולים לתפוס אותה במלוא המשמעות, ועל כן הם זקוקים לאמצעים שונים כדי לבאר את התושב"כ. ומוסיף המלא הרועים שיש יחיד סגולה שאולי יכולים להגיע למדרגה הזו [וכפי שידוע על הגר"א

בעשיית אתנו עומדים לפני המלך ומבקשים שיתחייס אלינו ככלב ויתן בלא לבקש תמורה.

דף כה

ג' הערות בעניין השבועה שהשביע משה את בני ישראל

משה רבינו השביע את כלל ישראל ואמר להם "לא על דעתכם אני משביע אתכם, אלא על דעתי ועל דעת המקום". ודנה הסוגיא במיני טענות שהיו ישראל יכולים לטעון, ומה תשובתם.

ונביא ג' הערות.

(א) הבונה ב'עין יעקב' אומר שהנקודה הזו שמושה רבינו משביע את עם ישראל, זהו יסוד כל התורה כולה, שהרי עיקר הטעות של הצדוקים והקראים היתה שסברו שכל אחד יכול לפרשת את התורה כרצונו. וקבלת התורה באמת היא 'על דעת המקום', דהיינו כפי שהקב"ה מסר לנו את הפירוש הנכון, בתורה שבעל פה. מכאן מגיעה האמונה בתורה בשע"פ

(ב) הגמ' מבארת שגם ע"ז נקראת 'אלהים'. ובענין הזה חשוב להזכיר מה שביארנו בעבר, ששמענו מפי מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שכתוב בזהר שהמילה 'אלקים' מורכבת מצירוף של 'אלה' ו'מי' ובענין שנאמר "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". אם מחברים אותם יחד מגיעים לשם אלקים הנכון. אבל אם מתעכבים רק על ה'אלה', נשארים עם "אלה אלהיך ישראל" - עבודה זרה. נמצא שהשם אלקים הוא כשה'מי' מחובר ל'אלה', ואלהים אחרים הוא כשה'מי' לא מחובר.

וביאור הדבר בעומק הוא, שהשם אלקים הוא מידת הגבורה, ובמידה זו נברא העולם מלשון העלם שבו הקב"ה מסתתר כדי לתת מקום לנבראים לגלות אותו ובכך לזכות במידת הדין. ובאמת דוקא מפאת שהעולם מלא ערפל, ויש מקום לטעות, מפני זה נוצר מקום לזכות במידת הדין. יוצא שהשם אלקים שהוא מידת הדין והגבורה, הוא המקום שבו נוצר המקום לטעות ולהגיע לאלהים אחרים. והכל נכלל בדברי הגמ' כאן שגם ע"ז נקרא אלהים.

(ג) ציצית שקולה כנגד כל המצוות. באריז"ל מבואר שציצית הוא מלשון 'מצייץ מן החרכים'. וכן לשון זה נאמר על הציץ של כהן גדול שהוא גילוי גבוה מאד. ציצית היא גילוי הקב"ה הגבוה ביותר שיש בעולם, עד כדי כך שהבגד עצמו כ"כ קדוש וגבוה עד שאין לקדושתו ביטוי בעוה"ז, מפני שאינה לפי הממדים כאן.

ידוע שאדם מתחבר לכסא הכבוד ע"י הציצית שתכלת דומה לים וכו'. אבל ה"ה להיפך, שהקב"ה מתחבר אלינו דרך הציצית. כתוב רבי צדוק (פרי צדיק וישלח) על דברי חז"ל שכשאברהם אמר למלך סדום "אם מחוט ועד שרוך נעל" הוא זכה לחוט של תכלת, והיינו שכאשר אברהם הודיע לרבים שכל מה שיש לו מגיע מהקב"ה, ולא רצה לקבל ממלך סדום "שלא תאמר אני העשרתי את אברהם", בזכות זה קיבל את מצות ציצית שהיא הגילוי הגבוה ביותר.

ממילא זהו מה שהגמ' כאן אומרת: כל המצוות הן עצות כיצד להתחבר להקב"ה, אבל ציצית שקולה כנגד כולם, שהיא מביאה לדביקות הגדולה ביותר.

ותמה על כך ר"ת כיצד ניתן להתייחס ליוה"כ שעבר, והרי אין כאן התרת נדרים בפני שלשה, ועוד שצריך לפרט את הנדר. וצ"ב ליישב נוסחה זו.

והנה אנו נוהגים לעשות התרת נדרים גם בערב ר"ה, ושם אנו עושים בפני שלשה. ומה הפשט בזה? והנה לפי ר"ת ניחא מאד, שכיון שבכל נדרי אנו עוסקים בלהבא, על כן בערב ר"ה עושים לשעבר. ואכן מובא בשל"ה ועוד מפרשים שכיון שמסיימים את השנה, עושים התרת נדרים ביום האחרון של השנה כדי לתקן את כל השנה. ואולי זה הטעם שנתקן התרה זו, שכיון שכל נדרי לא מועיל לשעבר, תיקנו התרה כראוי על השעבר.

אבל לפי הנוסחה הקדומה שכל נדרי הולך אל שעבר, צ"ב מדוע עושים התרה בערב ר"ה.

וליישב את הקושיות הללו, נצרף את דברי חז"ל בספר הזוהר, שם מבואר שהתרת נדרים של יוה"כ מיוחד, שכן ביוה"כ עולים למקום גבוה, "עולם הבניה", ועל כן שייך בו התרה כללית. ולעיל ביארנו בשם הראשונים שנדר הוא דבר שמגיע מעבר לעולמנו ועל כן חל על המצוה. כשמגיעים ליוה"כ ההתרה מגיעה ממקום כ"כ גבוה, עד שאין צריכים את המערכות הרגילות.

ממילא, בזה אפשר ליישב את כל הקושיות. מה שהקשו איך אפשר לעשות התרת נדרים שלא בפני שלשה ובלי לפרט את הנדר, י"ל להתרת נדרים של יוה"כ שאני.

ואולי לפי"ז יש ליישב מה שאנו עושים התרה גם בערב ר"ה. דהתרת יוה"כ גדולה וגבוהה היא, ואין אנו רוצים להשתמש בה לנדרים רגילים, ומשאירים ליוה"כ נדרים כבדים.

ומוכן מה שהוזכר בגמ' ערב ראש השנה, שהרי העלייה של יום הכיפורים הוא בגמר עשרת ימי תשובה, לאחר עלייה של עשרה ימים למקום זה. וא"כ תחילת הדרך דכדי להגיע לעלייה הגדולה של יוה"כ, הוא בתהליך שמתחיל בר"ה. נמצא שאנו משתמשים בכוח שבוקע בר"ה ומתעצם ביוה"כ.

דף כד

כלבא ומלכא

"לאו כלבא אנא דמתהנינא מינך ולא מתהנית מינאי". "לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא מהנית לי".

מבואר כאן יסוד גדול שהגדרת ה'מלך' הוא שנותן ואינו מקבל דבר בתמורה. והגדרת 'כלב' היא הפוכה, שלוקח ואינו מחזיר שום דבר בתמורה. מלך וכלב הפכים זה לזה.

בספר אמרי דעת (מרבי מאיר שפירא מלובלין) מופיע וורט נפלא. איתא בתיקו"ז (תיקון ו) שכאשר עם ישראל ניצב ביוה"כ, רוב האנשים אינם שבים בתשובה אלא צווחים לפני הקב"ה ככלבים ואומרים 'הב הב'. מקשה רבי מאיר שפירא וכי כוונת חז"ל כאן לקטרג על רוב כלל ישראל?

אלא שיש כאן לימוד זכות על עם ישראל, שכאשר אנו קוראים להקב"ה "מלך", אנו מבקשים שיתנהג עמנו כמלך שרק נותן ואינו מבקש דבר בתמורה, ואנו נהיה ככלבים שרק מקבלים ואינם נותנים דבר בתמורה. שכיון שאין אנו בדרגה לתת בחזרה, אנו מכירים בדרגתנו שאין לנו שום דבר לתת בחזרה אל המלך.

בית שם ועבר

ערב ש"ק פרשת תולדות תשע"ח
נערך מחדש בתוספת מרובה עש"ק תולדות תשפ"א

תמצית: קושיות: מדוע מרומז שיעקב נטמן בבית עבר דוקא במיתת ישמעאל, וכן למה לשם שייך זה שעשיו נשא את בת ישמעאל, ומדוע באמת נטמן דוקא עכשיו - למה מודגש שלמד בבית עבר ולא בבית שם - ב' ראשית בעולם: ראשית כתר וראשית חכמה, ביאור הרמח"ל - כנגדם ב' כפירות בעולם, כופר בעיקר וקוצץ בנטיעות דור המבול ודור הפלגה - אברהם ויצחק גילוי מידת החסד שהוא ראשית כתר, ומידת הגבורה שהוא ראשית חכמה, משם יוצא יעקב שהוא שילוב ב' המידות יחד - ישמעאל ועשיו הפסולת של ב' אלה, ישמעאל פסול אברהם כופר בעיקר, עשיו פסולת יצחק קוצץ בנטיעות - דברי הגר"א דנישואי עשיו לישמעאל היו להביא לפסולת כנגד יעקב, שילוב ב' המידות דטומאה - ביאור דיעקב היה בכוחו להתגבר על כח עשיו מכח הברכות, ועל כן עשיו לקח את כח ישמעאל להתגבר על כח יעקב - מעשה מרכבה הוא ראשית כתר, מעשה בראשית ראשית חכמה - שם ועבר שם מלמד תורה עילאה עבר מלמד תורה תתאה, תורה עילאה מעשה מרכבה, תורה תתאה מעשה בראשית - שם כנגד עשיו, עבר כנגד ישמעאל - מדויק למה שם הוא האומר לרבקה על עשיו - עתה שעשיו מתחבר לישמעאל מעתה יעקב אבינו צריך ללמוד היאך להתגבר על ישמעאל ולכן לומד בבית עבר דוקא - תירוץ הקושיות.

בית עבר ולא בית שם

א.

כן ננסה לבאר, דרש"י נקט שנטמן יעקב בבית עבר, ולא הזכיר את שם. ובאמת שהז"ל ביארו דשם כבר מת קודם שבא יעקב ללמוד שם, ומשמע דיש כאן ענין בדוקא שיעקב אבינו למד בבית עבר ולא בבית שם.

שנות חיי ישמעאל מלמדים שנטמן יעקב בבית עבר

איתא בסוף הפרשה (כח, ט): "וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה", וכתב רש"י בתו"ד: "למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה וכו' ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה ואח"כ הלך לחרף/ וכן ביאר בסוף פרשת חיי שרה (כה, יז): "למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן", וצ"ע דמדוע דוקא שנות חיי ישמעאל הם הרמז לכך שנטמן יעקב י"ד שנה בבית עבר.

ב.

ב' ראשית לעולם, ראשית כתר וראשית חכמה, וכנגדם ב' כפירות בעולם, כופר בעיקר וקוצץ בנטיעות

התבאר בפרשת בראשית דחז"ל דרשו בזה בראשית - ב' ראשית, ראשית כתר וראשית חכמה, וביאר בזה הרמח"ל (קנאת ה' צבאו"ת) דקאי אשתי ראשיות שיש לעולם ראשית מצדו יתברך, וראשית מצד האדם. והיא הסתירה הגדולה של ידיעה ובחירה, פירוש מה מביא את העולם אל תכליתו - בורא העולם או האדם במעשיו, אך שניהם אמת.

עוד התבאר (בפרשת נח) דמכח ב' ראשיות אלו באו ב' כפירות עקריות בעולם, אחת הכופרת בצורת אדם בעולם, שאומרת

עוד צ"ב דרמז זה נרמז בפסוק המדבר על נישואי עשיו לבת ישמעאל שנעשו באותו הפרק, ומה השייכות בין נישואין אלה, מיתת ישמעאל, וזה שיעקב אבינו נטמן בבית עבר. וכן צ"ב דמה הטעם דדוקא עתה בזמן בריחתו של יעקב מפני עשיו אזיל לבית עבר, ומה טעם לא למד בישיבה קודם זמן בריחתו, אתמהה?

שבורא העולם הוא המנהיג, ואין תכלית בעבודת האדם, שכן אינו משפיע כלום במעשיו. ואחת שכופרת בהנהגתו יתברך, שאומרת שהאדם הוא כ"כ פועל שיש ביכלתו לעשות כל מה שחפץ ואין מי מעכב ח"ו.

והתבאר שם ששורש ב' דעות אלו הוא כדור המבול ודור הפלגה, דור המבול זלזלו במה שהאדם פועל בעולם - ולכן היו עסוקים בגזל ועריו כשיטה, וכן ענשם היה בכך שצורת אדם נמחתה, ודור הפלגה בנו מגדל וראשו בשמים להילחם בו יתברך - העצמת צורת אדם, וענשם היה במיעוט צורת אדם ע"י פיזורם.

ב' כפירות אלה נקראים בחז"ל כופר בעיקר וקוצץ בנטיעות. כופר בעיקר הוא מי שכופר בעיקר הגדול שנשתל בעולם שהאדם הוא פועל שע"כ העולם נברא, וקוצץ בנטיעות הוא מי שלוקח את העולם וקוצצו משורשו ומעמידו לעצמו. ומבואר בשם הגר"א דע"ז קאי הפסוק: "אלה ברכב ואלה בסוסים", אלה שמאמינים שהאדם הוא ברכב - הוא הרכב ושולט על העולם, ואלה שמאמינים שהאדם הוא רק סוס שאינו פועל כלום, וכנגדם עומדים ישראל: ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר", שילוב של שמות הוי"ה ואלוקים, הוי"ה כנגדו, ואלקים כנגד מה שהאדם פועל (מידת הדין).

ג.

אברהם ויצחק גילוי מידות החסד והגבורה - ב' ראשית

עוד התבאר (פרשת לך-לך) דבי מהלכים אלה שייכים לאבות הקדושים: אברהם אבינו הוא מרכבה למידת החסד של בורא העולם, פירוש שהוא המגלה שהקב"ה משפיע חסד ושדבר זה ניכר מצד האדם, שזהו מה שעיקר עבודת אברהם בעולם לגלות את בורא העולם בפי כל הברואים. אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים (ולא כמקובל בפי ההמון שעיקר עבודת אברהם אבינו היא מידת החסד שלו, שכן זה לא מצינו שעסק בעיקר). ויצחק הוא עמוד העבודה, גילוי מידת הדין, שעניינו שהאדם הוא הפועל וזוכה דרך מעשיו להגיע לתכליתו.

אברהם אבינו מגלה את גילוי החסד של בורא העולם, עולם חסד ייבנה, הגילוי שהעולם מונהג על ידו, ראשית כתר. יצחק הוא המגלה את עבודת האדם בעולם, היאך האדם מביא לידי התכלית, ראשית חכמה. וביאר רבי צדוק הכהן (קדושת שבת) דלכן אברהם מתקן תפילת שחרית, התפילה שבתחילת היום, כאשר האדם מקבל כל ההשפעות מלמעלה בהתחלה, חסדו יתברך. ויצחק מתקן תפילת מנחה, שבאה בסוף היום לאחר מילוי תפקיד האדם (ולכן נקראית "מנחה" לשון תשורה ומתנה

כלפי מעלה).

נמצא דאברהם אבינו הוא גילוי ההנהגה מצדו יתברך, ויצחק הוא גילוי ההנהגה מצידו יתברך. וזה מביא ליעקב אבינו שהוא השילוב של השניים - והנה ה' ניצב עליו, גילוי האחדות של ב' הבחינות.

ישמעאל ועשיו פסולת מידת החסד והדין, ב' הכפירות הנ"ל

וביאר מו"ר זצ"ל דמב' בחינות אלה יצא הפסולת של ישמעאל ועשיו. ישמעאל, כפי שהתבאר במאמר אחר הוא מכחיש את חשיבות המציאות, שהרי משתחוה לעפר רגליו - מזלזל בצורת אדם, וכן גם הוא שקוע בגזל זונות כדור המבול. הוא שייך לעניין של כופר בעיקר, כופר בצורת אדם ואומר שהקב"ה הוא הרכב בלבד. עשיו שחי על חרבו ומתנגד לכל מי שעומד כנגדו, והוא מידת הדין הקלוקלת, הוא המאדיר את צורת אדם לאין סוף, הוא שייך לקוצץ בנטיעות.

ולפי הנ"ל הדברים מדוייקים: מאברהם אבינו המגלה את מידת החסד, את ההנהגה מצד בורא העולם בקדושה, יצא ישמעאל פסולת דבר זה המביא לכפירה בכך שיש רק הנהגת חסד ולא עבודת האדם. מיצחק אבינו, המגלה את מידת הדין, ההנהגה מצד האדם בקדושה, יצא עשיו פסולת דבר זה המביא לידי כפירה המגזמת את כח האדם עד כדי סילוק הנהגה עליונה ח"ו.

ד.

נישואי עשיו לבת ישמעאל - בכדי ליצור פסולת כנגד יעקב

והנה הגר"א בספד"צ (פ"ד) ביאר בעניין נישואי עשיו עם בת ישמעאל וז"ל: "ועשו רצה להזדווג עם ישמעאל ולהחריב את העולם סוד הקדושה סוד יעקב ולכן וישטום עשו את יעקב כוי וילך אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וכו' מלמד שמת ישמעאל באותו פרק ע"ש במגילה שתיכף באותו זמן שהלך לישא בתו מת ישמעאל וכו' והכל לכוונה הנ"ל שלא יזדווג זה לזה", פירוש עשיו בא להינשא לישמעאל כדי שיחד יוכל ליצור חיבור של כל פסולת הקדושה בעולם.

ונראה מהלך הדברים כך: התבאר במאמר אחר דיסוד נתינת הברכות של

יצחק ליעקב הוא שיעקב קיבל את כל כוחות העולם הזה בכדי להביאו לעולם הבא, ועל פי זה ביארנו מדוע כשעשיו בא מצידו ומבקש הברכות אומר לו יצחק בתחילה שכבר נתן הברכות

ה.

מעשה מרכבה ומעשה בראשית כנגד ב' ראשית

והנה, בי ראשית הנ"ל הביאו לבי תורת שקדמו לנתינת התורה בעולם, והם התורות של מעשה מרכבה ומעשה בראשית. וכפי שביאר מו"ר זצ"ל מעשה מרכבה עניינו לבאר היאך בורא העולם "רוכב" על הבריאה, שהוא הבורא שברא וממשיך לבראות את העולם, כנגד ראשית הכתר ראשית ההנהגה. ומעשה בראשית הוא לבאר היאך העולם נוהג ולאן הולך בתהלוכותיו, כנגד ראשית חכמה, ההנהגה של העולם מצד העולם.

וכעין זה ביאר רצ"ה בספר צדקת הצדיק (קפט) וז"ל: "שני מיני השגות אלקות יש. אחת מצד הבריאה מכיר שיש בורא וזה נקרא מעשה בראשית. שנית מצד ההנהגה וזה נקרא מעשה מרכבה איך השם יתברך רוכב על הברואים. והם שתי מדריגות דראיה וידיעה של אבות ומשה רבינו ע"ה הנזכר בזוהר וארא (כ"ג). עיין שם שהאבות השיגו מצד הברואים כמו שאמרו ז"ל באברהם אבינו ע"ה ראה בירה דולקת וכוי והיא נקראת ראיה דאתגליא וכוי וידיעה הוא בהנהגה כמו שנאמר הודיעני נא את דרכיך ולא אתגליא וכוי".

נמצא דהתורה המגלה את הנהגת הי בעולם בתיקונה היא מעשה מרכבה, והיא עומדת כנגד הקוצץ בנטיעות שאין הנהגה לבורא בעולם ח"ו. והתורה המגלה את הכח של האדם ושל הנהגת העולם הגלוייה היא מעשה בראשית, והיא עומדת כנגד הכופר בעיקר שאומר שאין משמעות לנבראים.

**שם מלמד מעשה מרכבה,
עבר מלמד מעשה בראשית**

והנה, איתא בהשמטות הזוהר (ח"א דף רנה:) וז"ל: "ת"ח יעקב שלימא דאבהן הוה כד"א ויעקב איש תם וגוי מאי איש תם דאשתכלל מחכמתא דלעילא ומחכמתא דלתתא, והיינו דכתיב יושב אהלים תרין אהלים ניהו אהל דאקרי לפני מן הפרגוד ואהל דאקרי אחורי הפרגוד, וכליל הוה מתרין סטרין מבתי גוואי ומבתי בראי, ומאן אוליף ליה ליעקב כולי האי? ת"ח דהא אינון שני דהוה טמיר וגניז בהדייהו דשם ועבר, שם אוליף ליה חכמתא עילאה דבתי גוואי ועבר אליף ליה חכמתא תתאה", עכ"ל, פירוש דהחילוק בין שם לעבר הוא, ששם היה מלמד את החכמה העליונה דבתי גוואי, ועבר היה מלמד את החכמה התחתונה של בתי בראי.

ועיין בשל"ה (מסכת פסחים ו, ט) דמתבאר מדבריו דחכמה עילאה קאי על מעשה מרכבה, שהיא שייכת לעליונים, וחכמה

ליעקב, ואחרי שבוכה ומתחנן לו נותן יצחק ברכות אחרות לעשיו, ומדוע לא נתן כן מתחילה? אלא שבתחילה יצחק, שחשב את עשיו לראוי, דיבר על הברכות שהם המהלך בעולם הזה להגיע לעולם הבא, חיבור של הבריאה אליו, וזה נתן כבר ליעקב, אבל בבכיו גילה עשיו שעיקר מגמתו היא עולם הזה העומד לעצמו - עולם הזה שכל עניינו הוא "קוצץ בנטיעות" בלא שייכות לחיבור לעליונים, ולזה נתן לו יצחק ברכת עולם הזה זו הכוללת בתוכה את "כאשר תריד ופרקת עולו", כאשר יעקב נוטה מהדרך שמחברת תחתונים לעליונים רק אז יש לעשיו שליטה.

עכ"פ, נמצא שיעקב אבינו כבר היה בכוחו את הנצחון על עשיו, שכיון שקיבל את הברכות הרי מעתה כל זמן ש"הקול קול יעקב" יעקב שולט בעולם ואין לעשיו מקום. ועל כן עשיו מעתה צריך למצוא דרך אחרת להתגבר על יעקב, ועל כן בא להתחבר עם ישמעאל שע"י צירוף כוחותיו של ישמעאל אולי יצליח.

**ביאור דיעקב המשך אברהם עשיו המשך יצחק,
ויעקב לקח את כח עשיו בנטילת הברכות**

ויש להוסיף על זה, דהנה התבאר במקומות רבים (עיין חתם סופר) דיעקב ועשיו היו צריכים להיות צורת אדם השלמה, יעקב איש תם יושב אהלים, ועשיו איש ציד, כדוגמת יששכר וזבולון. פירוש שמאברהם ויצחק היו צריכים לבוא תולדותיהם כיוצא בהם, יעקב הוא הפנימי המחובר לבורא העולם - דוגמת אברהם, ועשיו הוא החיצוני עבודת האדם, דוגמת יצחק. ועל כן יצחק רצה לתת הברכות לעשיו, בכדי לתת לו את כוחות הפעולה של העולם, שהרי כל ברכותיו הם ברכות העולם הזה - ויתן לך מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש.

וא"כ כאשר יעקב לקח הברכות הרי הוא לקח לעצמו את כח יצחק שיש בתולדות, כח מידת הדין בטהרה, כח האדם. מעתה בכדי שעשיו יתגבר על יעקב הוא זקוק לכוחות אחרים, יעקב לקח את מה שייך לו, והוא לוקח את מה ששייך ליעקב - הפסולת של אברהם. ועל כן בא עשיו לישא את בת ישמעאל כדי ליקח לחלקו מידה זו כנגד מה שיעקב ליקח את מידת יצחק לחלקו.

ומעתה בכדי שיעקב יוכל להילחם בעשיו לא די לו בכוחות המתנגדים לעשיו, אלא

הוא זקוק לכוחות המתנגדים לישמעאל גם כן. (ואע"פ שביאר הגר"א גישמעאל מת ולכן לא עלה בידי עשיו זממו לגמרי, אבל עכ"פ יש כאן חיבור מוסיים בין עשיו לישמעאל).

למדרש של שם ועבר", אלא שגם במדרש מוזכר שמי שאמר לרבקה את הנבואה היה שם.

ולפי הנ"ל הדברים מדוייקים להפליא, שם הוא המלמד את מעשה מרכבה שעומד כנגד עשיו, וא"כ הוא זה שמתעסק עם לידת עשיו והוא המבשר דבר זה לרבקה.

ז.

בכדי להתגבר על נשואי עשיו לישמעאל זקוק יעקב להיטמן בבית עבר י"ד שנה

ממילא מעתה נמצא כאן דבר חדש נפלא: כיון שהתבאר בשם הגר"א שלאחר נטילת הברכות, והתגברות יעקב במידת מה על עשיו, עשיו מתחבר לישמעאל. מעתה יעקב אבינו צריך להתגבר לא רק על עשיו אלא גם על ישמעאל, ע"כ הוא צריך ללמוד את דרכי הפעולה שעומדים כנגד ישמעאל. ומי הוא זה ואיזה הוא האיש שמלמד את התורה שעומדת כנגד ישמעאל בעולם? הוי אומר זהו עבר, שהרי עבר כנתבאר מלמד מעשה בראשית, חשיבות הבריאה העומדת כנגד ישמעאל.

וא"כ מבואר היטב עד למאד מדוע דוקא עתה בחר יעקב לילך לבית עבר, שרק עתה הוא צריך ללמוד את תורת מעשה בראשית העומדת כנגד ישמעאל. ומבואר היטב מדוע מדגיש רש"י שיעקב למד בבית עבר דוקא, שעשיו הוא בא ללמוד ממנו את דרכי הפעולה הנלמדים מעבר.

ולפי זה מישובים קושיותינו, הטעם שדוקא כאן בנישואי עשיו לישמעאל רמוז שיעקב נטמן בבית עבר הוא משום שכאן בא הצורך של יעקב ללמוד בבית עבר מכח זה שעשיו נשא את ישמעאל והתחבר אליו. ואולי יש להוסיף שמכח זה שישמעאל מת, מכח זה ניתן ליעקב כח ההתגברות על ישמעאל שהיא תורתו של עבר.

ועל כן דוקא מתוך הפסוקים העוסקים במיתת ישמעאל משם לומדים היאך יעקב אבינו למד להתגבר על ישמעאל, בבית מדרשו של עבר. דבר זה הוא מה שנותן כח ליעקב אבינו ולזרעו לעמוד כנגד כל העומדים בפנינו עד ביאת גואל צדק.

תתאה קאי על מעשה בראשית שהיא הצורה החיצונית שבה העולם מתנהג, וכן מתבאר מדברי רצ"ה שהבאנו לעיל וכן כתב להדיא בספר הזכרונות (מצוה ג).

ועוד מובא בספרי החסידות (עי שם משמואל תולדות שנת תרע"ה) ששם הוא שלימות השכל לשון שמים, ועבר הוא שלימות הגוף, לשון אברהם העברי. וכן מובא ששם לימד תורה שבכתב, ועבר תורה שבע"פ. והם הם הדברים, תורה שבכתב הוא העולם בשורשו בדיבורו של מקום, תורה שבע"פ הוא היאך הדברים מתגלים אצלנו, תורה שבכתב כנגד מעשה מרכבה, תורה שבע"פ כנגד מעשה בראשית.

ולפי הנ"ל נמצא דשם המלמד את התורה עילאה היא מעשה מרכבה, הוא המלמד את התורה שעומדת כנגד הקוצץ בנטיעות, ועבר המלמד את התורה תתאה, היא מעשה בראשית, הוא מלמד את התורה שעומדת כנגד הכופר בעיקר.

ו.

שם כנגד עשיו, עבר כנגד ישמעאל, ולכן שם הוא המתעסק בעשיו

ואם כנים הדברים, נמצא ששם הוא המלמד את התורה שעומדת כנגד עשיו, שעשיו החי את "על חרבך תחיה", הוא הדוגל בקוצץ בנטיעות והאדרת כח האדם בעולם, כנגדו יש את תורת מעשה מרכבה הנלמדת ע"י שם. עבר מלמד את התורה העומדת כנגד ישמעאל, שישמעאל החי את משתחווים לעפר רגליהם, הוא הדוגל בכופר בעיקר והנמכת כח האדם ע"י שאין מקום לנבראים לפעול, כנגדו יש את תורת מעשה בראשית הנלמדת ע"י עבר.

והדברים מדוייקים שבתחילת הפרשה כתוב (כה, כב-כג): ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה', ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר", וכתב רש"י: "ותלך לדרוש, לבית מדרשו של שם וכו' ויאמר ה' לה - ע"י שליח לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה", וכן הוא בתרגום ירושלמי שם: "ואזלת לבי מדרשא דשם רבא למבעיה רחמין דילדתא למה כען לי היין למהוי לי בנין ואזלת למתבוע רחמין מן קדם ה' בבית מדרשו דשם רבא", ותמוה דמדוע מוזכר כאן רק שם ולא עבר, ובאמת שבמדרש (ב"ר סג, ו) כתוב: "והלא לא הלכה אלא

עשיו, הבכורה והברכות

רמח"ל בספרו דעת תבונות (סימן ל"ו) מונה את חמשת הטעויות של הכופרים לדורותיהם.

הטועים וסוברים כי עזב ה' חלילה את הארץ ומסר את ניהולה לידי כוחות נמוכים.

המאמינים בשתי רשויות האחת אחראית על הטוב והשניה על הרע.

התולים הכל בטבע. או לחילופין בבחירת האדם.

האומרים כי ניתן להכריח את הבורא לשנות את תוכניותיו כגון הנוצרים האומרים שהקב"ה שינה חלילה דעתו והחליף את עם ישראל באומה אחרת.

האומרים כי ניתן להשתמש בכוחות הרוחניים, הן כוחות הקדושה והן כוחות הטומאה, שברא הקב"ה נגד רצונו ונגד תוכניותיו.

איזו מן הטעויות האלו הייתה טעותו של עשיו?

מצד אחד עשיו בז לבכורה. עניינה של הבכורה היה עבודה בבית המקדש וזכות ראשונים בכל ענין הקשור לרוחניות. כשעשיו בזה לבכורה הוא מגלה דעתו שהרוחניות ממנה והלאה. וכדי שלא יעלה על הדעת שהוא מכרה בהיותו מורעב עד מוות ויעקב מגרה את תאבוננו באמצעות נזיד העדשים, מדגישה התורה "ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשיו את הבכורה". כלומר, עשיו המשיך לבזז לבכורה ולמשמעויותיה הרוחניות גם אחר שאכל ושבע ולא היה נתון לסחיטה.

מצד שני עשיו מתאמץ לקבל את ברכתו של יצחק וחרה לו מאד על שיעקב זכה בהן תחתיו. האם מאמין הוא ברוחניות או כופר בה?

עשיו לא כפר אפוא ברוחניות אבל חשב שיוכל להשתמש בה כרצונו.

יש להניח שעשיו היה בקטגוריה החמישית דלעיל.

הבכורה פירושה כאמור עבודה בבית המקדש. העבודה הזו מהווה מעין הצהרה, שהכל תלוי בקב"ה והוא הנותן לנו כח לעשות חיל ולכן צריך לעבוד אותו ישירות ולא שום כח אחר.

הגמרא במסכת סנהדרין מספרת שרב אשי זילזל במנשה בן חזקיהו שעליו נאמר שאין לו חלק לעולם הבא והרבה לעבוד עבודה זרה יותר מכל שהיו לפניו. ומנשה בא אליו בחלום ושאלו מהיכן בוצעים את הפת, כלומר, על איזה חלק מהפת חלה הברכה. ומשלא ידע, לימד אותו שהברכה חלה במקום שהפת מתחילה להיאפות. אמר לו רב אשי: אם ידעתם את סודה של הפת מדוע עבדתם עבודה זרה?

ושואל מהר"ל מדוע ידיעת הלכה זו אמורה למנוע עבודה זרה?

ישנן שתי סיבות לעבוד עבודה זרה.

טעות שכלית כגון שלא מיחסים הכל למקור הראשון - לקב"ה ועובדים לכוחות נבראים נמוכים ממנו.

יצר הרע...

יצר הרע של עבודה זרה התבטל על ידי אנשי כנסת הגדולה. אין זה אומר שהעבודה הזרה נעקרה, הרי יש כאלו למכביר עד היום הזה בכל פינות העולם. אלא שעובדי העבודה הזרה, מאז שבוטל היצר על

ידי אנשי כנסת הגדולה, שייכים לקטגוריה הראשונה - הטעות השכלית. הם מיחסים כוחות עצמאיים לכוחות שונים ומשונים ולהם הם עובדים.

רב אשי לא הכיר את היצר הרע של עבודה זרה. ומי שאין לו יצר מסוים לא יבין לעולם את הפיתוי והנסיון של מי שיש לו את אותו יצר. ולכן זלזל במנשה כי חשב שמנשה טעה באותן טעויות.

כשלימד אותו מנשה את ההלכה שבציעת הפת צריכה להיעשות במקום שהפת מתחילה להיאפות. ומדוע באמת כך? כי תמיד צריך לחזור לראשית. כדי להדגיש כל הזמן שהכל נשלט על ידי הקב"ה עצמו ללא כל סיוע של כוחות ביניים ושל כוחות נמוכים יותר כמו שנאמר "ואתה מחיה את כולם". לכן כל ראשית קדושה כמו תרומה, חלה, ביכורים ובכורים, בכור אדם ובכור בהמה ופטר חמור. כל אלה מחזירים אותנו אל מי שאמר "אני ראשון ואני אחרון".

כיון שכך, שאל רב אשי את מנשה: אם ידעתם את סוד הראשית מדוע עבדתם עבודה זרה? ענה לו מנשה שאצלם עבדו עבודה זרה בגלל היצר הרע שאינו קיים יותר וממילא אינו מוכר ואינו מובן. אבל טעות שכלית הגורמת להתכחש ל"ראשון" לא היתה להם.

קדושת הבכורים מקורה בהבנה ששורש הכל ב"ראשון" הכל מנוהל על ידו, ומקור חיי הכל ממנו, ועיניו משוטטות בכל עת ובכל שעה. והיא, בין שאר ה"ראשונים" הקדושים הנ"ל, מהווה את הסתירה לחמשת הטעויות עליהן דבר רמח"ל.

את זה עשיו לא קיבל, ולכן בז לבכורה. לעומת זאת לא התכחש לכוחות הרוחניים הסובבים בעולם והאמין שיש לברכות של אביו השפעה כבירה אותה רצה לאסוף לצרכיו הוא כמו הטועים השונים. אם בטעות הראשונה שעזב ה' חלילה את העולם, או השלישית הרביעית או החמישית. הטוענים שניתן לעשות מניפולציות נגד רצונו מסיבות שונות ובצורות שונות. ואולי אף הטעות השניה - שיש שני כוחות - יכולה להיות רלוונטית, והאמין עשיו שיכול לגייס את הברכות לצרכי הסטרא אחרא - הכוחות האחרים שעליהם, ראה עצמו קשור.

לכן עשיו עשה כל מאמץ לקבל את הברכות. ואמנם, אין הברכות יכולות לפעול נגד רצונו של הקב"ה אך רבקה לא הסתפקה בכך שעשיו לא יוכל להשתמש בברכות לתוכניותיו הנלוזות, היא רצתה שיעקב יקבלן תחתיו, הן בגלל שרק הוא ישתמש בהם למטרות הראויות כרצונו הברור והגלוי של יצחק, והן בגלל שזקוק הוא לברכות אלו כיון שעשיו אינו עתיד לתמוך בו כפי שחשב יצחק.

ואם עשיו היה מתבונן נכוחה היה רואה כי גם זו דרך לסתור את אמונתו שיוכל להשתמש בברכות נגד רצון ה' שהרי סיבב ה' שהברכות תגענה ליעקב. והרבה דרכים למקום.

מסופר על הסבא מנובהרדוק שהלך הלך ושוב לפני רכבת על הרציף ולא עלה עליה כי לא היתה בכיסו פרוטה לרכוש כרטיס. ראהו אדם אחד שאל אותו מדוע הוא מתרוצץ על הרציף. ענה לו כי הוא רוצה לנסוע ברכבת אך אין לו כסף. - ולמה אתה מחכה? - יש לי בטחון בקב"ה שיזמן לי כרטיס... ענה הסבא. היהודי הנ"ל הניד בראשו והמתין לראות לאן מידת הבטחון תוביל את היהודי... והרכבת צופרת ועומדת להתחיל במסעה. והסבא עודנו על הרציף בפנים שלווים כמקודם... לא יכול היה היהודי לסבול זאת עוד, רץ, קנה כרטיס נתן לסבא ועלו שניהם על הרכבת.

נו, מה אתה אומר עכשיו? יש לך בטחון, מה? אפוא היתה עזרתו של הקב"ה, הרי בלעדי לא היית יכול לעלות לרכבת... ענה לו הסבא: הם הם הדברים, הקב"ה שלח לי אותך שתקנה לי כרטיס...

יורה את ריח בגדיו... משהו לא מריח לי...

בפרשת השבוע מובא שיצחק אבינו ממשש את יעקב ושואל שוב ושוב: האתה זה בני עשיו... ואז יוגש וישק לו, וירח את ריח בגדיו... דורשים חז"ל: אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו... יצחק הריח את הבוגדים של כלל ישראל... וגם עליהם הוא התבטא: איזה ריח טוב יש בהם שהרי ריקנין שבך מלאים מצוות כרימונו...

והשאלה הנשאלת: מה זה קשור לכאן?? בא נגיד שגם הבוגדים שבישראל הם בגדר "מור ואהלות... כל בגדותיך..." שגם הבוגדים מרטיבים זכויות כמור ואהלות... בסידר... אבל מה זה קשור לכאן?? הרי כעת יעקב אבינו בכבודו ובעצמו מגיע להתברך מיצחק... וכי אין ליצחק מה לראות אצל זרע יעקב בחיריו רק את הבוגדים?? מה עם כל שאר כלל ישראל היראים ושלימים? למה אותם יצחק משום מה לא רואה??

ואולי התשובה היא:

אל תשכח שיצחק אבינו כעת לא יודע שזה יעקב!! לעת עתה הוא בטוח שזה עשיו... דא עקא: שמשוה פה לא מריח... מה אעשה שזה מריח לי הרבה הרבה יותר טוב מאשר עשיו...

אז מה קורה פה?? מצד אחד הוא טוען שהוא עשיו... אבל מה עושים עם הריח?? הריח לא נותן לי!!! מריח לי משהו אחר...

ליצחק אין ברירה... הוא מחפש בכל זאת לעשות תיאום ריחות... איזה 'תליה'... יצחק מחפש בכל זאת להריח איזה משהו שיוכיר לו טיפה את הריח של עשיו... ולכן יצחק מתאמץ ללכת רחוק רחוק... אי שם לסוף הרשימה של הבוגדים והרשעים מצאצאיו של יעקב אבינו... אלו שפזולים לכיוון של עשיו...

ואהו... הנה... משהו פה מתחיל להזכיר לי ניחוח של עשיו...

אבל עדיין!!! עדיין זה זהב... הריח של הבוגדים והשוליים של יעקב מריח הרבה יותר טוב מאלופי עשיו... יצחק דווקא מתרשם מעשיו... איזה ריח טוב יש לך... התקדמות יפה... אתה מריח הרבה יותר טוב מפעם... אבל מה האמת???

הריח הטוב הזה... זה הריח של היהודי הכי רחוק של יעקב...

ואו!!!! כשעשיו האמיתי מגיע... לפתע יצחק כבר לא צריך להתאמץ להריח... הריח נודף למרחוק!!!! יצחק מריח גהינם פעורה הרגילי... ואז יחרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד... סו"ס כבר הייתה לי נחת רוח ממך... הרחת את הריח שלך... היה נראה שמשוה פה מתקדם לכיוון החיובי... אז מי זה היה פה מקודם שהיה לו כזה ריח טוב?? יצחק מודעוץ: אתה רוצה להגיד לי שהרחתי את היהודי הכי בוגד מצאצאיו של יעקב?? אם ככה: **גם ברוך יהיה!!** אם היהודי הכי בוגד והכי רחוק ככה מלא מצוות כרימונו וככה מריח טוב... אז הברכה שברכתי את יעקב תקפה עד אחרון צאצאיו... עד היהודי הכי רחוק... כן!!! כשברכתי את יעקב אבינו התכוונתי באופן רשמי דווקא לאחרון הצאצאים שלו... ואילו הבנים הצדיקים של יעקב אבינו יתברכו כבר מדין ק"ו. אם את בוגדיו ברכתי כ"ש אותם...

כמו שיש מושג שכשנמצאים ליד צדיק... אזי קיימת תביעה מסוימת להתעלות כמו הצדיק... כמו שהאשה הצרפית כביכול מאשימה את אליהו הנביא במוות בנה ואומרת לו 'באת הנה להזכיר את עוונתי...' אם ככה: על אותו משקל כשמעמידים את בוגדי עם ישראל מול המעשים של עשיו... הרי בוגדי ישראל מריחים ריח טוב כלבנון... המפגש וההשוואה מול עשיו מציפה את הנאמנות והכשרות של היהודי הכי רחוק...

והכי הכי: כל התמודדות של יהודי מול הניסיונות של עשיו!!! כל התמודדות של רווק הדר בעיר מול המונה של רומי... מזכה אותו בריח טוב של נאמנות לה' ועמידה בניסיונות... כמאמר חז"ל: עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון שנאמר: 'לכו וינקוהו, ויהי כזית הודו, וריח לו כלבנון...'

טעות אחת בלתי הפיכה בגיל 13... שדפקה לו את החיים!!!

עשיו דווקא חי הרבה שנים!!! לא לזלזל... הוא חי 147 שנים... אבל כל החיים שלו הוא אכל את הלב ומרט שערות ראשו על הטעות הפאטאלית שהוא עשה... מתי?? **בגיל שלוש עשרה!!!** כן... בגיל שלוש עשרה... ברגע של פזיזות הוא מכר ליעקב את הבכורה...

וזהו!!!! מאז הוא דפק לעצמו את החיים לכל החיים... תחשוב: מדובר פה בן אדם בן ששים שפותח בזעקה גדולה ומרה פורץ בבכי מר... על מה?? על טעות שהוא עשה בגיל שלוש עשרה!!! ושום דבר לא עוזר לו... את הנעשה אי אפשר להשיב... אפילו אבא יצחק שאוהב אותו לא יכול להתחשב בו... הוא אומר לעשיו: ולכה איפה מה אעשה בני... מה אתה רוצה שאני אעשה... אבל אז מה... לא התכוונתי ברצינות... הייתי צעיר ופזיז... שום דבר לא עוזר!!! מילה זו מילה... חתימה זו חתימה... אה... אבל היית אז מאד צעיר???

נכון... כואב הלב... אבל 'מה אעשה בני...' עם כל הכאב לב... אבל גם בגיל צעיר אפשר לעשות טעויות בלתי הפיכות... כן!!! המסר הזה כתוב בפרשה!!!

כמדומני שלבחורים צעירים זה המסר הכי חשוב שצריך להוציא מהפרשה... עשיו מלמד אותנו שאפשר בגיל צעיר לעשות טעויות **בלתי הפיכות!!!** טעויות שאתה עלול לאכול את הלב במשך 147 שנים קדימה... ואת הנעשה אין להשיב! **נכל בחור צעיר צריך לקחת את זה בחשבון...** איך סבתא שלי היתה אומרת: אתה עוד תבכה איפה שאף אחד לא רואה... מישוה פעם לימד אותי... אל תכנס לשום דלת עד שלא בדקת שיש דרך יציאה... אם אתה רואה שאין דרך חזור אל תכנס. **אל תעשה דברים שאתה עלול להתחרט עליהם מאוחר!!!**

האמת היא שהמסר הזה הוא קצת ברכה לבטלה... כי בחור בן 14 לא כשיר להבין את זה... נכון שלא הצלחתי להרתיע אותך במשפטים האלו?? כן... על זה נאמר: אין אדם עומד על דברי תורה אה"כ נכשל בהם... אתה ככל הנראה תעשה משהו ואתה תתחרט... ותאכל חצץ... ואז!!! בפעם הבאה אתה כבר כן תבין את זה... זה מסוג הדברים שנרכשים... מה שכן אני יכול לברך אותך שהטעויות שמהם תלמד... שיהיו טעויות קטנות... שהבלתי הפיך יהיה הכי מינימלי... (לדוגמא: אני אסיר תודה לבורא עולם שבתור בחור נפלתי עם 6000 שקל... וסכום כזה בתור בחור זה הרי סכום טוב... וכתוצאה מזה טעמתי טעם של חובות... וזהו!!! זה הספיק לי... מאז יש לי ריאקציה לחובות... אני בורח מזה כנשוך נחש... תנחש מה יכול להיות יותר גרוע מליפול ב-6000 שקל בתור בחור?? ליפול עם 600.000 שקל בתור נשוי... הששת **אלפים** הסכום לי שש מאות **אלף**... היה שווה!!! אז לך אני מאחל ליפול רק ב-600 שקל... כי גם 6000 שקל זה ההמון כסף... ואולי... אולי יהיה בחור שבזכות המאמר הזה יחסך לעצמו גם את זה... אולי יהיה בחור שבעקבות המאמר הזה לא יתחיל לעשן סיגריות... הלוואי...)

השאלה היא: מה באמת הפתרון?? סו"ס אני מציע כאן נתון מאד עגום!! כאילו אין מה לעשות... עושים טעויות בתור בחורים... ואז בוכים על זה כמו עשיו בגיל ששים... ואז זה כבר מאוחר... נו... אין פתרון קצת יותר מעודד? מה עושים כדי לא ליפול בטעויות??

צר לי!!! אבל אינני איש בשורה... אמנם יש פתרון... אבל הוא כ"כ לא פופולרי ולכן אני כ"כ פסימי מלהגיש אותו... לפתרון הזה קוראים: יעקב איש תם יושב אוהלים!!! והשאלה הנשאלת כמובן: וכי יעקב היה תמים... הרי כשהוא הגיע ללבן הוא אומר: אחיי אני ברמאות... אז במה זה מתבטא שיעקב הוא תמים??

התשובה היא: יעקב אבינו מאד פיקח ושנון... אבל בגיל צעיר של 'ויגדלו הנערים' יעקב אבינו מספיק פיקח להבין ש--- **לא כל דבר הוא מבין**... ואז הוא מחליט להיות איש תם... לא ממקום של תמימות אלא ממקום של חכמה והבנה... אני מספיק חכם להבין שאני צעיר מידי בשביל להבין את כל התמונה... ולכן אני מוכן להרכין ראש ולקבל מהגדולים ממני...

אני מוכן לנהוג בתמימות ולקבל הוראות מגובה... לא בגלל שאין לי דעה ואין לי מה לומר... אלא ממקום של פקחות והבנה שיש לי מה לקבל!!! נו... בחור יקר: אתה מסוגל להבין כזה דבר? יש לך את השנינות והפקחות להבין שאתה לא הכי חכם???

לך תסביר!!! לך תסביר לבחור צעיר שזה שהוא חושב שהוא מבין יותר מכולם... הוא רק מסגיר את התמימות שלו... לך תסביר את זה לבחור שחש מעצמו שהוא מבין... לך תסביר לבחור שרק הרגע פקח עיניי... ובאמת לאחורונה הוא באמת התחיל להבין כל מיני דברים שעד לפני שנה הוא לא הבין... ולכן נדמה לו שהוא כבר הבין הכל... לך תסביר לו שכמו שבחצי שנה האחרונה נהיית יותר חכם... אז המשגיח שלך שעברו עליו עוד כמה חצאי שנים נוספים יותר ממך... אולי הוא עוד יותר חכם ממך... אבל לא!! זה נעצר אצלי!! אני החכמתי... ושם נעצרה החכמה!! לך תסביר לבחור כזה עד כמה הוא ילדון ותמיים... אז זהו!!! שאם אתה מפתח שבעוד ששים שנה אתה תצטק צעקה גדולה ומרה ותבכה על טעויות שאין להשיב... אם אתה לא רוצה שזה יקרה... אז יש פתרון!! הפתרון הוא להסכים להיות איש תם!! להסכים להרכין ראש בישיבת שם ועבר ולהגיד: אני רוצה לשמוע... רוצה לקבל... מוכן להבין שיש אנשים גדולים וחכמים ממני...

אדרבה... מי שידוע... האנשים המוצלחים ביותר זה דווקא האנשים שיש להם מודעות עצמית והם לא מתביישים להודות באופציה שיתכן והם טועים... והם מרכינים ראש ומוכינים להיכנע להוראות מלמעלה... וזה לא נובע אצלם מצדקות... זה בסה"כ נובע מבן אדם באמת חכם שלא רוצה לעמוד בגיל ששים ולאכול את הלב על טעויות בלתי הפיכות שעושה עשה בגיל הטיפש עשרה... תבין: יום יבא ויעקב יתגלה בשיא הפקחות והשנינות... אדרבה... עשיו בעצמו מתלונן על יעקב: הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים... בסוף בסוף עשיו מגלה לתדהמתו שיעקב הוא בכלל לא תמים ופראייר כמו שהוא חשב... רק מה?? כשיעקב היה צעיר הוא השכיל להבין שהוא לא מבין ומהמקום הזה הוא היה מוכן לקבל מהגדולים ממנו... ואת זה עשיו לא היה מסוגל לקבל!!! עשיו מבין תמיד יותר... עשיו יעשה קומבינות על אבא שלו והוא מבסוט שהוא הצליח לרמאות אותו... גויילם שכמוך... אתה יורה לעצמך ברגלים... מה יעזור לך שאתה מרמה את אבא שלך... סו"ס את הטעויות אתה בעצמך עושה... את החביתה שבישלת אתה תאכל לבד... ואז כבר לא תוכל להסביר מאבא... ואז כבר באמת לא יהיה לו הרבה מה להגיד לך... כ"כ... כשהיה לו מה להגיד לך... אז היית עסוק בלרמאות אותו... תודה רבה... את מי בדיק דפקת?? זה המסר החשוב של הפרשה לנערים... לאותם נערים שנמצאים כעת בשלב של 'ויגדלו הנערים'... טוב מרדות אחת בלבד שו אדם בפרט היא באה עם עוד מאה תפילות של ההורים שלו...

הפיתויים כל הזמן רוחשים... בוערים... די... אין כת...

רבקה אמנו לא נולדה בבני ברק ולא במאה שערים... היא גדלה בפדן ארם... היא נאלצה להכיר את עולם התחתון... היא חיה עם שני רשעים ולא למדה מהם... בקיצור: לרבקה היו מושגים בהתמודדות מול רשעים. **ובכל זאת!!! בכל זאת בסוף הפרשה...** רבקה לפתע מתפרצת בכאב עצור ליצחק ואומרת משפטים מאד חריפים: **קצתי בחיי מפני בנות חת!!!** אם לוקח יעקב אשה מבנות חת... **למה לי חיים...** רבקה יורקת בשאט נפש... אני קצה בהם... אין לי חיים איתם... ולכן!!! רבקה מבקשת שיעקב ילך לאחיה... למשפחה שלה בפדן ארם... שיקח משם אשה...

מה כתוב כאן? שכמה שלרבקה יש זכרונות קשים מהרשעים של פדן ארם

עדיין!!! הם זהב טהור לעומת הפרצופים שהיא נאלצה להכיר כאן... ולכן מסיקה רבקה: אם זו הסחורה שיש לנו כאן... אני כבר חושבת שעדיף שיעקב ילך שיתמודד עם אח שלי לבן... משישאר כאן...

לכאורה השיקול דעת של רבקה זו סוגיה שצריך ללמוד אותה!!!

סו"ס ליעקב אבינו גם לא היה קל עם לבן הארמי... יעקב אבינו מתבטא "עם לבן גרתי ותרתי" מצוות שמרתי" משמע שגם שם לא היה פשוט בכלל. **ובכל זאת!!!** בכל זאת רבקה לא מתחרטת. היא מבינה שמול האופציה לחיות כאן עם עשוי ונשותיו... עדיף שיעקב יהיה מפדן ארם... שם זה יותר קל... **ואת זה צריך להבין:** מה באמת ההבדל בין ניסיונות נוסח עשוי ובנות חת וכנען... לבין הניסיונות נוסח עם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי... מה פה הצדדים??? ולמה עדיף לחיות עם לבן מלחיות עם עשוי???

התשובה היא לכאורה כך: לבן זה מידות!!! עשיו זה תאוות!!!

אצל לבן לא מצוינו התפרצויות של יצרים ותאוות... גם אם לבן עובד ע"ז זה כמעט ולא נושא... רק בסוף כשיעקב בורח מלבן אז רחל היא זו שגנבה את התרפים... עד אז לא שמענו על הע"ז של לבן לעומת זאת עשוי ? ! ? עשיו זה חאפלות המוניות... כל ערב יש שם עשן וזיקוקים ויריות... הנשים של עשיו לא גומרות להקריב לע"ז... אצל עשיו העסק חיי... נושם!!! יש פה תאוות רציחה... הוא מלסטם את הבריות... כל יום הוא מביא לך פה פרוייקט אחר... כל יום הוא מתחתן לך עם אשה אחרת... בארץ נענן היצרים **משתללים**... בפדן ארם זה לא זה!!! זה פחות יצרים!!! זה בעיקר **מידות!!!** שים לב: כשיעקב מגיע לפדן ארם דבר ראשון הוא בהלם!!! כולם רובצים כמו גלמים... מה קרה? מה אתם חולמים... השקו הצאן ולכו רעו. יעקב אבינו לא מכיר תופעה כזו של בני אדם בטטות!!! אם כבר... הוא מכיר יותר עשיו שהוא דווקא קם בבוקר מוקדם... יש לו הרבה יצה"ר... הרבה תכניות... אבל כאן? מה זה עולם הדממה הזה??? אז כן!!! ברוך הבא למועדון... פה הסיפור הוא שונה... פה זה לא

תאוות... פה זה מידות!!! **מידת** העצלות... **מידת** הרמאות... פה ההתמודדות היא מול **מידות** רעות... פחות תאוות... **וכאן רבקה אומרת ליעקב את משפט המחץ!!!**

יותר קל להתמודד מול מידות רעות מאשר תאוות רעות!!!

עדיף לי שתלך להתמודד מול **המידות** רעות של אח שלי... מאשר להמשיך לסבול פה יחד איתי מפרץ **התאוות** של עשיו ונשיו ותועבות הכנעני...

וכאן המקום לעצור ולהבהיר: זה לא מדויק!!! זה לא נכון שמידות רעות זה יותר מומלץ מאשר תאוות רעות... אדרבה... ההיפך!! לו יצויר שהיו נותנים לך אפשרות לבחור איזה ניסיונות יהיו **לך!!!** האם שיהיו **לך** מידות רעות או שיהיו **לך** תאוות רעות... ברור שבברירת מחדל עדיף כבר תאוות רעות ממידות רעות... כי אדם שיש לו תאוות... לכל הפחות הוא מצד האישיות שלו יודע את האמת... אוכל את הלב... רוצה להשתנות ויש עם מי לדבר ויש תקווה... (גם עשיו... כמה שהוא רשע... פתאום נכמו רחמינו... יצחק נותן לו סיכוי... נותן בו אימון כמעט עד הרגע האחרון) אבל אדם שיש לו מידות רעות... אין!!! אין עם מי לדבר... (יעקב אף פעם לא מנסה להחזיר את לבן בתשובה... הוא לא נותן לו אפילו צ'אנס... רחל אולי מנסה... אבל גם היא, רק באמצעות גניבת התרפים... לא בצורה של דיבור ושכנוע) כי מי שיש לו מידות רעות הוא לא!!! הוא לא בעניין!!! זה משהו הרבה יותר פנימי!!! משהו בראש!!!

אז נכון!!! נכון ש-לי או לך באופן אישי... עדיף לנו תאוות מאשר מידות...

אבל עזוב אותך ואותי... נניח שאתה ואני צדיקים!!! השאלה כעת היא לא עלינו אלא על השכנים שלנו!!! עם איזה שכן פחות גרוע לחיות?? עם שכנים שיש **להם מידות רעות או תאוות רעות??** מול איזה אוריה וחברה יותר קשה להתמודד... מול אוריה של מידות רעות או של תאוות רעות??

כאן רבקה אומרת ליעקב: עדיף לחיות בשכנות עם אנשים שיש להם מידות רעות מאשר תאוות רעות... **ולמה?? מסיבה טכנית ופשוטה:**

לתאוות יש מערכת הגברה... תאוות זה משהו רוחש ודומיננטי... זה משהו שלא נח לרגע... כשאתה חי עם אנשים בעלי תאוות... אתה לא יכול לחיות לצידם ולהמשיך הלאה... יש שם עשן שנכנס לך לתוך העיניים... העסק כל הזמן עובד... העפצאך.. זה חם... רותח... אש פאייער...

אבל כשיש לך עסק עם אדם שיש לו מידות רעות!!! איתו אפשר לפחות לחיות!!! הוא לא קודח לך בראש... כל מה שנדרש ממך זה לסמן עליו איקס... (שהאיקס הזה הוא אמנם לא פשוט... ויש סיכונים) ועל זה נאמר: עם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי!!! לא למדתי ממעשיו הרעים!!! גם רבקה משתבחת בזה שהיא **לא למדה!** לא למדה ממעשיו הרעים... אל תלמד!

אבל אצל עשיו?? זה... זה לא הנושא... זה לא כן ללמוד ממנו או לא ללמוד... הוא 'דופק' הופעה!!! הוא נכנס לך לתוך הפרצוף... אתה יכול עד מחר לא

ללמוד ממנו... נראה לך שהוא מחכה לך באיזהו מקום?? הוא מגיע עד אליך... מכניס לך ברנו בתוך העיניים... הוא רוךך אחרך...

וכאן טמון ההבדל התהומי בין הדורות הקודמים לדור שלנו!!!

יש משפט שכולם יודעים לדקלם אותו... ולא תמיד הוא מדויק...

המשפט הנצחי שאומר: שהדרדרו הרחוני שיש היום... זה משהו שלא היה בשום דור!! מה שהאינטרנט עושה היום... זה נורא ואיום... החללים הרחניים שהוא מפיל... זה משהו שלא היה בשום דור...

היסטורית המשפט הזה לא כ"כ מדויק!!! וכי אתה יודע מה היה המצב הרחוני לפני שמונים שנה?? אתה יודע כמה חרדים נשארו?? עדיף שלא תדע... במשפחות הכי חשובות... של הרבנים הכי גדולים... יש לנו מושג איזה נשירה נוראית הייתה?? עדיף שלא נדבר... זאת אומרת: זה לא מדויק לומר שהיום יש נכילות רחניות שלא היו מעולם... היצר הרע אף פעם לא שקט על שמריו... וגם פעם היה יצר הרע גדול וה' ירחם... **אבל בכל זאת!!! בכל זאת יש כן הבדל אחד גדול בין פעם להיום!!!**

ההבדל המהותי בין הניסיונות של געציל מוולוז'ין לבין מוטי של דורנו מגוש דן... שגעציל מוולוז'ין היה שרוי בניסיונות נוסח פדן ארם... הוא היה מתמודד עם לבן!!! עיקר הניסיון היה מול **מידות רעות!!!** ניסיון ההשכלה לא התמקד בתאוות... אדרבה... זה היה הלך רוח אידיאלוגי... הוא אמנם הפיל אינסוף חללים רחניים... ההטעייה הייתה קשה מאד...

אבל בכל זאת!!! מי שהתעקש לחיות כמו יעקב אבינו ותרתי"ג מצוות שמרתי... הוא היה יכול לעשות זה יחד עם **לבן גרתי!!!** (הוא היה יכול לחיות לצדי המשכילים ולבזו להם!!! היה רק צריך להיות חזק בדעות ובהשקפה... וכמובן שזה לא היה קל... היה צריך פה חוט שדרה מאד חזק... אבל מי שזכה והיה לו את זה... הוא היה יכול לדור באירופה עם לבן... להיות מוקף מכל הכיוונים בפעמוני כנסיה ולהישאר חתם סופר... כלומר: ללבן היה את הבית מדרש שלו!!! וכל מה שנדרש מרבקה ויעקב זה לא ללמוד ממנו... אם רק לא תקרא את הספרים החיצונים אז בסיידר... שקט תעשייתי.)

לעומת זאת כיום עיקר הניסיונות זה בתאוות... תאוות זה משהו דומיננטי שמהלך עליך אימים... הנשים של עשיו עושות לך עשן בתוך העיניים... היצרים מרצדים לך בעיניים... אין כזה דבר לחיות לצידם... וללכת לאיטך שווה נפש... זה משתולל... זה קופץ לך מול העיניים... זה לא ניסיון נוסח פלטיאל בן ליש ומיכל... אלא ניסיון מסוג פוטיפר ויוסף... פוטיפר זה 'חיה רעה אכלתהו...' היא לא נותנת ליוסף לחיות...

זה לא כמו יעקב ולבן ש-לבן מדבר ניוון והגייוני... ורק צריך לזהות את העוקץ שיעקב זה אמת ולבן זה שקר... אבל כשמגיעים לעשיו... אצל עשיו אין את הנינוחות הזו... עשיו גונב את הבמה וגונב דעת אביו... ואילו יעקב יושב לו בבית מדרש ואף אחד לא שומע את קולו...

ליצחק זה **קצתי בחיי** וליעקב לא!! העיניים של יצחק חשכו ונתעוורו מעשנם של אלו ואצל יעקב זה לא עד כדי כך... **מה בכל זאת ההבדל בין יעקב ליצחק??** התשובה היא: שיעקב אבינו... כמה שקשה לו עם עשיו ונשיו והכנעני... עדיין תמיד יש לו מפלט!! הוא יודע שתמיד הוא יכול לתפוס את הרגלים ולהימלט וזה מה שהוא באמת עשה יום אחד... ואילו ליצחק אין את ה'פת בסלו' הזה!! ליצחק אין לאיפה לברוח... יצחק לא יכול לצאת מארץ ישראל... **וכמדומני שכאן טמון השפיץ גלות שקיים בדורנו...** כיום ישנם פיתויים וניסיונות מסוימים שאין לך לאן לברוח!! אין לך לאן לברוח!! אין אין אין!! זה רודף אחריו לכל מקום... והמבין יבין... היום ישנם הרבה שמתמודדים בניסיונות שזה בגדר "והנה מצרים נוסע אחריהם..." לאיפה שתלך... זה הולך אחריו... **ופה!! במאפיין הזה אתה מקבל כרטיס מועדון של גלות נוסח יצחק!!** ברגע שיצחק הוא עולה תמימה כאן בארץ כנען עם כל הניסיונות... ועוד **אין לו לאן לברוח...** כזה סוג של ניסיון, כל יום שלו פה... שווה ערך ליום שלם של גלות מצרים!! **אז כן!! קשה לנו!! וקשה לנו מאוד!! ובהחלט קשה לנו יותר מכל דור...** אבל לפחות נדע מה זה שווה!! צריך לדעת מה טומן בחובו יום אחד של מאבקי רוח ונפש בדורנו...

תאר לעצמך שה' פוקח לך את העיניים ואתה רואה חצי מיליון יהודים שאמורים לסבול במשך יום שלם בגלות זו... וה' מקדים את הגאולה השלימה ביום אחד **בזכותך!!** בגלל שאתה עברת **היום יום קשה...** לכן כל כלל ישראל מרויח יום אחד פחות בגלות אדום... **נכון שהיית מסתכל על זה קצת אחרת??** היית קצת פחות מזלזל בקושי שלך... היית מקבל קצת יותר כוחות ותעצומות להתגבר בייתר שאת...

אז כן!! שישים ריבא יהודים והרבה יותר מזה מחכים לגאולה השלימה... אנחנו לא יודעים מתי היא תהיה... אבל אנחנו כן יודעים שיש אפשרות לקרב אותה!! לצמצם פערים!! אז תחשוב שיום אחד של התגברות שלך מקרב את כלל ישראל ביום אחד בלבד לגאולה! **יום אחד פחות** של סבל בבתי חולים... **יום אחד פחות** של בעלי חובות שמתרוצצים אחרי גמח"ם... **יום אחד פחות** של אלפי ורבות אנשים שסובלים מיסורי נפש מכל הסוגים... ותחשוב שאתה פה ה-יצחק שיום אחד בחייו שווה ערך ליום שלם של גלות מצרים!! אז כן... אתה מידי פעם נתקף בקנאה צורבת באותו בן עליה שנולד עם סטנדר בידיים וכל הניסיונות שלו מתחילים ונגמרים בדברים בטלים... כן... אני מבין אותך... סו"ס אתה עייף מלהילחם... אבל אל תשכח!! יום אחד שלך שווה ערך לגלות החל הזה... כמו שהניסיונות של דורנו רוחשים ומשתוללים ככה גם הזכויות שאנחנו צוברים הם משתוללים שם במסך בשמים... העסק לא רגוע ולשום כיוון!! כן... הקב"ה כבר כביכול ממנה... ערב שבת בין השמשות... כעת צריך להסיק הכל מה... לכן כל הניסיונות מגיעים במהירות... הכל נעשה בטהרה ורויח... ולכן גם לא מומלץ לדוש בעבר... תדהור... תדהור קדימה... אין זמן!! מה שעשוי עשיו... הברירה דולקת... עוד רגע שבת...

אבל יש שכר!! אוהו... יש שכר לפעולתך!!!

יש הבדל עצום בין הגלות של יצחק לגלות של יעקב אבינו!!

עם כל הכבוד לצרות ולסבל שעבר על יעקב אבינו... אבל עדיין הגלות של יצחק יש להם חשיבות מיוחדת... **שיים לב:** הקב"ה אומר לאברהם ידוע תדע... ועבדום ועינו אותם **ארבע מאות שנה!!** על עם ישראל נגזר 400 שנות גלות מצרים!! תכל"ס... כולנו יודעים שישראל היו במצרים רק 210 שנים... לאיפה נעלמו עוד 190 שנה?? (אפילו בבתי הסוהר בישראל יש רק ניכוי שליש על התנהגות טובה... אבל כאן זה ניכוי של כמעט חצי...)

רבש"ע: לאיפה נעלמה כמעט חצי מעבודת פרוך של שישים ריבא יהודים שאמורים לעבוד בחומר ובלבנים?? נו... לאיפה זה נעלם??

אומרים חז"ל: שגלות מצרים מתחילה **מלידתו של יצחק!!** כתוב כאן דבר מפתח: שיצחק אבינו בעצם הויתו... הוא כמות שהוא לבדו מבצע בפועל את גלות מצרים והוא לבדו **ממלא מקום** של עם שלם!!! תחשוב: 600.000 יהודים צריכים לסבול במצרים **יום שלם** מעלות השחר ועד צאת הכוכבים... ומי חוסך להם את זה?? יום שלם בחייו של יצחק אבינו!!! **במה?? איך??** מה יצחק אבינו עושה ש... שבזה הוא פורע חוב כזה אדיר של עינוי של שישים ריבא יהודים? מילא תגיד לי שיצחק סבל גלות ויסורים נוראים ובהוא כיפר על כלל ישראל. נו... אבל לא!! לא כתוב שיצחק אבינו עובר יסורים... וגלות?? בוודאי לא... הרי יצחק הוא היחיד שמעולם לא יצא מארץ ישראל... **אז למען ה': במה??** במה יצחק זוכה בכל יום משנות חייו לחסוך יום שלם של חומר ולבנים לשש מאות אלף יהודים... **רבנו של עולם: זו שאלה שזועקת לשמים...**

נו... ומה התשובה?? הנה!! רבקה אמנו בסוף הפרשה חושפת בפנינו בחצי משפט מה עובר עליהם... **קצתי ב ח י מ פני בנות חת!!!**

אני ובעלי נאלצים לחיות יום יום בגלות המתוקה של ארץ כנען... אנחנו יום יום מתמודדים מול פרוך היצרים המשתוללים של תועבות ארץ כנען... של עשיו ונשיו... אנחנו כל היום במאבקים פנימיים איך להחזיק מעמד מול העליהם התאוותני והרעשני וההמוני של רומי דעשיו...

להגיד לך שלרבקה קל?? לא!! **קשה לה מאוד...** אבל אם יש משהו יותר קשה מזה... זה לחשוב על שישים ריבא יהודים שעובדים בפרך יום יום...

זה מה שמנחם את יצחק ורבקה... הם יודעים **שיים אחד** שלנו כאן מול היצרים של ארץ כנען הוא **שוה ערך** ליום שלם של עבודת פרוך לשישים ריבא צאצאים שלנו... **נו... זה לא כדאי??**

יעקב אבינו לא זוכה לזה!! יום של התמודדות של יעקב מול לבן לא חוסך מהבנים שלו יום של גלות מצרים... כי נכון ש-לבן הוא לא אדם קל... אבל עדיין!! הוא לא מנקר... לא חופר... אפשר לשים בינינו מהלך ג' ימים של שקט תעשייתי... **וכעת שיים לב: יש פה עוד נקודה שחשוב להדגיש אותה:** סו"ס אל תשכח שגם יעקב היה חי לצד עשיו במשך 60 שנה... ובכל זאת

ופה אנחנו נמצאים!!! אנחנו נמצאים בדור של **תאוות...** ושוב חשוב להדגיש: יש יתרון מסוים בניסיונות של תאוות... היתרון הוא שתאוות זה משהו מאד שטחי... לא קשה לזהות את השקר שבתאוות... כל מי שנופל בתאוות יום אחד הוא מבין טוב מאד איפה נמצאים החיים האמיתיים. ברגע של כינות לא קשה להבין שעבודת ה' זה הדבר הנכון... זה אמנם היתרון של הניסיונות בתאוות!! אבל מצד שני: תאוות זה משהו שקופץ ומרצד מול העיניים... ומששששששששששששששששש **אוהו... פה!!! בנקודה הזו רבקה יורקת... בוכה ואומרת:** קצתי בחיי... דיי!! אני לא יכולה עם העשן וההבהובים והדומנטיות של פרוך היצרים של דור 2022...

אני כבר מתגעגעת לפדן ארם!! אמנם גם שם היו אובייקטים לא פשוטים... אמנם גם שם יש את אחי לבן שלא איכזב באתגרים שלו... אבל לפחות זה לא מטרטר אותך!! יעקב לפחות יגיע ללבן... ישב איתו 'ימים אחדים', הם יגיעו יחד להסכמים על עבודה של שבע שנים בשדה... יעקב יגיד לו יפה שלום וזהו!! כעת שקט תעשייתי למשך שבע שנים... אז נכון שלבן יחליף את משכורתו עשרת מונים... אבל לפחות יהיה ביניהם מהלך שלושה ימים... לפחות את הסבל הקיומי הזה נחסוך לו...

ורבקה באמת חוסכת את זה ליעקב!! אבל היא בעצמה נשארת פה יחד עם יצחק!! הם ממשיכים לסבול מהפנינג של עשיו... מהבילויים... מהמסיבות... מהבלגן... המשטרות... הצחוק הפרוע... וכמובן הצביעות הנשפכת שמשתלבת לה תוך כדי... יעקב באמת ניצל מזה... אבל ליוסף כבר אין את הפריבלגיה הזו... יוסף כבר כן צריך לרדת למצרים... ובמצרים הניסיונות הם כבר שוב בסגנון של סבא יצחק וסבתא רבקה...

ופה אנחנו נמצאים!!! אנחנו נמצאים עמוק עמוק בניסיונות נוסח יצחק ורבקה... אנחנו נמצאים עמוק במצרים בניסיונות נוסח פוטיפר שמהלכת אימים על יוסף... היום הפיתויים רודפים אחרנו... זה לא מחכה לנו בפינה... זה נכנס לנו לתוך הפרצוף... ואם פעם הניסיונות עוד היו ברחוב הססגוני והמחליף צבעים... אני לא צריך לספר לך שהיום הניסיונות הם בפנים!! בתוך הקהילה... בתוך השטעטאלע... אוי כמה בחורי ושיבות בני עליה מתמודדים עם ניסיונות קשים בתוך בית המדרש עצמו!! לב יודע מרת נפשו... ואם מדובר בבחור קצת יותר פתוח... אז החשיפה פה ושם לרשת מעמדה אותו באופן פתאומי מול חזית יומיומית של פיתויים שבצ"ק אחד הוא יכול ליפול... זה לא ניסיונות מהסוג של הפוזל מוולוז'ין שהספרים החיצונים חייבו אליו מהספריה של ברלין והוא השתוקק לקרא את ההשקפה הציונית שהוא לקח כרכרה ונסע לשם... **אצלנו זה פה!! כאן ועכשיו!!** נכנס לך לתוך הפנים... גם כשיוסף כבר נכנס לבית האסורים והוא שמח!! שיים לב: יוסף שמח שזרקו אותו לבית האסורים... סו"ס קצת שקט מהדוב הזה שנקרא פוטיפר... אבל היא מגיעה גם לשם... כן... בחור כבר מגיע לבית המדרש ורוצה קצת מהניסיונות אבל הם מגיעים גם לשם... לתוך בית המדרש...

לבקרים אצמית כל רשעי ארץ... השרוול כוסות ש'נעשק' בישיבה קטנה...

זו הייתה פרשיה מטלטלת שהישיבה קטנה שלנו לא זכרה הרבה זמן... יש לציין שזה עשה טוב לישיבה!!! אבל עדיין... זה היה ניתוח כירורגי מכאיב... הכל התחיל לפני כמה חודשים... ככה בסוף הקיץ... היה פה בשיעור ג' בחור ציני וסמכותי... מסוג הבחורים המבוגרים שמנצלים את מעמדם להטיל את חיתתם על הצעירים... מדובר בבחור שתפס פה את כל המושכות... כל המפתחות היו בידיים שלו וכל הצעירים רעדו ממנו... והיה בעד מה... היה לו גם פה גדול וגם סילה!!! הוא היה לוקח את החוק לידים ופועל לפי ראות עיניו... אם הוא החליט שצריך לחנך את שיעור א'... לא היה שום בעיה 'להרים' להם ולקחת' להם ול'החרים' להם... הבחורים משיעור ב' כמובן הקפידו להתחנף אליו ולקלקל... ולו בתור דמי 'לא יחרץ'... כי הוא היה אחראי על המטבח ואם אתה קרוב לצלחת אתה יכול לקבל על חשבון אחרים... אבל!! היה בחור אחד חדש משיעור א'... קראו לו אבריימי... מדובר בבחור די שקט עדין ונומך... אבריימי אף פעם חיפש למשוך תשומת לב מיוחדת וקולו לא נשמע ברמה... אבל כן היה לו איזה יושר וחזק פנימי!!! משהו כזה עמוק מבפנים... והוא מהרע הראשון לא השלים עם הדורסנות של קובי הגברתן משיעור ג'... הוא לא קיבל את מרותו ולא הסכים ללכת לפי החליט שלו... יום אחד קובי החליט באופן שרירותי לקצץ לשיעור א' מהפסי עוגה שמגיע להם בקידוש... ולהביא לשיעור ג' יותר על חשבונם... לך תתווכח איתו...

אבל אבריימי החדש והצעיר והצנום ניגש אליו במלא הכבוד אבל גם בנחישות והסביר לו שהיות זה שייך לשיעור א' נא להחזיר להם... קובי הסתכל עליו בתדהמה מלמעלה מלמטה... כאילו... כאילו מי אתה... מי אתה שבכלל מעז לדבר איתי... (יודעי דבר סיפור למפרע שהסיפור הזה הזכיר להם את התיאור מדוד וגלית... גם גלית היה בהלם שדוד הצעיר מגיע אליו ועוד עם מלוקח) אבל אבריימי לא נבהל... הוא שוב חזר על בקשתו ודרש מקובי להשיב את העושק אשר עשק... ומאז קובי סימן אותו... אבל סופית!!! אני עוד אחנך את הרבע עוף' זה שצריך לכבד את המבוגרים וכו' וכו'... והנה יום אחד... בהפסקת צהרים קובי מפטפט לו בפתח הממלכה שלו במטבח עם כמה צעירים משיעור ב'... והוא בדיוק היה צריך כוס לשתייה חמה!!! והיה שם בדיוק במתלה שקית עם שרוול כוסות קלקר... רגע... מי שזו הכוסות האלו?? של אבריימי? אה... אבריימי??

קובי קם ללא היסוס והופ... 'הרים' לו את זה... 'החרים' לו את הכוסות... הוא הפטיר בחיוך: זה במקום 'להרים' לו את המצעים... לא חלפו כמה דקות ואבריימי מגיב... איפה הכוסות שלי?? הוא מחפש ומחפש... ואז נשמע קולו הסמכותי של קובי... **היה!!!** היה כוסות!!! בקיצור: תשכח מזה... פעם הבאה אל תתחיל עם המבוגרים... אבריימי הסתכל לתוך העיניים שלו קובי ושאל אותו: אתה לקחת לי את הכוסות??

כן!! ענה קובי בשלוות נפש... אז תחזיר אותם תיכף ומיד... קובי התחיל לצחוק... כן... ואם אני לא רוצה... אני חוזר ומבקש ממך: תחזיר אותם... ואם לא תחזיר אותם אתה תתחרט על זה... כאן קובי התפוצץ מצחוק יחד עם כל השמונה בחורים משיעור ב' שהיו שם במקום... אבריימי קם והלך ללא אומר ודברים!!!! החברה צחקו... מה כבר הוא יכול לעשות?? והמשיכו הלאה... לנושא הבא... הוא 'לא שווה' התייחסות...

והנה!!! למחרת הלם בישיבה!!! ככה בשעה 9.30 בבוקר... באמצע סדר הכנה... לפתע שלח בית דין מופיע בשערי בית המדרש... איפה קובי?? נשלחתי מטעם הסנהדרין קטנה שממול לקרא לך לדין תורה!! יש בחור בישיבה בשם אבריימי שיש לו תביעה מסויגית נגדך... קובי היה בהלם!!! מה? דין תורה?? אבריימי משיעור א' תובע אותי?? מה... אתה רוצה להגיד לי שהוא תובע אותי על השרוול כוסות של אתמול?? הוא נפל על הראש?? הוא באמת חושב שביט דין זה גן ילדים...?? אבל אין חכמות!! בבית דין כל מי שתובע לדין תורה אפילו שווה פרוטה... ב"ד חייבים להזדקק אליו... ואילו שרוול כוסות ? ! ? זה הרבה יותר משווה פרוטה... (בפרט בשנה האחרונה...) האמת היא שקובי קצת נבהל... זה פעם ראשונה שמישהו תובע אותו באופן רשמי לבית דין... לא הולך למק"ק... לא למשגיח... אלא לבית דין... זה קצת מלחיץ... אבל קובי מהר סאד התעשת... סו"ס בטחון עצמי לא חסר לו... אין בעיה!!! אני מגיע...

קובי מגיע לבית דין... מסתין לו שם אבריימי הצנום והעדין... שקט השתרר בבית דין! (תשמע... זה לא צחוק... לא מדובר פה בב"ד של ג'... זה סנהדרין קטנה של כ"ג תלמידי חכמים עם שלוש שורות לפנייהם...) אבריימי התובע קיבל את רשות הדיבור ופתח את פיו... אני בחור משיעור א', ואני לומד פה בישיבה קטנה שממול... הבחור הזה גזל ממני שרוול כוסות... הוא אפילו הודה בפני שהוא לקח לי את זה... וכשבקשתי ממנו שיחזיר הוא סירב... לעג... וגירש אותי בזלזול... עד כאן התביעה... ובכן: ראש בית דין פנה כעת לקובי... כן... מה יש לך לענות?? קובי נעמד מלא קומתו וענה בבטחון עצמי (חלק מהציבור פה כבר מכיר אותו מהסנהדרין): אין!!! לא היו דברים מעולם! אבריימי הזה מדובר בבחור שרק כעת הגיע לישיבה... 'האחד בא לגור וישפוט שפוט', הוא מנסה לתפוס שליטה ולעשות פרובוקציות ואני לא יודע על מה הוא מדבר... (אין אדם מדבר אלא מהרהורי לבו)... ראש בית דין שוב הפנה את פניו לאבריימי... תקשיב: קובי מכיחש וטוען שלא היו דברים מעולם!! המוציא מחבירו עליו הראיה... האם יש לך הוכחה שקובי אכן גזל ממך את השרוול כוסות?? כן!!! היו שם שמונה בחורים משיעור ב'... אני זוכר אותם במדויק אחד לאחד... הם היו נכוחים שנעת מעשה... הם בעצמם ראו איך שהוא מודה בפני שאתה גזל ממני את זה... הם ראו את הגיחוך שלו על הכוסות שהיו לי ואינם... אני יכול להביא אותם לכאן והם יעידו!!! טוב... סיים ראש בית דין ואמר: נסכם שאתה צריך להביא עדים לבית דין, אבל כעת!!! לעת עתה!! כל זמן שלא הבאת עדים הרי קובי בתזקת כשר (ואפילו לחייב אותו שבעת היסת אתה לא יכול) קובי יצא מבית הדין מחויך וזקוק... הוא חזר לו לישיבה כולו מתגלגל מצחוק... הוא סיפר לחברה מה שהיה... הוא המחיש להם בצחוק איך אבריימי היה נראה שם בבית דין כמו איזה ילד בכיתה ג' שבא 'למסור' את חבר שלו לרבה... אבריימי הגיע כמה דקות אחריו לישיבה... הוא כבר רואה את החברה צוחקים עליו... אבל הוא לא התבלבל... הוא נכנס לבית המדרש ומיד ניגש ישר לחברותא הראשונה משיעור ב'... כן חברה... אני זוכר את שניכם!!! שניכם הייתם אתמול יחד עם קובי בהפסקת צהרים... ראיתם בעיניים שלכם שהוא הודה בפני שהוא הרים לי את השרוול כוסות... כעת אני מבקש ממכם שתבואו איתי לבית דין ותעידו שאכן הוא לקח לי... קובי עומד מרוחק ורואה שאבריימי עדיין לא... לא חזר ל'תקניות'... הוא התקרב קצת... והנה הוא שומע שאבריימי עדיין ממשיך בנושא... הוא מנסה לגייס עדים להעיד בבית דין... קובי היה המום!!! תשמע... הבחור באמת לא רגוע... כנראה שרוול כוסות לקחת לו ותראה איזה בלגן הוא עושה לי סביב זה... האמת היא שקובי התחיל טיפ טיפה להילחץ באמת!!! תשמע הצוציק הזה משיעור א' באמת מתחיל להלך עלי אימים!! היושר והכינות שלו לא נרתעים ממני!! אף פעם לא היה לי כזה דבר... קובי קלט שמישהו פה לא הולך לוותר לו... הוא שומע את אבריימי מבקש מהם חד משמעית... בואו איתי עכשיו לבית דין להעיד!! כן... עכשיו!!! בסדר הכנה... (כי בסדר חזרה זה כבר אחרי חצות... ואז מושב בית דין ננעל...) קובי התקרב אליהם ונעץ בהם מבט מזרה אימה... הוא רמז להם: **תחזרו לכם!!!** את העיזו לחלום אפילו לשתף איתו פעולה... אתם גממורים... הם התכווצו מפחד ומיד הודיעו לאבריימי... אנחנו לא... לא קשורים לסיפור... ההמשך בשבוע הבא א"ה...

דרישת שלום ממוסכת נדרים...

הרבה זמן לא נפגשנו... נו... איך זה נדרים??? איך זה הולך??

אז ככה: אני מוכרח לומר שבהתחלה זה לא היה קל... הדפים הראשונים די התמקדו באנשים שמדברים ברמזים ובסחור סחור... ואני אף פעם לא הסתדרתי עם האנשים האלו... (אני לא מדבר על לשונות שבדו הכמים... אני מדבר על האויבר חכם שאומר "לא ירא קרבן מה שלא אוכל לך" שעה!!! שעה ארך לי להבין מה הוא רוצה...) אני אוהב שמדברים ברור... אני תלמיד מובהק של ר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן... אבל ב"ה עברנו אותם... ואפילו לקראת הסוף התחלתי להבין את השפה שלהם... ואתה יודע מה... אני כבר לא כועס על האנשים שלהם... כל אחד והשפה והסגנון שלו...

ואז הגיע פרק ב'... אני שמאקע פרק... ואז כשהגיע פרק ג'... שהוא כבר מתחיל לדבר על נדרי זירוויין!!! פה זה ממש השתלב לי עם המשא ומתן הקואליציוני... כן... נדרי זירוויין זה נדר שמטרתו להפעיל לחץ!!! כל אחד עסוק בלשכנע את השני עד כמה הוא עקשן ואיתן בדעתו כדי שהשני יתרכך ובסופו של דבר שניהם מתרככים... חז"ל מתנבאים לנו שכשהמוכר נשבע אני לא מוכר פחות מארבע והקונה נשבע לא קונה ממך יותר משנים... בסופו של דבר שניהם רוצים בשלושה... ימים יגידו...

ואז עברנו לידידי האיש המתוק... שאוהב אותי אבל בכח!!! אם אתה לא מגיע לאכול אצלי אני מודר אותך הנאה... אם אתה לוקח את הכיבוד אני אוסר אותך עלי... חז"ל מגלים לנו שלא בטוח שזה פטל דביק של עודף מתיקות... יתכן שיש פה באמת תסכול... אני לא כלב שרק לוקח ולא נותן!!! או לחילופין אני לא מלך שרק נותן ולא לוקח (אגב: כאן למדנו מה הגדרה של מלך... מלך זה מקסימום נתנה! והכי מפחיד זה שהאופציה השנייה להיות ככלב...)

וכאן הגיע הר"ג האימטרטגי שאומר: שבארץ ישראל אין דינא דמלכותא דינא כי כל ישראל שותפים בא"י והארץ לא שייכת למלך... (נא לא להראות את זה למס הנכסח... ואגב: זה מחלוקת שליטה בפופקים)

עכ"פ אם עד עכשיו לא הייתה סוגיה ממש ממש מוגדרת

הרי בשבוע הבא... לקראת העמדת י"ב שבטים שבפרשת ויצא... אנחנו נכנסים לסוגיה אחת שמשתרעת על ט"ז דפים!! בנושא של שני יהודים שמודרים הנאה... איך הם בכ"ז יכולים להמשיך לקיים "ואהבת לרעך כמוך" ולדאוג אחד לשני בכל תחום ועניין... מרף ל"ג עד מ"ט, בקיצור: בדפים אלו אנחנו לומדים איך יהודים מתנהגים **גם נשחם רבים!** כן... מדובר בשנים שמודרים הנאה אחד מהשני... יתכן שעבר ביניהם חתול שחור משחור... אבל זה לא מפריע להם לדבר בלימוד ולדאוג אחד לחובות של השני ולדאוג אחד לילדים של השני ולשלם עליו במכולת... כן... אמנם אנו לומדים מסכת נדרים בלומדים עם ר"ם... אבל על הדרך לא יזיק לנו ללמוד שיהודים... גם כשלא מסתדרים... וגם כשרבים... סו"ס כולנו בני איש אחד נחנו!!! וניצוץ האלוקי המשותף שבינינו גובר על כל תהום השקפתי ודיאלוגי... ואם נלמד את זה טוב... אז בדרך אחד לאחמ"כ מחכה לנו הפתעה... המעשה המוכר של ר' עקיבא שנשא את רחל וכלה ה-24 שנים ו-24.000 תלמידים... כן... זה הר"ע שאח"כ עמד ולימד "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה!!!"

אגב: המעשה המוכר בר"ע שבא עם התלמידים לבקר את התלמיד החולה עד שהוא קם על רגליו... זה כאן!! זה בסוגיה של שני חברים שמודרים הנאה ובכל זאת מותר להם לבקר אחד את השני!!! כן... זה חלק מהמבחן של "ואהבת לרעך כמוך"... כמה איכפת לך דווקא מהחבר המודר הנאה!! טעימה קלה מנדרים...

נא להשקיע בתשתיות הניקוז!!!

לאחרונה מצאתי הגדרה חדשה... אם תשים לב: כל ריגוש וכל תשוּקָה חזקה או כל משאלת לב עוצמתית שאנחנו חולמים ושואפים אליה... בדרך כלל הכל תלוי לפי עוצמת **ההתנקזות** שלה!!! הכל מתחיל ונגמר לפי גודל ההתנקזות!!! **מה אני מתכוין??**

הפעם אשתדל להשקיע בהמחשות... בשביל להסביר את עצמי...

דוגמא ראשונה: כשהייתי בחור... מישהו סיפר בהתלהבות שיש יהודי אחד מבוגר בן 114 שנים והוא חי... תשמע, זה באמת מרגש... לזכות לזכו אריכות ימים... הלוואי על כולנו... אבל בדיקו אז הייתי בחדר עם עוד כמה אלטער'ס... אמרתי להם: רגע רגע רגע... בא נעשה חשבון... בן כמה אתה?? אתה בן 30, ואני בן 26 ואתה בן 29 ואתה בן... בקיצור: לפי החשבון יוצא שהגיל שלנו ביחד... יוצא שאנחנו יותר מבוגרים מהזקן הזה!!! רבותי: לצאת עם הודעה לתקשורת: לא להתרגש מהזקן הזה. תדעו לכם: שבפנימיה של הישיבה שלנו יש חדר אחד... שאם תקח את כל החברי חדר ביחד... הגיל שלהם ביחד עוקף את הגיל של הזקן הזה...

נו. מה אתה אומר?? אוי... שתיה לי בריא עד 114 שנים... מי מתרגש מזה. אפילו אלף אנשים בני 50... שזה יוצא ביחד 50.000 שנה... זה לא מתחיל לרגש כמו זקן אחד שהוא לבד בן 114 שנים... נו... למה?? כי אלף אנשים בני חמישים... יש פה בסה"כ הרבה שנים... אבל **מפוזרות**... חמישים ועוד חמישים ועוד... ואילו אצל הזקן הזה יש פה 114 שנים **ש מ נ ו ק ז י מ** כולם למכונה אחת!! יש פה מכונה שעובדת כבר 114 שנים... **הבנת??** כל העוצמה פה זה הניקוז לאדם אחד!!!

דוגמא נוספת: עשר מיליון שקל זה לא הרבה כסף!!! בשביל תקציב של עירייה זה א' ב'... זה משכורות לחודש ימים... מתי זה נהיה הרבה כסף?? כשכל העשר מיליון מתנקז ומשתלשל לארנק אחד!!! פה זה רציני...

עוד דוגמא: מה יקרה אם במדינת חלם החליטו להתחרות עם ארה"ב וגם הם רוצים להראות יכולות ולשלוח חללית לירח... הבעיה היא שאין להם חללית... מה הם עשו?? שלחו אלף מטוסים לגובה 8 קילומטר... תעשה חשבון... ביחד זה יוצא 8000 קילומטר... יופי אנחנו מתקדמים... כולם מבינים שזה חלמאות! כי פה זה לא עובד עם תהילים המחולק... זה שכל אחד עולה 8 קילומטר זה לא 'חזי' לאצטרופי... פה צריך כח של מעוף שיתנקז לחללית אחת שהיא לבד טטוס יותר מ-8000 ק"מ...

עוד דוגמא... והפעם במוזיקה... קח חמשה חזנים... שכל אחד מהם יש לו עוצמת קול **רבע** מהעוצמה של הקול האדיר של יוסלה רוזנבלט... נתן להם לשיר **ביחד**... נו... ביחד אולי זה כן יעשה אותם יוסלה רוזנבלט??

לא!!! זה לא קשור!!! הקול האדיר של יוסלה רוזנבלט... זה **ניקוז** של עוצמת קול שהתנקזה לאדם אחד!!! זה כל העוצמה... אם תפזר את הקול של יוסלה רוזנבלט לעשרה אנשים זה אני ואתה... זה גאורנישט... הבנת?? אני בכוונה מביא הרבה דוגמאות... כדי שנישים לב: כמעט כל עוצמה שאנחנו **מתפעלים** ממנה... זה עניין של ניקוז!! (אני מדגיש מתפעלים!!! למה?? כי אם אחד מאיתנו לא גיבור גדול... אם יטפרו להרים משהו מאד כבד... וכולנו ביחד נא בכוחות משותפים אנונו כן נצליח להרים משהו כבד... גם במוזיקה אם ניקח כמה אנשים עם קול רגיל... והם ישירו ביחד זה יכול להפוך למקהלה נחמדה... אז יש דבר כזה שכמה כוחות מפזרים מתקבצים יחד... נתן לעשות איתם דברים טובים... אבל אנונו לא מתפעלים ממנו... אין פה איזה התפעלות שהייתי שואף לזה... לכן הדגשתי שדווקא בדברים שאנחנו מתפעלים מהם... שם הנושא הוא התנקזות)

ואחרון אחרון חביב... כעת ניגש לדוגמא האחרונה... כך זה גם ובעיקר בהנאות חומריות... בכל מה שייך להנאות העולם הזה... הכל מתחיל ונגמר לפי גודל **ההתנקזות!!!** מה הכוונה?? שמעתי פעם על מיליון חרדי שיום אחד זרק חידה... הוא שאל את הסובבים אותו: תנו ניוחש מהי ההנאה **הגשמית** הכי **עוצמתית** שחיותי בכמה חודשים האחרונים?? שים לב: מדובר פה במיליון שיש לו את האפשרות להתפנק ולהנות מכל מנועם העולם שאתה לא יכול להרשות לעצמך... והוא אחד שנהנה... נו... נתן ניוחש... תנחש מהי ההנאה הכי עוצמתית שהמיליון הזה חווה בכמה חודשים האחרונים??

לא תאמין... **הכוס מים של מוציא תשעה באב!!!** שם!!! שם הוא חווה את ההנאה החומרית הכי עוצמתית ברבעון האחרון... **תנחש למה?? מסיבה מאד פשוטה:** זה שמיליון יכול להרשות לעצמו לאכול מלא מלא שוארמה מהבוקר עד הלילה... הכמות לא עושות את השוארמה יותר טעימה... כי זו הנאה ועוד הנאה ועוד הנאה... עשר פעמים הנאות לא מפכילות את ההנאה... אם כבר זה רק מפזר את ההנאה ליותר פעמים!!! אבל ברגע שהמיליון הזה כמו כל יהודי נאלץ לצום יום שלם... פה קרה תהליך של **ניקוז!!!** במשך היום הזה נהיה צמא כמוני וכמוך... והצמא הלך והעצים... הלך והתנקז... ובבת אחת התנקז במלא העוצמה לתוך כוס מים **אחת**... אה... מאיפה!!!! איזה גישמקא... איזה שהכל נהיה בדברי... על כל מה שבראת **לחיות** בהם נפש כל חי... קלטת את הסיפור??

אתה ואני מקנאים במיליון... למה?? כי יש לו מלא הנאות... יש לו עוצמות של בילויים... דא עקא שמבחינה אבסולוטית זה פשוט לא נכון!!!

עוצמות של הנאות ובילויים... לא תלויים **בגודל האפשרויות**... הכל תלוי **בגודל הניקוז!!! כשמנתקז** עומס גדול לתוך איזה טיול אחד (אפילו קטן)!! **כשמנתקז** צמא גדול לתוך כוס מים אחת!! **כשמנתקז** עייפות גדולה לתוך התחפרות אחת במיטה... זה!!! זו ההנאה הגדולה... **ואני שואל אותך: הדור שלנו קולט את זה??**

הרי מה שאמרת ליך כעת זה מונח כ"כ פשוט!! זה מדעי!! אל תגיד לי שזה אפלייה מתקנת לכל מי שאין לו אפשרויות... זה פשוט שזה ככה... נו... האם הדור שלנו ש"כ" מחפש הרבה הנאות... מלא מלא בילויים... האם הדור שלנו יודע את הטקטיקה הפשוטה הזו??

ממש לא!!! ומאוד חבל שלא... רחמנות... בן אדם כ"כ רוצה ליהנות... כ"כ משקיע בריגושים... מה הוא כבר לא עושה כדי שיהיה לו קצת טעם 'אמיה' בחיים האפורים... לאיפה הוא לא טס ונוסע ומבלה בשביל קצת ריגוש... ובסופו של דבר איפה ההנאה מחכה לו??

בכוס מים של מוציא תשעה באב!!! **נו... באמת... לא כואב הלב??** זאת אומרת: בסופו של דבר החוויות והריגושים העוצמתיים ביותר של החיים... זה לא נמצא אצל **בעלי האפשרויות!!!** אלא אצל מי??

אצל בעלי הגבולות!!! שמתע?? אני חוזר!! הכתובת להנאות חומריות... זה לא אצל מי שאתה רואה אותו הכי הרבה יוצא ונהנה ומבלה... אלא אדרבה... אצל מי שיודע הכי טוב להציב לעצמו גבולות!!! אני רוצה שתבין: המיליון החרדי הזה שזכה במוצאי ת"ב לטעום טעם נפלא בכוס מים... רגע... ומה עם השותף שלו החילוני... למה הוא לא זכה לתענוג הנפלא הזה...? אולי כי יש לו פחות כסף??

לא!! אלא בגלל שיש לו פחות **גבולות ממנו!** המיליון החרדי היה מסוגל לצום יום שלם... ולכן בסוף גם הייתה לו אפשרות ליהנות מכוס מים!! ואילו עמיתו החילוני שלא מסוגל לקבל הצבת גבולות מבורא עולם... הוא הפסיד גם את המעט נחת רוח שנותרה לחברו החרדי מהכוס מים...

--- עד כאן ההקדמה... כעת ניגש לפרשת השבוע...

ובכן: הזוה"ק אומר שיצחק נקרא על שם הצחוק!!! ולמה??

אומר הזוה"ק: שהיות ויצחק זה דין וצמצום וגבולות!! אז דווקא איפה שיש גבולות... דווקא שם יש את הצחוק והשמחה... ולכן הוא נקרא יצחק... ולעומת זאת איפה שאין גבולות יש רק צער ומפח נפש...

ברגעים הראשונים שקראתי את הזוהר הזה... זה היה נשמע לי כ"כ מוזר... זה בדיקו הפוך מההגיון... מה פירוש... איפה שיש גבולות... זה יקה כזה... קשוח... עצבני... לא אדיב... לא זורם... ואילו איפה שאין גבולות זה הכי חסבק... זורם... כייף... למה לא... איזה חיים...

אז זהו!!! הזוה"ק ממקד אותנו ואומר לנו: אל תתבלבל... אתה רואה בן אדם שנהנה... ומרשה לעצמו... ומבלה... וחוגג... ויוצא... וטס... אז זהו שזה בדיקו הפוך!!! הצחוק והשמחה וההנאות והאוש... הכל תלוי לפי עוצמת הניקוז!!! הכתובת לענייני הנאות ואושר זה **בעלי הגבולות!!!** ולא בעלי האפשרויות!! וזו הסיבה שדווקא אצל יצחק אבינו

רואים את המושג של אהבת מטעמים וכו'... ולמה?? כי דווקא בגלל שיצחק זה עמוד הדין והגבולות!!! דווקא איפה שיש ניקוז של הצבת גבולות... דווקא לשם מתנקזים הריגושים הכי גדולים... מי שיש לו כח של הצבת גדולות... אצלו גם כוס מים יכולה לקבל עוצמות של טעם ונסיסיות!!! (אם תשים לב: דווקא אצל מרן'ר חיים קנייבסקי היה את האוירה הכי מפייסת ומבודחת... כי דווקא בגלל שיש פה אדם מאד רציני... הזמן שלו יקר... וכשהוא אומר איזה מילתא דבדיחותא זה מאד מאד מצחיק... אם אני הייתי אומר את זה לא היה מצחיק אף אחד... איפה היה את העוצמות הכי גדולות של אהבה וקירוב?? אצל הבית ישראל והסטיפלר... למה?? כי הם היו צועקים... הם גם ידעו לתת סטירות... דווקא איפה שיש תקיפות וגבולות הכי גדולים דווקא שם יש פוטנציאל לפרץ אהבה וחמימות הכי גדולה ויש הרבה להאריך בזה ואכמ"ל...)

המשפחה הבני ברקית הזו שפעם בחודש... לכבוד ר"ח אבא החליט להזמין מגש פיצה... השכן המודרני עובר ורואה חבורת ילדים מרוגשים עד אימה מתגודדים סביב איזה מגש פיצה... הוא צוחק לעצמו... אנחנו כל יומיים מתיישרים על מגש פיצה... וטראה איך הם מתרגשים??

אדוני... אתה יכול לצחוק עד מחר... אבל הילדים האלו מתרגשים ובצדק... הפיצה הזו באמת נורא טעימה להם... פעם בחודש מתנקז להם משהו טעים מאוד לכבוד ר"ח... ואילו אתה שמבקר במסעדה כל יומיים?? אתה הוא זה שמשאיר שם חצי מגש מחוסר עניין... לך אכמעט שום טעם בפיצה... (ואין לך גם שום דרך איך ליצור טעם... כי בשביל ליצור טעם צריך גבולות... אתה יודע מה זה להציב לעצמך גבולות?? אתה יודע למה לא לעצמך לא...??) אז נא לא לפזול לדשא של הנינו... הוא אולי ירוק יותר... אבל סיטיטי!!!

כן... אלו שנראים לנו שיש להם אפשרות ליהנות... אבל לא שם נמצא השיבר של ההנאות... השיבר האמיתי נמצא אצל בעלי הגבולות!!!

אלו שיודעים להציב גבולות ולהסתפק במועט... וכל דבר הוא במידה!!!

אבל אז רק הערה נקודתית ביחס לפזילה הטבעית לעבר עשיו והאדום אדום המולטע שלו שנותן לנו תחושה כאילו אנחנו מפסידים משהו... כאילו יש לו מה להציע לנו... בשביל זה התורה יוצאת מגדרה ודווקא אצל יצחק היא משתמשת במונח אהבת המטעמים והנאות... להגיד לך שדווקא יש הנאות בפירשתנו אבל דווקא לא בבית מדרש של עשיו...

אם כבר הנאות... אז דווקא בבית"ש של יצחק זה קרה... **אבל לא לזה חתרתי... בעיקר חתרתי לנושא של הניקוז!!!** כפי שסיכמנו כל עוצמה וריגוש חומרי תלוי בהתנקזות!! אז זהו!! שככה זה בעבודת ה'...

כאן טמון במילה אחת הסוד הכמוס שנקרא **"קדושה"!!!** מה פירוש קדושה?? קדושה הכוונה היא שאני מוכן לנקז את כל כוחותי ולשמור ולאפק את כל הדחפים היצריים שלי שיהיו מתואמים רק לפי רצוני יתברך... וכאן הקב"ה מבטיח!!! אם אתה מנקז אלי את כל העוצמות שלך... הרי אני מנקז אליך את כל השפע שלי... ממילא מה הפלא שעשרה קב"ן של יופי ירדו לעולם ותשעה נטלה ירושלים... מה פירוש תשעה נטלה ירושלים?? בעולם כולו של יופי... קצת יופי מפוזר בכל מקום... אבל בירושלים זה מתנקז בשיא העוצמה!!! יוסף הצדיק היה יפה תואר ויפה מראה... מאיפה הגיע היופי הזה?? **מניקוז!!!** ברגע שיוסף מנקז לקב"ה את כל הדחפים האישיים שלו... הרי הקב"ה מנקז אליו בזרם עוצמתי את כל החן והחסד והרחמים... יוסף מקבל את השיבר של הנהגת כל העולם... ליהודה יש קול אדיר וגבורה אדירה... מאיפה זה? יהודה מנקז את כל היכולות שלו לרצונו יתברך... ה' במקביל מנקז את כל העוצמות של העולם לקול ולגבורה של יהודה... הכל פה תוצאה של **התנקזות!!!** קדושה זה סוג של התנקזות!!!

עד היום ניתן לראות את זה... כשאתה רואה בן עליה ששקוע בעבודת ה' לגמרי לגמרי... ניתן לראות בו עוצמה... או עוצמה של חן... או עוצמה של חדות מחשבה ובהירות... אתה רואה עוצמה!! **ש פה זרם!!!** לעומת זאת לצידו אתה יכול לראות אחד שהראש שלו נמצא בעוד כמה שטויות... אתה מיד רואה את ההבדל ביניהם... זה כמו ההבדל בין ברז שפועל לבד שהזרם הוא חזק!! לבין ברז שצריך לחלוק את הזרם עם כל שאר הברזים... וכששאר הברזים עובדים הברז נהיה חצי קלאצ'... **מכיר את הבעיות האלו??** והיום זה מאד מאד חסר לנו!!! מדובר בסה"כ בחבור שחיפש ריגושים... רצה ליהנות... להרגיש חינוי... מעניין...

ולכן הוא פזל לעוד כמה מחוזות... ומה התוצאה?? **חוסר ניקוז!!!** ברז שבקושי מטפס... מה נעשה... הוא פתח לעצמו עוד חמשה ברזים נוספים... עוד חמשה נושאים אחרים שרצים לו בראש... ותכל'ס בשום דבר הוא לא נמצא ובשום דבר הוא לא באמת מצליח... והמבין יבין...

לדעת ולהפנים שצחוק הגדול נמצא אצל יצחק! היופי והחן והמוצלחות ואפילו מעצמה כלכלית מחכה לנו דווקא אצל הנער יוסף שיודע להציב לעצמו גבולות ולנקז את כל הדחפים שלו בהתאפקות למענו יתברך... בינה זאת...

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

שעון חורף

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת תולדות

ירושלים: 4:01 מוקדם: 3:51

בני ברק: 4:15 מוקדם: 4:05

מודיעין עילית: 4:09 מוקדם: 3:59

חיפה: 4:06 מוקדם: 3:56

טבריה: 4:02 מוקדם: 3:52

מכתבים לחיזוק לימוד התורה בלילות שבת הארוכים

מכתב גאב"ד העדה החרדית

הגה"ג רבי משה שטרנבוך שליט"א

הנה ידוע מה שאמרו חז"ל (ירושלמי שבת ט"ו ג) לא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה, ומפני שבכל ימות החול בני אדם טרודים במלאכתם ומסחרם ואין להם פנאי לעסוק בתורה בקביעות, ובשבת הם פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי. וכעת בתחילת זמן חורף כאשר עומדים אנו לקראת לילות שבת הארוכים של החורף בהם יש זמן מרובה לנצל ללימוד התורה הקדושה,

וכאשר שמעתי ב"ה כי בני הישיבות מתארגנים לחיזוק לימוד התורה בשכונתינו שכונת הר נוף בשבת קודש, הנני לקרוא לבחורים ואברכים וגם לבעלי בתים להשתתף בסדרי הלימוד בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שבחורף יש זמן רב לנצל בליל שבת, ואם לא קובעים תוכנית לנצל הזמן, הרי זמן רב עלול ללכת לאיבוד. ובפרט עכשיו לקראת שבת קודש זו פרשת חיי שרה - יום השנה השמיני לאסון הנורא שפקד את שכונתינו בהריגת חמשה מפארי שכונתנו באכזריות על ידי מרצחים בני עוולה הי"ד, יש לעורר ביתר שאת לחיזוק התורה בזמני דפגרא, והתעוררות זו תהא לעילוי נשמתם וגם תוספת שמירה לכל השכונה וכמו שאמרו חז"ל "תורה מגנא ומצלא". ובזכות התורה והשבת שהיא מקור הברכות נזכה לרוב נחת ברכה והצלחה הנני המצפה לרחמי שמים מרובים משה שטרנבוך (חשוון תשפ"ג)

מתוך מכתב רועי דורינו זיע"א

לחיזוק הלימוד בששי שבת

...ובאנו בזה להציע להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות ובלא מפריעים, ובפרט בימים שיש בהם רפיון בלימוד התורה כגון ימי שישי ושבת אשר הרפיון בהם רב, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה. וראשי הישיבות יעוררו על זה. ובנוסף לזה עלינו להתחזק בתפילה ותחנונים לפני אדון כל לבטל מעלינו הגזירות...

ער"ח סיון תשע"ג לפ"ק כו"ח בצער א.ל. שטיינמן בעזה"י כל הדברים הנ"ל פשוטים וברורים וזו הדרך היחידה לבטל הגזירה חיים קניבסקי

מכתב גאב"ד אשדוד הגאון הגדול

רבי בונים שריבר שליט"א

כתב הרשב"א (בשו"ת חלק ה' סי' א') שהטעם שאומרים במנחה בשבת ואני תפילתי כי בשעה שאנשים מטיילים ומתענגים ואדם פורש מהם ונכנס לבית הכנסת זה עת רצון עבורו ע"ש, וא"כ על אחת כמה וכמה לילות שבת הארוכים הבעל"ט שזה זמן שהתורה רפויה בעולם, ומקיימים מצוות שינה בשבת בהידור רב מאד, פשיטא שמי שפורש מזה והולך ליהנות בתורת ה' הלא עת רצון עצומה היא בשבילו, וללא ספק שמלימוד זה יושפע עליו שפע ברכה והצלחה לכל השבוע, הכו"ח לכבוד התורה ולכבוד השבת. ער"ח כסלו תשפ"ב

דברי חיזוק מהגאב"ד הגה"ג רבי משה שטרנבוך שליט"א לניצול הזמן ללימוד התורה בשבת קודש

השבת מסייעת לאדם לחדש חידושי תורה בהירים, ואשרם ואשרי חלקם של המנצלים הזמן בליל שבת ללימוד התורה, וקובעים סדר לימוד לזה. וגדולי ישראל היו מנצלים מאוד את הזמן בשבת קודש ללימוד התורה, וראיתי אצל כ"ק האדמו"ר משאץ מלונדון הגאון הצדיק רבי שלום מאסקאוויטש זצ"ל, שגם בימי זקנותו לא היה הולך לישון לאחר סעודת הבוקר ביום השבת, אלא היה הולך מיד לאחר הסעודה ללמוד גמרא שעות רצופות, ובשבתות הקיץ הארוכות היה יושב ולומד משעה שתיים בצהרים עד סביבות עשר בערב [שהוא קודם השקיעה בלונדון], כדי לענג את השבת בלימוד התורה.

ובספר במנוחה וקדושה (לתלמיד מוהר"ח מוולאז'ין זיע"א, שער התפילה ראשון סי' ג') ביאר ענין נשמה יתירה בשבת, שעל ידי ה'נשמה יתירה', זוכה האדם שלימודו הוא בנקל בלא טורח והתגברות, כי אדרבה נפשו מתענגת ושמחה מלמודה, עיי"ש.

המכשול הגדול - מילוי כרסו בשעת הסעודה

וחידוש נפלא כתב רבינו יונה (דרשות רבינו יונה על התורה, פרשת ויקהל) בטעם הדבר שנצטוונו לאכול סעודה שלישית בשבת, שחששו חכמים שמא יאכל האדם בסעודת השבת אכילה גסה ועי"ז יבטל זמנו ולא יהיה פנוי לתורה, ועל כן חייבו חכמים

ידוע מה שאמרו חז"ל (ירושלמי שבת ט"ו ג) לא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה, ומפני שבכל ימות החול בני אדם טרודים במלאכתם ומסחרם ואין להם פנאי לעסוק בתורה בקביעות, ובשבת הם פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי. עוד אמרו חז"ל (תנחומא פ' ויקהל) "אמר הקדוש ברוך הוא למשה רד ועשה לי קהילות גדולות על דבר שבת, כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריו להקהיל קהילות בכל שבת ולכנוס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמד בהן תורה ברבים".

והטור (או"ח סי' ר"צ) הביא עוד מהמדרש: אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי, אמר לה, יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך". ובזה יש לפרש היטב לשון הפסוק (שמות ל"ה ב') "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה", שבכל ששת ימי המעשה יכול האדם להתעסק במלאכתו בענייני העולם הזה, אבל בשבת קודש, היום קדוש לה' לענייני שמים.

ומכאן יש לעורר אודות חשיבות לימוד התורה בשבת קודש, ובפרט בלילות שבת קודש הארוכים של החורף שאפשר ללמוד גם שש שעות רצופות ומעלה, וכבר אמר רבינו החזון איש זצ"ל שקדושת

שהולך לשאוב יראת שמים, אבל מי שהולך רק לשם עונג שבת ולא למצוא יראת שמים, איני מבין וכי כדי למצוא 'עונג' צריכים לעזוב את בית המדרש וללכת לשולחן שבת של מנהיג בישראל, והרי אין עונג גדול מלשבת ללמוד, וכדברי האוה"ח הקדוש "אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה".

ואשרם ואשרי חלקם של אותם שקובעים סדרי לימוד בליל שבת במשך שעות רצופות, שכן בלילות שבת קודש הארוכים יש זמן רב לנצל ללימוד התורה, ואם לא קובעים סדר לנצל הזמן, הרי זמן רב עלול ללכת לאיבוד. ושמעתי ממרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל לבאר דברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות ת"ת ה"ג) שכתב וז"ל

'אף על פי שמצווה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה' עכ"ל, והרי מבואר בדברי הרמב"ם יסוד גדול, שאפילו איבוד לילה אחד מתורה מזיק מאוד לאדם שלא יזכה בכתר תורה, וביאר בזה הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל עפ"י משל לשרשרת, שכשנעשה קרע באמצע השרשרת בטל כל השרשרת כיון שכל קיום השרשרת הוא אך ורק על ידי חיבור חוליה אחת לחברתה, וכמו"כ לימוד התורה כל קיומה אצל האדם הוא אך ורק על ידי רציפות של לימוד התורה יום אחר יום כל החיים, אבל בלא זה מתנתק החיבור ונופל הכל, וצריך להתחיל שוב מחדש את בנין התורה אצלו, שמה שהיה לו כבר התנתק על ידי איבוד הרציפות. ומעתה יש לנו ללמוד גודל חשיבות לימוד התורה בשישי שבת, שהלא מי שמפסיק בלימודו ביום שישי שבת, הוא "קורע את השרשרת", ומאבד את כל רציפותו בלימוד התורה, עד שצריך להתחיל הכל מחדש.

ובאמת הלומד תורה גם בשישי ושבת שכרו גדול יותר, וכפי ששמעתי פעם מפי ראש ישיבת מיר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שגודל השכר על תלמוד תורה תלוי אצל כל אחד ואחד כמה הוא מעריך את הזמן, ולפי ערך זה הוא גודל השכר, שמי שבא ללמוד תורה רק לפרקים כאשר במקרה יש לו זמן פנוי, הרי שאצלו אין התורה שווה כל כך, וממילא השכר שלו על לימוד התורה הוא פחות וכפי הערכתו, אבל מי שלא מבטל את עצמו מקביעותו בלימוד התורה ואפילו לא בעד כל חללא דעלמא, שכרו רב מאוד, ומשום שכיון שהתורה שווה אצלו הרבה מאוד - שכל העולם כולו אינו שווה אצלו כמו התורה, ממילא הקב"ה אף משלם שכרו משלם בהתאם להערכתו, ושכרו הרבה מאוד. ומעתה, הרי הלומד תורה ביום שישי, מוכיח בזה כמה התורה חשובה אצלו שהוא לומד גם בזמנים שקשה ללמוד בהם, ולכן מקבל שכר גדול יותר על כל לימודו שבכל השבוע.

לאכול עוד סעודה לפנות ערב, כדי שהאדם יהא מוכרח שלא להעמיס עצמו באוכל יתר על המידה בסעודת היום, ואז יהא באפשרותו לאכול עוד סעודה אח"כ, ונמצא כובש את יצרו ומקדש באכילתו את השבת, וגם זמנו פנוי ביום השבת ללימוד התורה. וזהו לימוד מוסר לדידן גם לסעודת הלילה לא למלא כרסו יותר מידי כי אז יבוא לידי עייפות ולא יוכל לנצל הזמן ללימוד התורה הקדושה. וזוכר אני מימי בחרותי, שמו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל תיקן בישיבה, שלאחר תפילת שחרית לא יילכו לסעוד סעודת השבת, שלאחר האכילה בדרך כלל האדם הולך לישון ומפסיד הזמן, אלא היו עורכים "קידוש" עם מזונות לאחר התפילה קודם הסעודה, ואז היו יושבים ולומדים עד שעה אחד בצהרים, ורק לאחר מכן התיישבו לסעוד את סעודת היום לכבוד השבת. וכל זה היה בזמן מלחמת העולם השנייה שהשמועות על הזוועות שנעשו במלחמה הגיעו לאוזני בני הישיבה והרבה מתוכם היו פליטי מלחמה שדאגו לקרובי משפחתם, ואעפ"כ לא פטרו עצמם מלימוד התורה בשבת קודש.

בואו חשבון

א. שעה אחת של לימוד בשבת - כאלף שעות של לימוד בחול! (בן איש חי בשם המקובלים)

$$1000 \times 1 = 1000$$

ב. לימוד שעה אחת בשמחה - כאלף פעמים שלא בשמחה! (אורחות צדיקים שער השמחה)

$$1000 \times 1000 = 1000000$$

ג. טוב אחת בצער - ממאה שלא בצער. שיש קושי כגון עייפות וכדו' שווה הלימוד פי מאה!

$$100 \times 1000 = 100000$$

ד. כתב הסבא מקעלם זצוק"ל דכוונת חז"ל אחת בצער ממאה שלא בצער זה לא רק על פעם אחת שהתחזק אלא כל רגע שיש לו קושי והוא מתגבר נאמר ע"ז טוב אחד בצער ממאה!

$$= \text{אין לשער את סך השעות}$$

ה. כתב הח"ח שבדקה אחת של לימוד אפשר ללמוד 200 תיבות, וכל תיבה של לימוד תורה שווה כנגד תר"ג מצוות.

ו. זכות הרבים! כשרבים מתחזקים יחד לעשות מצווה יש לכל אחד זכות וחלק במצווה של כולם, כמו שכתב החיד"א זיע"א כשבני החבורה מתאספים יחד לגמור את הש"ס הרי זה נחשב שכולם גמרו את הש"ס.

לעסק התורה. אמנם יש לידע שאע"פ שאמרו חז"ל שהת"ח צריך להרבות בשבת בעונג אכילה ושתיה יותר משאר בני אדם, מ"מ עיקר עונג שבת צריך להיות בניצול הזמן ללימוד התורה, ולא ח"ו להימשך רוב שעות היום בשב"ק אחר אכילה ושינה.

ועובדא שמעתי על קבוצת בחורים משיבת סלבודקה, שהלכו פעם בליל שבת לשולחן שבת של אחד האדמו"רים זצ"ל, ובדרכם פגש בהם הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל ושאל אותם מדוע הם הולכים, ואמרו שהם הולכים לקבל חיזוק ביראת שמים, אך בחור אחד שהיה ביניהם אמר שהוא הולך בשביל להשיג 'עונג שבת'. נענה הגאון רבי יחזקאל זצ"ל ואמר להם, אני מבין את מי

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת תולדות

צריך ביאור שבכל התורה קרוי יצחק כשמו ורק כאן נקרא בשם האיש. ונראה ביאורו שהוא מכוון כלפי הפלשתים, והענין הוא שהנה עד כה התייחסו אליו כראוי לו שהכירו בכרית שכרתו עם אברהם אביו שהיתה לג' דורות ונהגו בו כבן ברית, ומכאן ואילך שגדל מאוד והיה לצנינים בעיניהם החלו להסתכל עליו בעין רעה ולהצר את צעדיו ובזה הפרו את הברית ההיא. וממילא עד כה הכירוהו וידעוהו כיצחק בנו של אברהם אשר עימו כרתו ברית אבל מעת שהחלו לקנא בו נסתכלו עליו כעל זר וכאילו לא הכירוהו מעולם ולא היתה ביניהם ברית, וזהו לשון הכתוב "ויגדל האיש וגו'" היינו בעיני הפלשתים ומכוון כלפי סוף הכתוב - "ויקנאו אותו פלשתים", ולכך מכונה כאן "איש" שמעת שהחל לגדול נתייחסו אליו כאיש זר.

וכענין זה נמצא ג"כ אצל יעקב שג"כ נקרא במקום אחד בשם איש - ויפרץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות וגו', ואף בזה ביאורו כנ"ל שמכוון אל המשך הכתוב - וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, והיינו שבא לבאר שכאשר החל לפרוץ אזי נעשה כזו בעיני בני לבן ושוב לא הכירוהו כיעקב בן משפחתם לפי שנעשו עיניהם צרות בו ורצו לפגוע בו ולכך מכונה בפסוק זה בשם איש.

פכ"ו ל"ג: ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה. ויש כאן קושיא ידועה דהלא כבר לעיל אצל אברהם נקראה באר שבע דכתיב - על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם, והראשונים עמדו בזה. והרמב"ן כתב שקרוב לו שהיא הבאר שכרה אברהם אך הפלשתים סתמום ויצחק שב וחפרו וקרא לו כשם שקרא לו אביו והכתוב שאומר על כן שם העיר באר שבע היינו על שם שקראוהו האב והבן יחדיו. אמנם יש להקשות לביאור זה שהרי בפסוקים נראה שיצחק קראה שבעה על שם השבועה המחודשת שנשבעו הוא ואבימלך ולא מצד השם של אביו, וגם משמע שעל דרך מקרה מצאו ביום ההוא מים ולכך קראם על שם השבועה ואינה אותה הבאר, ובאמת הרשב"ם והאבע"ז כתבו שהיו שני באר שבע.

והנראה להוסיף ביאור בזה דהנה אמר אבימלך ליצחק "תהי נא אלה בינותינו ובינינו" וכ' רש"י - "האלה

פכ"ו ז: וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי היא וגו'. ויש לתמוה מפני מה לא נלקחה רבקה לאבימלך כאשר נלקחה שרה בשעתה. והנה היה מקום לומר שלא היתה יפה כשרה (שבשרה נאמר - כי אשה יפת מראה את, וכן - כי יפה היא מאוד, וברבקה נאמר רק - והנערה טובת מראה מאד, וכן - כי טובת מראה היא, וברחל כתיב - יפת תואר ויפת מראה). אך אינו מיושב בזה שהרי מוכח בהמשך הפרשה שאבימלך חשש שתילקח ע"י עמו באמרו כמעט שכב אחד העם את אשתך, וברש"י אחד העם - המיוחד בעם זה המלך, וא"כ רצו בה ואעפ"כ לא לקחה.

והביאור בזה שודאי שאבימלך ועמו זכרו את אשר אירע עם שרה בשעתה, ואע"פ שעברו לכל הפחות שבעים וחמש שנים (שהיה לאחר מות אברהם) הלא בזמנם חיו כמאתים שנה ויתכן אף שמדובר באותו אבימלך ופיכול, ואפי' מדובר בבניהם אכתי זכרו זאת מאבותם (ובאונקלוס כ"ו כ"ח משמע שמדובר בבניהם). ועוד יש להוסיף שהלא אבימלך ואברהם כרתו ביניהם ברית לג' דורות וא"כ זה כולל את יצחק ואותם ולכן נזהרו הפלשתים מלפגוע בו, וכל זה מיושב בלשון הפסוק שכתוב "וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" והיינו שהלך לאבימלך עצמו בגלל הברית שהיתה ביניהם וכ"כ הרמב"ן שם (ואעפ"כ חשש יצחק לומר שהיא אשתו מפני שלא סמך בזה על הברית או מפני שחשש מאנשי המקום). וכל זה יוכח לקמן ממה שאמר לו אבימלך - מה זאת עשית לנו כמעט וגו' והבאת עלינו אשם, דהיינו שחשש מפני מה שכבר אירע עמהם, ומשום הכי הזהיר את עמו - הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת.

ולפי"ז יש לבאר היאך השקיף אבימלך בעד החלון וראהו מצחק הלא ודאי יצחק נהג בצניעות מופלגת, וי"ל שמאחר שאבימלך טעה בדבריו שהיא אחותו לפיכך רצה לקחתה לעצמו אך ס"ס זכר שאף אצל אברהם היה כך שאמר אחותי היא ואעפ"כ נענש ע"ז ולפיכך בדק ועקב אחריהם, וממילא ביאור "בעד החלון" היינו חלוננו של יצחק שאבימלך בדקם שם (והראוני שמיושב באונקלוס - מן חרכא).

פכ"ו י"ג: ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד, ויהי לו מקנה צאן וגו' ויקנאו אותו פלשתים.

אשר בינותינו מימי אביך תהי גם עתה בינינו ובינך", והיינו דהנה ברית אבימלך ואברהם היו לג' דורות כפי שאמרו אם תשקור לי ולניני ולנכדי, ואעפ"כ אבימלך ועמו עברו על הברית אצל יצחק שסתמו את בארות אברהם ושגירשוהו מעירם וכן נתקוטטו עמו על המים, ואחר שראו אבימלך ועמו שה' עמו בכל מקום בקשו להחזיר את הברית שהיתה בימי אבותיהם כמקודם.

ומעתה נראה לבאר דאף שיצחק שב וחפר את בארות המים של אביו וקרא להן כשמות אשר קרא להן אביו, סו"ס את באר שבע לא קרא שהלא היתה על שם הברית עם פלשתים ולפי שהפרו את הברית לא החזיר שם זה. ולפיכך אחר שבאו אבימלך ועמו והחזירו את הברית ככראשונה הסכים יצחק להחזיר גם את השם של באר שבע וקרא כך להבאר שמצאו באותו היום, ויתכן שלא היתה באותו מקום ממש כבתחילה אך סו"ס היא היתה על שם הבאר הראשונה שהרי כעת היה ראוי להחזיר את שמה וכדנתבאר, ונמצא דע"י שם הבאר של יצחק נעשה קיום לשם הבאר של אברהם שהרי הוא המשך לשם הראשון ולפיכך הוי אותו באר שבע, ומישוב להפליא. וראיה לדברים שקראה ע"ש הבאר הראשונה, שהנה אברהם קרא למקום ההוא באר שבע יחד עם הברית עם אבימלך לפי שנעשה כזכרון לשבועה שביניהם, אבל אצל יצחק היה לאחר ששילחם בשלום והיינו שרק בא להחזיר את השם הראשון כאשר נעשה ראוי לכך.

פכ"ו כ"ח: ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך וגו'. וברש"י - "האלה אשר בינותינו מימי אביך תהי גם עתה בינינו ובינך", וכן באונקלוס תרגם - "תתקיים כען מומתא דהות בין אבהתנא בינא ובינך". יש לבאר מה נשתנה ממקודם אשר הצרו לו והפרו את הברית ומה ראו כעת לחזור בהם ממעשיהם.

והביאור הוא דאבימלך והפלשתים עברו על הברית בג' דברים, שסיתמו את הבארות שחפרו עבדי אברהם (וזאת כדי להצר את יצחק מקנאתם בו לפי שלא היה להם מה לעשות בכל הבארות הללו שהיה ממונם מועט), ושגירשוהו ממקומם בקנאתם בו על כי עצם מהם מאוד, ועוד נתקוטטו עם עבדיו על הבארות באמרם לנו המים. וכל זה היה מצד יסוד מידת הקנאה, שכל המקנא מרגיש וחושב שהשני מתגדל על חשבוננו וממנו הוא לוקח ולפיכך לא יכלו לראות בהצלחתו והצרו את דרכיו אחר שהרגישו שמשלהם לקח. ושוב ראו אבימלך ועמו שה' עמו בכל מקום שהוא והוא מצליח בכל בדרך ניסית שלא כדרך הטבע כלל, ולמרות שהצרו לו וסילקוהו ממקום למקום אינו מגרע מהצלחותיו כלל, או אז הבינו שהכל מאת ה' ושוב אין מקום לקנאה כלל שהרי אינו לוקח מחלקם, ולפיכך בקשו להחזיר את ברית אבותיהם כמקודם.

והנה אף שהיתה הברית המשך וקיום לברית הראשונה אעפ"כ היו חלוקים זה מזה, שהנה אצל אברהם היתה הברית בזכות - "כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרת בה" וברש"י "שאמרתי לך הנה ארצי לפניך", ואילו אצל יצחק אמרו - "כאשר לא נגענוך וגו' ונשלחך בשלום" וברש"י "כשאמרנו לך לך מעמנו", והיינו שאצל אברהם היה בזכות שנתן לו לגור בארצו אבל אצל יצחק שגירשוהו מארצו אמרו רק בזכות ששלחוהו בשלום ולא עשו עמו רעה.

ומשום כך היתה הברית פחותה מבתחילה, שאצל אברהם אמר אבימלך - "אם תשקך לי ולניני ולנכדי וגו'" שהיתה ברית של שלום ואמת, ואילו אצל יצחק אמר רק - "אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך". והיינו שלפי שאצל אברהם התנהגו עמו באהבה בקשו ממנו ג"כ שיעשה עמהם ברית של אהבה וחסד, אבל אצל יצחק הלא עברו על האהבה ורק לא הזיקוהו להדיא ולכך לא יכלו לבקש לקיים ברית על מה שלא קיימו בעצמם ולכך ביקשו לכל הפחות ברית כנגד מה שנוהרו בו שלא יעשו רעה זה לזה.

ויש להוסיף דענין אם תשקור לי אצל אברהם לפי שמחמת ששינה אברהם על שרה באומרו אחותי היא באו אבימלך ועמו לידי סכנה ולכך רצה לכרות עמו ברית שלא ישקך בהם שוב. ולפי"ז הנה יצחק הרי שינה לומר אחותי היא ולכאורה הפר בזה את הברית שלא ישקרו זה על זה. אכן טעם הדבר שיצחק שינה ולא סמך על הברית (הגם שהלך אל אבימלך מכח אותה ברית) לפי שראה ששאלו אנשי המקום לאשתו, וברש"י (לעיל כ' י"א) "אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו" שמטעם זה נענשו אבימלך ועמו בימי אברהם שמשום כך חשש מפניהם. ועוד שראה יצחק שהפלשתים סיתמו את בארות אביו וראה שאינם שומרים על הברית ולפיכך חשש מפניהם ושינה מן האמת.

פכ"ח ו': וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב וגו' לקחת לו משם אשה וגו' וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו. הנה היו נשי עשו רעות ומורת רוח ליצחק ולרבקה והיו עובדות ע"ז (וביותר ברש"י לעיל שע"י עשן של אלו כהו עיניו של יצחק), ואעפ"כ לא נודע לעשו דעת אביו ואמו עליהן כלל, ורק אחר כ"ג שנים כאשר ציווה יצחק את יעקב שלא ישא מבנות כנען אז נתוודע עשו בעקיפין כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" ומשמע שלפנ"כ לא ידע מזה כלל. ורואים מכאן את מעלת ההתאפקות והשתיקה של יצחק ורבקה שלא ביטאו כלפי חוץ דבר מכל הרגשתם ולא אמרו מה שלא צריך לומר כל זמן שאיננו לצורך.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת תולדות

והיינו דהא ודאי שיעקב ילמד גם בימי האבל, בדברים שמותר לאבל ללמוד בהם, - וא"כ מה חשב עשיו להרויח, בזה שימתין לימי האבל.

והעולם מתרץ בזה, שכמו שבלימוד בדברים הרעים, לא נאמר ע"ז 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', - ה"ה שגם לא נאמר על כזה לימוד תורה ש'תורה מגנא ומצלא' (ויל"ע בזה), - עד כאן.

- ג -

אמנם אכתי צ"ע טובא בזה, דהנה כתיב בקרא 'ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך: ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה'.

וצ"ע טובא בזה, מדוע רבקה ציוותה את יעקב לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, מחמת התוכנית של עשיו להורגו בימי אבלו של יצחק, - והרי די הי' בזה שרבקה גילתה ליעקב מראש את תוכניתו של עשיו, ועי"ז יעקב כבר הי' ניצל מהסכנה של עשיו.

כיון שלאחר שנודע ליעקב שעשיו רוצה להורגו בימי אבלו של יצחק, הרי הי' ליעקב היתר ללמוד בימי האבל בדברים המשמחים, כיון שפיקו"נ דוחה את כל התורה, - ואם יעקב הי' לומד בימי האבל בדברים המשמחים, הרי הי' ניצל מעשיו כיון ש'תורה מגנא ומצלא', - ומדוע יעקב הי' צריך לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו לחינם.

- ד -

ולכאוי מוכח מזה, שהי' אסור ליעקב ללמוד בדברים המשמחים בימי אבלו של יצחק, גם בכה"ג שהוא נתון בסכנה, והוא רוצה להינצל מהסכנה ע"י כח התורה, דמ"מ הדבר אסור, - ולכן יעקב הי' מוכרח לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, בכדי להינצל מהסכנה של עשיו.

ולפי"ז יש מקום לומר, דה"ה בנידו"ד גבי הת"ח הנ"ל מאוקראינה, שכאשר נשמעה אזעקה הוא הי' במקומות המטונפים, - שי"ל שאע"פ שהוא הי' נתון בסכנה ופיקו"נ דוחה את כל התורה, אך מ"מ הי' אסור לו ללמוד תורה במקומות המטונפים, אע"פ שברצונו להינצל מהסכנה ע"י כח התורה ד'תורה מגנא ומצלא', דמ"מ הדבר אסור.

- ה -

אמנם באמת יש לחלק בין הנידונים מכמה צדדים, וכדלהלן.

א. הנה דנו הפוסקים, באדם שידוע שבעתיד הוא יהי' נתון בסכנה, ובכדי להינצל מהסכנה הוא יצטרך לעבור אז על איסור מאיסורי התורה, והדבר יהי' מותר לו אז, כיון שפיקו"נ דוחה את כל התורה, - האם היום הוא חייב להשתדל לעשות מעשים שיועילו לו שהוא לא יכנס כלל לסכנה בעתיד, ועי"ז הוא ירויח שהוא לא יעבור בעתיד בשום איסור.

או"ד דהאדם לא צריך לדאוג ולפעול היום, לזה שמחר הוא לא יצטרך לעבור באיסור בכה"ג, כיון שהרי מחר הדבר יהי' מותר

ויש"טם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי: ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך: ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה: (כז, מא-מג).

הנה כידוע שבשנה האחרונה תושבי אוקראינה נתונים מדי פעם במתקפות טילים חמורות מצד רוסיה, - והנה מעשה בת"ח אחד שמתגורר באוקראינה לצורך קירוב יהודים לתורה ומצוות, ואין לו בביתו מקום מקלט, לנוס אליו בעת צפירת האזעקות, - ולכן בכל פעם שנשמעת אזעקה (שבמקומו יש בזה סכנה ממשית ה"י), הוא רגיל לרוץ מייד לחדר לימודו ולהתיישב ללמוד תורה, שהרי תורה מגנא ומצלא.

והנה באחת הפעמים שהייתה אזעקה, הת"ח הנ"ל הי' במקומות המטונפים, ולא הי' באפשרותו לצאת משם עד הרגע של נפילת הטיל ר"ל, - והסתפק הת"ח הנ"ל, האם מותר לו לעבור על האיסור ללמוד תורה במקומות המטונפים, כיון שהוא נמצא כעת בסכנה, ופיקו"נ דוחה את כל התורה, - וא"כ אולי מותר לו ללמוד תורה במקומות המטונפים, בכדי שזכות התורה תגן עליו מהסכנה, שהרי תורה מגנא ומצלא, - או"ד דגם במקום סכנה אסור ללמוד במקומות המטונפים.

[ואין לומר שכיון שאחד מתנאי לימוד התורה, הינו לימוד בנקיות, א"כ במקומות המטונפים יש חיסרון בעצם המצוה של ת"ת, ולכן לא יועיל לו כלל ללמוד שם, - כיון שבאמת י"ל שעצם הת"ת מתקיים שפיר גם בלא נקיות, וזהו רק איסור חיצוני של 'הוי' מחניך קדוש', - יעוי' בזה במג"א סי' פה ס"ק ד, - ובעמק ברכה עמ' יט אות א' וב', ואכמ"ל].

ויש מקום לפשוט את הספק של הת"ח הנ"ל מפרשת השבוע, וכדלהלן.

- א -

דהנה כתיב בקרא 'ויאמר עשו בלבבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי', ויל"ע מדוע עשיו תלה את התוכנית שלו ב'יקרבו ימי אבל אבי', והרי עיקר התוכנית שלו הייתה להרוג את יעקב לאחר מיתת יצחק, - וא"כ צ"ע מדוע תלה את התוכנית שלו דווקא ב'ימי אבל אבי'.

ובפירוש 'כלי יקר' ביאר בזה וז"ל, 'תלה הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויצחק אמר 'והנה פאשר תריד' דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה ו'פרקת עלוי', וא"כ באבלו ודאי לא יעסקו בתורה ולא יהי' לו דבר המגין עליו, ואז 'אהרנה את אחי', - ומטעם זה אמרו רז"ל שהאבל צריך שמירה, לפי שאין בו התורה המגינה עליו, שנאמר בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך', עכ"ל.

- ב -

ובספר 'אילת השחר' (עה"ת) הקשה מרן זצ"ל, על דברי הכלי יקר הנ"ל וז"ל, 'וצ"ב הרי יש דברים שמותר לאבל ללמוד' עכ"ל,

לו, משום שפיקוי"ן דוחה את כל התורה, וא"כ נמצא שמחר הוא לא יעבור בשום איסור, כי כך הם דיני התורה שפיקוי"ן דוחה את כל התורה, - ולכן אולי הוא לא צריך לפעול היום, בכדי למנוע עצמו מלעבור באיסור שידחה ע"פ דיני התורה מחר.

- ו -

ומעתה אי נימא כהצד הא' הנ"ל, שהאדם הנ"ל חייב היום להשתדל לעשות מעשים שיועילו לו שהוא לא יכנס כלל לסכנה בעתיד, ועי"ז הוא ירויח שהוא לא יעבור בעתיד בשום איסור וכנ"ל, - א"כ אין שום ראייה מהנידון של יעקב אבינו, לנידון של הת"ח מאוקראינה הנ"ל.

כיון שלהנ"ל יעקב אבינו הי' חייב לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, בכדי להינצל מהסכנה של עשיו, משום שהי' אסור לו להישאר בביתו, ולסמוך על כך שבימי אבלו של יצחק יהי' לו היתר משום פיקוי"ן, ללמוד בדברים המשמחים בכדי להינצל מעשיו, - כיון שלהצד הנ"ל האדם חייב היום להשתדל לעשות מעשים שיועילו לו שהוא לא יעבור בעתיד בשום איסור, ואע"פ שבעתיד יהי' לו היתר של פיקוי"ן וכנ"ל.

אך לגבי הת"ח מאוקראינה הנ"ל, ברור שלא הי' עליו שום איסור מלכתחילה להיות במקומות המטונפים, - וא"כ אכתי יש לדון, האם הי' מותר לו ללמוד תורה במקומות המטונפים, בכדי להינצל מסכנת הטילים ע"י כח התורה, שהרי 'תורה מגנא ומצלא' וכנ"ל, או"ד שהדבר הי' אסור, - ועי"ז א"א להוכיח מהנידון של יעקב אבינו שהדבר אסור.

- ז -

ג. ועוד יש לחלק בין הנידונים, וכדלהלן.

דהנה הובא ברש"י (כו, מב) **'ויגד לרַבָּה אֶת דְּבָרֵי עֵשׂוֹ - בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ הוֹגֵד לָהּ מֵהַשְּׁעִי מֵהַר הַבְּלִיבוֹ'**, - והיינו, דיעקב לא ידע כלל שהוא נתון בסכנה מחמת שעשיו רוצה להורגו, וכל הידיעה שלו שהוא בעצם נתון בסכנה, הייתה רק ע"י מה שנודע לרבקה ברוח הקודש.

ומעתה יל"ע מה הדין למשל, כאשר בשבת נודע לאדם ע"י רוח"ק שהוא נתון בסכנה כיון שיש איזה אדם שרוצה להורגו, ובכדי להינצל ממנו הוא מוכרח לברוח מעירו בעיצומה של השבת בנסיעה ברכב, - האם מותר לו לחלל שבת משום שפיקוי"ן דוחה את כל התורה.

או"ד דכיון דבלי מה שנודע לו ע"י רוח"ק, הרי הוא לא ידע כלל שהוא בסכנה והי' אסור לו לנסוע בשבת ברכב, ולכן אולי י"ל שאין בכוחה של הידיעה ע"י רוח"ק להתיר לו חילול שבת, - ומצד שני אולי י"ל, שכיון שהוא מאמין בוודאות למה שנודע לו ע"י רוח"ק, הרי שוב יש לו היתר של פיקוי"ן, ויל"ע בזה.

- ח -

ואי נימא שאין בכוחה של ידיעה ע"פ רוח"ק, לשנות את דיני התורה שהי' נוהג בהם לולא הידיעה ע"פ רוח"ק (ודנו הפוסקים בכע"ז, ואכמ"ל), א"כ י"ל דאין להוכיח כלל מהנידון של יעקב אבינו, לנידון של הת"ח הנ"ל מאוקראינה.

כיון שלהצד הזה י"ל, דיעקב אבינו הי' מוכרח לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, בכדי להינצל מהסכנה של עשיו, משום שהוא לא יכל להישאר בביתו, ולסמוך על כך שבימי אבלו של יצחק יהי' לו היתר משום פיקוי"ן, ללמוד בדברים המשמחים בכדי להינצל מעשיו.

כיון שהרי יעקב לא ידע כלל מעצמו שהוא נתון בסכנה, ולכן ע"פ דיני התורה לא הי' לו היתר לעבור על האיסור ללמוד בדברים המשמחים, בכדי להינצל מסכנה שנודעה לו רק ע"י רוח"ק וכנ"ל, - ולכן יעקב אבינו הי' מוכרח לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, בכדי להינצל מהסכנה של עשיו.

אך לגבי הנידון של הת"ח מאוקראינה הנ"ל, הרי הוא יודע בוודאות שהוא נתון בסכנה, מחמת שהרוסים שלחו טיל לכיוון מקום מושבו ר"ל, - וא"כ כה"ג אכתי יש לדון, האם הי' מותר לו ללמוד תורה במקומות המטונפים, בכדי להינצל מסכנת הטילים

ע"י כח התורה, שהרי 'תורה מגנא ומצלא' וכנ"ל, או"ד שהדבר הי' אסור, - ועי"ז א"א להוכיח מהנידון של יעקב אבינו שהדבר אסור.

- ט -

ג. ועוד יש לחלק בין הנידונים, וכדלהלן.

דהנה יש מהפוסקים דס"ל, דלאבל יש 'פטור' בעצם ממצות ת"ת, ורק מ"מ יש לו 'היתר' ללמוד בדברים הרעים, - ע"י בזה בספר 'הליכות שלמה' (הל' ת"ב, פט"ו דבר הלכה אות יב) שהביאו את משי"כ הגרשז"א זצ"ל, שמדברי הריטב"א במו"ק (טו). מוכח, שמה שבאבילות וכן בתשעה באב מותר ללמוד בדברים הרעים, הוא רק היתר, אבל לא מפני שחייבין בתי"ת, עיי"ש.

ומעתה י"ל, דהנה מבואר בדברי הגמ' (סוטה כא.), שלגבי אשה שעוסקת בתורה אין את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא', כיון שהתי"ת שלה הוא רק בגדר אינה מצווה ועושה, (ועכ"פ התורה לא מגינה עליה כ"כ כמו לגבי איש, עיי"ש ואכמ"ל).

ולפי"ז י"ל, שלדעת הסוברים שלאבל יש 'פטור' בעצם ממצות ת"ת, ורק מ"מ יש לו 'היתר' ללמוד בדברים הרעים, אך בעצם הוא אינו מצווה אז במצות ת"ת, - א"כ להנ"ל עולה, שכאשר אבל לומד תורה בדברים הרעים, אזי אין בתי"ת שלו את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא', כיון שהרי הוא רק בגדר אינו מצווה ועושה, - וכמבואר בגמ' הנ"ל לגבי אשה, שאין בתי"ת שלה את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא'.

- י -

ומעתה י"ל דאין הוכחה מהנידון של יעקב אבינו, לנידון של הת"ח מאוקראינה הנ"ל, - כיון דלהנ"ל י"ל, דיעקב אבינו הי' מוכרח לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, בכדי להינצל מהסכנה של עשיו, כיון שהוא לא יכל להישאר בביתו, ולסמוך על כך שבימי אבלו של יצחק יהי' לו היתר משום פיקוי"ן, ללמוד בדברים המשמחים בכדי להינצל מעשיו.

כיון שהרי לא יועיל ליעקב אבינו מה שילמד בדברים המשמחים בכדי להינצל ע"י זה מעשיו, משום שבזמן שיעקב יהי' אבל, הרי התורה שילמד אז תהי' רק בגדר אינו מצווה ועושה, שע"ז אין את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא', ולכן יעקב אבינו הי' מוכרח לגלות מביתו ולהתרחק מהוריו, בכדי להינצל מהסכנה של עשיו.

[ואע"פ שהאבות היו לפני מתן תורה, והם כלל לא נצטוו בתי"ת, - מ"מ י"ל דכאשר האבות קיימו את מצוות התורה, גדר הקיום שלהם הי' יותר גדול מאשר הקיום של אשה במצוות שאינה מצווה בהן, - ועל התי"ת שלהם כן הי' את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא' אע"פ שלא נצטוו בתי"ת, - ורק לגבי התי"ת בזמן אבילותו של יעקב, שם כתבנו שלהנ"ל לא הי' ע"ז את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא', ודו"ק].

אך לגבי הנידון של הת"ח מאוקראינה הנ"ל, הרי בעצם מצד עצמו הוא מחוייב בתי"ת גם בזמן שהוא נמצא במקומות המטונפים, ורק מ"מ יש לו איסור צדדי ללמוד אז, משום שאסור ללמוד במקומות המטונפים, - וא"כ לגבי יש מקום לומר, שאם יהי' לו היתר ללמוד שם תורה, בכדי להינצל ע"י כח התורה מהסכנה, אזי י"ל שהוא יקיים בזה את מצות ת"ת בגדר מצווה ועושה, ויהי' לו את המעלה של 'תורה מגנא ומצלא'.

וא"כ לגבי אכתי יש לדון, האם הי' מותר לו ללמוד תורה במקומות המטונפים, בכדי להינצל מסכנת הטילים ע"י כח התורה, שהרי 'תורה מגנא ומצלא' וכנ"ל, או"ד שהדבר הי' אסור, ועי"ז א"א להוכיח מהנידון של יעקב אבינו שהדבר אסור, - (ובדרך הנ"ל יש ליישב גם את קושיית מרן בעל האילת השחר דלעיל, שלכן לא הי' מועיל לו ללמוד בדברים הרעים, ואכמ"ל), - ודו"ק ונפלא.

[ובעצם כל הנידון הנ"ל יש לפלפל טובא בזה, האם בכלל מותר לעבור באיסורים בכדי להינצל מסכנה ע"י הצלה סגולית כדוגמת הסגולה של 'תורה מגנא ומצלא', או"ד שהדבר אסור, ויל"פ בזה אך אכמ"ל].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפוי"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

**פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת תולדות התשפ"ג גליון 237**

כח ההתחזקות

שאלה: האיך שייך שאדם יתחזק על ידי ראיית מעשי הרשעים?

א. בראשית כה, כ: "ויהי יצווק בן ארבעים שנה בקוזתו את רבקה בת בתואל הארמי". פירש רש"י "וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם? אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם". וצריך לדעת מנין שאבה את הכח לעמוד בנסיון שלא ללמוד מהם, וביארנו (להלן שמות א, ה' התגברות במקום הרשע) שכח הצלחתה היה אדרבה ממה שראתה כיצד הם נופלים בתאונתם, על ידי זה ידעה ממה להתרחק ועל מה לעבוד וכך הצליחה לעמוד בנסיונה. תשובה: כשאדם גדל בתוך אנשי רשע, לעתים מתוך ראייתו את נפילתם וכשלונם יודע ממה להתרחק ומזה יכול להתחזק.

נחיצות התפילה

שאלה: מה עושים כשיש לאדם צרה גדולה רחמנא ליצלן?

ב. בראשית כה, כא: "ויעתר יצווק לה' לנכוח אשתו כי עקרה היא". אדם לפעמים נקלע לצרה, אשתו חולה לא עלינו וכדומה, הוא מנסה את כל האפשרויות, משקיע את כל כספו ומרצו, בכל מיני השתדלויות ורפואות המעשיות שיש בידו לעשות, ולפעמים הוא 'גם' מתפלל שיצליח. אבל כאן אנו למדים שהאמת היא בדיוק להיפך, 'העיקר' הוא להתפלל לה' שיושיעו ויצליח את דרכו, אך יש לעשות 'גם' מעט השתדלות (כדי לקיים את הקללה של "בועת אפך"). צריך לדעת מה העיקר ומה הטפל (כמוזכר בקובץ אגרות החזון איש' ב, קלב. וכמו שנתבאר לעיל ג, יז-ט).

זה מה שמצינו כאן אצל יצחק, בראותו שאשתו עקרה, מיהר מיד "ויעתר יצחק אל השם" – הלך להתפלל. לא מוזכר שעשה איזה רפואות או שאר השתדלויות, רק התפלל. גם אנו הנמצאים בדרגה פחותה יותר וצריכים לתוספת השתדלות, אבל אסור לשכוח מה העיקר ומה הטפל, העיקר זה התפילה והטפל הוא ההשתדלות המעשית (ולעיל יא, ל' הוספנו בדבר שהתפילה אינה כהיכי תמצי בלבד אלא מטרה היא בפני עצמה). וכן הבאנו להלן שהנמצא בעת צרה רחמנא ליצלן, לא ירבה בהשתדלויות אצל אנשים, אלא ישפוך שיח ותפילה לפני בורא העולם וישמע תפילתו בקרוב.

גם לגבי חינוך הילדים שמעתי בשם הגר"ש פינקוס זצ"ל שתשעים ותשע אחוז תלוי בתפילה, והיינו שעל אף החובה הגדולה שיש בחינוך 'המעשי' של הילדים, שזוהי חלק מחובת ההשתדלות המינימלית לחינוך הילדים, אבל עיקר תוצאת החינוך היא על ידי ריבוי התפילה על בניו שיצליחו ויגדלו בתורה ומעשים טובים [ועינינו הרואות שיש אנשים שהשקיעו רבות בחינוך ילדיהם, ורחמנא ליצלן לא עלתה בידם, ויש להיפך. 'לא עליך המלאכה לגמור, אבל אי אתה בן חורין להיבטל ממנה' (אבות ב, טז)]. וידועים דברי החזון איש' זצ"ל שמה שרואים אנשים מצליחים בתורה וביראת שמים, פעמים רבות הוא בזכות הדמעות והתפילות של הסבתא. **וכן** אמר הגר"ש וולבה זצ"ל (וריעה ובנין בחינוך, עמ' לד-לה): ברור לי, באופן אישי, שאם הגעתי למשהו בתורה – זה בזכות תפילותיה של אמי. שמת לי לב שהיתה מתפללת עלי אפילו עשר פעמים ביום. לעולם איננו יכולים לומר שהתפללנו כבר מספיק עבור הילדים, ואי אפשר לקצוב גבול לתפילות שעלינו להתפלל. צריך להתפלל מעומק הלב, בנוסח אישי, בהתאם לצורך העומד בפניו באותו הזמן. עניינה של תפילה על הבנים וחינוכם היא כה חשובה, עד שיש מקום לחשוב שהתפילה היא העיקר החשוב ביותר בחינוך". (וכבר הרחבנו במקום אחר בגודל החובה להתפלל על הצאצאים). תשובה: אם יש לאדם צרה רחמנא ליצלן, עליו בעיקר להתפלל לה', ויעשה גם מעט השתדלות לביטול הצרה.

חובת הלימוד בעמל, וערך הלימוד בלא העמל

שאלה: האם יש חשיבות ללמוד תורה בלא עמל?

ג. בראשית כה, כב: "ויתרוצצו הבנים בקרבה, ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה'". פרש"י (ומקורו בב"ר סג, ו) "רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס

לצאת, עוברת על פתחי עבודה וזה עשו מפרכס לצאת". קשה, שהרי אמרו בגמרא (נדה ל:) שהולד במעי אמו, נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, ומלמדין אותו כל התורה כולה, ואם כן מדוע כשעברה אמו ליד בית המדרש היה מפרכס ורוצה לצאת, הרי במעי אמו יש לו מלאך המלמדו את כל התורה כולה.

אלא הוכיח הגר"ח מבריסק זצ"ל שעל אף שהמלאך מלמדו את כל התורה כולה, דבר שלא יוכל לעשות במקום אחר, רצה הוא לצאת ללמוד בבית המדרש של שם ועבר, כי התורה שהוא לומד כאן אינה בעמל, ולכן אינו חפץ בה, רוצה הוא ללמוד בבית המדרש של שם ועבר ולעמול בתורה כראוי וכך יזכה לקנות את התורה. **ובזה** ביאר בדרך דרוש את מאמרם (איוב ה, ז וסנהדרין צט): "אדם לעמל יולד", דהיינו שאף שהעובר במעי אמו לומד כבר עם המלאך את כל התורה ולא חסר לו מאומה, אבל חסר לו עמלות בתורה, ולכן הוא יוצא לאויר העולם, כדי שתהיה לו גם עמלות, וזהו 'אדם לעמל יולד' שמה שהוא נולד ויוצא לאויר העולם אף שיש לו כבר את התורה, כי צריך את יכולת העמל.

עוד קשה למה לא קמים בפני אשה מעוברת, הרי יש במעיה תלמיד חכם שיודע את כל התורה כולה, תלמיד חכם כזה נדיר למצוא במקומות אחרים. אך התשובה היא כי הוא לומד תורה בלא עמל, ואין חובה לכבדו. גם כאן יעקב לא היה חפץ בלימוד כזה בלא עמל, ורצה כבר להגיע למצב שלומד תורה בעמל כראוי. **מזה** ילמד האדם, למעט ללמוד מתוך הגמרות החדשות המבוארות שכמעט לא צריך ללומדם בעמל¹. מה גם, כי דבר שאדם עמל עליו כראוי – הוא יותר חקוק בלבו כיון שעמל בו. משא"כ דבר שהגיע לו בקלות, כבולעו כך פולטו, וקל גם להפרד ממנו בקלות.

ואמר איוב (איוב ה, ז) "כי אדם לעמל יולד", ודרשו בגמרא (סנהדרין ריש צט): אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר "כי אדם לעמל יולד", איני יודע אם לעמל פה נברא או לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר "כי אכף עליו פיהו" הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר "לא ימיש ספר התורה הזה מפיך" הוי אומר לעמל תורה נברא. וזהו שאמר רבא כל הגופים לעמל נבראו, אשרי מי שזכה להיות מעמלי תורה. **גם** מצינו (הקדמת הגר"ח מוואלין לפירוש הגר"א לספרא דצניעותא) שלהגר"א נגלו אליו מגידים ולא חפץ לקבלם, כי אמר שרוצה ללמוד התורה רק בעמל ולא לקבל מהם כלל. וזהו שאמרו (אבות ה, ו) כי אחד ממ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם הוא "בתלמוד", כי לא המטרה רק 'לדעת' את התורה בכל מיני דרכים, אלא העיקר הוא 'לעמול' בתורה, וזהו הקנין של 'בתלמוד' – פשוט לשבת וללמוד... **תשובה:** עיקר חובת הלימוד לאדם הוא בעמל וגיעה, וישגיח לחרבות בזה ולא למעט בכך על ידי לימוד בספרי עזר קלים.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם כמיל – עלוני הפרשה המחכימה על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים (במעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון הכנה נפלאה לבר מצוה (כנ"ל), הכנה נפלאה לנישואין (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון על פי שם הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות, או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים וביורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ששטובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים וביורים, בחיים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים וביורים, ופולקלים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודש כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מועד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקודם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בעניני עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים.

נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

¹ **בודאי** בעלי בתים שאין זמנם מאפשר להם ללמוד כראוי, אם הם נצרכים לכך, יברכו על זה מפי עליון, שמקדישים כל הזמן שיש בידם לזכות בעוד דף גמרא עם פירוש ראוי וברור. אך האברכים ובעלי תורה, חוסמים בכך את מוחם, שמתרגלים שלא לחשוב, (אם לא שמתכבד בזה לפעמים בתורת מראי מקומות, כדי לראות מי מעיר או מתרגל את השאלה שחוקשתה לו בסוגיא וחשב ליישבה ועדיין לא מצא לה פתרון וכדו'). **גם** אל הגר"ח קנייבסקי שליט"א נכנס ילד כבן עשר שנים ושאל: ברצוני לגמור ללמוד את הש"ס עד הבר-מצוה, בלימוד מהיר ובהבנה בסיסית, אבל אוכל לעשות זאת רק אם אלמד מתוך הגמרות המבוארות המצויות כיום, אך אם אלמד מתוך גמרא רגילה, ודאי שלא אספיק לסיים את הש"ס עד לבר-מצוה. האם עדיף ללמוד באופן יותר קל בגמרא המבוארת ולהספיק לסיים עד לבר-מצוה, או ללמוד כמקובל מאז ומתמיד בגמרא רגילה ולא להספיק לגמור? הגר"ח שליט"א השיב לילד: בלימוד התורה צריך שיהיה גם עמל התורה, ולכן עדיף ללמוד בגמרא רגילה, עם רש"י ותוספות, ולהתייגע בהבנת הדברים, מללמוד בגמרא שהכל מבואר בנקל ויש פחות עמל התורה, אף אם על ידי כך לא תספיק לסיים את לימוד הש"ס עד הבר-מצוה.

בנתִיבוֹת הַעֵינִין

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ג

פכ"ה פל"ד ויעקב נתן לעשו לחם וניזד עדשים'

בהסבר האחרונים מדוע נתן יעקב אבינו לעשו גם לחם וגם ניזד עדשים
הערה בדיני שה' האם יש חשש איסור שה' במקרה של הפסקת חשמל בשבת

הגבוה משום שהוּי פסיקה באונס עדין יל"ע איך מותר להטעות את השדכן שהרי רצונו לקבל את המחיר הגבוה, והרי אין לו חיוב לעשות את השידוך וא"כ מדוע מותר להטעותו, אמנם לגבי בורח מבית האסורין שיש לו חיוב להציל את הבורח ניחא שפיר שמותר לרמאותו אמנם בשדכן קשה (וע"י בחי' ר' שמעון ב"ק סי' י"ט סוף אות ו' ע"ש)

(ה) ועי' מש"כ בנתִיבוֹת בסי' רס"ד ס"ק ח' לפרש באופ"א בדינא של טול דינר והעבירני שזהו משום הונאה בפועלים שבטל הפסיקה ומחזיר האונאה, רק שבעינין לטענת משטה אני כך משום שבלי טענת משטה אז יש כאן מחילה על האונאה משום דהוּי יותר מכדי שהדעת טועה שהוּי כמו תנאי ע"מ שאין בו הונאה שבדבר שבממון תנאו קיים, ומכיוון שיש לו טענת משטה אני כך שוב יש פרשת אונאה ולכן אין לו אלא שכרו, אבל אם כבר שילם הדינר ליכא טענת משטה אני כך וליכא טענת הונאה משום דהוּי כתנאי דע"מ שאין בו אונאה.

(ו) והנה עי' בנתִיבוֹת מ"מ (שם) שמביא שיש דין חזרת הונאה גם בכה"ג שיודע הקונה בשעת המקח שיש הונאה במקח, רק שדעתו לקנות המקח ולקבל חזרה את דמי האונאה, וכן הוכיחו האחרונים מדברי הגמרא בב"מ (נא). לגבי מוכר שמכר כיפי (נזמים) במקום בחמישים בששים, והוא מסכים למכור גם בחמישים וחמש שמותר ללוקח לקנות לכתחילה בששים על דעת לתבוע את האונאה, מבואר בזה שיש היתר ללוקח להטעות את המוכר ולקבל את החפץ במחיר חמשים אע"פ שדעת המוכר למכור בששים, משום שהמוכר הוא זה שרצה להטעות את הלוקח, ממילא יש היתר ללוקח להטעות את המוכר.

(ז) והנה לפ"ז אפשר לפרש שמה שכתבו האחרונים לגבי שדכן שמותר להטעותו זהו רק בכה"ג שהוא בא לבקש את המחיר הגבוה מותר להטעותו משום שהשדכן רוצה לנצל את הדחק שיש לבחור וכדו' ולקבל ממון רב לכן יש היתר להטעות את השדכן, וכדין לוקח שיש לו היתר לקנות על דעת תביעת האונאה.

(ח) אמנם בדינא דבורח יש גם היתר לכתחילה לומר לבעל המעבורת טול דינר והעבירני, משום שיש לו חיוב

(א) פכ"ה פל"ד ויעקב נתן לעשו לחם וניזד עדשים. וצ"ב לכאורה מדוע הוצרך יעקב אבינו ליתן לעשו גם לחם מה שלא ביקש. ועי' מש"כ לפרש (פרדס יוסף ועוד) שהטעם שיעקב נתן לעשו גם לחם כדי שלא יהי' לעשו טענת משטה אני כך, שהרי עשו הי' בסכנת נפשות וא"כ יכול לטעון שהוּי פסיקה מחמת אונס ולא חלה מכירת הבכורה וכמו שמבואר בגמ' בב"ק (קט"ז). לגבי מי שהי' בורח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו אמר לו טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו משום שאומר לו משטה אני כך, לכן נתן יעקב אבינו לעשו גם לחם שלא יהי' לעשו טענת משטה אני כך. ויש שהוסיפו לפרש כע"ז לגבי השבועה שיעקב ביקש מעשו שבועה כדי שלא יהי' טענת משטה אני כך ע"פ דברי הקצה"ח (רס"ד ס"ק ד'), שבכה"ג שגשבע הנוסע שישלם לו דינר חייב לשלם דינר לבעל המעבורת ואינו יכול לומר משטה אני כך.

(ב) והנה בעיקר דינא דטול דינר והעבירני, נחלקו הראשונים מה הטעם בזה שיש שיטה בראשונים ביבמות (ק"ו). שזהו משום שיש חיוב לבעל המעבורת להציל את הבורח משום השבת אבידה של אבידת גופו ולכן אינו יכול לתבוע ממון עבור ההצלה וכ"כ בביאור הגר"א (יו"ד סי' של"ו) לפרש בדעת רש"י ביבמות, ולפי זה אז גם בשכר רופא מומחה לא יהי' חיוב משום שיש לרופא חיוב לרפאות, אמנם דעת הרמב"ן ביבמות שאין הטעם משום שיש חיוב ומצוה להציל השני, אלא משום שהוּי פסיקה יותר מהמחיר הראוי באונס ולא חל חיוב פסיקה באונס, אבל בפסיקה לרופא שיש לו חכמה אז חל החיוב שהתשלום על שכר חכמתו של הרופא.

(ג) ועי' מש"כ האחרונים (מחנה אפרים שכירות סי' ט"ו ועוד) שיש עוד נפק"מ בין הטעם של הרמב"ן שזהו משום פסיקה באונס לבין הטעם של הראשונים משום שיש חיוב ומצוה להצלת השני בכה"ג שאין חיוב של הצלת השני כגון בשכר שדכנים שאין בזה חיוב של הצלה אבל הוּי פסיקה מחמת דחק שלדעת הרמב"ן לא חל הפסיקה משום שהוּי מחמת אונס.

(ד) והנה צ"ע לדעת האחרונים שגם בשכר שדכנים יש פטור של פסיקה באונס ואין חיוב לשלם את המחיר

מתבשלים בע"ש, ומצטננים בליל שבת כאשר כבה התנור, וכאשר הוסק התנור בשבת בבוקר ע"י עכו"ם היו המים חוזרים ומתחממים, שואל הפרמ"ג מדוע אין בזה איסור שהי' שהרי בלח שנצטנן לגמרי יש איסור בישול ונשאר בצ"ע, וע"ש שמדברי החזו"א סי' ל"ז ס"ק כ"ז מוכח שאין איסור שהי' בלח שנצטנן לגמרי, ועי' שם שעדין יתכן לומר שכל דברי החזו"א זהו לגבי תבשיל שיש בו רוטב אבל לגבי מים גם לדעת החזו"א יתכן שיש איסור שהי' ע"ש.

ג) ושמעתי מהגאון רבי משה יאדלר שליט"א (מאור השבת) שדעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש איסור שהי' במים שנצטננו לגמרי וז"ל השאלה: להשהות בערב שבת מים או מרק שנתבשלו כל צרכם ונצטננו לגמרי האם צריך להניחם רק על אש גרופה וקטומה או דהיות וכבר נתבשלו כל צרכם מותר להניחם אף על גבי אש שאינה גרופה וקטומה, דהפרמ"ג סי' רנ"ג א"א ס"ק מ"א כתב שמנהג העולם להקל בזה, וכן דעת החזו"א סי' ל"ז ס"ק כ"ז, להקל בתבשיל צונן.

תשובה: אין להקל בזה כלל להשהות בערב שבת מים או מרק שנתבשלו כל צרכם ונצטננו, דהיות ונצטננו לגמרי בערב שבת הרי דינם כמים חיים לגמרי ואין להתיר להשהותם, אלא דינם כדן מים שלא נתבשלו כלל, המבואר בסי' רנ"ד ט' עכ"ל (מתוך כת"י מאור השבת ח"ה).

ד) והנה לפ"ז שיש איסור שהי' במים שנצטננו, יש לדון במקרה של הפסקת חשמל האם יש היתר להשתמש במים החמים שחזרו ונתחממו בשבת באיסור שהי' (בכה"ג שיש אפשרות לסלק הקדרה או שיש אפשרות לכבות את המיחם כלאחר יד). והנה לגבי שהי' מפורש בשו"ע (רנ"ג א') שאם שכח ושהה או שגג בדן, אם התבשיל הי' מבושל כל צרכו אע"פ שמצטמק ויפה לו מותר, אבל בעבר ושהה יש איסור הנאה גם במצטמק ויפה לו. ויש לדון בכה"ג האם נידון כמו עבר ושהה. ושמעתי מגאון אחד שליט"א שלדעת הסוברים שיש איסור שהי' במים שנתבשלו ונצטננו לגמרי גם לדעת חנני' משום שדינם כדן מים שלא נתבשלו כלל, יהי' איסור הנאה מהמים גם בשוגג או בשכח ושהה כמו שיש איסור הנאה בתבשיל שלא נתבשל כמאכל ב"ד גם בשכח ושהה, רק מכיון שיתכן שיש חולקים וסוברים שאין איסור שהי' במים שנתבשלו ונצטננו לכן אין איסור הנאה בדיעבד. כמו שכתב בביאור הלכה (סי' רנ"ג סעי' א' בד"ה ואם החזירו) וכן במשנ"ב (סי' שי"ח ב') שכל מקום שיש מחלוקת אין איסור הנאה בדיעבד משום שאיסור הנאה ממעשה שבת הוי קנס דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, ויל"ע בכל זה.

להערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

של הצלת השני לכן מותר לכתחילה להטעותו שיקבל דינר אע"פ שאין לו אלא שכרו, משא"כ בשכר שדכנים או בשאר הפסד ממון בזה כל ההיתר הוא שאם השדכן מבקש יותר משכרו מותר להטעותו, וכדינא דהונאה שיכול הלוך לקנות לכתחילה בששים על דעת לתבוע האונאה.

ט) והנה בדברי המחנה אפרים (שכירות סי' ט"ו) מבואר שגם בהפסד ממון יש את הדין של פסיקה בטעות (ע"ש לגבי מי שנגנב ממנו ממון ויש מי יודע להשביע שדים ועי"ז לדעת מי הגנב ורוצה תשלום גבוה ע"ז) ואין לו אלא שכרו. וצ"ב בזה מהדין של דבר האבד שיש בחזרת פועלים ששוכר עליהם או מטען ולא מצינו שיהי' היתר להטעות פועלים אחרים כדי להציל את הדבר האבד.

י) ולפ"ז ניחא שהדין המיוחד בדבר האבד הוא שיש היתר לכתחילה להטעות את הפועלים שיקבלו שכר גבוה על דעת לא לשלם, משום שהם חזרו ממלאכתם שלא כדן משום הכי מותר להטעותם לכתחילה, משא"כ פועלים אחרים אין היתר להטעותם אלא דווקא בכה"ג שהם מעצמם ביקשו מחיר גבוה לכן במקום אונס ממון שיש טענת משטה אני בכך יכולים להטעותם וכדין קונה שיש לו היתר לקנות החפץ על דעת חזרת אונאה,

הערה בדיני שהי' האם יש חשש איסור שהי' במקרה של הפסקת חשמל.

א) הנה במקרה שיש הפסקת חשמל בשבת או שנפל הגנרטור ואח"כ תוקן בשבת ע"י נכרים, (ובכה"ג שהוי תיקון ע"י ישראל דנו בזה הפוסקים אם יש חיוב לכבות את מכשירי החשמל קודם כדי שלא יהי' ריבוי בשיעורים ודעת מרן הגרש"ז להקל בזה), וכתבו לדון בזה האם נחשב שבטלה שהי' והוי כמו חזרה בשבת ע"ג כירה גרופה וקטומה שבעיני תנאי של עודנו בידו ולא הניח ע"ג קרקע, ואע"פ שאין כאן מעשה חזרה יש לדון בזה לפי דעת מרן החזו"א שאיסור חזרה זהו על המצב של החזרה. וגם כשחזר ע"י עכו"ם יש חיוב לישראל לסלק הקדרה וכמו שמבואר במשנ"ב (רנ"ג י') לגבי איסור שהי' שיש חיוב לסלק השהי' קודם השבת, אמנם מצד איסור שהי' ליכא איסורא לדעת הרמ"א שכתב שנהגו להקל כדעת חנני' שאין איסור שהי' בדבר שנתבשל כמב"ד ודעת החזו"א שכן הוא עיקר ההלכה.

ב) אמנם עדיין יש לדון לגבי מיחם מים חשמלי שאינו גו"ק והמים נצטננו לגמרי האם יש בזה איסור שהי' לדעת חנני', ובנוגע לאיסור שהי' לכאורה פשוט שהאיסור הוא על המצב של השהי' וגם שמעשה השהי' נעשה ע"י עכו"ם וכדו' יש איסור שהי', ועי' מש"כ בארחות שבת בפ"ב הערה י"א לדון בזה האם יש איסור שהי' בדבר לח שנצטנן לגמרי, ועי' שם שבפרמ"ג סי' רנ"ג בא"א מ"א כתב להעיר על מנהג העולם שהיו מניחים מים בקדרה הקבועה בתנור בע"ש והי' המים

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת תולדות

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורב, עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשתצליחו, תקבלו מהאותיות חלק מפרשוק מהפרשה.

- ב. רבקה מצווה את יעקב להתברך
- ה. יצחק שולח את יעקב לחרן
- ה. ריב הבארות בין הרועים
- ה. עשו מוכר את בכורתו
- ו. יצחק ורבקה מתפללים ונפקדים
- ז. יצחק גר בגרר מפני הרעב
- ז. ברית יצחק ואבימלך בבאר שבע
- כ. יעקב מתחזה לעשו ומתברך
- י. יצחק שולח את עשו לצוד כדי לברכו
- ל. רבקה דורשת את ד'
- מ. לידת יעקב ועשו וגדילתם
- ר. עשו חוזר, בוכה, וגם מתברך

שאלה לשולחן שבת

"לך נא אל הצאן וקה לי משם שני גדיי עזים"

כתב רש"י שאחד מהגדיים היה לקרבן פסח. ויש לבאר אם כן, איך היה מותר ליצחק לאכול מקרבן הפסח, הלוא מבואר במדרש שעשו לא נימול בתחילה מפני שחשש יצחק למולו מפני אדמומיותו, ולאחר מכן כבר עיכב עשו בעצמו ולא הגיח שימולו אותו, וישנו דין בהלכות פסח שמילת בניו מעכבת את האדם מלאכול את הקרבן?

מטרת השאלה
הינה לעורר דיון סביב שולחן השבת.
ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת
(בצרוף מקורות, אם ישנם)
ובל"נ אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

העלון מוקדש לע"נ
שלמה ראובן בן אריה לייב
ת.נ.צ.ב.ה

פנינים

"ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי"

לכאורה אם היה בדעתו להרגו, למה לחכות עד ימי אבל אביו? וראיתי כמה פירושים בדבר, מלבד הפשוט שמביא רש"י שחיכה מפני שלא רצה לצער את אביו: א. כל זמן שיעקב היה עוסק בלימודו היה עשוי יודע שיעקב שמור ומוגן מכח התורה ולא יוכל להזיקו. אך כשיצחק ימות, יעקב יהיה אבל שכידוע אסור בלימוד התורה וממילא יוכל להורגו. (כלי יקר) ורמז לדבר, שהמילים 'ימי אבל' ראשי תיבות: מתי יהיה יעקב אסור ללמוד בתורה. (פניני שבח) ב. עשו לא רצה שיצטרך להתאבל פעמיים על אביו ועל אחיו, לכן אמר שכשהם יהיו אבלים בין כה וכה, יהרוג אף את יעקב. (ש"ך) ג. עשו פחד שכמו שקין הרג את הבל ואח"כ נולד שת שירש את כל העולם לבסוף, כך אם הוא יהרוג את יעקב, יוליד יצחק יורש נוסף שיתחרה בו. לכן חיכה למות אביו שיהיה ברור שהם היורשים היחידים כדי להורגו. (יונתן בן עוזיאל) ד. יש לקרוא את הפסוק כך: אפילו שיקרבו על ידי זה ימי האבל של אבי על יעקב - בכל זאת אהרגהו. (טור) ה. עשו פחד שיצחק יקללו על מעשה זה ותתבטל ברכתו ע"י כך. (רבינו בחיי) ו. אפילו אם ע"י כך שאהרוג את יעקב אגרום שימות אבי מרוב צער טרם זמנו ואקריב את ימי אבלו בכך - שווה הוא הדבר כדי להרוג את יעקב. (המגיד מדובנא) ז. הלוואי שיקרבו כבר הימים שאבי יתאבל בהם על יעקב מפני שאהרוג אותו. (בכור שור) ח. כשנריב על הירושה אוכל להרוג אותו תוך כדי הריב. ט. דרך האחים שמתקרבים זה לזה בשעת אבלם ואז יעקב יתקרב אלי ולא יחשוש מפני ואוכל להרוג אותו בקלות. י. בדרך צחות, עשו לא רצה שמעשה הריגת אחיו יוציא לו שם רע באזני הבריות, לכן תכנן להמתין עד שימות אביו ובשבת של היארצייט יבוא לבית הכנסת עם יעקב אחיו, ומן הסתם יכבדו את יעקב להתפלל לפני העמוד ולומר קדיש, ואף בעלייה לתורה יעלה למפטיי, ואז יהיה מקום לריב, שכל אחד מהם ירצה את העמוד והמפטיי, ובלהט הוויכוח יהרוג את יעקב. ובכך, יקומו אנשים לצדו של עשו על שקינא לכבוד אביו. (שיח יעקב יוסף)

"והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך"

ידוע שבכל מקום שכתוב בו 'והיה' הוא מלשון שמחה ואילו 'ויהי' הוא לשון צער. ויש לבאר אם כן, מדוע אומר יצחק לעשיו בפסוק בלשון שמחה: "והיה כאשר תריד", והרי אין הכתוב עוסק בדבר משמח? ויש לומר: א. תהיה שליטה לעשו רק במי שפורק מעליו עול תורה בשמחה ולא מכורח פרנסה וכדומה. ב. לשון השמחה היא כלפי עשו שיפרוק עול ישראל מעליו. ג. השמחה היא שלא ישלוט עשו על ישראל בגזירות קשות אלא רק יפרוק את עול ישראל. ד. אמר יצחק לעשו: כשהיו לך תרי"ד מצוות לכשתגיייר, אחת מצוות הגרות עצמה ועוד תרי"ג, אז תשמח. ה. תהיה שמחה גדולה כשירד עשו בב"א. (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א ל'שאלה לשולחן שבת' תשפ"א)

עונג רוחני לשולחן השבת!

ניתן להשיג ב"מקרא" הוצאה לאור, ובטלפון:

052-7665775

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם.
זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום:
1. בהעברה לבנק לאומי (10 סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

חידון א' ת'

התשובה לכל שאלה מתחילה באות המופיעה בתחילת השורה

- א. עשו נולד כולו כ-
- ב. אחת מנשות עשו
- ג. מהם הכינה רבקה מטעמים
- ד. עשו היה אדמוני כסימן לכך שישפוך ___ (רש"י)
- ה. מברכות יצחק ליעקב
- ו. פסוק של ברכה שנהוג לאומרו במוצש"ק
- ז. השי"ת הבטיח ליצחק שירבה את ___
- ח. בגדי עשו המיוחדים נקראו "בגדי ה ___"
- ט. יצחק חשש שיהרגוהו בגרר כי רבקה הייתה-
- י. אחת מנשות עשו
- כ. בנותיו היו רעות בעיני רבקה ויצחק
- ל. מילה נרדפת ל"עמים"
- מ. עבדי יצחק באו אליו בבאר שבע ואמרו לו:
- נ. מחלת אשת עשו הייתה אחותו של- (בן ישמעאל)
- ס. מה עשו הפלשתים לבארות אברהם?
- ע. הבאר הראשונה עליה רבו הרועים
- פ. המקום בו גרו, בתואל ולבן בנו
- צ. היה בפי עשו
- ק. מכליו של עשו
- ר. הייתה ביניהם מריבה על בארות המים
- ש. גילו של יצחק בהולדת בניו
- ת. יעקב היה איש ___

חידון א' ת' הפוך

התשובה לכל שאלה מסתיימת באות המופיעה בתחילת השורה

- א. "ויהי אך ___ יעקב... ועשו אחיו ___ מצידו"
- ב. בגללו יצחק חשב לרדת למצרים
- ג. עשו חיכה שיצחק ימות בשביל ___ את יעקב
- ד. יעקב קנה את הבכורה תמורת ___
- ה. שם הבאר השניה שעליה רבו הרועים
- ו. רבקה שמה עורות עיזים על ידי יעקב ועל-
- ז. "___ עשו את הבכורה"
- ח. יצחק ___ את בגדי יעקב, שיש בהם ___ טוב
- ט. עשו ביקש שיעקב ___ אותו בניזיד
- י. כך נולד עשו
- ך. רבקה אמרה ליעקב "עלי ___ בני"
- ל. יעקב התברך במים, שיורדים בלילה מהשמים
- ם. כמות היבול שצמחה ליצחק הייתה ___
- ן. יעקב התברך ברוב ___
- ס. יצחק נחרד כי חשש שמא שינה את ה- (רש"י)
- ע. "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו ___"
- ף. כשעשו חזר מן השדה הוא היה
- ץ. "ולאום מלאום ___"
- ק. יעקב היה איש -
- ר. "___ יצחק לד'... לו ד'"
- ש. יצחק ברך את יעקב, שיהיה לו מזה לרוב
- ת. על באר זו לא רבו הרועים

ואלה שמות

"מטל השמים ומשמני הארץ"

מדוע הארץ קרויה כך? (התשובות במדור התשובות)

מן המדרש

אמר רבי יהושע בן קרחה: הגיע אדם לפרק אבותיו קודם לחמש שנים, ולאחר חמש שנים ידאג מן המיתה, שכן יצחק (בגיל 122) אמר: אם לשנותיו של אבא (175) אני מגיע, עד עכשיו מתבקש לי, אם לשנים של אמי (127) אני מגיע, ויאמר אליו: "הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי" (ואכן, נפטר יצחק חמש שנים אחר גיל אביו בפטירתו, בגיל 180). תני, שבעה דברים מכוסים מבני אדם, ואלו הן: יום המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ואין אדם יודע במה הוא משתכר, ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה, ומלכות הרשעה אימתי נופלת. יום המיתה מנין? שכתוב (קהלת ט, יב): "כי גם לא ידע האדם את עתו". יום הנחמה מנין? שכתוב (ישעיה ס, כב): "אני ד', בעתה אחישנה". ואין אדם יודע מה בעומקו של דין, שנאמר (דברים א, יז): "כי המשפט לאלקים הוא". ואין אדם יודע במה הוא משתכר, שכתוב (קהלת ג, יג): "מתת אלקים הוא". ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, שכתוב (ירמיה יז, י): "אני ד' חוקר לב". ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה, שכתוב (קהלת יא, א): "כעצמים בבטן המלאה". ומלכות הרשעה אימתי נופלת, שכתוב (ישעיה סג, ד): "כי יום נקם בלבי". (ע"פ מדרש רבה בראשית סה)

מילה בפרשה

**זך וטהור בתפקידו שמר,
שניה אחת לפני שנגמר,
בא וצעק שלם הצוואר,
פתי מאמין לכל דבר.**

המונח המבוקש הינו מילה
בת 2 אותיות המופיעה בפרשה.
אשר כל שורה בחידה
רומזת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

ושפני טמוני חול

באיזה אופן מיבוד תלמיד חכם פחות חמוד מכיבוד אשת תלמיד חכם?

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב"

המשנה (אבות פ"ה מ' טז) כותבת: 'כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה. ושאונה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם'. ונראה לומר שלכן על יצחק, שאהב את עשו אהבה שתלויה בדבר ("כי ציד בפיו"), כתוב: "ויאהב יצחק את עשו" - בלשון עבר. אבל על רבקה שאהבה את יעקב אהבה שאינה תלויה בדבר, כתוב בפסוק בלשון הווה: "ורבקה אוהבת את יעקב". (ע"פ השל"ה)

שעשועי דאורייתא

"זיהי יצחק בן ארבעים שנה"

על איזה אדם נוסף התורה מציינת שהגיע לגיל ארבעים? ובג"ך?

מצאו נא בפרשה:

1. שתי מילים רצופות הנקראות ביחד ישר והפוך.
2. שם של מסכת.
3. אות קטנה (זעירא).
4. חמש מילים רצופות שמתחילות באות א'.
5. אות המופיעה פעמיים ברציפות. (12 תשובות)
6. עשרה פסוקים שלא מתחילים באות ו'.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לכירת מספר פסוקי הפרשה

בפרשה מסופר בעיקר על מידותיהם של יעקב ועשו, ומסתיימת: "ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי". בפרשת תולדות ישנם 106 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים: "ימי אבל אבי" = בגימטריא = 106

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: 'נאמר על שתיים מתוך ארבע, ולאבי הנותרות בצורה דומה, הראשונה סוף החתן השני, והשניה נאמרה לאביו בעשירי'. תשובה - המילים "קח ולך". 'נאמר על שתיים מתוך ארבע' - על זרה ועל רבקה מארבע האמהות כתוב: "הנה אשתך קח ולך", ו"הנה רבקה לפניך קח ולך", "ולאבי הנותרות בצורה דומה" - ללבן אביהן של שתי האמהות הנותרות, רחל ולאיה, נאמר: "וקח לך", "הראשון סוף החתן השני" - המילה הראשונה היא סוף שמו של החתן השני (יצחק), "והשניה נאמר לאביו בעשירי" - והמילה השניה (ולך) נאמרה לאברהם אביו בניסיון העשירי, העקדה: "ולך לך אל ארץ המוריה". **לסדר את הפרשה** - "ולמה זה לי בכרה". **חידון א' ת'** - אדרת שער, בשמת, גדיי עיזים, דמים, הוה גביר לאחיק, ויתן לך, זרעו, חמודות, טובת מראה, יהודית, כנען, לאומים, מצאנו מים, נביות, סתמום, עשק, פדן ארם, ציד, קשת, רועים, שישים, תם. **חידון א' ת' הפוך** יצוא יצא בא, רעב, להרוג, נזיד, שטנה, חלקת צוואריו, ויבו, הריח ריח, שילעיש, אדמוני, קללתך, טל, מאה שערים, דגן, יחס, כמתעתע, עיף, יאמץ, חלק, ויעתר, תירוש, רחובות. **שעשועי דאורייתא** - בפרשה כתוב: "עשו בן ארבעים שנה". ובספר יהושע כתוב שיהושע היה בן ארבעים כשנשלח עם המרגלים. ואיש בשת בן שאול היה בן ארבעים שנה במלכו. 1. "ויבא לאביו". 2. מסכת ידים: "והידים". 3. "קצתי בחיי". 4. "אנכי אלקי אברהם אביך אל תירא". 5. בבטנך, ההוא, חיים, ואברככה, קללה, ממעריך, הנגי, גררה, ששים, ותתן, וישתחו, ויתרצו. 6. הפסוקים המתחילים במילים: גור, עקב, אם תעשה, הביאה לי, לך נא, אולי ימשוני, יעבדוך עמים, עד שוב, קום, כשמע. **ואלה שמות** - ישנם כמה הסברים: 1. מלשון ריצה, שכולם רצים אליה בסוף ימיהם. (לקח טוב) 2. על שם שבני האדם רצים עליה. 3. שהאדמה רצה ומסתובבת כל העת. (אברבנאל) 4. כי העפר הוא דחוק ורצוף. (אברבנאל) 5. כולם מתרצים להיקבר בה בסוף ימיהם. 6. מלשון רצון, שכל הנעשה בה, נעשה ברצונו של הקב"ה. **מילה בפרשה חיי שרה** - שני. "בכל שנות הקור" - שנות-שני, "חיפש זוג כפפות עור" - זוג-שני, "דווקא אדומות רצה" - שני הוא כצבע אדום, "וביום חול אותן מצא" - יום שני. **טמונות בפרשה** - 1. "וידו אחוזת בעקב עשו" (כה,כו) 2. "כאדרת שער" (כה,כה) 3. "אבי-מלך" (כו,א) 4. "ונוזי עדשים" (כה,לד) 5. "גור" - בארץ הזאת" (כו,ג) 6. "כלבו כן פי' (רשי' כה,כח) 7. "וקשתך" (כו,ג) 8. "וישב אהלים" (כה,ז) 9. "באר שבע" (כו,לג) 10. "ויחפרו" (כו,כא). ועוד) 11. "לנו המים" (כו,כ) 12. "וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון" (כו,ח) 13. "מאה שערים" (כו,יב) 14. "ויצעק צעקה גדולה" (כו,לד) 15. "שני גדיי עיזים" (כו,ט) **טמונות בהפשרה** - 1. "המה יבנו ואני אהרוס" (אד,ד) 2. "תשימו על לב... שמים על לב" (בב,ב) 3. "שפתי כהן" - הש"ך (בז,ב) 4. "לחם מגאל" (ז,א) **שאלה לשלחן השבת נח** - שאלנו: מדוע התורה הקדימה את אכילת האדם ("לך") לאכילת הבהמות והחיות ("ולהם לאכלה") הרי יש להקדים אכילת הבהמות לאכילת האדם? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. לפני שהותר באכילת בשר היה לנח בבהמות רק קנין לפירות שאינו כקנין הגוף ולכן לא נחשבים שייכים לו ואינו מחויב להאכילם ראשונים. (ר' יצחק ירוחם דיסקין) 2. בהכנה יש להקדים את האדם ובהאכלה את הבהמה. 3. אם יש רק לאחד מכם בוודאי האדם קודם ולכן בשביל המבול יש קודם לוודא שיש מספיק מזון לאדם ורק אחר כך לדאוג לבהמות. 4. משום שאין אפשרות אחרת להשיג מזון - חייו קודמין. (אגרא דכלה) 5. החיוב הוא רק כלפי בעלי חיים השייכים לאדם - ואלו לא היו שייכים לנח. (מהרי"ל דיסקין) 6. ההלכה הזו נאמרה רק במקרים בהם אוכלים בזמנים קבועים - אזי יש להקדים את הבהמות. אבל בתיבה כל הזמן היה זמן האכלת החיות וממילא חוזרים לכבוד האדם תחילה. (אזנים לתורה) 7. החיוב להאכיל את הבהמות קודם נובע מכך שחיות האדם היא מהמתן, אבל בתיבה המצב היה הפוך. (נפש יהונתן)

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
 ב: 'לדעת', אידישער וינקל' (באידיש) ו'דרשו'.
 בירושלים: בחנות 'פיצחוי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.

מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.
 ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:
 קיופמן 17, ירושלים
 temunabaparashah@gmail.com

המשגיח דליקווד

פרקי חיים ושיבי נוגה מהנהגותיו והדרכותיו

של המשגיח דישיבת לייקווד

שריד לדור דעה

מקים עולה של תורה ומוסר

באדמת ארצות הברית

הגאון הצדיק

רבי נתן מאיר זוכטפויגל זצלה"ה

גלב"ע ב' כסליו תשנ"ט

הרה"ג ישי לסר

הגה"צ רבי נתן וזכטפויגל זצ"ל מנהל רוחני דישיבת לייקווד, חניך מיר וקעלם, היה אחד הדמויות המרכזיות בהקמת עולם התורה בארה"ב לאחר השואה. את חלקו המיוחד תרם בשני מישורים. האחד בהנחלת תורת גדולי המוסר אל תוך ישיבת לייקווד, כפי אשר ינק מרבתי - רבי ירוחם ממיר ורבי דניאל מקעלם. הוא היה הגשר המחבר בין העולמות השונים כל כך, כאשר בחכמה ופקחות ידע להתאים את משנתו לבחורים האמריקאים. המפעל הגדול הנוסף שלו היה הקמת כוללים ברחבי ארה"ב ואף מחוצה לה - במקומות נידחים ורחוקים מיהדות, מתוך תפיסה (שהוכיחה את עצמה) כי מקום שיש בו בית מדרש בו יושבים אברכים ולומדים עשוי לעבור מהפכה רוחנית חיובית.

מאמרותיו והדרכותיו הועלו על הכתב בסדרה הנפלאה "לקט רשימות" (ע"י רבי ראובן הכסטר שליט"א), וכן הודפסו שיחותיו. העובר על אמרותיו מבחין בחוט השני העובר לאורך הדברים, והוא הרעננות והחיות ודחיפה לגדלות יחד עם דגש חזק על מבט חיובי. כך היא הגישה שלו לימים נוראים ואפילו לימי האבלות על החורבן, תמיד מבט חיובי ומרומם. במאמרנו ליקטנו עובדות והנהגות אודותיו, מתוך ראיון עם בנו הגאון רבי אלי' בער שליט"א ראש ישיבת זכרון משה, פורסם במוסף שב"ק פרשת וארא תשנ"ט; מתוך זכרונות מנכדו ומתלמידים אחרים שנדפסו בספר זכרון נטעי נעמנים, וכן אספנו עומרים מתוך לקט רשימות.

עבורו סימן משמיים שעליו יהיה מוטל להנחיל את תורת המוסר לדור הבא. כיון שנפטר רבי ירוחם, עזב רבי נתן את הישיבה כשפניו מועדות לארה"ב.

סמיכת חכמים

בדרכו עבר דרך עיירת נופש ששהו בה למרגוע הגר"ש שקאפ והגר"ב ליבוביץ. הגר"ש תהה על קנקנו ובחנו והעניק לו כתב סמיכה. אח"כ ניגש לבקש ברכה מהגר"ב ד אשר שאלו אם יש לו סמיכה, והראה לו הסמיכה שקיבל מהגר"ש. אך הגר"ב ד לא היה מרוצה מהנוסח, וכתב סמיכה משלו בהפלגת תארים מופלאים. רבי נתן היה אומר שהרגיש שהגר"ב ד רצה רק לחזק את רוחו ולא נתכוון באמת לתארים, ולכן מאז לא קרא את הסמיכה כדי שלא יבוא לגאוה מוטעית!

ההלכה להורידו מהמיטה לרצפה, הכריזו שרק מי שטבל במקווה יעשה זאת. והיות ורק הוא טבל, היה היחיד שהורידו. לימים אמר שהיה זה

נדודים וישיבות

רבי נתן מאיר נולד בשנת תר"ע בעיירה קול שבליטא לרבי משה יו"ט רב העיירה. אביו היה מתלמידי הסבא מסלבודקא ונימנה על קבוצת התלמידים שמכונה ה"ד החזקה" אשר נשלחה ע"י הסבא לגרא"ז מלצר להקים את ישיבת קלצק.

בקעלם ספג את עיקר משנתו. תחילה למד שם אצל הגר"א לופיאן בישיבה קטנה עצמאית. כשאביו עבר למונטריאול יחד עם משפחתו, למד ר' נתן תקופת מה בישיבת רבינו יצחק אלחנן אצל העילוי ממיצ'ט [רבי משה ביק שלמד אז בישיבה, היה מספר שהיחיד שהבין את כל השיעור מהחל ועד כלה היה רבי נתן], אך זו לא היתה לרוחו והוא נסע למיר. במהלך אותה תקופה גם עשה בקמניץ אצל הגר"ב ד.

כשנפטר המשגיח רבי ירוחם ורצו לקיים בו

בניו יורק פגש את רבי אלחנן וסרמן ודן עמו על המשך דרכו בעתיד. רבי אלחנן דרבן אותו לחזור לקעלם ולחסות במחיצת רבי דניאל מובשוביץ. רבי אלחנן העריץ את רבי דניאל עד מאד, והוא נהג לנסוע לאלול לקעלם (קודם לכן היה נוסע לראדין אצל החפץ חיים) והגדיר את קעלם "א ווינקל פון ערנסטקייט" - [פינה של רצינות]. רבי נתן שמע לעצתו, ותיכף ומיד סב על עקבותיו והפליג חזרה באניה הראשונה מבלי להתראות עם הוריו.

[בלקט רשימות חינוך מופיע שהמשגיח שאל את ר' אלחנן שאלה בספר מסילת ישרים, והשיב לו 'תסע לקעלם, שם תוכל לקבל את התשובה מר' דניאל'. והנה פלא שהשיחה הראשונה ששמע המשגיח מרבי דניאל היתה לבאר ענין זה. השאלה היתה: אדם שמרגיש צורך לעבוד להתחזק במידת הטהרה וכיו"ב, ועדיין לא שלם בשאר המעלות של המס"י, וכי לא יוכל לעסוק בדבר עד שישלים את כל העבודה המנויה לפני כן. התשובה של רבי דניאל היתה, יש דרך עבודה ויש דרך קנין, בדרך העבודה ראוי לעסוק בכל מזדגה בפני עצמה, ואילו סולם המדרגות של רפ"י נבנה לפי סדר לענין קניית השלימות של המעלה. לקנות קנין גמור בנקיות א"א לפני שיקנה את הזהירות והזריזות].

בחזרה לאמריקה

מפי בנו: רבי דניאל היה גאון עצום. יחיד בדורו. בסלבודקה למד בחברותא עם רבי אהרן קוטלר. בשמחת תורה של שנת תש"א קרא רבי דניאל לכל הבחורים שהיה להם דרכון זר, והורה להם לעזוב את קעלם. כל הבחורים שמעו לעצתו ובתוכם ר' נתן (מלבד אחד מאנגליה, שנשאר ונהרג, הי"ד), אבי חזר לארה"ב (הוא עבר דרך קובנה, שם התארס), אבל נשמתו היתה בקעלם כל ימיו.

ראשית השפעתו היתה ע"י הקמת כולל אברכים קטן בווייט פליינס שבניו יורק. שם מסובב הסיבות הקרה לו את הגר"א קוטלר והם חברו בצוותא להקים מקום תורה בעיירה לייקווד.

אמריקה דאז היתה מדבר שממה רוחנית ואבי מורי היה הרוח החיה ביסוד הרוחני של כל הישיבות שכיום מפארות אותה.

כאשר רבי אהרן הגיע לארה"ב הוזמן ע"י המשגיח וחבורת האברכים לעמוד בראש הכולל. רבי אהרן שהכיר את העיירה לייקווד מתקופת שהותו בה למטרת איסוף כספים לישיבת קלצק, איווה אותה למושב לו. לייקווד היא מקום בעל אקלים נוח, והוא דרש להעתיק את הכולל לשם. מכאן ואילך הלכה הישיבה ונתייסדה. אבי היה מוסר 'חבורות' בגמרא, אבל השפעתו העצומה בעבודת האדם, במשנת רבותינו בעלי המוסר, הביאה לכך שיקבל על עצמו את תפקיד המשגיח בישיבה. (מפי בנו).

בין אהרן ובין העם

בספר אש התורה על רבי אהרן מסופר (עמ' תטו): רבי נתן מאיר היה מראשוני המייסדים של כולל האברכים בווייט פליינס, שם עשה רבי אהרן את צעדיו הראשונים בקימום עולם התורה. באותו פרק הציעו לרבי נתן ממוסד מסויים משרה של ראש ישיבה. ברם, רבי אהרן שעמד על כוחות נפשו, הניאו מלקבל הצעה זו והטיל עליו לכהן משגיח רוחני ב'בית מדרש גבוה' דלייקווד. סח פעם ארי שבחבורה רבי אליהו שוויי: "רבי נתן היה עומד בין רבי אהרן ובין העם. הבחורים הצעירים, ילידי אמריקה, התקשו להשתנות מהרה ולהיות במהותם 'בני תורה' אמיתיים, כפי שרבי אהרן תבע מהם. ורבי נתן הוא זה אשר ידע להלך כנגד רוחם והצליח בפיקחות מפולגה לקרבם את המטרה שהציב ראש הישיבה בפניהם".

בזרועו יקבץ טלאים

בני התורה בדורנו, אין בהישג ידם כלל לשער את מצבם של בני התורה במדינת ארה"ב בראשית התפתחות עולם התורה. רבים הגיעו לכאן שבורים ורצוצים ממחנות השמד וגלויות שונות בבחינת 'יתומים היינו ואין אב', ובמידת 'אבהותו' של המשגיח מצאו נוחם. המשגיח נשא בעול מצבם ודאגותיהם בבחינת מה דאיתא על אהרן הכהן שבנושאו את שמות בני ישראל על כתפיו היה מרגיש את חסרונותיו וצרותיו של כל יחיד. (מתוך מאמר של תלמידו רבי יקותיאל ביטערספעלד. נטעי נעמנים עמ' שכב)

מזכרונות רבי יחזקאל ליכטמן שהיה מתלמידי הישיבה בראשיתה (נטעי נעמנים עמ' שכב): הישיבה, כפי שהתנהלה ע"י מרן הגר"א קוטלר לא היתה בה הדגשה על עסק המוסר. אף שהיה סדר מוסר, בכל זאת לא כולם השתתפו בו, ולא נאלצו להתנצל. ולאלו ששמרו על סדר זה לא היתה הדרכה מה ללמוד ואיך ללמוד, ובמה מתקדם הענין למעשה. לא נדרש מתלמידי הישיבה אלא ללמוד בשקידה ולהתפלל בכוונה - זו היתה שיטת הישיבה.

בתוך מסגרת זו פעל המשגיח זצ"ל לעורר בנו רגשי יראת שמים ולהרחיב את השקפתו לכלול ציפייה לישועה. לשם כך היה מתפלל בקול רם בנעימות תחינה ואנחה, והיה מפנה כל שאלה ואף כל שיחה - לצפייה למשיח שיבוא במהרה. סדר שני היה ארוך (כחמש שעות) ובסופו היו כאלה שנחלשו מרעב. המשגיח נהג להביא מביתו בכל יום קצת פירות ועוגות בחלק האחרון של הסדר להחיות את נפשם, ואף הוא היה לומד עמנו בקול רם עד סוף הסדר.

עלי עין

לימים גילה המשגיח מצפונות לבו, איזו זכות עמדה לו להילקח לתפקיד גדול זה. וכך מופיע בלקט רשימות: אמר המשגיח, אני אגלה לך סוד שעדיין לא סיפרתי לאחרים. איך אני זכיתי, הרי אין בי כלום. אחרים גם התפלאו איך רבי אהרן קוטלר זצ"ל בחר אותי להיות משגיח, הרי היו אז כמה מועמדים אנשים גדולים וטובים ממני, ומה מצא בי, לא חכמה ולא פקחות. אך הסוד הוא - בזכות שמירת העיניים! העולם לא יודע מזה, אך אני עבדתי על שמירת העיניים ובזכות זה זכיתי להכול!

היו מוזמנים אצלי בכל שבת תלמידות של הרבנית, ואני הייתי צריך לדבר איתם ללמוד איתן וכו', והייתי מדבר איתן הרבה ברציפות, אך אף פעם לא הסתכלתי עליהן! אבל הן לא הרגישו בכלל שלא הסתכלתי עליהם. והראה המשגיח איך מדברים עם מישהו ולא מסתכלים עליו, רק לידו, והלה לא צריך אפילו להרגיש. בהתחלה היה ניסיון, ואח"כ כבר לא היה ניסיון.

לית ליה מגרמיה

שותפותו עם ראש הישיבה היתה מושלמת

עם בנו

היה מוצא דרך לחזק את רוחו של החולה בכל מיני אופנים, ועל הכל עם התקווה הגדולה שמתקרבים לזמן של הגאולה בישועתן של ישראל, וכך היה מחזק חולים ומסייע להם להסיח את הדעת מהמצב ששרויים בו. היה מרומם אותם מעל מצבם עם האמת שהקב"ה חי וקיים וגואל ישראל והוא יושיענו ויגאלנו בקרוב ופתאום יבוא אל היכלו. (בדידי הוה עובדא עמ' רפח)

פעם אמר למישהו: תעבוד על 'בני ירושלים' יותר מאשר על 'חורבן ירושלים'. אסור להשאיר עם החורבן! צריך לחיות בקביעות עם העתיד, כל העבודה על החורבן, היא אופן לבנות.

המשגיח היה תמיד אומר על עצמו שהוא נעשה יותר צעיר. שאלוהו איך הוא עושה את זה, וענה "עם קיווי! קוה אל ה'".

אם אין אני

מרבי יחזקאל ליכטמן: בוקר אחד לא קמתי להתפלל עם המנין בישיבה. בחוץ ירד גשם חזק מלווה בקולות וברקים ולכן לא קמתי בזמן. בתחילת סדר א' ניגש אלי המשגיח ואמר לי בנוזפה "היום אתה מופרך". כשהתחלתי להתנצל, הפסיק אותי ואמר "דווקא ביום כזה היה לך לבוא למנין, ביום שמסתמא לא יבואו כולם". והוסיף, שיש לו מסורת מאחד מחכמי המוסר מהדור הקודם, שהמניע ליחידים להתמסר לתורה ולתעודה בדורנו הוא החשבון שיעשו שהעניין מוזנח וקיימת סכנה שישתכח הכל. היינו, שאף במצב שיעקר אמיתות הדברים אינם מספיקים להניע את האדם לקיימם, בכל זאת

לשם, ונשאר למשך כל זמן אלול כדי לעזור ביסוד וביסוס הכולל.

אברכים מנלן

החלק הקשה שבארגון היה למצוא אברכים שיסעו עם משפחותיהם למקומות מרוחקים אלו למטרה זו. תחילה היה נראה רעיון זה כדבר מחודש ומשונה, והרבה מגדולי התורה בארה"ב חלקו על דעתו וטענו שהדבר לא יצליח. אבל כיום, לאור התוצאות העצומות, לית מאן דפליג בגודל הענין שבדבר. שכן מלבד מן המהפכה שחוללו הכוללים, הרי שגם אברכים רבים ראו ברכה עצומה בעמלם דוקא במקומות אלו, והם מכירים לו טובה על דבר זה כשלעצמו.

יצוין שעצם הענין לא כלל 'פעילות' מצידם של האברכים. רק עצם הלימוד במקום יחולל מהפכה, וזה באמת מה שקרה. לדוגמה, בעיירה מנאלפאן שבניו ג'רסי נפתח כולל של מנין אברכים, ובמשך תקופה ארוכה לא ידעו בני המקום כלל על עובדת קיומו של הכולל. והנה באחד הלילות נכנס אחד התושבים, חילוני גמור, התלהב מהלימוד וקרא לעוד עשרה מחבריו, והם כל כך נקשרו למקום עד שבמשך הזמן למדו בעצמם כל מסכת בבא מציעא, וכל זאת עוד קודם שנעשו שומרי שבת, וכמובן שהמאור שבתורה פעל אצלם והם נעשו שומרי תורה ומצוות.

ציפית לישועה

הציפייה המוחשית לישועה היתה מלווה את כל דבריו ומעשיו.

כשהיה רבי נתן מאיר הולך לבקר חולים, תמיד

כפי שמספרים התלמידים. כל חייו פעל עבור כל מה שנצרך באותה שנה ולא הביט על עצמו. אפשר להתבטא שהוא לא ידע קנאה מהי. זכורני שפעם ראיתו שרוי בשמחה עצומה ושאלתיו לסיבת הדבר. בתשובה סיפר לי שהגה"צ רבי מתתיהו סלומון החל את עבודת ההשגחה בישיבה לצידו, והוא מקווה שיצליח בהרמת התורה והיראה.

רשת הכוללים

בנו סיפר: גולת הכותרת של פעולותיו היתה "רשת הכוללים" שהקים. היה זה רעיון מהפכני לבצע מהפכה תורנית באמצעות ייסוד כוללים בעיירות נדחות שנמצאים שם יהודים. אבי נקט בדעה שעצם מציאותו של כולל, של מקום תורה, הוא כשלעצמו משפיע על הסביבה בבחינת "המאור שבה מחזירן למוטב". וכך יסד בטורונטו, שיקאגו, לוס אנג'לס, בוסטון, דטרויט, וכמפורסם הגיע עד אוסטרליה הרחוקה. ולאחרונה גם במקומות מסוימים בא"י: בעיר מודיעין ובשכונת גילה בירושלים.

חן המקום

בלקט רשימות (חינוך עמ' לא) מופיע דבר מעניין: המשגיח היה אומר בשם הגר"א קוטלר, שאלו הנוסעים לבנות תורה במקומות רחוקים, שלא ידאגו על המשפחות ושיהיה לתועלת. אברך אחד שנסע למקום כזה שאל את המשגיח ממה צריך להזהר כשמגיעים למקום חדש, בשביל לזכות לברכה של רבי אהרן, אמר המשגיח, תיזהר לא לבטל את המקום בפני המשפחה, אל תדבר שבלייקווד היה חיידר יותר טוב וכו', ועד כמה שתכבד את המקום תזכה לסגולת המקום וכל הבנים ייצאו עהרליך בע"ה.

לשם שמים

הנכד כותב: כל יסוד כולל היה כרוך בעמל של שנים, במס"נ, מאמץ, סבלנות וארגון. מיד כשגמר לייסד כולל אחד, תיכף התחיל לייסד את משנהו. הסיבה שהיתה לו הצלחה כזו היתה בגלל שעשה הכל לשם שמים, ואף פעם לא זקף לזכותו שום חלק מפעולותיו ולא החשיבם לכוללים שלו. אבל האמת היא שאנחנו יודעים עד כמה הוא היה חלק מהם. כשנוסד הכולל באוסטרליה, נסע את כל הדרך

הדאגה שאף אחד לא ימשיך לקיימם צריכה להמריץ את האדם.

ובזה תינצל מן הכעס

זכרונות מנכדו: הוא אף פעם לא התרגז על אף אחד. תמיד נהג בסבלנות רבה. זכורני כשהיינו ילדים והיינו מתרגזים אחד על השני, הוא היה מסתכל, ושר מאגרת הרמב"ן עם ניגון המוסר "תתנהג תמיד לדבר כל דבריך בנחת לכל אדם ובכל עת, ובזה תינצל מן הכעס, ובזה תינצל מן הכעס". אפילו בתור ילד קטן, עשה זה עלי רושם אדיר.

אמי סיפרה לי שכשהיתה ילדה, אף פעם לא היה הסבא מעניש את הילדים מיד אחרי שעשו משהו שמחייב ענישה. הוא היה מחכה עד היום למחרת להענישם, כדי להיות בטוח שהעונש נובע מכוונות טהורות ולא מכעסו האישי.

כל גופיה מירתע

בכל הזכרת השם, אף בברכה קצרה שרגילים בה, היה מירתת כל גופו מיראה. כל מי שראה את הקידוש בליל שבת, נחרט הדבר ברישמומו איך שרטט וזע ממש בעת הזכרת השם בקידוש, עד כדי שהיה צריך לחזור ולמלאות את הגביע כמה פעמים במשך הקידוש!

לעבור על הש"ס

מעלת ה'ביקוש' שלו ברוחניות, לא כהתה בעת זקנותו. בכל עת חיפש דרכים להוסיף גדלות בעבודת ה'. בזמן האחרון קיבל על עצמו לעבור על הש"ס באומרו שבימי הזיקנה קשה עליו עמל ההבנה בלימוד התורה, ועל כן גמר בליבו לעבור על הש"ס כדי שזכות זו תעמוד לו לזכות לסיעתא דשמיא שיוכל שוב לעמוד כבראשונה.

זה מחייב אותנו

לאחר פטירת הגר"מ פיינשטיין, כאשר שב מניחום אבליים נכנס לבית, והיה ניכר עליו שבכה. שאלתי את פיו על הדבר, ואמר שכעת שמע שסיפרו שרבי משה לא עישן כי אמר שמעולם לא שם משהו בפיו רק

לתענוג. ועל זה פירש הסבא ובכה, שאם אדם בן זמננו יכול להגיע למדרגה כזו, הרי זה מחייב אותנו לעבוד על עצמנו להגיע ג"כ לידי כך.

כדבש בפיו

סיפר על רבי ברוך בער, שכאשר דיברו עמו בלימוד, עוד לפני שהגיעו לעצם החידוש שחידש בענין, האופן בו הרצה את דברי הגמרא והתוספות היה מתוק מדבש, והיה נדמה לו כאילו הוא מחזיק בפיו סוכריה מתוקה.

מוסר בשמחה

סיפר על עצמו שהיו תקופות שלמד מוסר בהתפעלות עם בכיות נוראות, ומיד התמלא בשמחה גדולה. ולימוד המוסר אף פעם לא גרם לו שום עצבות אלא אדרבה רק שמחה.

פעם ראה מישהו שלמד מוסר בעצבות, ניגש אליו ובאמצע סדר מוסר הלך עמו לחדרו. נתן לו כוסית משקה חריף, ואמר לו שצריך לדעת איך ללמוד מוסר.

הלומד מוסר קודם התפילה יש לו טעם מיוחד בתפילה.

גייעת התפילה

סיפר על היגיעה שלו בתפילה בצעירותו, שהיה צריך להחליף את הבגדים אחרי התפילה מחמת שהיו רטובים מזיעה. ואמר, היום אני חי בזכות אותה זיעה.

תפסיק לחשוב על עצמך

פעם התלונן אברך בפניו ואמר לו: אני לא לומד טוב, אני לא מתפלל טוב, אני לא זוכר את מה שאני לומד, אני לא מצליח כלל. אמר לו המשגיח: העצה היא לחשוב על כלל ישראל, תפסיק להיות עסוק עם עצמך... אדם עומד לפני בורא עולם, ומסביבו יש כלל ישראל, אומה שלימה, והוא חושב כל היום רק על עצמו (לקט רשימות אלול ימים נוראים עמ' ד).

המשגיח ביקש מאברך בישיבה לגשת לעמוד להיות ש"ץ. טען לו האברך שזה

מפריע לתפילה שלו, אמר לו המשגיח זה זיכוי הרבים, והוסיף, כל היום חושבים על עצמנו, "זיך, זיך, זיך אוגאיסטים".

אליין אליין!

ביקר פעם אחת את החפץ חיים ושם שמע ממנו במשך שעה שלימה, שצריך לעשות הכל לבד, אליין אליין (-לבד; עצמאי), לבד לעמוד בתורה, לבד להתפלל. לעשות הכל לבד שיהיה עצמי. לא לחקות את כולם.

בנוסח של על הנסים בחנוכה אומרים "מסרת גיבורים ביד חלשים וכו'", והיה מדייק שעכ"פ היה שם "ביד" כדי שיחולו הנצחון והישועה. ועל זה צריך האדם לעבוד שיהיה מוכשר לקבל הברכה.

עוד שמע מהח"ח באותו מעמד שתבע שצריכים להיות מוכנים לביאת המשיח עכ"פ עם מסכת אחת ביד. והמשגיח שמע לדבריו בתמימות ונסע לשיבה והחל לשנן את מסכת ב"מ מילה במילה בע"פ, גמ' רש"י ותוס', והתאמץ בכך טובא עד שכמעט נסתכן. ואח"כ הבין שהח"ח לא נתכוין מילה במילה אלא שקלא וטריא בלבד. וכן מצא בשם הגר"א.

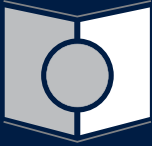
היכי דמי עליה

בחור שאל את המשגיח איזה עליה רוחנית יש אחרי החתונה. אמר לו המשגיח, העבודה על המידות בבית זה לבד עליה גדולה. לדבר בנחת! לחשוב על השני, לעשות אותה מרוצה זה עליה גדולה. בחור הוא אגואיסט גדול, חתיכת עץ! אחרי החתונה צריך לחשוב על השני להתחשב בדעה שלה ולהגיע לעמק השווה.

הדרכות בחינוך

שאלוהו איך לחנך את הילדים, אמר שלא יהיה כעס בבית.

דיבר על הצורך לתת הרבה זמן לילדים, ואמר אדם אוהב את בניו מאד אך האופן להראות להם האהבה היא ע"י נתינת זמן לילד. וזה שמירה גדולה לכל עתיד הילדים שיהיו בחמלת ה' שתולים בבית ה'.

לקראת שבת מלכתא

רבי זלמן לייב זילבר מהעיר מונסי, הוא יהודי יקר, תלמיד חכם וגם אדם אמיד מאוד, שעסקיו חובקי עולם, והוא מגלגל סכומי עתק בעסקאות. במיוחד התפרסם כעסקן רפואי בקנה מידה בינלאומי. סיפר לי רבי זלמן לייב סיפור מאוד מיוחד... יום אחד בא לפני מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, ושאל: "האם ראש הישיבה מאמין שאני, זלמן לייב זילבר ממונסי שבארה"ב, אוהב לאכול פיצה עם הרבה גבינה צהובה וזה מאוד טעים ליי???"

הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה', עם הסיפור המדהים על העצות של מרנן הגראי"ל שטיינמן ורבי חיים קנייבסקי זצוק"ל

ציירי הציורים מציירים את עשיו כ'הושע הפרוע'... שער גדול גדל פרא, הוא נראה כמו גורילה, גבוה ורחב, פנים מראות רוע, מכנסיים קצרים וידיים שריריות במיוחד. לעומת זאת, ה'שפת אמת' היה אומר שלעשיו היה שטריימל גדול ובעקיטשע מהודר, הוא היה נראה כמו יהודי ירא שמים, ההולך בדרך התורה והחסידות. חז"ל הקדושים אומרים שלעתיד לבוא יתעטף עשיו בטלית וישב בין הצדיקים בגן עדן, עד שהקב"ה יזהה אותו ויוציא

כתוב בפרשתנו דבר פלא. יצחק אבינו רצה לברך את עשיו, באה רבקה אמנו ואומרת ליעקב, בוא ואשחט גדי עזים מן הצאן, ותיקח אותנו לאבא שיברך אותך. היא שמה את הצמר על חלקת צוואריו, ויעקב אבינו נכנס עם המזון המוכן כדי להתברך מפי אביו. שאל אותנו יצחק: "מה זה מיהרת למצוא בני", ומשיב יעקב אבינו: "כי הקרה ה' אלוקיך לפני". אומר רש"י הקדוש, כאן נפל יעקב אבינו בלשונו כביכול, הוא עורר את החשד של אביו יצחק. למה? כי אין דרך עשיו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר 'כי הקרה ה' אלוקיך'. ... חשוד מאוד! עכשיו צריכים למשש את ידיו וצווארו, לבדוק מי זה הדובר, האם זהו עשיו או יעקב. לכאורה זה פלא גדול מאוד. הרי אנחנו רואים לצערנו הרבה מאוד אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, ובכל זאת כל מי שגדל בבית קצת מסורתי, עם מינימום של חיבור למסורת היהדות, רגיל לומר 'ברוך ה', 'בעזרת ה'... 'אם ירצה ה'". ועשיו גדל בביתם של גדולי הדור, בן של יצחק אבינו, נכד של אברהם אבינו, אמא שלו נביאה, הסבתא שרה היתה נביאה, אח שלו הוא הבחיר שבאבות, הוא גדל בבית הכי תורני שאפשר רק לדמיין, ובכל זאת אין שם שמים שגור בפיו... איך זה ייתכן? ובכן, ידוע ה'וויכוח' הידוע שיש בין ציירי הציורים שמחלקים לילדים בגן, לבין רבותינו גדולי הדורות.

עכשיו הגיע רבי זלמן לייב לשאלה השלישית והנוקבת כל כך: "מדי יום אני מקבל שאלות רבות כל כך בענייני רפואה, וצריך לעזור לאנשים להכריע לחיים ולמוות, איזה רופא לבחור, באיזה טיפול כדאי להתנסות, האם לבצע את הניתוח או לדחות אותו לפעם אחרת... "מה אני, ה'חזון איש'? את החזון איש יכלו לשאול שאלות כאלו והיה לו את הכח לענות. אבל אני סתם אדם פשוט, שלא מגיע לקצה הקרסול של מי שזכה להידבק בעפר רגליו של מרנא ה'חזון איש', איך אני יכול להשיב על שאלות כאלו? אולי אני שופך דמים חלילה, כשהתשובות שלי לפעמים מתבררות כלא מוצלחות רח"ל?..."

ענה לו מרן הגרא"ל כך: "אם אתה מתכוון בתשובה שלך לשם שמים, לא לשם הנאה עצמית, לא בשביל כבוד או כסף או כל מטרה אחרת, אלא אך ורק לשם שמים, התשובה שאתה עונה לשואלים אותך מכוונת לאמת. יש לך סייעתא דשמיא מיוחדת, ולכל מי שמכוון לשם שמים".

אומר הרב דסלר: אנחנו אומרים כל יום 'רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום'. עצה שהיא לשם שמים, לשם ה', היא תקום, זאת העצה הנכונה.

זכאי בדין

לפני קרוב לשני עשורים, גילה רבי זלמן לייב ביום בהיר שהוגשה כנגדו תביעה כלשהי. הוא עשה חשבון שמדובר במשהו די שולי, וגם אם יצא חייב בדין, ההשלכות של המשפט הזה לא תהיינה גורליות במיוחד עבורו.

ובכל זאת, אף אחד הרי לא רוצה להפסיד במשפט, ולכן הוא פנה לרבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כדי לבקש את ברכתו.

בשונה מר' זלמן לייב עצמו, הרב שטיינמן דווקא התייחס לעניין בכובד ראש גדול מאוד, ולא נחה דעתו עד שהורה לנגיד האמריקאי לומר כל יום את כל ספר התהילים מתחילתו ועד סופו. הרב זילבר היה מאוד מופתע, אבל חזקה עליו מצוותו של ראש הישיבה, והוא אכן הקפיד לסיים כל יום את כל ספר התהילים.

רק שמונה חודשים לאחר מכן הוא הבין כמה ראה הרב שטיינמן למרחוק. התברר פתאום שכל הנושא התחיל להסתעף, והתביעה הקטנה הלכה והתנפחה לממדים מפלצתיים. הסיפור הזה החל לאיים עליו בצורה רציני ואיים למוטט אותו כלכלית וגם נפשית.

הוא המשיך באמירת התהילים וכעבור תקופה הסתיים המשפט כשהוא יוצא זך ונקי מכל אשמה, וידו על העליונה מכל הבחינות... הפלא ופלא.

אותו מביניהם, כלומר הוא נראה כמו אחד מהצדיקים. צריך להביא את הקב"ה בכבודו ובעצמו שיזהה מי זה עשיו...
הרי בוויכוח הזה אנחנו יודעים בוודאות איזה צד הוא זה שקולע לאמת, וזה כמובן הצד של גדולי הדורות.
זה רק מגדיל את השאלה שבעתיים. אם עשיו מנסה להיראות יהודי ירא שמים, כמו שראינו שהוא איך מעשרים את המלח והתבן, ומנסה למצוא חן בעיני אביו ולהראות את עצמו צדיק תמים, כיצד ייתכן לומר שאין שם שמים שגור בפיו?
נתאר סיטואציה שבה יצחק אבינו שואל את עשיו: "בני בכורי יקרי, בוקר טוב, מה שלומך?", ועשיו עונה לו "שלומי טוב, תודה רבה...", בלי לומר 'ברוך ה'. איך ייתכן שיצחק אבינו אוהב את עשיו וחושב שהוא צדיק, אם אין שם שמים שגור בפיו????
השאלה טעונה תשובה, וכדי לענות עליה, אנחנו נספר על ידידנו, איש החסד, נגיד לעמו, רב פעלים לה' ולתורתו רבי זלמן לייב זילבר, מהעיר מונסי שבמדינת ניו יורק, ארה"ב.

כמו ה'חזון איש'

רבי זלמן לייב הוא יהודי יקר מאוד, שידיו רב לו בעשייה ציבורית. לצד היותו תלמיד חכם ירא ושלם, הוא גם אדם אמיד מאוד שעסקיו חובקי עולם, והוא מגלגל סכומי עתק בעסקאות רצוא ושוב, הוא עומד בראשה של חברת תביעות ענקית, ופעיל בנושאים של קיום החיים היהודיים בארה"ב ומחוצה לה, ללא הפרעה מצד השלטונות וכדו', ובמיוחד התפרסם כעסקן רפואי בקנה מידה בינלאומי, ויש לו קשרים חמים עם טובי הרופאים בעולם. אשריו ואשרי חלקו.

סיפר לי רבי זלמן לייב סיפור מאוד משעשע ומאוד חזק... יום אחד הוא בא לפני מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ואמר שיש לו שתי שאלות לשאול...
"אני רוצה לשאול, אם ראש הישיבה מאמין שזה נכון שמרן החזון איש זצ"ל היה קדוש וטהור והיה רואה מסוף העולם ועד סופו בכח קדושתו הרבה?".
נענה מרן הרב שטיינמן והשיב בחיוב. "אכן, אני מאמין!"
הוסיף ר' זלמן לייב ושאל שאלה נוספת: "האם ראש הישיבה מאמין שאני, זלמן לייב זילבר ממונסי שבארה"ב, אני אוהב לאכול פיצה עם הרבה גבינה צהובה וזה מאוד טעים ליי?".
ראש הישיבה חייך והשיב שהוא לא היה חושד בו בכגון דא, אבל אם ר' זלמן לייב מעיד כך על עצמו אולי יש דברים בגו...

המשך בעמוד 28

גליון 'לקראת שבת' יו"ל בחסות
'אמונה וחסד' דפוס וכריכ"ה בע"מ 02-6715501

זיכוי הרבים בהפצת גליון זה
לעני"נ הרה"ח **בנימין ב"ר דוד צבי רוזנטל** זצ"ל
נלב"ע ר"ח אב תשע"ו

של שני מאורי הדור, מרן הגראי"ל זצ"ל ומרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, וביקשתי מהם ברכות וסגולות ועצות עבורי ועבור אנשים אחרים שבשמם באתי. פעם זה מישהו שהסתבך עם משפטים, פעם מישהו שסובל ממחלה או ממצוקה כלשהי וכו'.

הם השיבו כל מיני תשובות ונתנו עצות שונות להרבות זכויות: לקבל שבת עשרים דקות מוקדם יותר, להקפיד להתפלל מתוך סידור, לומר חמישה פרקי תהילים כל יום, לתת כמה שקלים לצדקה מדי יום, ללמוד מסכת מסוימת ועוד.

לא שמעתי שהם אמרו למישהו לומר את כל ספר התהילים מתחילתו ועד סופו, לא מרן הגראי"ל ולא מרן הגר"ח. אף אחד מהם לא היה מחלק כאלו עצות על ימין ועל שמאל.

ואילו כשמדובר ברב זלמן לייב זילבר, הם היו ממש כשני נביאים המתנבאים בסגנון אחד. כל אחד מהם בפני עצמו נתן את אותה העצה, לומר את כל ספר התהילים... למה???

התשובה שאלה הזאת היא אותה התשובה שאנחנו רוצים לענות על השאלה הראשונה שבה פתחנו, לגבי השאלה מה הפשט שאין שם שמים שגור בפיו של עשיו הרשע...

על מה אנשים אומרים 'ברוך ה'?' על מה שבא בלי מאמץ.

על מה הם אומרים 'בעזרת ה'?' על מה שלא נמצא בידיים שלהם ואין בכוחם לעשות.

אני רוצה לראות צייר שאחרי שהוא עבד קשה וצייר ביד אמן ציור מרהיב במיוחד והוא אומר: "אה, ברוך ה', הקב"ה עשה פה כזה ציור נפלא...".

או נגר שבונה ארון ספרים יפה ומושקע במיוחד, וכשהוא מסיים הוא מתבונן בפרי עמלו ואומר: "מה רבו מעשיך ה', איזה יופי של ארון סידר לנו הקב"ה".

הדרך היא שכשאתם מצליח מאוד בתחום מסוים, הוא משתבח ביכולות שלו, בכישורים הנפלאים שלו. יש לו פיתוי נורא ואיום של 'כוחי ועוצם ידי'...

עשיו היה 'גיבור ציד', הוא היה 'איש שדה'. בעולם ההייטק של אז, הוא היה זה שהמציא הכי הרבה 'סטארט-אפים', ופיתח כלים טכנולוגיים מופלאים לצוד חיות. הוא היה הצייד הכי מוכשר בדור, עם הציוד הכי מקצועי ועם ניסיון של עשרות שנים במקצוע. כל הציידים בעולם היו מנסים לחקות את הטכניקות המיוחדות שפיתח עשיו הרשע. הוא לימד את כולם איך כדאי להחזיק את הקשת, באיזו צורה להשחז את החץ, וכמה בדיוק צריך למתוח את החבל לאחור כשרוצים שהחץ ישתחרר בצורה חלקה ויעוף בכיוון ישיר אל המטרה.

הגיבור ציד הזה, האיש שהביא את אומנות הצייד לגבהים חסרי תקדים, וקנה לעצמו שם עולמי כצייד הגדול ביותר, שהוא יגיד "כי הקרה ה' אלוקיך לפניי???" בשביל זה צריך להיות ספוג באמונה עצומה, צריך להיות עם הרגשה תמידית של "ה' אלוקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל"... זה לא משהו שכל אחד שגדל בבית מסורתית זוכה להגיע אליו. אפילו מי שגדל בבתי גדולי הדור לא מגיע לדרגה הזאת אם הוא לא עמל והתייגע.

לאחר שהסתיים המשפט, שב ר' זלמן לייב אל הרב שטיינמן ואומר לו "עשיתי ככל אשר ציוויתני..." ב"ה זכיתי בדין ויצאתי כשידי על העליונה. יישר כח לראש הישיבה על הברכה ועל העצה המופלאה. אבל עכשיו, כשהמשפט הסתיים, האם אני יכול כבר להפסיק את אמירת התהילים דבר יום ביומו, זה נורא קשה לי, כי אני איש עסוק מאוד בעסקים ובגמילות חסדים, ואת מעט הזמן שיש לי אני רוצה להשקיע בלימוד ולא להעביר חלק משמעותי ממנו באמירת תהילים... נענה הרב שטיינמן ואמר לו: "עליך לסיים את כל התהילים לפחות פעם אחת בשבוע, ובנוסף תגיד כל יום את כל פרק ק"ט בתהילים, מתחילתו ועד סופו".

סגולה להצלחה

עברו כמה שנים. ר' זלמן לייב ייצג תביעה מטעמה של חברה עסקית, שנעשקה על ידי חברת מניות כלשהי, והגיעה לכדי פשיטת רגל של ממש.

בבית המשפט נשמעו טענותיו ועשו רושם, והנתבעים הבינו שאין להם מנוס אלא לנסות להגיע לפשרה. באו לר' זלמן לייב והציעו לו פשרה שבה החברה שהוא מייצג תקבל פיצוי גדול ומשמעותי מאוד ביחס למה שהוא ניזוק. ההצעה היתה טובה, ובכל זאת, ר' זלמן לייב זילבר חשב שהוא יכול לקבל פסק דין טוב יותר...

פנה למרן שר התורה מרן רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, ושטח לפניו את הלבטים שלו. האם להסכים לפשרה שמציעה החברה, או להמשיך עם התביעה עד הסוף ואז הוא לוקח סיכון שהתביעה תידחה ובמקביל הוא גם פותח אפשרות לכך שינצח, והחברה שהוא מייצג תזכה בסכום כפול ומכופל, כשכמובן הוא עצמו מקבל את חלקו המוכבד מתוך סכום זה. שמע מרן שר התורה את הצדדים ופסק את פסוקו: "ר' זלמן לייב יגיד כל יום את כל ספר התהילים מתחילתו ועד סופו, וימשיך עם התביעה בלי להסכים לשום פשרה..."

אין צורך לומר שההוראה של מרן שר התורה אכן עשתה את שלה, רבי זלמן שב לומר את התהילים כל יום, וכעבור זמן זכה בתביעה בסכום עתק, פי שמונה בערך ממה שהוצע לו באותה הצעת פשרה. הרבה יותר ממה שהוא דמיין שיוכל לקבל עבור התביעה הזאת.

ידידו מנוער של ר' זלמן לייב הוא המשפיע הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א. ר' זלמן לייב סיפר לו את הסיפור וגם הוסיף שהוא עדיין אומר את התהילים כל יום, למרות שזמנו דחוק מאוד וזה בא לו בקושי רב.

נענה רבי צבי מאיר ואמר לו, אולי כדאי לחזור למרן שר התורה, ולשאול אותו אם חייבים להמשיך באמירת התהילים, הרי לומר את כל ספר התהילים כל יום זה לא קל בכלל, ולא כל אדם מסוגל לכך.

פנה למרן שר התורה ושאל עד מתי עליו להמשיך עם אמירת התהילים... נענה רבי חיים והשיב בפסקנות: "עד שיבוא אליהו..."

שני נביאים בסגנון אחד

רבתי, אני רוצה לשאול אתכם שאלה. גם אני הקטן, שחרתי את פניהם

בשעת בוקר מוקדמת, עוד טרם תפילת השחר בהיכל הישיבה, קראו לפתע לרבי יצחק ואמרו לו כי הרבנית מלצר ממתינה לו. בלב הומה וחרד מיהר רבי יצחק אל הרבנית. אמרה לו הרבנית מלצר: "הרב ביקש להודיעך כי מצא את התוספות, הוא ביקש להודיעך זאת בשעה כה מוקדמת, משום ששיער שלאחר התפילה, במקום לשבת וללמוד תמשיך להוסיף ולחפש את התוספות, וביקש למנוע ממך טרחת חינם זו"

מרן הגרמני"ל ליפקוביץ זצוק"ל, על אצילותו של מרן רבי איסר זלמן מלצר, בעל 'אבן האזל'

"יַעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֲהָלִים" (בראשית כ"ה, כ"ז)

רבי איסר זלמן מלצר, בעל 'אבן האזל', מגאוני הדור ומגדולי ראשי הישיבות שבדורו, שימש כראש ישיבה עוד בגולה. לימים עלה ירושלימה, הביא עמו את מסורת הישיבות דליטא והעתיק את מורשתה לעיר הקודש. בשעה שפנה רבינו (מרן הגרמיל ליפקוביץ זצוק"ל) לעזוב את וילנא ולעלות לארץ ישראל, המליץ לו הרב'ה רבי שלמה היימן: "לך ללמוד בישיבת חברון, אך בד בבד לך והתאבק במחיצתו של רבי איסר זלמן מלצר".

בהיותו דבק בהוראת חכמים "עשה לך רב", חסרונו של הרב'ה רבי שלמה היימן שכה הרבה קיבל ממנו, הציק לו מאוד, נפשו צמאה להידבק ברב מובהק שיוכל לדבוק בו ולשאוב ממנו תורה ויראה עוד ועוד, ולזאת עצתו של רבי שלמה הועילה והאירה לו את דרכו דרך העליה, כאשר לימים סח לנכדיו של רבי איסר זלמן:

"כשהגעתי לארץ ישראל, ההתגעגעות לרב'ה היתה נורא נוראות. על כל צעד ושעל חשבתי והרגשתי כי חסר לי את ראש הישיבה רבי שלמה... אך זאת היתה נחמתי, וכל העידוד והשמחה קיבלתי אז מהרב'ה רבי איסר זלמן.

"הייתי בא אליו באופן קבוע לביתו לשוחח בלימוד, סבר פניו המאירות, כל מילה שלו, נסכו בי עידוד וחיזוק שאין מה לתאר. זה מה שהחזיק אותי באותם ימים".

הוא דבק ברבי איסר זלמן עד לאחת. התאבק בעפר רגליו ללמוד מתורתו, מיראתו, ומכל הליכותיו, ודרכי הנהגתו.

בי איסר זלמן קיבלו במאור פנים - "בכל יום שיש היתה לנו קביעות לשוחח בלימוד, זאת מלבד כמה וכמה פעמים שהייתי נכנס אליו במשך השבוע ומשוחח בלימוד" - אמר רבינו.

"וביותר ראינו אצל מורי ורבי זצוק"ל, שעל אף רב גודלו בתורה כגאון אמיתי מגאוני הדור, הרי היה מיוחד ומופלא במדת הענוה, ובכל הנהגתו והליכות חייו התנהג בענוה מופלגת מאד ובפשטות אמיתית,

עם כל אחד ואחד אפילו הקטן שבתלמידים, ולפי מושגי הדורות שלנו הרי ראינו אצלו ויכולנו ללמדו ממנו שלימות דרכי הענוה".

(ממכתבו של רבינו לספר 'בדרך עץ החיים')

"הרב'ה רבי איסר זלמן, היה רבי' עבורי ועבור כל תלמידיו לא רק בשיעוריו, אלא כל הנהגתו היתה לימוד, לימוד ביראת שמים, לימוד של מידות טובות, לימוד של מעשים טובים, של צדקות ועוד" אמר רבינו, והביא דוגמאות רבות.

תוך כדי לימודם היה צריך להוציא מידי פעם ספר מן הארון, לעיין בו בהקשר לסוגיה הנלמדת אז, מעולם לא הצליחו התלמידים להקדימו ולהוציא עבורו את הספר הדרוש מהארון, עוד לפני שהתלמידים חשו בצורך בספר זה אז אחר, היה רבי איסר זלמן קם ממקומו במהירות, בזריזות מדהימה ניגש לארון הספרים ומוציא את הספר הדרוש. הוא לא רצה שאחרים יטרחו בעבורו.

למנוע טרחת חינם

והוסיף עוד וסיפר מפי בעל המעשה - רבי יצחק אפשטיין, חברו מישיבת חברון, שלמד רבות עם רבי איסר זלמן ומסייע בידו בהתקנת ספרו 'אבן האזל' לדפוס.

באחד הערבים בשעת לימודם המשותף, העלה רבי איסר זלמן חידוש תוך שהוא נסמך על דברי תוספות מסוים, אלא שלא הצליח להיזכר היכן הם דברי תוספות אלו. במשך זמן רב חיפשו הרב והתלמיד אחר אותו תוספות נעלם ולא מצאוהו. משהתאחרה השעה נאלץ רבי יצחק לשוב לאכסנייתו שבישיבה מבלי שמצאו את מקור התוספות.

בשעת בוקר מוקדמת, עוד טרם תפילת השחר בהיכל הישיבה, קראו לפתע לרבי יצחק ואמרו לו כי הרבנית מלצר ממתינה לו ליד בנין הישיבה. בני הישיבה נבהלו לפשר קריאה דחופה זו, ובלב הומה וחרד מיהר רבי יצחק אל הרבנית.

אמרה לו הרבנית: "הרב ביקש להודיעך כי מצא את התוספות. הוא ביקש להודיעך זאת בשעה כה מוקדמת, משום ששיער שלאחר התפילה, במקום לשבת וללמוד תמשיך להוסיף ולחפש את התוספות, וביקש למנוע ממך טרחת חנים זו."

בהזדמנות אחרת כשסיפר זאת רבינו באוונזי צאצאיו של רבי יצחק אפשטיין, משסיים, אמר: הלא יודעים אתם את המרחק משכונת 'משכנות' - מקום מגורי רבי איסר זלמן, ועד לישיבה בגאולה. גדלותו של הרב'ה רבי איסר זלמן במידות הנאצלות, הלא ידועה, ובפרט הנהגתו הזהירה בכבוד וטרחת אשתו הרבנית, והכיצד ראה לנכון להטריח את הרבנית, שכבר לא היתה צעירה לימים, בשעת בוקר מוקדמת לעשות את כל הדרך הארוכה - הלך ושוב - מבייתם ועד לישיבת חברון?

ורבינו השיב על אתר: "אלא יש להבין את ענין חלקה של הרבנית בלימוד התורה של רבי איסר זלמן. אין הפירוש שרבי איסר זלמן ישב ולמד, והרבנית 'עזרה' לו ללמוד. לא ולא! היתה כאן שותפות מלאה - חלק כחלק - בתורה. הרבנית הלא היתה מסייעת לו בכתיבת החידושים... היא לא הלכה עד שכונת גאולה כדי לסייע לתורה של בעלה - לא! היא הלכה מתוך אחריות של החלק שלה עצמה בתורת בעלה הגדול."

וכאן הוסיף רבינו וביאר: "היום מדריכים חתנים וכלות בבנין בית של תורה - שהבעל צריך לשבת וללמוד והתפקיד של האשה לעזור ולסייע לו לקיים את תפקידו. אבל זו טעות. בצורה כזו - זה לא יחזיק מעמד לאורך זמן... כמה מסוגלת האשה לעזור ולהתמסר לדבר שאינו שלה? רק אם שניהם יהיו 'שותפים' במידה שווה בתורה - רק בצורה כזו יש לזה קיום."

"אני אומר לך את הדברים כדברי הדרכה לקראת בנין ביתך" - פנה רבינו ואמר לחתן (נכדו של רבי יצחק אפשטיין שהיה במעמד) "שתזכה גם אתה עם כלתך לבנות את ביתכם, באופן של שותפות מלאה כדוגמת השותפות של הרב'ה רבי איסר זלמן והרבנית."

איך הייתי משלם לכם על כך

סיפר רבינו: בזמן שלמדנו בישיבת חברון מסכת גיטין וכן מסכת פסחים, גם בישיבת 'עץ חיים' למדו במקביל מסכת זו, וביקשנו מהרב'ה רבי איסר זלמן כי יחזור בפנינו על ה'שיעור כללי' שמסר בישיבת 'עץ חיים', והוא נענה בשמחה. בכל שבת לפני הצהריים

לאחר סעודת השבת, היינו באים לביתו והוא חזר בפנינו על שיעורו. באחת משבתות אותו חורף ירדו גשמי זלעפות, ניסינו כמה וכמה פעמים לצאת מהישיבה בדרכנו אל הרב'ה, אך הגשמים מנעו מאיתנו ואילצו אותנו לסוב על עקבותינו, ובסופו של דבר לא הגענו לביתו לשמוע את השיעור.

בשבת שלאחר מכן, התנצלנו בחוסר נעימות, על שלא באנו לשיעור בשבוע שעבר, והסברנו כי עקב הגשמים העזים לא היה ניתן בשום אופן לצעוד את הדרך מהישיבה לביתו.

רבי איסר זלמן הגיב מיד: "כמה טוב עשיתם שלא באתם באותם גשמים של השבת שעברה! הרי אילו הייתם עושים את הדרך בכאלו גשמים במסירות נפש, איך הייתי יכול לשלם לכם על כך?!" סיים רבינו ואמר: "ניכר היה על הרב'ה רבי איסר זלמן, כי באמת ובתמים הוא מרגיש שאנו עושים לו טובה, ומתחסדים איתו בכך שאנו באים לשמוע את שיעורו..."

זה היה הרב'ה וגם התלמיד

באחד מימות חול המועד סוכות, נכנס לרבינו הדרשן הנודע רבי ישראל מאיר שושן, וסיפר בפניו במתק לשונו, מעשה על מידותיו הנפלאות של רבי איסר זלמן, והתחשבותו העדינה ברגשות זולתו. לשמע הסיפור, נהנה רבינו מאוד והגיב בהתפעלות: "אה, זה היה הרב'ה!... כל כולו מחשבה על השני..."

לפי תגובתו הנלהבת והמתפעלת של רבינו נדמה היה כי הוא שומע עתה מעשה זה לראשונה, אך בנו של רבינו, רבי אברהם יצחק, שהיה באותו מעמד תמה בפניו ואמר: "אבא, הלא כבר סיפרת לנו פעם סיפור זה?" ורבינו - ההדור במידותיו של רבו - נענה מיד ואמר: "לא, לא שמעתי את זה... כמו שסיפר הרב שושן את הסיפור, מעולם לא שמעתי..."

אכן, "זה היה הרב", וכזה היה גם התלמיד. סיפר נכדו של רבי איסר זלמן, מחבר הספר 'בדרך עץ החיים' - לתולדות זקנו, כי כאשר אסף חומר לספרו, פנה למאות מתלמידי וממכירי זקנו לשמוע מהם מאשר חוו וראו אצל זקנו הגדול. רבינו היה מהבודדים שכל סיפוריהם התמקדו אך ורק בגדלותו של רבו, בעוד את חלקם באותם סיפורים הצניעו והעלימו לגמרי.

וכשסיפרו עובדה שהיה להם חלק בה, ושעלול היה להשתמע בה איזו מעלה שלהם, סיפרו זאת על "תלמיד אחד".

דמותו של "הרבי רבי איסר זלמן" עמדה לנגד עיניו כל הימים, כרבי לא רק בתורה אלא בכל דרכי ההנהגה בבין אדם לחבירו.

בדברים שנשא במעמד חנוכת הבית לישיבה לצעירים "אבן האזל" שהקים רבי ישכר מאיר בנתיבות, על שמו של רבי איסר זלמן, אמר רבינו: "בכל עסק השם של העסק מורה על תוכנו, רגילים לתלות בחוץ שלט עם שם העסק כדי שכולם ידעו מה העסק שיש כאן, כך גם ישיבה שנקראת על שמו של הרבי רבי איסר זלמן, הרי מלבד

שבודאי ישיבה זו צריכה להיות בית היוצר ללימוד התורה בישרות כראוי, השם מחייב שהישיבה ובניה יתנהלו במידות טובות, השם "אבן האזל" מחייב הנהגה ישרה בבין אדם למקום ובבין אדם לחבירו.

(מתוך הספר רבי מיכל יהודה)

שאלתי פעם את אבי מורי זצוק"ל, כיצד החזיק מעמד כל השנים להתגדל בתורה וביראת שמים טהורה, אחר שהתייתם מאביו ומאמו עוד בהיותו ילד רך בשנים; באותם זמנים היו רוחות זרות נושבות בין בני הישוב הישן, והוא, למרות היותו יתום נעזב ולמרות כל הקשיים שעברו עליו בימי הילדות, נשאר אדוק ביהדותו

הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, על מידות טובות ו'סיפורי מעשיות' מצדיקי הדורות

"וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם" (בראשית כ"ה, כ"ז)

התיבות למפרע בעל פה. [כמו כן, היה כהן מיוחס, בן אחר בן, דור שמיני לרבינו הש"ך זצוק"ל, זכותו יגן עלינו]. כה התבטא ר' משה ברוב ענותנותו: הנה אני אינני יודע אפילו לומר 'אשרי' למפרע - ואילו הוא היה בקי בחיבור גדול ועצום כהש"ך לאומרו בעל פה בסדר הפוך מלה במלה, מסופו אל תחילתו. סיפר אבי זצ"ל, שקודם שהיה אביו רבי גמליאל פותח בשיעורים העמוקים שהגיד בישיבתו הקדושה תמידין כסדרן. היה תדיר פותח בסיפורי הצדיקים, כדי לפתוח את הלב לתורה. "כי הא דרבה, מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מלתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא פתח בשמעתא" (שבת ל:), שפרשו בספרים ענינו, כדי לפתוח הלב ולהכינו לתורה. הוא היה יכול לחזור לחזור ולשנן סיפור אחד כמה פעמים, ובכל פעם בהתעוררות מחודשת, להדגיש ולהבהיר את לימוד מוסר ההשכל היוצא מן המעשיות. היו בחורים שבקוצר דעתם העירו לו לפעמים, שכבר שנה ושילש לפניהם אלו הסיפורים, אך הוא היה תמה לעומתם: האם גם בלימוד הגמרא תאמרו שכבר למדנו זאת? כשם שעלינו לשנן דברי תורה הרבה פעמים, כן יש לשנן אלו הסיפורים, שהנם ממש כגופי תורה. מובן מאליו, שבכל סיפור שהיה מספר לפני התלמידים הוציא מוסר השכל בלימוד הנצרך לעבודת השם יתברך, שלכן היה חשוב אצלו הדבר כתורה ממש.

שמענו מהגאון הצדיק רבי מענדל אטיק שליט"א, שהעיד מרן הגאון רבי יצחק זאב מבריסק זצוק"ל, שבבית אביו מרן הגאון רבי חיים זצוק"ל, קיבלו וינקו עיקר החינוך למידות טובות ויראת שמים על ידי 'סיפורי מעשיות' מצדיקי הדורות; זאת, לפי שכוח הסיפור יש בו כלי נפלא להנחיל על ידו לימוד מוסר השכל, משום שיש בו המחשה טובה ובהירה, לראות בחוש כיצד מתקיימים הדברים בפועל, הלכה למעשה.

זוכר אני מימי בחורותי, בעודני נער צעיר לימים, זכיתי להימנות עם תלמידי הרב הצדיק רבי נטע פריינד זצ"ל בשיבת 'עץ חיים'. דרכו בקודש היתה לספר הרבה סיפורי צדיקים שהיו מעוררים את הלב ומחיים את הנפש. מטיבן, כל אלו המעשיות נחקקו לטובה במוח ובלב התלמידים, לשנים רבות יותר משאר הלמודים.

גם אבי מורי הצדיק זצ"ל, שהיה מרביץ תורה לעדרים במשך יותר משלושים שנה, היה מרבה בסיפורי הצדיקים, ובכך היה בונה את נפש התלמידים. מהאי טעמא היה משתתף בדרשתו השבועית המפורסמת של מגיד המישרים, הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל, בבית המדרש הגדול ד'זכרון משה'. זו היתה מלאה מתיקות ומתובלת בהרבה סיפורי צדיקים, שקלחו מפיו של ר' שלום בשופי; מאותן דרשות היה מלקט פנינים מובחרות וספורים טובים, כדי שתהא אמותחתו מלאה ב'טיב המעשיות', כשיצטרך להן בכל עת מצוא לחינוך התלמידים.

תדיר היה אומר, כי כשם שצריך ללמד לתלמידים את פרקי תלמודם בגפ"ת ובפוסקים, כן עלינו ללמדם סדרי קדושה וטהרת המידות וזיכוך הנפש.

שמעתי מפי כבוד אבי מורי הגאון הצדיק זצוק"ל, מה שסיפר על אביו, זקני הגאון הצדיק רבי גמליאל הכהן זצוק"ל, ראש הישיבה המפורסמת שבעיר קישענוב:

הוא היה גאון עצום, בקי בכל חדרי תורה, וכל שיחו וכל שיגו תמיד בעמלה של תורה. שמעתי מהחסיד הנודע רבי משה בטלן זצ"ל, שהיה תלמידו בישיבתו הרמה ביקשענוב - הוא העיד שהיה זקני זצוק"ל בקי מופלא מלשון הש"ך שבשולחן ערוך עד כדי קריאת

נענה אבי ואמר, שמיום עמדו על דעתו נקשר מאוד במרן ה'חפץ חיים' זצוק"ל ונפשו נמשכה אחריו בכל דבר. בצעירותו היה ה'חפץ חיים' חי עדיין, והגם שלא זכה להיפגש עמו, הרי שמצודתו והשפעתו היו פרוסות על כל העולם, כידוע. כה קשור היה אליו בנפשו עד שהיה מתבונן בכל דבר ודבר מה היתה דעת ה'חפץ חיים' בזה

התקשרות לצדיק והליכה בדרכיו. כל ימי חייו היה אבי זצ"ל הוגה תמיד בספרי ה'חפץ חיים', ובפרט בספר 'שמירת הלשון', ותמיד היה שוקל כל דבר על פי דעתו ועל פי דרכו של ה'חפץ חיים'.

(מתוך הספר טיב המעשיות - ההקדמה)

חדש בקו השיעורים של 'דרשו'

שיעורים לפי סדר הדף היומי הירושלמי מפי מיטב מגידי השיעורים

הגאון הרב שמואל בקר שליט"א

077-2222-666 שלוחה 8

מעשה נפלא שמעת: מפי מורי רבי הגאון הצדיק רבי בנימין רבינוביץ זצוק"ל, דיין דהעדה החרדית בעיר הקודש ירושלים, תבנה ותכונן. בילדותו היה יונק מאנשי ירושלים של מעלה שבעיר העתיקה; היה דרכו להתפלל 'שחרית' בקלויז הישן והמפואר דחסידי רוז'ין הראשונים, הנקרא 'בית הכנסת של רבי ניסן בק' [ר' ניסן בעק'ס שוהל], לפי שהלה הרים בנינו ברב פאר והדר, כידוע. בקלויז הגדול היו כמה חדרים ושטיבלאך; באחד החדרים היו מתיישבים החסידים לאחר התפילה לשתיית 'לחיים', להחיות את נפשם במיני תרגימא ומשקה לאחר כמה שעות של לימוד ותפילה ביגיעה רבה. באותו מושב היו מתכנסים מזקני החסידים שעוד זכו לחסות בצל קדשו של האדמו"ר הזקן, רבי אברהם מסדיגורא זצוק"ל, בן קדוש ישראל מרוז'ין, זכותו יגן עלינו, והיו מספרים סיפורי קודש מהצדיקים הגדולים דששילתא דדהבא, שזכו להיות במחיצתן.

סיפר לי רבי בנימין זצוק"ל שראה את זקני החסידים בעת שסיפרו את 'טיב המעשיות' הללו, שהיו מעבירים את הסיפור בחרדת קדש, והיו הדברים נצורים בלבם חיים וקיימים, כאלו התרחשו זה עתה לנגד עיניהם. אף צורת מסירת המעשה היתה ברגשי לב הומים - הם היו מחזיקים מטפחות בידיהם ומנגבים הדמעות הנושרות מעיניהם מרב התרגשות והתפעלות ממעשי הצדיקים!

עד כמה מגיע כח ההתקשרות בצדיק אמת למדתי ממה ששאלתי פעם את אבי מורי זצוק"ל, כיצד החזיק מעמד כל השנים להתגדל בתורה וביראת שמים טהורה, אחר שהתייתם מאביו ומאמו עוד בהיותו ילד רך בשנים; באותם זמנים היו רוחות זרות נושבות הין בני הישוב הישן, ומחמת צוק העתים פרקו רבים מבני הנעורים את עול היהדות מעליהם, רחמנא ליצלן, ובפרט היתומים העוזבים, שלא היה מי שישגיח עליהם, ומטבע הדברים נמשכו אחר הפוקרים. לעומתם - הוא, למרות היותו יתום נעזב ולמרות כל הקשיים שעברו עליו בימי הילדות, נשאר אדוק ביהדותו, מלבד מה שזכה להתעלות למעלת הצדיקים. שאלנוהו, כיצד החזיק מעמד ולא שת אל לבו מכל הנעשה סביבותיו.

נענה אבי ואמר, שמיום עמדו על דעתו נקשר מאוד במרן ה'חפץ חיים' זצוק"ל ונפשו נמשכה אחריו בכל דבר. בצעירותו היה ה'חפץ חיים' חי עדיין, והגם שלא זכה להיפגש עמו, הרי שמצודתו והשפעתו היו פרוסות על כל העולם, כידוע. כה קשור היה אליו בנפשו עד שהיה מתבונן בכל דבר ודבר מה היתה דעת ה'חפץ חיים' בזה, אם היה מרוצה מדרכו ומהנהגתו או לא. דבקות זו היא שחזקה ועודדה אותו תמיד והביאתו עד הלום ללכת בדרכי ישרים. כמה פעמים ראה אבי מורי, זכרונו לברכה, את מרן ה'חפץ חיים', זכותו יגן עלינו, בחלום הלילה, ואין כאן המקום לזה. כאשר שמע אבי מורי כי מרן ה'חפץ חיים' היה מצטער על שלא עשה חבור המשנה ברורה על שלחן ערוך יורה דעה, השתוקקה נפשו והעיר ד' את רוחו להשלים אתה מלאכה, לחבר את חבורו הגדול "מעדני השלחן" על שלחן ערוך יורה דעה, שחיברו כמתכונת המשנה ברורה על 'ארח חיים'. חזינן מכל זאת כמה יכולה התקשרות לצדיק לחולל פלאות - שחיבור שלם, השמור לצנח ומזכה את הרבים לדורות, נוצר בכח

רקרב? להתקרב!

♦ בשורה נפלאה לכל יהודי ♦

הופיע וראה אור הספר הנפלא והמעמיק

חלוני ואוריתה קשוט רקיע

מבט תורני מרומם ומרענן על יסודות היהדות,

אמיתות התורה והשקפת אמת

יצירה חיונית לכל המתעניין בשורשי אמונתו ואמיתות תורתנו הקדושה

המחבר, הרב אברהם יעקובוביץ שליט"א מעמיק ומבהיר סוגיות קשות ומורכבות במחשבה, ובעניינים שלכאורה, תמוהים, בתורה שבכתב ושבעל פה.

ומשתף, וגם דולה ומשקה מתורת רבותיו הגדולים מרנן ורבנן: הרב יחזקאל אברמסקי, הרב מרדכי שולמן, הרב חיים אהרן טורצ'ין, הרב שמואל בירנבוים, זצוקלה"ה, ועוד.

מתוק מדבש, דבר דבור על אופנו

בצורה יוצאת דופן

רבים טעמוהו והיללוהו

♦ דע מה שתשיב לעצמך ולאחרים ♦

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס

הפצת ספרים שעבודת

או אצל המחבר: 053-2381272